

94
701

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΨΑΡΡΑ

ΚΑΚΟΥΡΗ ANNA

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ : ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΑΡΑΓΚΑΚΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ

Η ΒΙΛΛΑ ΣΟΛΩΜΟΥ & ΔΟΥΛΟΥ
ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΪΚΗΝ ΜΟΤΣΟΝ
ΣΤΟ ΑΚΡΕΤΗΡΙΟΝ 1760-1800

Robert Sardin

ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ 1996

Χάρτης της Ζακύνθου τοῦ 17' αἰῶνος

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

1. Γενικά ιστορικά
2. Ηθωγραφικά-Λαογραφικά

3. Γενικά αρχιτεκτονικά
4. Τα αρχοντικά της πολεως
5. Τα αρχοντικά της εξοχής
6. Εικόνες αρχοντικών
7. Αρχοντικό Μέσσαλά
8. Λεξιλόγιο
9. Βιβλιογραφία

Τζάντε μου, πάλε τζάντε μου
κάρωνα του λεβάντε
αφρέ του μαργαριταριού
και πέτρα του μπριλάντε!

Η Ζάκυνθος έχει έκταση 406 τ.χλμ. και το μήκος των ακτών της φτάνει τα 123,2 χλμ. Το σχήμα της είναι περίπου τριγωνικό. Στο μεγαλύτερο μέρος του, το νησί είναι ορεινό (2/3) και το έδαφος του μπορεί να χωριστεί γεωγραφικά, σε 3 τμήματα, αντίστοιχα με τα γεωλογικά, με διάταξη από βορρά προς νότο.

Το πρώτο ξεκινά από το βόρειο ακρωτήριο Σχινάρι και προχωρεί προς νότο, περιλαμβάνοντας όλη τη δυτική πλευρά του νησιού, ως το νοτιοδυτικό ακρωτήριο Μαραθιά. Σ' αυτό το τμήμα, που κυριαρχεί το όρος Βραχίωνας (υψ. 756 μ.).

Το μεσαίο τμήμα ξεκινά από βορά, από τον κόλπο του λαγανά, περιλαμβάνοντας τον εύφορο κάμπο και την πόλη της Ζακύνθου. Είναι πεδινό, με γόνιμο έδαφος και συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μέρος από τους 40.000 κατοίκους του πληθυσμού του νησιού.

Το τρίτο τμήμα περιλαμβάνει την ανατολική και νοτιοανατολική πλευρά του νησιού. Ως το νότιο ακρωτήριο Γεράκι, όπου κυριαρχεί το όρος Σκοπός, (υψ. 492 μ.) και οι λόφοι. Ποτάμια δεν υπάρχουν στο νησί, μόνο κάποιοι χείμαρροι.

Γεωγραφική θέση και μορφολογία

Σε μικρή απόσταση περίπου 17 ω.μ. δυτικά από τις ακτές της Ηλείας (ακρωτήριο Τρυπητή) και νότια από την Κεφαλονιά, από οποία απέχει 14 ω.μ., η Ζάκυνθος είναι το έκτο από βορρά προς νότο, νησί των Ιόνιων Νησών.

Στα μακρινά προϊστορικά χρόνια, η Ζάκυνθος αποτελούσε τμήμα του θαλάσσιου βυθού. Μία σειρά από κατακόρυφες δονήσεις δημιούργησε ρήγματα και ανύψωσε τη σημερινή στεριά. Νοτιοανατολικά από το σημερινό νησί, στη θαλάσσια περιοχή, που είναι γνωστή στους γεωλόγους με την ονομασία 'φρέαρ των Οινουσών' βρίσκεται το μεγαλύτερο βάθος (5.090 μέτρα) της μεσογειακής λεκάνης.

Οι απότομες γεωλογικές μεταβολές δημιούργησαν γύρω από τη Ζάκυνθο πολλά νησάκια (μεγαλύτερα οι Στροφάδες), σκοπέλους και υφάλους. Συγχρόνος διαμόρφωσαν τον διαμελισμό των ακτών, που είναι στο βορειοανατολικό τμήμα χαμηλές και γαλήνιες, ενώ στο ΝΔ τμήμα είναι ψηλές και συχνά απόκρημνες και βραχώδης.

Από γεωλογική άποψη το νησί μπορεί να διαιρεθεί σε 3 τμήματα. Το πρώτο, το δυτικό αποτελείται από ασβεστολιθικά πετρώματα, ηλικίας 100-70 εκατομ. ετών, στα οποία η διάβρωση των νερών δημιούργησε σπήλαια και μεγάλες υπόγειες κοιλότητες. Το δεύτερο, το πεδινό, αποτελείται από πετρώματα πολύ νεότερα και είναι στην πλειοψηφία του αργιλώδες, πράγμα που το κάνει γόνιμο και εύφορο. Εδώ τα νερά της βροχής μαζεύονται στα διαπερατά πετρώματα και εμποδίζονται από τα αδιαπέραστα (άργιλους) να πάνε πιο κάτω, δημιουργώντας έτσι πηγάδια και πηγές. Τέλος το τρίτο τμήμα, αποτελεί ο σκοπός μέχρι το ακρωτήριο Γεράκας, όπου τα πετρώματα είναι γυψολιθικά. Η κορυφή του Σκοπού είναι εντυπωσιακή μάζα γύψου, που αναγκάστηκε από τις τεκτονικές πιέσεις να βγει στην επιφάνεια, παραμερίζοντας τα υπερκείμενα πετρώματα αξιοσημείωτα γεωλογικά φαινόμενα είναι οι ιαματικές θειοπηγές στις θέσεις Τεταρτία (στο χωριό Γερακάρι), Κολοσούρτης (στον ορμό των Αλυκών), Βρωμονέρι ή Νερά του Καρέρη, Παλιοχώρα, και κυρίως τα Ξύγκια, καθώς και δύο πηγάδια στο λιμάνι της Νάφθης (ή Κεριού), στη νοτιοδυτική άκρη του νησιού, που αναβλύζουν νερό με πιάσφαλτο. Πηγές με πιάσφαλτο έχουν βρεθεί και σε άλλα σημεία, αλλά μέχρι σήμερα το μεγάλο βάθος δεν επέτρεψε ουσιαστική εκμετάλευσή τους για άντληση πετρελαίου.

Σε πολλές περιοχές έχουν σχηματιστεί σπηλιές (Δρακοσπηλιά, Μέλισσα, Μεγάλη Σπηλιά, Ανθρώπινη σπηλιά, παλιό μοναστήρι, Αγίου Γεράσιμου, Χαγιώτης κ.α) που η επίσκεψή

τους παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Η πιο σημαντική από τις παραθαλάσσιες είναι η 'Γαλάζια Σπηλιά', που ανακαλύφθηκε το 1897 στη θέση άσπρος βράχος, βορειοανατολικά από το ακρωτήριο Σκινάρι. Αποτελείται από 2 διαδοχικές σπηλιές. Η ονομασία 'Γαλάζια Σπηλιά' προαίρχεται από το χρωματισμό του νερού της, καθώς και από το φαινόμενο να πέρνει μια γαλάζια απόχρωση κάθε αντικείμενο που βυθίζεται σε αυτό το νερό.

Η Ζάκυνθος έχει θαυμάσιο μεσογειακό κλίμα με ηπιους βροχερούς χειμώνες και δροσερά αλλά ξηρά καλοκαίρια, ένα κλίμα δηλαδή που ευνοεί την ανάπτυξη ευπαθών καλλιεργιών (ελιές αμπέλια κηπευτικά και εσπεριδοειδή).

Η μέση θερμοκρασία αέρα βρίσκεται μεταξύ 11,7 C τον Ιανουάριο και 27,5 C τον Αύγουστο. Οι πλουσιοι σε υδρατμούς δυτικοί, βορειοδυτικοί και νότιοι άνεμοι που πνέουν, εξασφαλίζουν στο νησί αφθονες βροχοπτώσεις, (μέσο ετίσιο ύψος βροχής είναι 984,5 χιλ.), χάρη στις οποίες το νησί έχει άφθονη βλάστηση και πολλές πηγές.

Η πτώση του χιονιου στο νησί αποτελεί σπάνιο φαινόμενο.

ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Όπως και τα υπόλοιπα νησιά του Ιονείου, αποτελεί γεωλογικό σχηματισμό μικρής ηλικίας. Έχει σχηματιστεί κατά την τριτογενή περίοδο του καινοζωικού αιωνα κατά τον ρηξιγενή διαμελισμό που υπέστησαν οι αποκαλουμενες Πινδικές πτυχώσεις.

Τα γεωλογικά στρώματα που σχηματίζουν την Ζάκυνθο είναι κυρίως κρητιδικά και ηωκαινικά (κρητιδικοί συμπαγείς ασβεστόλιθοι) για το ορεινό τμήμα, ενώ η λοφωδης πεδινή περιοχή έχουν σχηματιστεί από εύφορες τριτογενής και τεταρτογενής προσχώσεις (ψαμμώδεις μάργαι, τράπεζες κροκαλοπαγείς και ιζηματογενή στρώματα).

ΣΕΙΣΜΟΙ

Η Ζάκυνθος, όπως και ολόκληρη η σειρά των νησιών του Ιονίου, χαρακτηρίζεται από πολυαριθμους σεισμούς. Οι σεισμοί αυτοί, τεκτονικοί όλοι, οφείλονται ακριβώς στον κατακερματισμό της Ελληνικής χερσονήσου κατά τους νεώτατους γεωλογικούς χρόνους. Πραγματικά, ολυάριθμα ρήγματα στην περιοχή του Ιονίου πελάγους, με κατεύθυνση από ΒΔ προς ΝΑ διασταυρώνονται με εγκάρσια ρήγματα του κόλπου της Άρτας και του Πατραϊκού, σχηματίζοντας έτσι εστίες υποθαλάσσιες, ικανές να δημιουργήσουν σεισμούς διαφόρων εντάσεων, από τοπικούς μεχρι μεγάλους, που προκαλούν συχνές και μεγάλες καταστροφές.

Η ιστορία της Ζακύνθου είναι κυριολεκτικά γεμάτη από τέτοιους σεισμούς και καταστροφές αλληπάλληλες, που καθώς φαίνεται από τις διάφορες περιγραφές που έχουν σωθή, ήταν εκτεταμένες και πολύ συχνά, με αρκετά ανθρώπινα θύματα.

Μαθαίνουμε έτσι ότι στα 1514 το βουνό του φρουρίου κόπηκε στην μέση αφανίζοντας στο κενό που άνοιξε ένα μεγάλο μέρος της παλιάς πόλεως, ότι στα 1622 βυθίστηκε το ακρωτήριο Άγιος Σώστης, ότι στα 1742 σκοτώθηκαν στο Φόρο 120 άνθρωποι κτλ. Ακόμη μαθαίνουμε οτι στους σεισμούς του 1893 μόνο όσα κτήρια ήταν κατασκευασμένα με επιμέλεια, από λαξευτή τοιχοποιία και με σιδηρούς ελκυστήρες άντεξαν, ενώ τα υπόλοιπα κατέρρευσαν η έπαθαν μεγάλες ζημιές. Ο Κ. Μητσόπουλος αναφέρει ότι η 'επέλθουσα ζημιά υπήρξε τουλάχιστον 15.200.000 δρχ.'. Τέλος στους πρόσφατους σεισμούς της 12ης Αυγούστου 1953, το ποσοστό των κτηρίων που κατεστράφησαν τελείως ή που υπέστησαν μεγάλες ζημιές ανήλθε σε 94%

(91% Κεφαλληνία, 70% στην Ιθάκη). Αναφέρθηκαν, και στα τρία νησιά, 455 νεκροί και 2412 τραυματίες.

Οι σεισμοί γενικά γίνονται περισσότερο αισθητοί και τα αποτελέσματά τους είναι περισσότερο καταστρεπτικά, στο πεδινό τμήμα της Ζακύνθου, ενώ στο ορεινό οι καταστροφές είναι λιγότερες. Αυτό οφείλεται κυρίως στη σύσταση του εδάφους, τα προσχωσιγενή και ιζηματογενή στρώματα του πεδινού τμήματος αποτελούν κακό έδαφος θεμελιώσεως, ενώ το αντίθετο ισχύει για τα ασβεστολιθικά ορεινά τμήματα, ακόμη περισσότερο υποφέρει η πόλη που το έδαφος της στο μεγαλύτερο του μέρος αποτελείται από νεώτατες προσχώσεις και όπου οι καταστροφές είναι πάντα μεγάλες.

(91% Κεφαλληνία, 70% στην Ιθάκη). Αναφέρθηκαν, και στα τρία νησιά, 455 νεκροί και 2412 τραυματίες.

Οι σεισμοί γενικά γίνονται περισσότερο αισθητοί και τα αποτελέσματά τους είναι περισσότερο καταστρεπτικά, στο πεδινό τμήμα της Ζακύνθου, ενώ στο ορεινό οι καταστροφές είναι λιγότερες. Αυτό οφείλεται κυρίως στη σύσταση του εδάφους, τα προσχωσιγενή και ιζηματογενή στρώματα του πεδινού τμήματος αποτελούν κακό έδαφος θεμελιώσεως, ενώ το αντίθετο ισχύει για τα ασβεστολιθικά ορεινά τμήματα, ακόμη περισσότερο υποφέρει η πόλη που το έδαφος της στο μεγαλύτερο του μέρος αποτελείται από νεώτατες προσχώσεις και όπου οι καταστροφές είναι πάντα μεγάλες.

ΧΡΟΝΙΚΟ (12 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1953)

Απόσπασμα από το βιβλίο του Ντίνου Κονόμου

“Τση Ζάκυνθος”

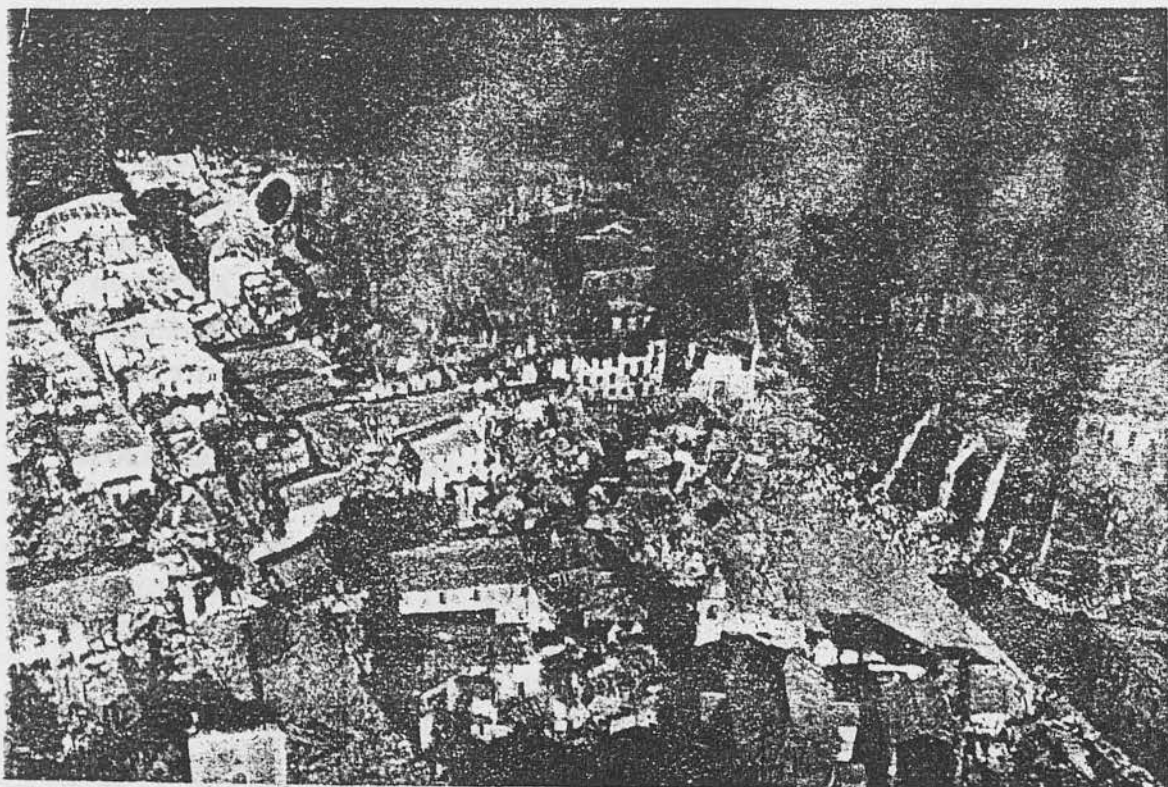
Ενθύμηση των σεισμών και της φωτιάς, που αφάνισαν την περίφημη και αγαπημένη πολιτεία μας.

Ζάκυνθος. 12 Αυγούστου 1953, ημέρα Τετάρτη, ώρα 11.30π.μ

Η γης κλονίστηκε συθέμελα. Ένα απαίσιο βουητό κόλασης ακούστηκε, ενώ σύννεφο από χώματα και σκόνη σηκώθηκε παντού. Ο αυγουστιάτικος καθάριος ουράνος στη στιγμή έγινε μουντός. Η θάλασσα, ενώ ήταν ολόστρωτη σαν λάδι πήρε μια αλλόκοτη φουρτούνιασμενη όψη. Σάλευε και τράνταζε όχι μόνο η πόλη, αλλά ολόκληρο το νησί. Ογκοι τεράστιοι από πέτρες και χώματα ροβολούσαν προς τα κάτω.

Ανάμεσα σε τοίχους, έπιπλα, στέγες, δοκάρια, πάμπολοι νεκροί και τραυματίες, άνδρες, γυναίκες, παιδιά, γέροντες. Θρήνοι, βόγγοι, κραυγές, απόγνωση, αληθινή τρέλα. Οι δονήσεις ήταν ασταμάτητες. Μέσα σ' εκείνο το πανδαιμόνιο της φρίκης και του τρόμου, ενώ σάλευε αδιάκοπα η γης και φούσκωνε απειλητικά η θάλασσα, ήρθε η μεγαλύτερη συμφορά, η πιο αναπάντεχη από όλες, η φωτιά.

Ωρα 2.30 μ.μ. ακριβώς της ίδιας μερας. Ένας σεισμός, που έμοιαζε με αληθινό αναποδογύρισμα, ολοκλήρωσε την καταστροφή. Ανθρωποι, εγκλωβισμένοι μέσα στα ερείπια, κάηκαν ζωντανοί. Όσοι γλύτωσαν ήθελαν να φύγουν από το νησί. Κανείς δεν ήξερε τι άλλο μπορούσε να γίνει. Εκείνες τις στιγμές, όλοι και όλες, με μια ψυχή, ζητούσαν το έλεος του Θεού, και παρακαλούσανε προσευχόμενοι και κλαίγοντας τον Άγιο Διονύσιο να μεσιτεύσει στον Παντοδύναμο για την σωτηρία του νησιού μας.

*Ἡ πλατεία τοῦ Ἁγίου Μάργου γεμισμένη παραδίνεται στίς φλόγες, πού δέν ἄφηναν τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας
ν' ἀπλωθεῖ. Μποροῦσε κανεὶς νὰ διαβάσει εὐκόλα γράμμα στὸν Κόκκινο Βορῆο.*

*Ἡ γῆ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια σπαράζει, λαχταρίζει
ὡσὰν ν' ἀνατινάξεται μία τίγρη στὸ κλουβὶ τῆς!
Ἡ χώρα γονατίζοντας, πεθαίνοντας καπνίζει!
Εἶναι τὸ νεκρολίβανο πὸ καίει στὴν ταφή τῆς!..*

Ἡ ζωὴ πάνω ἀπὸ τὰ ἐρείπια... Ἀφάνταστη καταστροφή μὲ πραγματικὰ βιβλικὰ διαστάσεις.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Στην αλυσίδα των στοιχείων για την ιστορική εξέλιξη της Ζακύνθου λείπουν πληροφορίες για τα πρώτα ιστορικά χρόνια. Η Ζάκυνθος δεν έπαιξε ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην αρχαιότητα, παρόλο που ήταν πλούσιο και εμπορικό νησί. Στην γεωγραφική του θέση και στις πηγές πίσσας που είχε, ώφειλε την εμπορική της ανάπτυξη. Σε αργυρά νομίσματα που έκοψε τον 6ο π.Χ. αιώνα εικονίζεται κυρίως η λατρεία του Απόλλωνα με απεικόνιση του ιερού του συμβόλου, του Τρίποδα.

Είναι, πάντως, σίγουρο ότι οι Ζακύνθιοι δεν πήραν μέρος στους Περσικούς πολέμους. Για την περίοδο εκείνη, υπάρχουν μονάχα οι πληροφορίες του Ηρόδοτου ότι στην Ζάκυνθο αποπειράθηκαν να βρουν καταφύγιο δύο Λακεδαιμόνιοι καταδότες, ο Δημάρατος και ο Ηγησίστρατος. Τον πρώτο, τον έδιωξαν από το νησί οι Ζακύνθιοι, ενώ το δεύτερο τον παρέδωσαν στους συμπατριώτες του.

Στα χρόνια του ισχυρού ανταγωνισμού των δύο μεγάλων δυνάμεων του Ελλαδικού χώρου της Αθήνας και της Σπάρτης, αρχικά οι κάτοικοι της Ζακύνθου συμμαχούσαν με τους Λακεδαιμόνιους. Αλλά κατά το 456 ο Αθηναϊκός στόλος με νάναρχο τον Τολμίδη, κατέστρεψε τα παράλια της Λακωνικής και ανάγκασε του Ζακύνθιους να προσχωρήσουν στην αθηναϊκή συμμαχία.

Ο Πελοποννησιακός πόλεμος βρήκε την Ζάκυνθο στο πλευρό των Αθηναίων. Όταν έγινε ο πόλεμος ανάμεσα στους Κερκυραίους και στους Κορίνθιους (που ήταν και μία από τις αφορμές του Πελοποννησιακού πολέμου), η Ζάκυνθος έστειλε σε ενίσχυση των Κερκυραίων 1000 πολεμιστές που διακρήθηκαν για την ανδρεία τους και νίκησαν μαζί με τους Κερκυραίους στην ναυμαχία το 434 που έγινε στο ακρωτήριο Λευκίμμη της Κέρκυρας.

Λίγα χρόνια αργότερα οι Λακεδαιμόνιοι (που είχαν στο μεταξύ συνέλθει από τις ηττες και άρχισαν να ξαναδημιουργούν τους στόλους τους) έστειλαν 100 πλοία με το Σπαρτιάτη νάναρχο Κνήμο το 430 για να καταλάβει την Ζάκυνθο. Παρά τον μεγάλο αριθμό των πλοίων και των πολεμιστών του ο κνήμος αναγκάστηκε να φύγει γιατί συνάντησε στεναρή αντίσταση. Ακολούθησε η συμμετοχή των Ζακύνθιων με πλοία και πολεμιστές στον ισχυρό στόλο των Αθηναίων κατά την ονομαστή εκστρατεία της Σικελίας που τελείωσε με συντριπτική ήττα των Αθηναίων. Η αθηναϊκή συμμαχία διαλύθηκε και η Ζάκυνθος ξαναβρέθηκε κάτω από την κυριαρχία των Λακεδαιμόνιων. Άλλαξε, μάλιστα, το δημοκρατικό της πολίτευμα που έγινε ολιγαρχικό.

Βασικός όρος της συνθήκης του 371 μεταξύ Αθηναίων και Λακεδαιμόνιων ήταν η αυτονομία όλων των Ελληνικών πόλεων. Στο μεταξύ, οι Ζακύνθιοι είχαν ξεσηκωθεί για να ανακτήσουν την ελευθερία για την δημοκρατία τους. Κατά τους Μακεδονικούς πολέμους, οι κάτοικοι της Ζακύνθου θέλησαν να κρατήσουν ουδετερότητα, όπως και κατά τους Περσικούς. Μα δεν τα κατάφεραν. Υποτάχτηκαν στους Μακεδόνες, μετά στους Ρωμαίους, έπειτα πάλι στους Μακεδόνες, που παραχώρησαν τη Ζάκυνθο στο βασιλιά των Αθαμάνων Αμύνανδρο. Διοικητές του νησιού υπό τις διαταγές του Αμύνανδρου διετέλεσαν οι τύραννοι Φίλιππος από τη Μεγαλόπολη και ο Ιεροκλής από τον Ακράγαντα.

Τα αρχαιολογικά ευρήματα και διάφορες μαρτυρίες αρχαίων συγγραφέων, βεβαιώνουν ότι στην Ζάκυνθο, από τα αρχαιότερα χρόνια άνθησε ένας αξιόλογος πολιτισμός. Δείγματα καλλιτεχνικής δημιουργίας αυτού του αρχαίου πολιτισμού δεν έχουν βρεθεί πολλά. Από τα αρχαία καλλιτεχνήματα, ένα μαρμάρινο σύμπλεγμα, που παρίστανε τον Απόλλωνα, την Αφροδίτη και την Άρτεμη, και βρέθηκε κοντά στο φρούριο της Ζακύνθου (όπου βρισκόταν και η αρχαία ακρόπολη), στεγάζεται σήμερα στο μουσείο Τιέπολο, στην Βενετία. Έχουν

βρεθεί ακόμη μερικά νομίσματα αρχαίων περιόδων και ερείπια αρχαίων οικοδομημάτων (ναών Απόλλωνα και Άρτεμης, τάφου του Κικέρωνα κ.α.).

ΡΩΜΑΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Όταν κατέλαβαν για πρώτη φορά το νησί, οι Ρωμαίοι διαπίστωσαν τη γεωγραφική και στρατηγική σημασία του για την εξάπλωση του εμπορίου και την επέκταση των κατακτήσεων τους καθώς και τον πλούτο του νησιού αλλά και τις ικανότητές των κατοίκων του. Γι αυτό, οι άρχοντες της Ρώμης επεδίωξαν να ξαναβάλουν στο ζυγό τους την Ζάκυνθο.

Στο μεταξύ έπειτα από το πέρασμα τριών τυράννων ο ακρογαντινός άρχοντας Ιεροκλής πουλησε το 191 τη Ζάκυνθο στους Αχαιούς. Αλλά στο συνέδριο των Αχαιών παραυρέθηκε ένας από τους τέσσερις υπάτους της Ρωμαϊκής Συγκλήτου, ο Τίτος Κόιντος Φλαμινινός. Με το επιχείρημα ότι η Ζάκυνθος είχε παραχωρηθεί στους Ρωμαίους ως βραβείο πολέμου, καθώς και με τη ρητορική του δεινότητα, ο Τίτος Κόιντος Φλαμινινός κατάφερε να ξαναφέρει στο νησί τη Ρωμαϊκή κυριαρχία.

Οι Ζακύνθιοι όμως, δεν συμπαθούσαν τους ρωμαίους. Οργανώθηκαν και κήρυξαν επανάσταση. Οι Ρωμαίοι οργισμένοι, έστειλαν το ναύαρχο τους Λεβίνο που πυρπόλησε το νησί. Όταν όμως έφυγαν οι άντρες του Λεβίνου οι Ζακύνθιοι ξαναξεσηκώθηκαν, συμάχησαν με του Αιτωλούς κι έδιωξαν από τη Ζάκυνθο τη Ρωμαϊκή φρουρά. Φυσικά, οι ρωμαίοι αντέδρασαν βίαια. Έστειλαν το ναύαρχο τους Φούλβιο, που νίκησε τους Αιτωλούς και καθυπόταξε ξανά τη Ζάκυνθο, το 150 π.χ. Ο Φούλβιος υποχρέωσε τους Ζακυνθινούς να κυβερνιούνται σύμφωνα με τους δικούς τους νόμους, χωρίς να μπορούν να συνάψουν συμμαχία.

Φαίνεται ότι αυτή τη φορά και οι Ρωμαίοι και οι ντόπιοι προχώρισαν σε αμοιβαίες υποχωρήσεις και παραχωρήσεις. Γιατί όταν αργότερα ο στρατηγός του Μιθριδάτη Αρχέλαος επιχείρησε να καταλάβει την Ζάκυνθο, οι Ρωμαίοι και οι Ζακύνθιοι πολέμησαν γενναία και τον υποχρέωσαν να λύσει την πολιορκία του νησιού και να φύγει (87 π.Χ.).

Η πειρατική δραστηριότητα των προχριστιανικών χρόνων έφερε στο νησί διάφορους πειρατές, που κατάγονταν κυρίως από την Κιλικία. Τελικά, ο ναύαρχος των Ρωμαίων Πομπήιος κατάφερε να τους νικήσει και να ελευθερώσει την Ζάκυνθο. Ακολούθησαν μερικές περιπέτειες στάσεων και ταραχών στην Ρώμη. Το 36, το νησί παραχωρήθηκε στην μερίδα του Αντωνίου, αλλά μετά την ήττα του στην ναυμαχία του Ακτίου νέος κύριος της Ζακύνθου έγινε ο Οκτάβιος.

Όταν έγινε η διανομή των Ρωμαϊκών επαρχιών, η Ζάκυνθος περιλήφθηκε στην Επαρχία της Αχαιίας (που την αποτελούσαν η Ηπειρος, η Πελοπόννησος και τα νησιά, εκτός από την Κρήτη).

Κατά την διάρκεια της ρωμαϊκής κυριαρχίας, στην αρχή η Ζάκυνθος κυβερνιόταν από ανθύπατους. Αργότερα, όπως είπαμε, οι Ρωμαίοι επέτρεψαν να διοικείται με ξεχωριστούς νόμους και κανονισμούς, καταβάλλοντας ετήσιο φόρο και προσφέροντας άντρες για τον ρωμαϊκό στρατό. Σε αυτή την περίοδο της αυτονομίας, το νησί γνώρισε σημαντική άνθηση και ανέπτυξε αξιόλογη πνευματική κίνηση, προκαλώντας μάλιστα τακτικά τις επισκέψεις διάσημων διανοούμενων της Ρώμης.

Για τον ακριβή προσδιορισμό της διάδοσης του Χριστιανισμού στην Ζάκυνθο δεν υπάρχει καμιά ιστορικά βεβαιωμένη πληροφορία. Συμπερασματικά όμως η νέα θρησκεία δεν πρέπει να επεκράτησε στο νησί πριν από τα μέσα του 3ου μ.Χ. αιώνα.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Η παρακμή και η πτώση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας επέτρεψε σε πολλούς πειρατές κι επίδοξους κατακτητές να ταλαιπωρησουν με τις επιθεσεις τους επι δεκαετιες τη Ζάκυνθο, όπως και τα άλλα Εφτανησα και γενικα τις ακτες της δυτικής Μεσόγειου. Άραβες, Βάνδαλοι, Γότθοι, Ούνοι κι άλλα φ'υλα πέρασαν από το νησι, λεηλατώντας, δολοφονώντας και καταστρέγοντας. Οι Ζακυνθινοί αντιστάθηκαν πολλές φορές, όπως μπόρεσαν. Αλλά οι επιδρομείς ανανεώνονταν και διέθεταν κάθε φορά μεγάλες δυνάμεις.

Όταν ο Μεγάλος Κωνσταντίνος δημιούργησε τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, η Ζάκυνθος ανήκε στην Επαρχία της Ιλλυρίας και διοικιόταν από κάποιον Έφεδρο, στον οποίο είχαν μεταβιβαστεί όλες οι εξουσίες.

Θα περίμενε κανείς ότι κάτω από την προστασία των Βυζαντινών, το νησι θα απαλλασσόταν από τις ενοχλήσεις και τις καταστροφές των πειρατών. Αλλά μετά τον θάνατο του Μεγάλου Κωνσταντίνου οι διάδοχοί του επιδόθηκαν σε διαμάχες και συνωμοσίες αναμεταξύ τους και παραμέλησαν τις επαρχιακές και τις μακρινές περιοχές. Έτσι, οι επιδρομές και οι λεηλασίες συνεχίστικαν.

Κατά τα Βυζαντινά χρόνια, οι Ζακύνθιοι ήταν χωρισμένοι σε τρεις τάξεις. Στην μία τάξη ανήκαν οι "Δεκουρίωνοι" (ή "επιφανείς"), που ήταν οι μεγαλοκτηματίες του νησιού. Στην δεύτερη ανήκαν οι εργάτες και οι έμποροι, ενώ την τρίτη τάξη την αποτελούσαν οι αγρότες (που διακρίνονταν σε κτηματίες, αγρολήπτες και δούλους).

Ο Χριστιανισμός έφτασε νωρίς στην Ζάκυνθο. Μία παράδοση λέει ότι το 34 μ.Χ. πέρασε από το νησί η Μαρία η Μαγδαληνή και κήρυξε τη διδασκαλία του Ναζωραίου. Το πλοίο, που μετέφερε τη Μαρία από την Ιερουσαλήμ στην Ρώμη, σταμάτησε για λίγο στις δυτικές ζακυνθινές ακτές, όπου η αμαρτωλή μαθήτριά του Χριστου μίλησε στους ντόπιους για τον Χριστιανισμό. Απόηχος αυτής της παράδοσης είναι η ονομασία ενός χωριού της δυτικής πλευράς του νησιού (Μαριές), που τιμά κάθε χρόνο τη μνήμη της Μαρίας Μαγδαληνής με πανηγύρι.

Φραγκοκρατία Ορσίνι

Ως τα μέσα περίπου του ΙΒ' αιώνα, τα νησιά του Ιονίου εξακολουθούν ν' ανήκουν στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία η θέση τους όμως, στα δυτικά όρια της Αυτοκρατορίας, γίνεται η αιτία διαφόρων επιδρομών βαρβαρικών φυλών. σπουδαιότερη από τις οποίες είναι η επιδρομή των Νορμανδών της Σικελίας, στα τέλη του ΙΑ' αιώνα. Προετοιμάζεται έτσι η οριστική κατάληψη των νησιών και η απόστασή τους από την Αυτοκρατορία εμπεδωμένοι από τη νέα ψυχολογία που δημιουργούν στην Ευρώπη οι σταυροφορίες,ερμηνεύοντας με το δικό του ο καθένας τρόπο την έξοδο αυτή προς την Ανατολή, και εκμεταλλευόμενοι την αδυναμία του Βυζαντίου να υπερασπίσει αποτελεσματικά όλα τα εδάφη της Αυτοκρατορίας, οι Φράγκοι επιδρομείς καταλαμβάνουν τα νησιά του Ιονίου και ιδρύουν τις πρώτες στην Ελλάδα φραγκικές ηγεμονίες. Έτσι, στα 1185 η Ζάκυνθος και η Κεφαλλονιά καταλαμβάνονται από τους Ορσίνι που ιδρύουν την Παλατινή Κομιντεία Κεφαλλονιάς-Ζακύνθου και δημιουργούν τις προϋποθέσεις για τον, επί επτά αιώνες, πολιτικό χωρισμό των νησιών από την υπόλοιπη Ελλάδα.

Δύο δεκαετίες αργότερα, στα 1204, η Βυζαντινή Αυτοκρατορία θα πέσει και θα διαμελισθεί από τα ξίφη των πιστών της Δ' Σταυροφορίας. Μέσα στην εντελώς νέα κατάσταση που δημιουργείται τώρα στον Ελληνικό χώρο, ανάμεσα στις αντιμαχόμενες δυνάμεις της Βενετίας, των Ανδηγαυών της Νεαπόλεως, των Φράγκων ηγεμόνων του Μορέως και των Δεσποτών της Ηπείρου, η Φραγκική Κομιντεία Κεφαλλονιάς-Ζακύνθου θα διατηρηθεί για τρεις ολόκληρους αιώνες, 'ως το 1479 κάτω από τους Ορσίνι, τους Ανδηγαυούς και, τελικά, τους Τόκκους.

Η ηγεμονία των Ορσίνι διαρκεί ως το 1357. Οι αμέτρητες προσωπικές τους περιπέτειες, οι συνεχείς αγώνες τους για την διατήρηση της Κομιντείας και την επέκτασή της στην ηπειρωτική Ελλάδα και η ταραγμένη γενικά εποχή τους, δεν φαίνεται να τους επέτρεψαν να ασχοληθούν ιδιαίτερα με την οργάνωση και την διοίκηση του νέου κράτους, πέρα από ότι θα τους ήταν απολύτως απαραίτητο για να εξασφαλίσουν την κυριαρχία τους, ωστόσο έφεραν μαζί τους και προσπάθησαν να επιβάλουν τον καθολικισμό, καταργώντας συνάμα τις ορθόδοξες επισκοπές της Ζακύνθου και της Κεφαλλονιάς.

Διώξεις του ορθοδόξου κλήρου, πίεςεις κατά του ορθοδόξου πληθυσμού και κάθε είδους αυθαιρεσίες του καθολικού κλήρου συνοδεύουν την ενέργεια αυτή των Ορσίνι. Πρόκειται βέβαια για ένα φαινόμενο που παρατηρείται την ίδια εποχή σ' όλη τη Φραγκοκρατούμενη Ελλάδα και που, εκτός από τη θρησκευτική μισαλλοδοξία των Φράγκων ηγεμόνων, μαρτυρεί ακόμη την πρόθεση αλλά και την ανάγκη των κατακτητών να φανούν αρεστοί στη Ρώμη και να εξασφαλίσουν έτσι την απολύτως επιθυμητή προστασία της.

Φραγκοκρατία Τόκκοι

Στα 1357 η Κομιτεία περιέρχεται στην οικογένεια των Τόκκων. Οι νέοι κυρίαρχοι, εξ ίσου φιλόδοξοι αλλά ικανότεροι από τους προηγούμενους, κατώρθωσαν, ακολουθώντας το παράδειγμά τους, να επεκτείνουν σημαντικά τα όρια της Κομιτείας, πραγματικά παρακινούμενοι ασφαλώς από την αντίληψη πως η κατοχή εδαφών στην ηπειρωτική Ελλάδα ήταν πολύ προτιμότερη από την κατοχή των νησιών μόνον, επέτυχαν να καταλάβουν τμήματα της Ακαρνανίας και της Ηπείρου. Βλέπουμε έτσι τον μεν Λεονάρδο Α' Τόκκο να αποκαλείται "Κόμις Παλατινός Κεφαλλονιάς, Ζακύνθου, Δούξ Λευκάδος και Αυθέντης Βονίτσας", τον Κάρολο Β' Τόκκο να αποκαλείται "χάριτι Θεού, Κύριος Άρτης, Δούξ Λευκάδος, Κόμις Παλατινός Κεφαλλονιάς, Ιθάκης και Ζακύνθου", τον δε Λεονάρδο Γ' Τόκκο "Μεγαλοπρεπής Δεσπότης Ηπείρου, Δούξ Λευκάδος και Κόμιξ Κεφαλλονιάς, Ζακύνθου και Ιθάκης". Από την αντιπαράθεση των ηχηρών αυτών τίτλων παρατηρούμε ότι ενώ ο ιδρυτής της δυναστείας, ο Λεονάρδο Α', τοποθετεί την μοναδική στην ηπειρωτική Ελλάδα κτήση του, την Βόνιτσα, τελευταία, οι διαδοχοί του αλλάζουν τη σειρά, τοποθετώντας πρώτα τις ηπειρωτικές

τους κτήσεις και τελευταία τα νησιά. Αξιοσημείωτο μάλιστα είναι ότι αλλάζει και η σειρά αναφοράς των νησιών και τοποθετείται η Λευκάδα, η πλησιέστερη προς την ηπειρωτική Ελλάδα επί κεφαλής των υπολοίπων, ενώ η Ζάκυνθος καταλαμβάνει την τελευταία ή προτελευταία θέση. Η εξήγηση βρίσκεται στην απόφασή τους να χρησιμοποιούν ως έδρα τους την Λευκάδα, που βρισκόταν στο κέντρο βάρους περίπου της ηγεμονίας τους.

Η δεύτερη αυτή περίοδος της Φραγκοκρατίας παρουσιάζεται πολύ καλύτερη από την προηγούμενη. Τα νησιά διατελούσαν κάτω από την ισχυρή ηγεμονία των Τόκκων, που είχαν οργανώσει την διοίκηση και τα οικονομικά της Κομιτείας, ακούμε έτσι να γίνεται λόγος για επιτρόπους ή καπετάνιους, για επιμελητές (*Procuratori*), για ελεγκτές και ταμείες (*Sopramassari*). Το γεγονός εξάλλου της σχέσεως υποτέλειας που υπήρχε μεταξύ των Τόκκων και του Βασιλείου της Νεαπόλεως, αποτελούσε επιπλέον παράγοντα ηρεμίας και σταθερότητας. Δεν πρέπει τέλος να παραβλεφθεί η σημασία των συγγενικών σχέσεων που αναπτύχθηκαν με γάμους μεταξύ των Τόκκων και των μεγάλων Βυζαντινών οικογενειών και που οδήγησαν στον, ως ένα σημείο, εξελληνισμό. Βλέπουμε έτσι, προς το τέλος της ηγεμονίας τους, στον ΙΕ' αιώνα, να ιδρύονται ορθόδοξες μονές στη Ζάκυνθο και, το κυριώτερο, να επανιδρύεται από τον Λεονάρδο Γ' Τόκκο στα 1452 ο επισκοπικός θρόνος Κεφαλλονιάς-Ζακύνθου, που είχε καταργηθεί από τους Ορσίνι τα πρώτα χρόνια της Φραγκικής κατακτήσεως, αν και είναι φανερό πως αυτό ήταν κυρίως μια πράξη πολιτικής σκοπιμότητας.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες τα νησιά άρχισαν να αναπτύσσονται. Ο πλυθησμός αυξάνεται και η οικονομία ανθεί. Μαθαίνουμε ότι στον ΙΕ' αιώνα το εισόδημα του Λεονάρδου Γ' από τη Ζάκυνθο ξεπερνούσε τα 12.000 δουκάτα το χρόνο. Η Ζάκυνθος είχε τότε γύρω στους 25.000 κατοίκους και θεωρούνταν αρκετά μεγάλη για να μπορεί να κατέχει θέση βασιλείου.

Η πόλη βρισκόταν στον λόφο που υψώνεται πίσω από την σημερινή και κάποιο φρούριο -

όχι το σωζόμενο- στη θέση πιθανότατα παλαιότερου βυζαντινού, την προστάτευε από τις εχθρικές επιθέσεις. Φυσικά ο αναφερόμενος αριθμός των κατοίκων αποδυνκνύει πως σε ολόκληρο το νησί θα είχαν αναπτυχθεί πολύ μικρότεροι οικισμοί.

Η ηγεμονία των Τόκκων και μαζί της η περίοδος της Φραγκικής κατακτήσεως λήγει τις τελευταίες δεκαετίες του ΙΕ' αιώνα, που άλλωστε, είναι ιδιαίτερα σημαντικές, όχι μόνο για τη Ζάκυνθο αλλά για όλα τα νησιά του Ιονίου και όλη την Ελλάδα γενικότερα. Οι Τούρκοι έχοντας ήδη κυριεύσει την Πόλη, εξαπλώνονται στην υπόλοιπη Ελλάδα, απειλώντας όλες τις Βενετσιάνικες και Φραγκικές κτήσεις, τόσο στην ηπειρωτική όσο και στην νησιωτική Ελλάδα.

Η Ζάκυνθος και η Κεφαλλονιά δεν απέφυγαν την επίθεση και την πρόσκαιρη από τους Τούρκους κατάληψη και καταστροφή στα 1479, ενώ ο τελευταίος Τόκκος, ανίσχυρος μπροστά στην Τουρκική επιδρομή και αβοήθητος από τους Φράγκους επικυρίαρχους του της Νεαπόλεως εγκατέλειπε, δραπετεύοντας τη μάταιη προσπάθεια της αντιστάσεως.

Η νέα αυτή κατάσταση ενδιέφερε ιδιαίτερα τη Βενετία και της προσέφερε τη δυνατότητα να καταστήσει και ουσιαστική την τυπική κυριαρχία που της ανεγνώριζε πάνω στα νησιά του Ιονίου ή πριν τρεις αιώνες πράξη διανομής της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας που είχε συνομολογηθεί μεταξύ τῶς εταίρων τῆς Δ' Σταυροφορίας. Το γεγονός ότι στους τρεις αυτούς ενδιαμεσδους αιώνες, τὸ ενδιαφέρον της γία τα νησιά δεν είχε έντονα προβληθεί, οφείλεται στο γεγονός ότι είχε εξασφαλίσει πολλές άλλες στρατηγικές θέσεις στην Ελλάδα που εξασφάλιζαν τα εμπορικά και στρατιωτικά της συμφέροντα. Οι ηγεμονίσκοι των νησιών δεν εμπόδιζαν τα σχέδιά της, αλλ' ασφαλώς δεν θα επέτρεπε σ' έναν ισχυρό Φράγκο ηγεμόνα να καταλάβει τα νησιά, πράγμα που έμπρακτα το είχε αποδείξει, συμμαχώντας με τον Αλέξιο Κομνηνό εναντίον των Νορμανδών τρεις αιώνες νωρίτερα, στα τέλη του ΙΒ' αιώνα. Η σχέση εξ άλλου της υποτέλειας των μετέπειτα Παλατινών Κομήτων είτε προς τον Πάπα, είτε αργότερα προς το Βασίλειο της Νεαπόλεως, σχέση άλλωστε αρκετά χαλαρή, δεν αποτελούσε ουσιαστικό κίνδυνο για τα Βενετσιάνικα συμφέροντα. Αλλά η συνεχής εξασθένηση των Φραγκικών κρατών της Ελλάδος και η συνεχώς αυξανόμενη Τουρκική πίεση, δημιουργούν νέες συνθήκες στον Ελληνικό χώρο και καθιστούν προβληματική την περαιτέρω προστασία των Βενετσιάνικων συμφερόντων.

Ήδη η Χαλκίδα, ένα πραγματικά μεγάλο κέντρο-κλειδί, που καταλαμβάνεται από τους Τούρκους στα 1470, είναι μια ανεπανόρθωτη απώλεια για την Βενετία. Η πίεση ἐξ' άλλου στην Πελοπόννησο αυξάνει και πολύ γρήγορα κι' άλλες πόλεις-κλειδιά θα καταληφθούν από τους Τούρκους. Η ουσιαστική κυριαρχία των νησιών του Ιονίου αποτελεί μια ζωτική υπόθεση, η κατάληψή τους είναι μια πράξη φρονήσεως από μέρους της Βενετίας που σπεύδει μ' αυτόν τρόπο να δημιουργήσει νέες προϋποθέσεις μπροστά στους καθαρά διαγραφόμενους από την Τουρκική επέκταση κινδύνους.

Ενετοκρατία

Έτσι στα 1485, υπερνικώντας τις προθέσεις των Τόκκων να ανακαταλάβουν την χαμένη ηγεμονία τους και παίζοντας ένα πραγματικά αξιοθαύμαστο πολεμικό και διπλωματικό παιχνίδι με τους Τούρκους, καταλαμβάνει τη Ζάκυνθο και 15 χρόνια αργότερα, δηλαδή το 1500 και την Κεφαλλονιά. Έχοντας ήδη από τα τέλη του 14' αιώνα υπό την κυριαρχία της την Κέρκυρα, η Βενετία συμπλήρωσε τώρα τις κτήσεις της στο Ιόνιο, για να τις κρατήσει τρεις ακόμη αιώνες, ως την τελική πτώση της ίδιας της Γαλινοτάτης Δημοκρατίας. Πριν περάσουν δύο δεκαετίες από την κατάληψη της Ζακύνθου, θ' αποδειχθεί με τον πιο δραματικό τρόπο η αξία της κατοχής των νησιών του Ιονίου. Πραγματικά, το τέλος του 16' αιώνα και η αρχή του 17' ήταν κυριολεκτικά οδυνηρό για την Βενετία, κτήσεις σπουδαίες όπως η Ναύπακτος, η Μεθώνη, το Ναυαρίνο, και η Κορώνη καταλαμβάνονται από τους Τούρκους. Η Ζάκυνθος, το νοτιότερο Βενετσιάνικο λιμάνι του Ιονίου στο ταξίδι προς τη Κρήτη, θα κληθεί, να αναπληρώσει το μεγάλο κενό που δημιουργούν οι απώλειες αυτές.

Η κατάληψη της Ζακύνθου από τη Βενετία σημαίνει την απαρχή της νεώτερης ιστορικής περιόδου, η εξέταση της οποίας μας ενδιαφέρει κυρίως.

Δύο είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της περιόδου αυτής, που την κάνουν να διαφέρει ουσιαστικά από την προηγούμενη περίοδο της Φραγκοκρατίας: η εισαγωγή μίας οργανομένης κι έμπειρης διοικητικής μηχανής και η παραχώρηση μιας ουσιαστικής ανεξιθρησκείας. Η εντελώς ιδιαίτερη σημασία εξ' άλλου που αποκτά τώρα η Ζάκυνθος για τη Βενετία, επιβάλλουν την ανάγκη της ταχύτερης και καλύτερης δυνατής - για τη εποχή - κοινωνικής, οικονομικής και αμυντικής οργάνωσης. Για να επιτευχθούν αυτά και να αποδώσουν, η Βενετία ξέρει καλά πως δεν υπάρχει άλλος τρόπος από τη δημιουργία ενός πνεύματος συνεργασίας με τους ίδιους κατοίκους του νησιού.

Εποικισμός ρεύματα προσφύγων

Είδαμε ήδη ότι ο πλυθησμός της Ζακύνθου βρισκόταν σε υψηλό επίπεδο στα μέσα του ΙΕ' αιώνα. Η Τουρκική κατοχή, που ακολούθησε τη φυγή του τελευταίου Φράγκου ηγεμόνος, είχε σαν συνέπεια τον αποδεκατισμό του πλυθησμού, πράγμα που αμέσως έσπευσε να αντιμετωπίσει Βενετία, προσκαλώντας στη Ζάκυνθο υπηκόους της από τη Ναύπακτο, Μεθώνη και Κορώνη, κυρίως δε Στρατιώτες. Οι τελευταίοι, εγκαθιστάμενοι, έπερναν γαίες και είχαν, σαν αντάλλαγμα, την υποχρέωση να υπερασπίζον το νησί σε περίπτωση ανάγκης. Αρχηγός των Στρατιωτών αυτών, που σύντομα αριθμούσαν 1500 οικογένειες, ήταν ένας Έλληνας ο Θεόδωρος Παλαιολόγος. Η πτώση της Ναυπάκτου και των άλλων Βενετσιάνικων κάστρων της Μονεμβασιάς και του Ναυπλίου, είχε σαν αποτέλεσμα την εγκατάσταση και νέων αποίκων στη Ζάκυνθο. Τέλος, πρόσφυγες από την Κωνσταντινούπολη και ολόκληρο το Μωριά, ήρθαν να κατοικήσουν στη Ζάκυνθο, ενώ συγχρόνως και πολλές Ιταλικές οικογένειες εγκαταστάθηκαν εκεί.

Τα κύματα των προσφύγων προς τη Ζάκυνθο θα συνεχισθούν όσο συνεχίζεται και η κατάκτηση των Ελληνικών χωρών από τους Τούρκους, καθώς και κάθε φορά που κάποιο ιδιαίτερο γεγονός θέτει σε κίνδυνο τους κατοίκους τους. Βλέπουμε έτσι Αθηναίους να μεταναστεύουν στη Ζάκυνθο μετά τη προσωρινή κατάληψη των Αθηνών από το Μοροζίνι.

Μαθαίνουμε πως όταν στα μέσα του ΙΖ' αιώνα καταλαμβάνεται η Κρήτη, πολλές Κρητικές οικογένειες, συναποκομίζοντας όσα από τα υπάρχοντά τους μπορούσαν, καθώς και σκεύη και κειμήλια ιερά, βρίσκουν καταφύγιο στη Ζάκυνθο. Ακόμη και μετά τα Ορλωφικά, Μανιάτες κι άλλοι Πελλοπονήσιοι καταφεύγουν ομαδικά εκεί. Κι αυτά, εκτός φυσικά από τις κανονικές εμπορικές και ειρηνικές σχέσεις με την Πελοπόννησο που διατηρούνται στενές σ'όλη τη διάρκεια της Βενετοκρατίας. Βλέπουμε έτσι τη Ζάκυνθο να παίρνει θέση ενός καταφυγίου, του πό κοντινού, για τους υπόλοιπους καταδιωκόμενους Έλληνες και να μεταβάλλεται, πολύ γρήγορα σε ένα κέντρο του Ελληνισμού.

Η Ελληνική συνείδηση και οι παραδόσεις των κατοίκων της αναμιγνύονται με τις εξ'ίσου Ελληνικές παραδόσεις και τα βιώματα που φέρνουν μαζί τους οι νέοι κάθε φορά κάτοικοι. Αλλά και οι Δυτικές επιδράσεις είναι, μοιραία, το ίδιο έντονες, έτσι η Ζάκυνθος θα γίνει το χωνευτήρι μέσα στο οποίο, με τη γόνιμη αλληλεπίδραση όλων αυτών των στοιχείων, θα ξεπηδήσει ένα κοινό νέο πνεύμα που θα εκφρασθεί μ'όλες τις μορφές της τέχνης, την αρχιτεκτονική, την ποίηση, το θεατρικό λόγο, τη ζωγραφική.

Κοινωνική οργάνωση

Η κοινωνική και διοικητική οργάνωση απετέλεσε, συγχρόνως με τον εποικισμό, άμεσο μέλημα των νέων αρχών. Οι κάτοικοι χωρίστηκαν σε τρεις τάξεις, τους ευγενείς (*Nobili*), στους αστούς (*Civili*), και το λάο (*Popolari*). Τα τιμάρια που είχαν εισαχθεί από τους Φράγκους Κομίτες διατηρήθηκαν, αλλά οι χωρικοί έπαυσαν να θεωρούνται δουλοπάροικοι, τουλάχιστον με τη νομική έννοια του όρου.

Λέγοντας ευγενείς θα πρέπει να εννοούμε, κυρίως, μεγαλοαστικές οικογένειες, τόσο Ζακυνθινές όσο και από τους μετανάστες που αναφέραμε προηγουμένως, ισχυρές πολιτικά και οικονομικά και όχι οικογένειες με κληρονομικό τίτλο ευγενείας, οι κληρονομικοί τίτλοι ευγενείας εμφανίζονται πολύ αργότερα, από τα τέλη του ΙΖ', κυρίως δε από τα μέσα του ΙΗ' αιώνα. Οι ευγενείς αυτές οικογένειες, περιορισμένες σε αριθμό από το 1542, αποτελούσαν το τοπικό διοικητικό σώμα και κατελάμβαναν διάφορες θέσεις και υπουργήματα που δεν ήταν υποχρεωτικό να κατέχονται από τους υπαλλήλους της Βενετίας. Φυσικά αποτελούσαν συγχρόνως την άρχουσα, οικονομικά και πνευματικά, τάξη.

Οι αστοί αποτελούνταν από ευκατάστατους πολίτες που επεδίδονταν σε διάφορα επαγγέλματα - όχι πάντως χειρονακτικά - και τις επιστήμες, έχοντας σαν κυριότερη επιδίωξη την άνοδό τους στην τάξη των ευγενών και την εγγραφή τους στη Χρυσή Βίβλο. Οι αστοί αποτελούσαν μία ζωντανή και δυναμική τάξη, ήσαν μορφωμένοι και διεκδικούσαν με πολύ πείσμα τα δικαιώματά τους.

Η πολυπληθέστερη και οικονομικά ασθενέστερη τάξη ήταν οι γνωστοί μας ποπολάροι, ο λαός δηλ. που αποτετούταν από τους εργάτες, τους χωρικούς και, γενικά τους χειρονάκτες. Το κοινωνικό σύστημα δεν τους αναγνώριζε κανένα δικαίωμα και οι συγκρούσεις με τις αρχές δεν ήταν κάτι ασυνήθιστο. Ωστόσο ήξεραν καλά πως οι ομόφυλοι και ομόθρησκοι τους Έλληνες της Πελοποννήσου υπέφεραν πολύ περισσότερα κάτω από τον Τουρκικό ζυγό κι ήξεραν ακόμη πως οι λύση δεν υπήρχε. Έτσι, μ'όλες τις αντιθέσεις τους προς το αρχοντολόι και τις επίσημες αρχές, παρέμεναν τελικά πιστοί στη Βενετία.

Εκκλησία

Η εκκλησιαστική οργάνωση της Ζακύνθου και της γειτονικής Κεφαλλονιάς αποτέλεσε ένα ακόμη σημαντικό μέλημα της Βενετίας. Είδαμε ήδη ότι ο τελευταίος Παλατινός Κόμης ο Λεονάρδος Γ' Τόκκος είχε ανασυστήσει τον ορθόδοξο επισκοπικό θρόνο Κεφαλλονιάς - Ζακύνθου από τα μέσα του ΙΕ' αιώνα. Το καθεστώς αυτό συνεχίστηκε σ'όλο το διάστημα της Βενετοκρατίας και, ανεξάρτητα από τα θέματα που δημιούργησε η εκλογή του μεταξύ των νησιωτών, γεγονός είναι ότι η παρουσία του ενίσχυε το φρόνημα και την αντίσταση των ορθόδοξων στις πάντοτε συνεχιζόμενες πιέσεις των καθολικών. Τον επίσκοπο Κεφαλλονιάς - Ζακύνθου αντιπροσώπευε στη Ζάκυνθο ο Πρωτοπαπάς. Η θέση φαίνεται να δημιουργήθηκε αρχικά όταν επί Φραγκοκρατίας καταργήθηκαν οι ορθόδοξες μητροπόλεις των νησιών, διατηρήθηκε όμως ως τις αρχές του ΙΘ' αιώνα. Ο Πρωτοπαπάς υπαγόταν μεν στον ορθόδοξο επίσκοπο Κεφαλληνίας - Ζακύνθου, εξελέγετο όμως από το Συμβούλιο της Κοινότητας της Ζακύνθου. Η σημασία του θεσμού αυτού είναι ιδιαίτερα σημαντική για τη Ζάκυνθο, όπου ο Πρωτοπαπάς ήταν ο ουσιαστικός αρχηγός της ορθόδοξης εκκλησίας, ερχόμενος συχνά σε σύγκρουση με τους καθολικούς συναδέλφους του, αλλά, και με τον προϊστάμενό του επίσκοπο.

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι η Βενετία, επιθυμώντας να βρίσκεται σε καλές σχέσεις με τους ορθόδοξους κατοίκους των νησιών και να αποφεύγει τη δημιουργία εχθροτήτων μεταξύ των καθολικών και των ορθόδοξων, εξέδωσε αλληπάλληλα διατάγματα με τα οποία αναγνωρίζονταν τα δικαιώματα του ορθόδοξου κλήρου, προκάλεσε δε και την έκδοση Παπικών διαταγμάτων για τον ίδιο λόγο. Φυσικά, ο καθολικός κλήρος δεν ήταν πάντοτε πρόθυμος να υπακούσει τις διαταγές αυτές, δεν έλειπαν δε και οι αφορμές που προκαλούσαν την αναζωπύρωση των παθών, όπως τα θέματα του ημερολογίου, των μικτών γάμων, των κοινών τελετών κ.λ.π. Σε όλες σχεδόν αυτές τις περιπτώσεις η Βενετία, είτε με μέτρα διοικητικά, είτε επιτυγχάνοντας την έκδοση Παπικών διαταγμάτων, δικαίωνε τους ορθόδοξους.

Ειδικά στην περίπτωση του ημερολογίου, η Βενετία δεν παρέλειψε να συνενοηθεί και με τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως. Και, ναι μεν, διετηρούντο κάποτε, τυπικά τα πρωτεία του Καθολικού, έναντι του Ορθόδοξου κλήρου, αλλά η σημασία όλων αυτών των μέτρων που η Βενετία έλαβε υπέρ των ορθόδοξων υπηκόων της, είναι φανερό πόση σημασία έχουν.

Έτσι ποτέ ο καθολικισμός δεν μπόρεσε να εισχωρήσει στα αστικά και λαϊκά στρώματα, παραμένοντας μόνον το δόγμα ενός μέρους των αρχοντικών οικογενειών, αλλά και εκεί, οι μικτοί γάμοι, που τόσο ενοχλούσαν τους καθολικούς, δεν άργησαν να φέρουν το αποτέλεσμα, όσο και αν μαθαίνουμε για την ύπαρξη ναών με δύο άγια βήματα, που φυσικά, συνυπήρχαν στο χώρο του ορθόδοξου ναού.

Τέλος, οι κοινές τελετές, επιβεβλημένες από την Διοίκηση, αποτελούσαν απλώς τελετές του Δυτικού δόγματος στις οποίες υποχρεωτικά συμμετείχε ο ορθόδοξος κλήρος περιοριζόμενος σε κάποια, βουβή μάλλον, παρουσία.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, με την πλήρη ανοχή, αν όχι και την προστασία, των Βενετών, οι ορθόδοξοι έκτιζαν ναούς και μοναστήρια, ύψωναν καμπαναριά και διεκήρυσσαν με κάθε τρόπο την προσύλωσή τους στην ορθοδοξία. Φαίνεται δε ότι η ανέγερση ορθόδοξων ναών

είχε πάρει τέτοιο ρυθμό, ώστε στις αρχές του ΙΗ' αιώνα, το 1705, διαταγή του Γενικού Προβλεπτού απαγόρευε την ίδρυση και νέων ναών, χωρίς την άδεια της Κυβερνήσεως.

Η Βενετία, με την τακτοποίηση των διοικητικών και αμυντικών προβλημάτων, καθώς επίσης και των κοινωνικών και θρησκευτικών, πέτυχε πολύ γρήγορα να δημιουργήσει τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη και την πρόοδο των νησιών. *"Ητο αληθώς, ευτήχημα ότι την διακυβέρνησιν των ανέλαβε η Βενετία, η οποία δικαίως εθεωρείτο ως η κατ' εξοχήν τελείως οργανωμένη χώρα από διοικητικής απόψεως κατά την εποχήν εκείνην"* γράφει ο Κ. Καιροφύλας.

Παρόμοια άποψη εκφράζει και ο Ερμ. Λούντζης καθώς και άλλοι ιστορικοί. Είναι φυσικά φανερό πως οι απόψεις αυτές προκύπτουν από τη σύγκριση μεταξύ των συνθηκών που επικρατούσαν στην υπόλοιπη, υπόδουλη στους Τούρκους, Ελλάδα και στα Επτάνησα και δεν θα πρέπει να παρερμηνευθούν.

Οικονομική Ανάπτυξη

Η πολεμική, εξ' άλλου, ισχύς της Βενετίας, η οικονομική της δύναμη και η διπλωματία της, προσέφεραν τις εγγυήσεις μιας μακράς ειρηνικής περιόδου. Οι πολεμικές επιχειρήσεις της Δημοκρατίας συνεχίζονταν, αλλά είχαν πια μεταφερθεί σε άλλες περιοχές, όπως στην Κρήτη και την Κύπρο. Διαθέτοντας έτσι τις παραπάνω προϋποθέσεις κι' ακόμη, ένα νησι έυφορο, με μεγάλες παραγωγικές ικανότητες κι' ένα σημαντικό, για την εποχή, λιμάνι διαμετακομιστικού κι' εξαγωγικού εμπορίου, οι κάτοικοι της Ζακύνθου δεν είχαν παρά να εργασθούν και να προκόψουν, η δυνατότητα τους δινόταν για πρώτη φορά ύστερα από τέσσερεις τουλάχιστον αιώνες πολέμων, επιδρομών και διώξεων.

Η αύξηση του πληθυσμού είναι το πρώτο σημαντικό αποτέλεσμα που παρατηρούμε. Ο Κ. Καιροφύλας δίνει τους εξής αριθμούς :

έτος	1528	κάτοικοι	17.225	έτος	1670	κάτοικοι	28.492
>>	1558	>>	22.543	>>	1770	>>	30.000

Η γεωργία, η κύρια πλουτοπαραγωγική πηγή του νησού, προστατεύθηκε και ενθαρρύνθηκε από την διοίκηση, μαθαίνουμε ότι προσφερόταν <ήμιση γρόσιον εις τον φυτεύντα έν ελαιόδεδρον>, πράγμα που είχε σαν συνέπεια την αύξηση της παραγωγής λαδιού, βλέπουμε ακόμη ότι, από τις πρώτες ήδη δεκαετίες της Βενετσιάνικης κατακτήσεως, εισάγεται από τους Πελοποννήσιους μετανάστες η καλλιέργεια της κορινθιακής σταφίδας. Αν και το νέο προ'ιον απαιτεί ιδιαίτερες φροντίδες, ωστόσο η καλλιέργειά του, παρά την αντίδραση που σημειώθηκε, δεν άργησε να διαδοθεί σε όλο το νησί και να αποταλέσει για τους επόμενους αιώνες, σπουδαίο εισόδημα, ενώ η φορολογία του απέδιδε μεγάλα ποσά στο δημόσιο ταμείο.

Η οικονομική σημασία της Ζακύνθου, καθώς και των άλλων νησιών του Ιονίου για την Βενετία, καταφαίνεται από τις εκθέσεις των διαφόρων Προβλεπτών και τα σωζόμενα σ' αυτές στοιχεία.

Σύμφωνα με τον ιστορικό Π. Χιώτη, <<Ανδρέας δε ο Πρίουλης Προβλεπτής Ζακύνθου τω 1552 υπελογίζετο το εισόδημα Ζακύνθου δουκάτων 3776 έκ δεκάτων και τελών... Επανξάνει δε τον αριθμόν τούτο τω 1582 Βερνάρδος ο Κονταρίνης, υπολογισάμενος το επί της διετίας αυτού εισπραχθέν τέλος, 3277, το επιπρόσθετον της σταφίδος, του νέου προ'ιόντος της νήσου δ'εκαλείτο Ιταλιστί Νιουνα Imposta. Λαυρέντιος, ο Κόκκος τω 1594 καταγράφει το εισόδημα εις 15.000 δουκάτα... Μετ'ου πολύ και Φραγκίσκος ο Λορεδιανός ανεβίβασεν αυτό εις 25.000, ο δεικνύει την ταχείαν της νήσου επίδοσιν εις γεωργίαν και πολυανθρωπίαν>>.

Δύο αιώνες αργότερα, το 1760, ένας άλλος Προβλεπτής, ο Φραγκίσκος Γριμάνης, θα γράψει προς την κυβέρνησή του: <<Αύται-αι νήσοι-δύνονται-να θεωρώνται με εννο'ι'κον όμμα, διότι εκτός ότι περιέχουσιν 160.000 εγκατοίκους, εκτός των ξένων και του στρατού, συνησφέρουσιν εις το ταμείον 90.000 φλωρίων, ήτοι δουκάτα πραγματικά 247.000. Προσελαμβάνοντο δε ταύτα, σημειώνει ο Π. Χιώτης, εκ δασμών του εξαγομένου ελαίου, άλατος, μωσχάτων και σταφίδος. Αι 3.150 βαρέλαι ελαίου αίτινες ταξιδεύονται εις

Βενετίαν, διοχετεύουσιν εις το δημόσιον θησαυρόν εκ δασμού εξαγωγής και καταναλώσεων 338.300 δουκάτα. Τα δε εξακισχίλια μόδια άλατος Κερκύρας και Λευκάδος, εισφέρουσιν εν αυτώ 48.000. Και τα μωσχάτα και αι σταφίδες δια Βενετίαν παρέχουσι δουκάτα 50.500 και τα τελωνεία ταύτης της αγοράς 6.000. Ο ναύλος των πλοίων, άτινα μεταφέρουσιν τα προ'ιόντα ταύτα εισάγει 52.500 δουκάτα...>>

Η ανάπτυξη της γεωργίας και του εμπορίου και η αύξηση των εισοδημάτων, έτσι όπως προκύπτουν γενικά από τα πιο πάνω στοιχεία, είχαν σαν άμεσο και φυσικό αποτέλεσμα την εμφάνιση πολλών επαγγελματιών σε συντεχνίες και την ανάπτυξη πολλών οικισμών. Πρόκειται ουσιαστικά για την οικονομική ανάπτυξη της αστικής τάξης των εμπόρων, επαγγελματιών και επιστημόνων- και των βιοτεχνών και είναι περοττό να τονισθούν οι σημαντικότερες επιπτώσεις της οικονομικής και κοινωνικής αναπτύξεως της μεσαιας τάξης στη γενική πρόοδο και εξέλιξη της Ζακύνθου. Οι αγρότες αντίθετα, παρέμεναν καθυστερημένοι, οικονομικά και πνευματικά και η ανάπτυξή τους ακολουθούσε ρυθμό κατά πολύ βραδύτερο των άλλων κοινωνικών τάξεων.

Εκπαίδευση

Η κατά την διάρκεια της Βενετοκρατίας φαίνεται πως βρισκόταν γενικά σε χαμηλό επίπεδο αν και έγιναν ορισμένες προσπάθειες, ήδη από το 1576 για την παροχή κάποιας στοιχειώδους εκπαίδευσης προς τους άπορους μαθητές. Υπήρχαν πάντως ιδιώτες διδάσκαλοι για όσες εύπορες οικογένειες μπορούσαν να τους πληρώσουν. Σοβαρότερη προσπάθεια έγινε προς το τέλος 15^{ου} αιώνα, οπότε η Κυβέρνηση δέχθηκε την παραχώρηση 150 δουκάτων το χρόνο από τα εισοδήματα της Μονής της Αναφωνήτριας για την ίδρυση δημόσιας σχολής. Άρχισε να λειτουργεί η Σχολή αυτή το 1623, συγκέντρωσε δε στο πρώτο χρόνο λειτουργίας της, 284 μαθητές.

Αυτά συνέβαιναν στην πόλη. Στην ύπαιθρο τα πράγματα ήταν πολύ χειρότερα και μόνο οι ορθόδοξοι ιερείς μπορούσαν να προσφέρουν εκεί τις ελάχιστες γνώσεις που και οι ίδιοι κατείχαν. Φυσικά για τις οικογένειες των ευγενών πρόβλημα δεν υπήρχε.

Αλλά και η οικονομική άνοδος της μεσαιάς κυρίως τάξεως, της αστικής, ακολουθήθηκε μοιραία από την ανάγκη της μορφώσεως. Βλέπουμε έτσι να ιδρύονται στη Ζάκυνθο ιδιωτικές σχολές και να έρχονται να διδάξουν διδάσκαλοι όπως ο Μελέτιος Πηγάς και ο Δημ. Μπενιζέλος. Βλέπουμε ακόμη τους Ζακυνθινούς ευγενείς να πηγαίνουν για Πανεπιστημιακές σπουδές στην Ιταλία και να επιστρέφουν για να εγκατασταθούν στην πατρίδα τους και να αποτελέσουν μέλη της ολοένα εξελισσομένης κοινωνίας του νησιού. Έτσι οι ολοένα αυξάνουσες δυνατότητες για την απόκτηση μορφώσεως, η συνεχής διεύρυνση του πνευματικού ορίζοντα και η επάρκεια των οικονομικών μέσων, θα οδηγήσουν σιγά σιγά, στη δημιουργία μιας προηγμένης και εκλεπτυσμένης κοινωνίας που στον 17^ο και 18^ο αιώνα, θα δώσει μια σειρά ολόκληρη πνευματικές προσωπικότητες πρώτου μεγέθους, εκπόσωπους μιας αληθινής νεοελληνικής αναγεννήσεως.

Η μουσική, η ποίηση, το θέατρο, η ζωγραφική θα βρουν ήδη από τις αρχές του 17^{ου} αιώνα έδαφος κατάλληλο και πρόσφορο για να αναπτυχθούν σε βαθμό αξιοζήλευτο. Η προηγμένη, εκλεκτική και πλούσια αυτή κοινωνία θα αναζητήσει τότε, μοιραία και θα δημιουργήσει τα αντιστοίχου επιπέδου κτήρια, το αρχιτεκτονικό με άλλα λόγια και πολεοδομικό της περιβάλλον η ατομική και κοινωνική ζωή θα περιβληθούν την αρχιτεκτονική έκφραση που τους αρμόζει και καμιά δαπάνη δεν θα είναι αρκετά μεγάλη, προκειμένου το έργο, το κάθε έργο, ανάλογα με την κλίμακα και τον προορισμό του, να είναι τέλειο, λαμπρό, μεγαλοπρεπές.

Η κατάσταση πραγμάτων που εγκαθιδρύθηκε και επικράτησε στη Ζάκυνθο και στα άλλα νησιά του Ιονίου για τρεις ολόκληρους αιώνες, κάτω από την Βενετσιάνικη κυριαρχία, λήγει τα τελευταία χρόνια του 17^{ου} αιώνα με την πτώση της ίδιας της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας και την κατάλυση της από τα στρατεύματα μιας νέας Ευρωπαϊκής Δημοκρατίας, της Γαλλικής. Τον Ιούλιο του 1797, η Ζάκυνθος καταλαμβάνεται από τους Γάλλους και η τρίχρωμη δημοκρατική σημαία αντικαθιστά την σημαία του Άγιου Μάρκου.

ΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ ΓΑΛΛΟΙ ΚΑΙ ΡΩΣΣΟΤΟΥΡΚΟΙ

Η κατάληψη των νησιών του Ιονίου από τους Δημοκρατικούς Γάλλους είναι η απαρχή μιάς νέας σειράς περιπετειών για τα ίδια τα νησιά και τους κατοίκους τους. Μιά σειρά επίδοξων κυρίαρχων της ζωτικής αυτής νησιώτικης περιοχής εμφανίζεται και η διαδοχή τους στην κατοχή των νησιών έχει άμεση σχέση με την εξέλιξη των Ευρωπαϊκών πραγμάτων της εποχής εκείνης. Τέσσερις μεγάλες Ευρωπαϊκές δυνάμεις, η Γαλλία, η Αγγλία, η Ρωσία και η Τουρκία προσπαθούν να αποκτήσουν την κυριαρχία των νησιών, διακηρύσσοντας η κάθε μία πως ο σκοπός της είναι η προστασία των νησιών και των κατοίκων τους από τις υπόλοιπες.

Η πρώτη Γαλλική κατοχή της Ζακύνθου κρατά μόλις 15 μήνες. Τον Οκτώβριο του 1798 υψωνόταν στο φρούριό της η ρωσική σημαία. Η Ρωσοτουρκική κατοχή των νησιών κράτησε δύο σχεδόν χρόνια. Τελικά, το Μάρτιο του 1800, οι δύο κυβερνήσεις αποφάσισαν τη σύσταση ενός ανεξάρτητου κράτους με το όνομα << Επτάνησος Πολιτεία >> του οποίου όμως η ανεξαρτησία θα << προστατεύονταν >> τόσο από τη Ρωσία όσο και την Τουρκία, στην οποία μάλιστα, το νέο κράτος υποχρεωνόταν να πληρώνει και 75.000 γρόσια το χρόνο. Αξίζει να σημειωθεί ότι το σύνταγμα του νέου κράτους, ονομάσθηκε << Βυζαντινό >>.

Η ζωή της << Επτανήσου πολιτείας >> του πρώτου ανεξάρτητου Ελληνικού κράτους, όπως σημειώνει ο Ζώης, διήρκεσε επτά μόλις χρόνια. Στα 1807 γαλλικά στρατεύματα, αυτοκρατορικά αυτή τη φορά, έθεταν και πάλι υπό την << προστασία >> τους τα Επτάνησα.

Αλλά και η δεύτερη αυτή Γαλλική κατοχή δεν κράτησε πολύ. Μετά από δύο χρόνια, το 1809, η Ζάκυνθος καταλαμβάνεται από τον Αγγλικό στόλο για να αρχίσει έτσι η τελευταία, πριν από την ένωση με την Ελλάδα, περίοδος κατοχής των Επτανήσων. Η Αγγλική κατοχή στα Επτάνησα ολοκληρώθηκε στα 1815, με την κατάληψη και της Κέρκυρας και διάρκεσε ως το 1864, οπότε τα νησιά ενώθηκαν με το νεώτερο Ελληνικό κράτος, του οποίου και αποτελούν έκτοτε αναπόσπαστο τμήμα.

ΑΓΓΛΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

Ο μισός περίπου αιώνας της Αγγλικής κατοχής των Επτανήσων, καθώς και η προηγούμενη δεκαετία των εναλλασσομένων κυριάρχων - Γάλλων και Ρωσοτούρκων - είναι γενικά μιά εποχή ανήσυχη και ταραγμένη. Οι νέες ιδέες που σκόρπισε σ'όλη την Ευρώπη η Γαλλική επανάσταση έφθασαν πολύ γρήγορα στα Επτάνησα. Αλλά και οι δυο σύντομες Γαλλικές κατοχές έδωσαν ακόμη μεγαλύτερη ώθηση στη διάδοση των ιδεών υτών. Ήταν άλλωστε καιρός. Η Βενετσιάνικη διοίκηση των τελευταίων δεκατιών, αδύναμη και διεφθαρμένη η ίδια, κυβερνούσε δια μέσου φατριών. Το σύστημα είναι φανερό πως οδηγούσε κατ'ευθείαν στην πολιτική και κοινωνική διαφθορά και την κάθε είδους αυθαιρεσία.

Η ανάπτυξη των λαϊκών τάξεων εξ'άλλου, ιδιαίτερα των αγροτών, είχε ήδη αρκετά προχωρήσει κι αυτό ήταν ένα νέο στοιχείο που προσθέτονταν τώρα και ανέτρεπε την κρατούσα οικονομική και κοινωνική ισορροπία, χωρίς η σημασία του να μπορεί να παραβλεφθεί.

Είναι χαρακτηριστικά αυτά που λίγα χρόνια αργότερα, στα 1841, θα γράψει ο Buchon για τους αγρότες: << Πάντοῦ υπάρχει ένας αέρας ενημερίας που προξενεί ευχαρίστηση. . . Σ'όλα τὰ σπίτια που μπήκα, βρήκα στρωμένα τραπέζια σαν ο καθένας να περίμενε τους φίλους του >>.

Από την άλλη μεριά οι ολοένα εντεινόμενες μυστικές προετοιμασίες για την αποτίναξη του Τουρκικού ζυγού από τους Έλληνες, η παρουσία στη Ζάκυνθο του Κολοκοτρώνη και των άλλων Πελοποννησίων οπλαρχηγών, η μύηση στη Φιλική Εταιρία σημαντικού αριθμού Ζακυνθινών και μάλιστα ευγενών, η απόλυτα Ελληνική συνείδηση όλων των κατοίκων και η ολιγόχρονη, έστω και πλασματική, ανεξαρτησία της << Επτανήσου Πολιτείας >>, ήταν φυσικό να προκαλούν αντιθέσεις μεταξύ των κατοίκων και της Διοικήσεως.

Ο Buchon μας εξηγεί την βασική αιτία αυτών των αντιθέσεων γράφοντας : << Είναι περίεργο να διαπιστώνει κανείς ως πιά σημείο το Ελληνικό πνεύμα εκδηλώνεται σ'όλες τις (κοινωνικές) τάξεις. Οι Βενετσιάνικες συνήθειες των κατοίκων και η Αγγλική διοικητική τάξη κάνουν χτυπητή εντύπωση, αλλά εξετάζοντας τις πράξεις και τις σκέψεις βλέπει κανείς πως οι καρδιές είναι Ελληνικές, ιδιαίτερα στη κατώτερη μερίδα του πλοθισμού που μιλά Ελληνικά >>. Αλλ'αυτό δε σημαίνει πως και οι ευγενείς δε συμμερίζονται τα λαϊκά αισθήματα. << Ο κόμης Ρώμας, >> λέει ο Buchon, << ζει καλλιεργώντας τις τέχνες κι έχοντας για το μέλλον στραμμένο το βλέμμα του προς την Ελλάδα, όπως όλοι εδώ >>.

Οι αντιθέσεις ήταν επόμενο να γίνουν ακόμη μεγαλύτερες όταν, με το ξέσπασμα της Ελληνικής επανάστασης, Αγγλική Διοίκηση, θέλοντας να διατηρήσει ουδετερότητα και αντιμετωπίζοντας την απροκάλυπτη και ενεργή συμπάρασταση των Επτανησίων προς τους αγωνιζόμενους αδελφούς τους, αποφάσισε να λάβει κάθε δυνατό μέτρο επιβολής, για να καταλήξει σε κάθε είδους διώξεις, φυλακίσεις και απαγχονισμούς.

Σημαντικός, τέλος, λόγος για την επίταση των αντιθέσεων μεταξύ των κατοίκων και της

Αγγλικής Διοικήσεως, ήταν η προσπάθεια της τελευταίας να επηρεάσει τον ορθόδοξο κλήρο, παράλληλα με μιά άστοχη, όχι πάντως συστηματική, είναι η αλήθεια, προσπάθεια διαδόσεως του προτεσταντισμού. Υπήρξαν βέβαια και περίοδοι ειρηνικής διαβιώσεως κι αυτό εξαρτώταν κυρίως από το πρόσωπο του εκάστοτε Άγγλου Αρμοστού και την πολιτική που ακολουθούσε. Ακόμη, πρέπει να λεχθεί πως η διοίκηση λειτουργούσε κατά τρόπο απόλυτα ικανοποιητικό και, εκτός από τις περιπτώσεις των αυθαιρεσιών, η περίοδος της Αγγλικής κατοχής είναι συνδεδεμένη με την εκτέλεση πολλών έργων κοινής οφέλειας. Δημοσίων κτηρίων, κ.λ.π.

Ο Buchon, γράφει χαρακτηριστικά : << Οι δρόμοι της Ζακύνθου είναι πολύ καλά λιθοστρωμένοι και ο φωτισμός είναι επαρκής. Οι Άγγλοι έχουν κάνει τα πάντα ώστε τα χρήματα που πληρώνονται από τους φορολογούμενους να χρησιμεύουν στην υλική πρόοδο του νησιού. Κάθε δυνατή μέριμνα έχει ληφθεί από τη δημοτική αρχή και την τοπική κυβέρνηση για την κατασκευή των δρόμων και το φωτισμό, για τις κρήνες και την καθαριότητα >>. Και σαν Γάλλος που θυμάται πολύ καλά πως οι Άγγλοι κατέλαβαν τα νησιά εκδιώκοντας από εκεί τους συμπατριώτες του, προσθέτει ειρωνικά : << Κάθε τί που έχει σχέση με το σώμα (εννοεί τις υλικές ανέσεις) είναι καλό. Όσο για τα υπόλοιπα, αυτό είναι μία εντελώς άλλη ιστορία, τίποτα δεν έχει γίνει προς αυτή τη κατεύθυνση >>.

Η αλήθεια είναι πως, ακόμα και σήμερα, γέφυρες αυτής της εποχής υπάρχουν κι εξακολουθούν να εξυπηρετούν το οδικό δίκτυο του νησιού. Ένα μέρος του λιμενοβραχίονος έχει κατασκευασθεί επίσης στην διάρκεια της Αγγλικής κατοχής. Κι ακόμη, ένας αριθμός αρχοντικών έχει κατασκευασθεί έξω από την πόλη, σε κτήματα ευγενών, στα μέσα περίπου του περασμένου αιώνα, προς το τέλος δηλ. της Αγγλικής κατοχής. Εξ'άλλου την ίδια εποχή, από τα τέλη δηλ. του ΙΗ' και τις αρχές του ΙΘ' αιώνα, βλέπουμε να χτίζονται ή να επισκευάζονται μεγάλες εκκλησίες και καμπαναριά επιβλητικά στα χωριά και να κτίζονται αξιόλογα λαϊκά σπίτια, που ίχνη τους σώζονται μέχρι σήμερα. Όλα αυτά σημαίνουν πως η παραγωγική ικανότητα της Ζακύνθου, η οικονομική δραστηριότητα των κατοίκων της κι οι γενικές συνθήκες εξακολουθούσαν να είναι τέτοιες ώστε να είναι δυνατή η χρηματοδότηση όλων αυτών των έργων. Κι ακόμη ότι την εποχή αυτή συντελείται μιά πολύ γρήγορη ανάπτυξη των κατοίκων της υπαίθρου, οι οποίοι ξεφεύγουν πιά οριστικά από την οικονομική καθυστέρηση την οποία υφίσταντο στη διάρκεια της Βενετσιάνικης κατακτήσεως. Η πτώση της Βενετίας και οι νέες ιδέες, η χαλάρωση της δύναμης των ευγενών, δίνουν στους χωρικούς την ευκαιρία της προόδου.

Η περίοδος της Αγγλικής κατοχής των Επτανήσων είναι και η τελευταία περίοδος ακμής τους, που συμπίπτει με τα μέσα του ΙΘ' αιώνα. Από'κει και πέρα και ως τα τέλη του αιώνα, η κεκτημένη από την παράδοση τερακοσίων σχεδόν ετών ταχύτης, θα συντηρήσει μιά επιφανειακή περισσότερο και λιγότερο ουσιαστική πνευματική και οικονομική ακμή, που, όμως είναι φανερό ότι δεν μπορεί να διαρκήσει για πολύ ακόμη. Ο εικοστός αιώνας, οι νέες κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες που δημιουργούνται, είναι οι αιτίες της οριστικής παρακμής. Αυτό που μένει μετά το 1900 είναι μόνο το εξωτερικό περίβλημα της παλιάς ακμής, ένα περίβλημα που εκφράζεται μ'ένα έργο πραγματικά επιβλητικό σε ποιότητα και όγκο, αλλά που έχει ήδη φθάσει σ'ένα τελικό στάδιο εξελίξεως, καθώς και μιά ισχυρή λαϊκή παράδοση που, ακόμα και σήμερα, εκπλήσσει, πολλές φορές, με την παρουσία της. Αλλά και αυτού του σημαντικού έργου που, έχοντας πιά αποκτήσει το χαρακτήρα του μνημείου, αποτελούσε κληρονομιά καλλιτεχνική

πολύτιμη για όλη τη Χώρα, το μεγαλύτερο μέρος του δεν υπάρχει σήμερα. Οι σεισμοί του 1953, ένα γεγονός μοιραίο όσο και γνώσιμο από τη μακρόχρονη ιστορία της Ζακύνθου, το έχουν οριστικά καταστρέψει.

Έτσι, ο σημερινός επισκέπτης που θα θελήσει ν'ανακαλύψει τα σημάδια της παλιάς ακμής της Ζακύνθου και να επικοινωνήσει με την αρχιτεκτονική και καλλιτεχνική της παράδοση, θα πρέπει να βγει από την πόλη, να περιπλανηθεί σ'όλο το νησί, να φθάσει στα μοναστήρια που εξακολουθούν να ζουν στα << βουνά >>, να πλησιάσει τα ερειπωμένα αρχοντικά της εξοχής και τα λαϊκά σπίτια, τις αναστηλωμένες από τους ενορίτες εκκλησίες των χωριών και ν'ακούσει τις καμπάνες τους να << σημαίνουν >>. Η παράδοση υπάρχει ακόμα εκεί, ζωντανή, πλούσια, ικανή να εξηγήσει και να διδάξει.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑΣ

ΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Μορφολογία εδάφους - Τοπίο - Οικιστική διάρθρωσις

Μορφολογία εδάφους

Η Ζάκυνθος, από απόψεως μορφολογίας εδάφους εξεταζόμενη, μπορεί να διαιρεθεί σε δύο κύρια τμήματα. Τόσον ο παρατηρητής του γεωφυσικού της χάρτου, όσο κι ο επισκέπτης που θα θελήσει, ανεβαίνοντας στο λόφο του κάστρου, να κοιτάξει προς τη δύση, είναι εύκολο να αντιληφθούν. Ένα πρώτο, τριγωνικής μορφής πεδινό τμήμα, ο κάμπος, που στη μιά του πλευρά εφάπτεται μ'ένα δεύτερο επίμηκες ορεινό τμήμα, τα βουνά, ξεχωρίζουν αμέσως. Μιά άλλη, πολύ μικρότερης εκτάσεως, σε σειρά εξάρσεων του εδάφους, αποτελεί το όριο του πεδινού τμήματος προς την ανατολική πλευρά. Φυσικά η πρώτη αυτή πολύ γενική εικόνα που σχηματίζει κανείς κοιτάζοντας τη Ζάκυνθο από καποιο ύψος, αναλύεται σιγά - σιγά σε πολλές άλλες καθώς διατρέχει το νησί. Θα διαπιστώσει τότε πως καθένα από αυτά τα δύο βασικά τμήματα περικλείει μεγάλη ποικιλία μορφών, που δίνουν όχι μόνο μιά ενδιαφέρουσα φυσιογνωμία, αλλά και μία ιδιόζουσα κλίμακα, ενιαία σ'ολόκληρη την έκταση του νησιού.

Τοπίο

Στο πρώτο τμήμα, το πεδινό και κυρίως στις παρυφές του, θα συναντήσει τους χαρακτηριστικούς εκείνους μικρούς, κατάφυτους, μαλακούς λόφους, που ποικίλλουν με την παρουσία τους το τοπίο, διασπούν τη μονοτονία του κάμπου και δημιουργούν μιά χαριτωμένη συνεχή κίνηση, προετοιμάζοντας συγχρόνως τη μετάβαση προς τα βουνά. Σ'αυτό το δεύτερο τμήμα, μιά εναλλαγή, σχεδόν ρυθμική, ήμερων βουνών και μικρών οροπεδίων, πουργαριών ή πευκών και μικρών καλλιεργημένων εκτάσεων, μιά γρήγορη εναλλαγή ερημιάς και παρουσίας ανθρώπινης, ικανή να γεννήσει τα πιο έντονα και αντίθετα συναισθήματα, συνθέτουν ένα τοπίο πραγματικά γοητευτικό. Όταν, διασχίζοντας εγκάρσια τα βουνά, φθάσει κανείς στη δυτική πλευρά της Ζακύνθου, μπορεί να δει το Ιόνιο, ξεκινώντας από τις απότομες -- εδώ -- και βραχώδεις ακτές της, να ενώνεται στον ορίζοντα με τη Μεσόγειο. Δεν είναι μόνο η Ζάκυνθος που τελειώνει εδώ, είναι -- ίσως -- και τα δυτικά όρια του Ελληνικού χώρου.

Είναι πολλοί οι λυρικοί χαρακτηρισμοί που, Ζακυνθινοί και ξένοι, έχουν δώσει στη Ζάκυνθο και που μερικοί ίσως να φαίνονται και υπερβολικοί. Όμως είναι αλήθεια πως μία ομορφιά ιδιαίτερη υπάρχει διάχυτη στο τοπίο της Ζακύνθου.

Είναι μία ομορφιά που τη δημιουργούν αρετές όπως η ηρεμία, η ημεράδα, το συγκρατημένο παιχνίδισμα των σχημάτων και των όγκων, η αντίθεση που έρχεται τη στιγμή που πρέπει. Μπορείς εκεί να χαρείς τον επίπεδο κάμπο να γίνεται στο βάθος ένα με τη θάλασσα, τους μικρούς λόφους ν'ανασηκώνονται χαριτωμένα παίζοντας, λες, κάποιο δικό τους παιχνίδι ή τα βουνά που έρχονται σαν ένα απαραίτητο φόντο, μία απαραίτητη συνθετική αντίθεση με τον επίπεδο κάμπο. Μπορεί κυρίως να βρει κανείς εκεί μία κλίμακα γνώριμη και οικεία που του δίνει ένα περιβάλλον άνετο και φιλικό. Ένα περιβάλλον που τον προσκαλεί να χαρεί τις άπειρες διαφορετικές όψεις του. Οι εναλλαγές των χρωμάτων και των σχημάτων, οι αντιθέσεις και οι εκπλήξεις που, καθώς πολλαπλασιάζονται, ερεθίζουν τη φαντασία, δίνουν μία θυληκότητα σαγηνευτική στο τοπίο της Ζακύνθου, αυτήν που έκανε να γεννηθούν εκεί τόσοι ποιητές κι αυτή που κάνει τους Ζακυνθινούς να την αγαπούν μ'ένα πάθος σχεδόν ερωτικό.

Διάταξη οικισμών

Η διαμόρφωση του εδάφους έχει άμεση σχέση με τον τρόπο κατανομής των οικισμών και τη γενική οικιστική διάρθρωση του νησιού. Τρεις είναι οι κατηγορίες στις οποίες μπορούμε να χωρίσουμε τους οικισμούς της Ζακύνθου : α) σ'αυτούς που βρίσκονται στον κάμπο, β) σ'αυτούς που βρίσκονται στα βουνά και γ) σ'αυτούς που βρίσκονται στους λόφους και στις χαμηλότερες υπώρειες των βουνών. Αξιοσημείωτο είναι πως ενώ το πίο πυκνοκατοικημένο τμήμα είναι το ανατολικό, δηλ. το πεδινό, όμως πολύ λίγοι οικισμοί έχουν ιδρυθεί μέσα ακριβώς στον κάμπο.

Εξέλιξη των οικισμών

Δεδομένου ότι η Ζάκυνθος έχει κατοικηθεί από τους αρχαίους χρόνους, συστηματική δε αρχαιολογική έρευνα που να επιτρέπει ασφαλή συμπεράσματα δεν έχει γίνει, είναι αρκετά παρεκεκινδυνευμένο το να επιχειρηθεί η χρονική τοποθέτηση των υπαρχόντων οικισμών. Οπωσδήποτε φαίνεται πιθανό πως οι οικισμοί των βουνών ή αυτοί που πάνω στους λόφους, είναι οι αρχαιότεροι. Η προστασία που παρέχουν οι απόκρυμνες και αλιμένες δυτικές ακτές και η απόσταση από τις ευπρόσβλητες ανατολικές, αποτελούν αρκετά ισχυρούς παράγοντες ώστε να αναζητήσει κανείς τους παλαιότερους οικισμούς του νησιού στα βουνά, εκτός φυσικά από την πόλη της Ζακύνθου που πάντα βρίσκονταν στο λόφο όπου και σήμερα βρίσκεται το Κάστρο, προστατευμένη από τείχη. Η ύπαρξη, εξ άλλου, ορισμένων τοπωνυμίων, όπως *Παλιόκαστρο*, *Παληοχώρα* και *Εζωχώρα*

που όλα συναντώνται στην περιοχή των βουνών, ή στις υπώρειές τους οδηγούν στην ίδια σκέψη. Τέλος, οι ονομασίες ορισμένων χωριών, όπως το *Γύρι* και το *Γερακαρίο*, που ετυμολογούνται από αρχαίες Ελληνικές λέξεις, συμβάλλουν προς αυτήν την άποψη. Πάντως θα πρέπει να υπήρχαν όλοι οι οικισμοί, έστω και σε υποτυπώδη μορφή, ήδη από τις αρχές της Βενετσιάνικης κατακτήσεως, η οποία, με την εξασφάλιση ομαλότερων συνθηκών, συνέλαβε αποφασιστικά στην περαιτέρω ανάπτυξή τους.

Είναι αξιοσημείωτο ότι η ύπαρξη οικισμών και μάλιστα με τα σημερινά τους ονόματα, διαπιστώνεται από διάφορες πηγές. Στους αντίστοιχους όμως χάρτες της Ζακύνθου, η ύπαρξή τους δε σημειώνεται. Το πράγμα μπορεί να σημαίνει είτε ότι οι χάρτες είναι ελλειπείς είτε οι χαρτογράφοι δεν έκριναν τους στοιχειώδεις οικισμούς της εποχής άξιους ιδιαίτερης μνείας. Βλέπουμε έτσι ότι στο χάρτη της Ζακύνθου του Coronelli ο μοναδικός οικισμός που σημειώνεται είναι το Καταστάρι (Catastare Terra) και οι κοντινές αλυκές (Saline di Catestare). Η ύπαρξη της πόλης υποδηλώνεται με τη θέση του Φρουρίου η δε νεώτερη, εκτός του Κάστρου, πόλη, δε σημειώνεται καθόλου. Σημειώνεται ακόμη η θέση της μονής της Σκοπιώτισσας (S. Maria di scopo) καθώς και οι ονομασίες των ακρωτηρίων και των μικρών νησίδων που βρίσκονται κοντά στις ακτές, ονομασίες που διατηρούνται αναλλοίωτες μέχρι σήμερα. Στο κείμενο όμως του βιβλίου του αναφέρει πολλά από τα υπάρχοντα και σήμερα χωριά καθώς και άλλα που δεν υπάρχουν παρά μόνο σαν ανάμνηση. Αλλά και σε άλλους χάρτες της ίδιας περίπου εποχής, παρατηρούμε το ίδιο λίγο - πολύ φαινόμενο. Στο χάρτη, πολύ απλότερο ως προς το γενικό σχήμα από το χάρτη του Coronelli, υπάρχουν κάπως περισσότερες ενδείξεις. Εδώ η πόλη του Κάστρου και η πόλη του Αιγιαλού, η νεώτερη μ'αλλα λόγια πόλη, σημειώνονται καθαρά. Στη θέση που ο Coronelli σημειώνει το Καταστάρι, εδώ σημειώνεται απλώς η λέξη Chogio και μερικά σπίτια. Σημειώνονται επίσης οι αλυκές, υπερβολικές σε έκταση. Στο βόρειο τμήμα του νησιού είναι σχεδιασμένο ένα μοναστήρι, η λέξη που βρίσκεται χαραγμένη εκεί διαβάζεται πιθανώς Plamatti, το όνομα δεν υπάρχει σήμερα, αλλά η θέση οδηγεί στη σκέψη πως ο χαρτογράφος μας σημειώνει εκεί το μοναστήρι της Αναφωνήτριας. Ενδείξεις μικρότερων οικισμών υπάρχουν, χωρίς όμως ονόματα, σε διάφορα άλλα σημεία. Σημειώνεται ακόμη μιά λίμνη (Lago) που ασφαλώς είναι

η λίμνη Μακρή και, τέλος, στο Ν.Α. άκρο, σημειώνεται και πάλι στη κορυφή του Σκοπού το μοναστήρι της Σκοπιώτισσας. Περισσότεροι οικισμοί, αλλά σε λανθασμένες θέσεις, σημειώνονται στο χάρτη της Πελοποννήσου, του Ιωάννου Βλαεν, που περιλαμβάνει επίσης την Κεφαλληνία, τη Ζάκυνθο και τα Κύθηρα. Σημειώνονται και εδώ τα μοναστήρια της Σκοπιώτισσας (S. Maria di Piscopo) και της Αναφωνήτριας (La Madonna). Το γενικό σχήμα της Ζακύνθου είναι εδώ πίο πολύ σωστό, φαίνεται ωστόσο και ο χαρτογράφος δεν έχει ο ίδιος επισκεφτεί το νησί και έχει τοποθετήσει τους οικισμούς στηριζόμενος σε πληροφορίες.

Η συνεχής ανάπτυξη των οικισμών της Ζακύνθου, ολοκληρωμένη πιά στον ΙΗ' αιώνα, απεικονίζεται με αρκετή ακρίβεια στο χάρτη του Bory de Saint-Vincent, σχεδιασμένο στα 1823 και συνοδευόμενο από πολλές πληροφορίες σχετικά με τον πληθυσμό, την παραγωγή γεωργικών προϊόντων, την αξία τους κλπ. Με την ίδια ακρίβεια είναι σχεδιασμένος και ο χάρτης του Ν. Λούντζη, της ίδιας εποχής, που δημοσιεύεται στην ιστορία της Ζακύνθου του Λ.Χ. Ζώη. Όλοι οι οικισμοί που σημειώνονται στους δύο τελευταίους αυτούς χάρτες εξακολουθούν να υπάρχουν και σήμερα, εκτός από την Άμπελο. Πλήρης χάρτης της Ζακύνθου δημοσιεύεται και από τον Salvator, στο τέλος του ειδικού τόμου του έργου του Zante.

Η μορφή των οικισμών - Ορεινοί και πεδινόι οικισμοί

Από τους οικισμούς της Ζακύνθου, περισσότερο συγκροτημένοι και συμπαγείς είναι οι οικισμοί των βουνών. Τα σπίτια εδώ είναι χτισμένα κοντά το ένα στο άλλο, συσπειρωμένα θά'λεγε κανείς, την προσπάθεια να σχηματίσουν έναν οικισμό με σαφή όρια. Εύκολα διακρίνεται μιά τάξη στην όλη εσωτερική οργάνωση του οικισμού, στη χάραξη των δρόμων, στην παρένθεση των σπιτιών. Ένα πνευματικό και κοινωνικό κέντρο σχηματίζεται πάντα, αποτελούμενο από ένα μικρό πλάτωμα με την εκκλησία, τονισμένο, τις περισσότερες φορές, από το ψηλό, πυργοειδές καμπαναριό. Οι πεδινόι οικισμοί, αντίθετα, παρουσιάζουν χαλαρότερη μορφή. Υπάρχει και εδώ κάποιος πυρήνας με την εκκλησία και το πλάτωμα αλλά τα όρια του οικισμού είναι λιγότερο σαφή. Η διαφορά εξηγείται εύκολα από την αλλαγή των κλιματικών συνθηκών της μορφής του εδάφους. Εξ άλλου, στην περίπτωση του ορεινού οικισμού, η καλλιεργήσιμη γη είναι συνήθως μακριά. Ο πεδινός οικισμός όπως περιβάλλεται από την καλλιεργήσιμη γη κι έτσι εύκολα μπορεί να θελήσει κανείς να απομακρυνθεί από το κέντρο, για να πλησιάσει από την ιδιοκτησία του. Το επίπεδο έδαφος του κάμπου δεν θα δυσχεράνει την επικοινωνία του με το κέντρο οικισμού. Στον ορεινό οικισμό, αντίθετα, είναι φανερό όπως οι άνθρωποι επιθυμούν να βρίσκονται πλησιέστερα μεταξύ τους. Ανάμεσα στις δύο αυτές κατηγορίες υπάρχουν τα χωριά της Ρίζας που εμφανίζονται μεν, σαν οικισμοί, αρκετά συμπαγείς, πλησιάζοντας έτσι προς τη μορφή των ορεινών οικισμών, αλλά που χάρη στο ιδιότυπο σύστημα των δύο κατοικιών, παίρνουν προσωρινά και τη μορφή των πεδινών, όπως θα εξηγήσουμε αμέσως πίο κάτω.

Τα χωριά της Ρίζας

Σημειώσαμε ήδη την ιδιότυπη θέση των χωριών της Ρίζας, που έχει εκλεγεί έτσι, ώστε να βρίσκονται σ'ένα είδος κέντρου βάρους μεταξύ κάμπου και βουνών. Είδαμε επίσης πως αυτό είχε σαν συνέπεια τη διαμόρφωση των ορίων των κοινοτήτων κατα τρόπο που σχηματίζουν, τελικά, επιμήκη παρατεθειμένα σχήματα, εκτεινόμενα από τις υπώρειες των βουνών ως τον κάμπο. Οι οικισμοί τοποθετούνται έτσι προς τα υψηλότερα σημεία, σε έδαφος πλεονεκτικό από άποψη κλίματος, θέας και ηλιασμού και κοντά στους ελαιώνες - στα λιοστάσια - , η καλλιέργεια των οποίων καθώς και η συγκομιδή, γίνεται τους χειμερινούς και ανοιξιάτικους μήνες.

Πλατείες και πλατώματα.

Το οδικό δίκτυο συμπλώνεται από τους ελεύθερους χώρους, τις πλατείες και τα πλατώματα. Οι κυριότερες πλατείες της Ζακύνθου είναι η πλατεία του Αγ. Μάρκου, η πλατεία της Φανερωμένης - που συνήθως ονομάζεται πλάτωμα της Φανερωμένης - και η πλατεία Δ. Σολωμού' οι δύο πρώτες είναι πολύ παλιές, ενώ η πλατεία Σολωμού αρκετά νεώτερη, δημιουργημένη όπως είδαμε μόλις στο τελευταίο τέταρτο του ΙΘ' αιώνας, με επίχωσ'ι. Αρκετά εξ' άλλου πλατώματα βρίσκονται σ'όλη την πόλη. Τα πλατώματα δημιουργούνται συχνά κοντά σε μία εκκλησία από την οποία παίρνουν και το όνομα, όπως το πλάτωμα του Καταιβάτη. Το σχήμα τους δεν είναι καθορισμένο τυπικά και, όπως από την ονομασία τους φαίνεται σχηματίζονται από κάποια διερεύνηση κατα διαπλάτυνση που σκοπό έχει να τονίσει μία στάση στη πορεία του δρόμου δια λόγους λειτουργικούς. Τα πλατώματα δημιουργούνται συχνά και κατα μήκος ενός δρόμου ή ενός τμήματός του όπως το επιμήκες πλάτωμα που σχηματίζεται στη νότια απόληξη της Πλατείας Ρούγας στο εμπορικό τμήμα του Αγίου Παύλου και των Τσαρουχαρείκων για το οποίο θα μιλήσουμε και πιά κάτω.

Από τις πλατείες που αναφέραμε ιδιαίτερα αξιόλογες είναι οι δύο παλιές τριγωνικές πλατείες του Αγ.Μάρκου και της Φανερωμένης. Και οι δύο έχουν το ίδιο τριγωνικό σχήμα την ίδια περίπου επιφάνεια και διαφέρουν μόνο στον τρόπο με τον οποίο το τριγωνικό σχήμα είναι τοποθετημένο. Από τις δύο πλατείες η μεν πρώτη είναι η επίσημη παλιά πλατεία της πόλης η πλατεία της ανώτερης κοινωνικής τάξεως ενώ η πλατεία της Φανερωμένης είναι μία πλατεία λαϊκή. Αλλά αυτό κανένα ρόλο δεν παίζει στην αξία την καλλιτεχνική και αισθητική που και οι δύο αυτοί χώροι έχουν.

ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ - ΣΥΝΟΙΚΙΕΣ

Η διαίρεση της πόλης σε συνοικίες είχε πάντα σχέση με τις υπάρχουσες εκκλησίες ή τουλάχιστον με τις κυριώτερες απ' αυτές. Στις πρώτες δεκαετίες του ΙΖ' αιώνας η πόλις τουλάχιστον, με τις κυριώτερες απ' αυτές. Στις πρώτες δεκαετίες του ΙΖ' αιώνας η πόλις χωριζόταν σε 14 συνοικίες η σκοντράδες που έπαιρναν τα ονόματά τους από ισάριθμες εκκλησίες. Η συνήθεια αυτή, χωρίς πιά να έχει καμμία διοικητική σημασία συνεχιζόταν και μάλιστα συνεχίζεται ακόμη και σήμερα, παρ' όλο που οι περισσότερες εκκλησίες δεν υπάρχουν πιά. Η πυκνότης εξ άλλου των εκκλησιών σ' όλη την έκταση της πόλεως καθιστούσε πολύ εύκολο τον τοπογραφικό προσδιορισμό οποιασδήποτε περιοχής η και κτιρίου ακόμη.

Εκτός από τις εκκλησίες, το όνομα μιάς συνοικίας μπορούσε να δοθεί και από κάποιο ειδικό χαρακτηριστικό. Έτσι η παραλιακή συνοικία με τα αρχοντικά σπίτια που βρίσκεται βορείως του Δημ. Θεάτρου είναι γνωστή με την ονομασία τα Ρεπάρα στην συνοικία αυτή δεν υπήρχε παραλιακός δρόμος κι έτσι κάθε σπίτι είχε στην ανατολική του όψη, ένα ιδιόκτητο κομμάτι θάλασσας. Το ίδιο ισχύει και για την συνοικία της Παληάς Βρύσης, που χρωστούσε την ονομασία της στην ομώνυμη δημοτική κρήνη. Υπήρχαν ακόμα συνοικίες που χρωστούσαν τ' όνομά τους είτε σε κάποια μεγάλη ιδιοκτησία, όπως παλιότερα τα Μπερναρδακεία ή στην ασχολία των κατοίκων, όπως τα Ταμπάκικα και τα Τσαρουχαρέικα και φυσικά η Εβραϊκή, το Γέττο.

ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

Το εμπορικό κέντρο εκτεινόταν ουσιαστικά σ' όλο το μήκος της Πλατείας Ρούγας. Η κεντρική θέση της στο σύνολο της πόλεως και οι στοές που υπήρχαν στα ισόγεια των σπιτιών της, της έδιναν και το ρόλο του εμπορικού δρόμου. Στα δύο άκρα της εξ άλλου είχαν σχηματισθεί δύο πυκνότερα και πιο συμπαγή εμπορικά κέντρα, το Γιοφύρι και ο Άγιος Παύλος. Το Γιοφύρι βρισκόταν κοντά στο κοινωνικό κέντρο κι εξυπηρετούσε το μεγαλύτερο μέρος των κατοίκων. Η θέση του στη μέση περίπου απόσταση από την Αγ. Τριάδα ως τους Αγ. Σαράντες ήταν απολύτως κατάλληλη γι' αυτό. Πολύ κοντά εξ άλλου υπήρχε η αγορά των ψαριών και των κρεάτων, τα μέσαθες μακελλειά, σε αντιδιαστολή προς τα μακελλειά του Άμμου, μιά δεύτερη δηλ. κρεαταγορά που υπήρχε στη νότια συνοικία κι εξυπηρετούσε εκείνη την περιοχή. Το εμπορικό κέντρο του Αγ. Παύλου σχηματιζόταν κατά μήκος της διερευνήσεως του τελευταίου τμήματος της Πλατείας Ρούγας κι εκτεινόταν ως τα Τσαρουχαρέικα. Η περιοχή αυτή, δημιουργημένη κτα την έξοδο των χωρικών στην πόλη, τη μεταφορά και πώληση των προϊόντων τους και την αγορά των βιοτεχνικών προϊόντων που τους ήταν απαραίτητα. Ήταν μιά πεσμική πόλη. Περιοχή εμπορίου ήταν επίσης και η Στράτα Μαρίνα. Εκεί ήταν

συγκεντρωμένο κυρίως το χονδρεμπόριο, οι αποθήκες συγκέντρωσης κι εξαγωγής της μαύρης σταφίδας και της εισαγωγικής αντίστοιχα των διαφόρων εμπορευμάτων.

Η ΚΑΤΟΙΚΙΑ

Τριών ειδών κατοικίες μπορούμε να διακρίνουμε στην πόλη της Ζακύνθου : τα μεγάλα αρχοντικά, για τα οποία θα μιλήσουμε σ'επόμενο κεφάλαιο, τα αστικά και λαϊκά σπίτια, τα υπάρχοντα σήμερα στοιχεία είναι εντελώς ανεπαρκή για μία αντικειμενική ανάλυση και μελέτη, αποτελούνται δε κυρίως από λίγες εξωτερικές εικόνες και προσωπικές αναμνήσεις κι εμπειρίες.

Το αστικό σπίτι ήταν κατα κανόνα τριώροφο. Το ισόγειο, το μετζάο δηλ. ή τα μετζάα του κτηρίου, περιλάμβανε συνήθως κάποιο κατάστημα, αν το σπίτι ήταν σε περιοχή εμπορική, ή κατοικία, αν συνέβαινε το αντίθετο. Ένα ξύλινο κλιμακοστάσιο οδηγούσε από το ισόγειο προς τους ορόφους, όπου ήταν οι καθαυτοί κατοικήσιμοι χώροι. Και ήταν δυνατός οι δύο ορόφοι να αποτελούν μια κατοικία οπότε ο πρώτος περιλάμβανε τους χώρους υποδοχής και ο δεύτερος τα υπνοδωμάτια ή και δύο ανεξάρτητες κατοικίες, εξυπηρετούμενες από το κοινό κλιμακοστάσιο. Οι δύο αυτές κατοικίες μπορούσε να ανήκουν και σε διαφορετικούς ιδιοκτήτες.

Το διώροφο σπίτι ήταν εξ' ίσου συνήθης τύπος αστικού σπιτιού, χωρίς καμιά βασική διαφορά στην εσωτερική του οργάνωση από το τριώροφο. Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί πως οι σεισμοί ήταν συχνά αιτία της κατεδαφίσεως του ανωτέρου ορόφου ενός κτηρίου, προκειμένου να μειωθούν τα φορτία και να σωθή το κτήριο από την ολική καταστροφή. Αυτός είναι άλλωστε και ο λόγος που στο μεγαλύτερο αριθμό των κτηρίων της πόλεως παρατηρούμε μία αρκετά συχνή μεταβολή της μορφής τους, εξ αιτίας των συνεχών επισκευών η και ανακατασκευών, ύστερα από κάθε μεγάλο σεισμό. Η νεώτερη πόλη πάντως περιελάμβανε μεγάλο αριθμό αστικών σπιτιών, μεγάλων διαστάσεων, με τρεις, η και τέσσερες καμιά φορά ορόφους. Η εξωτερική τους μορφή ήταν πάντα οργανωμένη πάνω σε αυστηρό κάρναβο η συμμετρία και η ρυθμική τάξη τους έδιναν έναν χαρακτήρα ήρεμίας και παράθεση πολλών τέτοιων όψεων έδινε συχνά ιδιαίτερα αξιόλογα αποτελέσματα. Ένα ενδιαφέρον χαρακτηριστικό είναι η διαίρεση της όψεως σε επάλληλες ζώνες, που χωρίζονται από μία ταινία στο ύψος της ποδιάς των παραθύρων. Το τέχνασμα προέρχεται από την ανάγκη να υπάρξει μια απόσταση από τα κλειδιά των αψίδων ως την πρώτη οριζόντια γραμμή της όψεως και να κερδίσει έτσι το ισόγειο το ύψος που χρειάζεται για να κρατήσει το βάρος των υπερκείμενων ορόφων, τέχνασμα που μεταχειρίστηκε κατα κόρον η Ιταλική Αναγέννηση. Τα λαϊκά σπίτια ήταν κυρίως διάφωρα και σε μικρότερο αριθμό, τριώροφα, όπως σ' όλο σχεδόν το μήκος του προς την θάλασσα αναπτύγματος της συνοικίας του Άμμου.

Η εξωτερική μορφή των αστικών και λαϊκών σοιτιών ήταν επηρεασμένη από τις επίσημες μορφές της αρχιτεκτονικής των αρχοντικών και των μεγάλων δημοσίων κτηρίων της πόλεως. Είναι φυσικά απλούστερα, όπως τα σοιτια του Άμμου, όπου όμως εύκολα διακρίνει κανείς

ακόμη την επιβίωση ενός Piano Nobile ,χωρίς φυσικά εσωτερική λειτουργική υπόσταση, με μεγαλύτερα και πιο τονισμένα ανοίγματα, από τα αντίστοιχα του δεύτερου ορόφου.

Ένα ενδιαφέρον στοιχείο της αστικής αρχιτεκτονικής είναι ο μπότζος, η προεξοχή δηλ. του πρώτου ορόφου, σ' όλο το μήκος της προσόψεως του σπιτιού. Ξαίρουμε πως παλαιότερα η μορφή αυτή ήταν σε μεγάλη χρήση και πως οι μπότζοι καταργήθηκαν γύρω στα 1870, επί δημαρχίας Τζουλάτη, γιατί είχαν φθάσει, όπως φαίνεται, να καταλαμβάνουν όλο σχεδόν το πλάτος των δρόμων και να δυσχεραίνουν τον ηλιασμό των ισογείων. Δεν ήταν μόνο στα αστικά ή λαικά σπίτια που εφαρμοζόταν αλλά και στα αρχοντικά, όπως στο παλιό αρχοντικό της οικογένειας Μεσσαλά, το μόνο που διατηρούσε την ιδιότυπη αυτή μορφή ως το 1953. Η κατασκευή του μπότζου προερχόταν ασφαλώς από την ανάγκη της αποκτήσεως μεγαλύτερου χώρου στον όροφο αλλά ασφαλώς έπαιζε και τον ρόλο ενός προστεγάσματος, υποκαθιστούσε δηλ. την στοά στους στενότερους δρόμους.

ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΤΙΡΙΑ

Από τα δημόσια κτίρια που είχαν ιδρυθεί στο διάστημα της Βεννετοκρατίας η Σιταποθήκη (Φοντέγο) το Τελωνείο (Ντουάνα), το Υγειονομείο (Σανιτά) το Λιμεναρχείο, το Ναυπηγείο (Αρσενάνε), το Λοιμοκαθατήριο (Λαζαρέτο) κ.τ.λ δεν σώζονταν κανένα ήδη από τα τέλη του ΙΘ' αι.

Ένα σημαντικό δημόσιο κτίριο του 1837 ήταν το Δικαστικό μέγαρο Ζακύνθου. Μεγάλων διαστάσεων, διώροφο, συμμετρικό, το κτίριο έχει ακόμα στοιχεία μορφολογικά ιταλίζοντα, αλλά είναι και επηρεασμένο από την νεοκλασσική μορφολογία που ήδη αποτελούσε το καλλιτεχνικό ρεύμα της εποχής.

Στην ίδια θέση το 1870 κατασκευάστηκε ένα άλλο μεγαλύτερο ακόμη κτίριο το Δημοτικό θέατρο Ζακύνθου.

Την προσοχή μου κατέλαβε ανεπιθύμητα στη φύση και στον κόσμο που
υφίσταται. Για να γυρνούσαμε πίσω τη συνειδητότητα της Ζακύνθου, κινήσαμε να πάμε στο
μυλό του... (Εξομολογήσεις της...)

Στη διάρκεια της θύλακα της Ζακύνθου, η Ζακύνθος γυρνούσε πίσω... (Εξομολογήσεις της...)

Η ομορφιά της... (Εξομολογήσεις της...)

Κεφάλαιο 2. Λαογραφικά - Ηθουραφικά

Αυτή η... (Εξομολογήσεις της...)

Το 1798 ο... (Εξομολογήσεις της...)

«Συμμετείχε στην... (Εξομολογήσεις της...)

Η... (Εξομολογήσεις της...)

Το... (Εξομολογήσεις της...)

Η... (Εξομολογήσεις της...)

Το... (Εξομολογήσεις της...)

Η... (Εξομολογήσεις της...)

Το... (Εξομολογήσεις της...)

Η... (Εξομολογήσεις της...)

Το... (Εξομολογήσεις της...)

Η... (Εξομολογήσεις της...)

Το... (Εξομολογήσεις της...)

Η... (Εξομολογήσεις της...)

Το... (Εξομολογήσεις της...)

Η... (Εξομολογήσεις της...)

Το... (Εξομολογήσεις της...)

Η... (Εξομολογήσεις της...)

Το... (Εξομολογήσεις της...)

Στα προηγούμενα κεφάλαια αναφερθήκαμε στη φύση και στην ιστορία του νησιού. Για να γνωρίσουμε όμως τη φυσιογνωμία της Ζακύνθου, πρέπει να μπούμε στο ρυθμό της, να δούμε τους ανθρώπους της, πως έζησαν και πως ζουν σήμερα.

Στα χρόνια της θαλασσοκρατίας των Ενετών, η Ζάκυνθος γνώρισε περίοδο ειρήνης και σαν κέντρο διακομιστικού εμπορίου μεγάλη οικονομική ανάπτυξη. Μ' αυτές τις ευνοϊκές συνθήκες διαμορφώθηκε σιγά σιγά μια αστική τάξη με συνείδηση της δύναμής της, που άρχισε να διεκδικεί τα δικαιώματά της.

Η άρχουσα τάξη των ευγενών αντιδρούσε με αποτέλεσμα να υπάρχουν έντονες κοινωνικές συγκρούσεις με αποκορύφωμα <<το ρεμπελιό των ποπολάρων >>. Η οικονομική αυτή ανάπτυξη, οι κοινωνικοί αγώνες και η ταυτόχρονη άφιξη πολλών δημιουργών από την Κρήτη είχε σαν αποτέλεσμα την πνευματική άνθιση του νησιού που εδραιώθηκε στα χρόνια της Γαλλικής Επανάστασης στο τέλος του 18ου αιώνα.

Αυτή η ιστορική πορεία με τους έντονους αγώνες έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του χαρακτήρα των Ζακυνθινών.

Το 1798 ο Γάλλος περιηγητής *Rulhiere* περιγράφει την προσωπικότητά τους, επισημαίνοντας αρετές και αδυναμίες:

<<Υπάρχει στην ηθική φυσιογνωμία του Ζακυνθινού ένα κυρίαρχο κι έκδηλο χαρακτηριστικό: αποτελεί μια σύνθεση φυσικών προτερημάτων από το ένα μέρος κι από το άλλο αδυναμιών με τις οποίες έχει μολιασθεί από την διεφθαρμένη διοίκηση. Προσέχτε τον στα πανηγύρια: είναι όλο χαρά, ειλικρίνεια, ζωή. Η μορφή του εκφράζει μια έντονη ευχαρίστηση που βγαίνει από τα κατάβαθα της ψυχής του.

Τραγουδάει, χορεύει, δεν παραφέρεται ποτέ. Έμπα στο σπιτικό του: όταν διαπιστώσει πως δεν είσαι ο υπεροπτικός και σκληρόψυχος Προβλεπτής (Ενετός διοικητής), θα σε υποδεκτεί μ' εγκαρδιότητα και ευγένεια.>>

Χαρακτηριστικό της Ζακυνθινής ψυχής και αχώριστος σύντροφος του Ζακυνθινού είναι η μουσική και το τραγούδι.

Στο Νησί των τραγουδιών και των λουλουδιών, που η φύση σκόρπισε απλόχερα τα θεία της δώρα, εκεί που ο Κάλβος λέει πως <<τα δάκρυα της νυκτός γίνονται κρίνοι>>, η τέχνη βρήκε τον περίγυρο που της χρειαζόταν.

Η επίδοση των Ζακυνθινών στη μουσική άρχισε από τα πανάρχαια χρόνια και ανανεώθηκε σε διάφορες ιστορικές περιόδους. Στη Ζάκυνθο λατρευόταν κατα την αρχαιότητα ο θεός της μουσικής Απόλλωνας. Χαρακτηριστικό γεγονός, εξάλλου, για το πόσο οι αρχαίοι Ζακύνθιοι εκτιμούσαν τη μουσική υπήρξε η κοπή νομίσματος για να τιμήσουν το συμπατριώτη τους μουσικό Πυθαγόρα. Στη μια όψη του νομίσματος ήταν αποτυπωμένη η μορφή του πυθαγόρα και στην άλλη η λύρα.

Τον καιρό της Ενετοκρατίας, οι Ζακυνθινοί χρησιμοποιούσαν με επιτηδειότητα διάφορα πνευστά όργανα, που παιάνιζαν κατά τις λιτανείες και τις στρατιωτικές παρελάσεις.

Η Ζακυνθινή καντάδα - τετραφωνία με ενδιάμεσες φωνές - αποτελεί την αγαπημένη μουσική για το λαό.

Ένα άλλο είδος τραγουδιού, η αρέκια, μας ξαναθυμίζει την επίδραση της κρητικής στη ζακυνθινή μουσική. Παρ' όλα τα δάνεια από το Βυζάντιο και την Ιταλία, η Ζάκυνθος διαμορφώνει μια καθαρά επτανησιακή μουσική που αντανακλά πολιτισμικές συνθήκες του νησιού.

Μουσική Σχολή ιδρύθηκε για πρώτη φορά στη Ζάκυνθο το 1815 , από τον ιταλό καθηγητή Μάρκο Μπατάγια , ενώ την επόμενη χρονιά σχηματίστηκε στο νησί η πρώτη Φιλαρμονική . Από τα πολύ παλιά χρόνια άρχισαν να συγκροτούνται χορωδίες και σύλλογοι για την ανάπτυξη της μουσικής .

Σήμερα οι Φιλορμονικές και τα άλλα μουσικά συγκροτήματα με τη φημισμένη ζακυνθινή χορωδία . συνεχίζουν τη μακρά παράδοση .

Η μουσική καλλιέργεια τόσων αιώνων ήταν φυσικό να δημιουργήσει προικισμένους μουσικούς , που διακρίθηκαν όχι μόνο τοπικά , αλλά και πλατύτερα .

Ιδιαίτερα σημαντικός υπήρξε ο Φραγκίσκος Δομενεγίνης (1809-1874). Άλλος διάσημος κιθαρίστας και συνθέτης, ο Αντώνιος Καπνίσης (1813-1885) , και άλλα ονομαστά πρόσωπα όπως ο Παύλος Καρρέρ, ο Παναγιώτης Γκριτζάνης , Διονύσιος Λάτας κ.α.

Δεμένοι αλληλένδετα με τη μουσική και το τραγούδι , είναι οι λαϊκοί χοροί του νησιού , που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον . Ο κύριος χορός του νησιού , που χορεύεται παντού είναι ο <<συρτός>> Ζακύνθου . Είναι ζωηρός χορός , δύο τετάρτων , πανάρχαιος με πολλές ονομασίες από χωριό σε χωριό (λεβέντινικο , γαλαριότικο , βολιμιάτικο) .Ο χορός συνοδεύεται από δημοτικά τραγούδια του έρωτα και του γάμου και με λαϊκά όργανα όπως : **βιολί , ακορντεόν , κιθάρα ή ταμπουριονιάκαρο**

ΤΟ ΚΑΡΝΑΒΑΛΙ ΣΤΗ ΖΑΚΥΝΘΟ

Το Ζακυνθινό καρναβάλι είναι κι αυτό γέννημα της βενετσιάνικης κοινωνίας . Το πρώτο ζακυνθινό καρναβάλι γιορτάστηκε στο μέγαρο του βενετσιάνου διοικητή τα τελευταία χρόνια του δέκατου πέμπτου αιώνα . Η περίοδος της αποκριάς , που λήγει την Κυριακή της Τυρινής αποτελούσε αληθινό ξεφάντωμα για ολόκληρο το νησί και ήταν μια απομίμιση των αντίστοιχων λαμπρών βενετσιάνικων λα'ι'κών γιορτών. Οι χοροί γίνονται σε λέσχες , στα σπίτια και στα λα'ι'κά κέντρα. Στους κλειστούς χώρους χορεύονταν κυρίως **καντρίλλιες , πόλκα , ραζέττα . μαρζούρκα ,βαλς** κ.α. Στις πλατείες και στους άλλους δημόσιους χώρους , γίνονταν ομιλίες και χορεύονταν το **γιαργιτό , το γαϊτανάκι , το τσακιστό , ο συρτός κ.α.**

Το κλείσιμο γίνεται τ' απόγευμα της Τυρινής με μεγάλη συγκέντρωση στον πλατύφορο (πλατεία Αγ. Μάρκου). Είναι η τελευταία βραδιά του καρναβαλιού. Αρχίζει το πόβερο καρναβάλι και η κηδεία της Μάσκας , που είναι συνυφασμένη με την παλιά Ζάκυνθο .

Ας δούμε την πορεία του ζακυνθινού καρναβαλιού στο πέρασμα των χρόνων όπως την αναφέρει στο βιβλίο του ο Ντίνος Κονόμος .

Και τώρα μια σύντομη αναφορά στη μπαούτα , τη μάσκα δηλαδή και το ρούχο της αρχοντικής αμφίεσης ,που το φορούσαν στους 17ο και 18ο αιώνα .

Η μπαούτα ήταν ένα είδος μαύρου μανδύα , μακριού και μεταξωτού με μέρτα και κουκούλα στο κεφάλι , που σκέπαζε το τρικαντό. Η κουκούλα κρατούσε τη μάσκα , μισή άσπρη για τους άντρες , μαύρη για τις γυναίκες . Κάποτε η μπαούτα , ακολουθώντας τα βενετσιάνικα έθιμα , έπαψε να είναι το προνόμιο του καρναβαλιού κι έγινε μόδα ολόχρονις . Από την στιγμή που γενικεύτηκε η μπαούτα ξύπνησαν τα κοινωνικά πάθη .

Άντρες και γυναίκες , που είχαν κακούς σκοπούς, φορούσαν τις νύκτες τη μπαούτα και γύριζαν στους δρόμους ζητώντας δήθεν ελεημοσύνη . Με τη μπαούτα έγιναν φοβερά εγκλήματα . Η βενετική γερουσία βρέθηκε σε δύσκολη θέση. Όπως στις αποικίες έτσι και στη μητρόπολη , η μπαούτα έκρυβε σκοτεινούς σκοπούς .

Η πλατεία του Αγίου Μάρκου γέμιζε μ' άπειρους μεταμφιεσμένους κακοποιούς . Το κακό αντιμετωπίστηκε ως εξής: επειδή η μάσκα ήταν απαραβίαστη και σεβαστή δεν μπορούσαν να την καταργήσουν γι' αυτό η κυβέρνηση απαγόρευσε τη νυχτερινή κυκλοφορία και τις επισκέψεις των μεταμφιεσμένων στις εκκλησίες και στους δρόμους , έβγαλε διατάγματα και όρισε ποινές στους παραβάτες . Παρ' όλες τις απαγορευτικές προκηρύξεις των προβλεπτών Ζακύνθου η μπαούτα κυριαρχούσε .

Όταν περνούσαν λιτανείες από τα σπίτια , οι γυναίκες φορούσαν τη μάσκα κι έβγαιναν στο παράθυρο. Άρχισαν τότε να θυμώνουν οι παπάδες κι άνοιξαν πόλεμο με την μάσκα. Ο πρεβεδούρος δημοσίευσε προκήρυξη κι απογόρευσε στις γυναίκες να προβαίνουν στα παράθυρα με την μάσκα, όταν περνούσαν λιτανείες.

Το καρναβάλι άρχιζε του Αγίου Γιαννιού , ύστερα από τα Φώτα , και κρατούσε μέχρι την τελευταία Κυριακή της Τυρινής. Στο διάστημα αυτό επιτρεπόταν η ελεύθερη κυκλοφορία της μπαούτας.

Το επισημότερο γεγονός του καρναβαλιού ήταν η γκιόστρα (**τορνιό**), αγώνες δηλαδή ιπποδρόμιου.

Το αγώνισμα είχε κρατικό χαρακτήρα και τ' αποτελέσματα γράφονταν στα πρακτικά της κοινότητας . Στον αγώνα έπαιρναν μέρος οι ευγενείς του Libro d' oro και ανώτεροι ξένοι υπάλληλοι.

Ως στίβος είχε οριστεί η Πλατεία Ρούγα ,από της Ευαγγελίστριας έως την Ανάληψη. Ο δρόμος και τα σπίτια στολίζονταν με φροντίδα και άμιλλα.

Έστηναν στύλους με δάφνες και μυρτιές , έβγαζαν άνθινα στεφάνια , σημαίες και πολύχρωμους τάπητες στα παράθυρα . Στις κολόνες των σπιτιών (κι από τις δυο πλευρές του δρόμου) στριμώνονταν οι χωρικοί και οι ποπολάροι .

Καθένας έπιανε τη θέση του από νωρίς (**αμπονόρα**) . Στα παράθυρα , φορώντας τη μορέτα και τα μπρόμπολα , πρόβαιναν οι αρχόντισες και οι μεγάλες αστές , φρέσκιες και ολόδροσες .

Οι τοπικές αρχές έπιαναν τ' αρχοντικά παράθυρα με την ωραιότερη και καλύτερη θέα όλου του δρόμου.

Η Πλατεία Ρούγα και τα στρουφουλιδωτά καντούνια , που έβγαζαν σ' αυτήν, πλημμύριζαν από μάσκαρες και παρδαλούς ντετόρους. Και τότε άρχιζε το παιχνίδι της **γκιόστρας** . Στο τέλος της γκιόστρας οι νικητές γύριζαν στα σπίτια τους με μουσικές και σημάματα καμπαριών, έκαναν τραπέζι στους καλεσμένους κι έστηναν ολονύκτιους χορούς .

Η γκιόστρα κράτησε εβδομήντα δύο χρόνια και καταργήθηκε το 1739 , ύστερα από το φόνο του σύνδικου Πέτρου Μακρή από τον Ευάγγελο Μαρίνο δε Λάζαρη .

Από τον δέκατο όγδοο αιώνα έχουμε το αποκριάτικο περίπατο της εξοχής.

Τότε καθιερώνεται η **τζελουτζία** στα παράθυρα των ζακυνθινών σπιτιών απ' όλες τις κοινωνικές τάξεις). Από τότε που κυριάρχησε χάθηκαν οι γυναίκες. Δεν μπορούσαν να βγουν στο δρόμο, ούτε να προβάλουν στο παράθυρο. Βλέπουν χωρίς να βλέπονται. Όλα τα σπίτια έκλεισαν τις γυναίκες τους στα κλουβιά και ήταν φρικτό και αφύσικο να βλέπεις έρημο τον κόσμο από γυναίκες. Η τζελουτζία θα μείνει στημένη περισσότερο από ένα αιώνα και το 1820 θα δεχτεί την οργή και τα κτυπήματα της μεγάλης γυναίκας του Νησιού, της ηρω'ι'δας του πνεύματος Ελισάβετ Μουτσάν-Μαρτινέγκου. Η ανατριχίλα του καρναβαλιού περνάει σ' όλους κι ηλεκτρίζει σύγκορμα τη μαραμένη κοινωνία .

Από την πρώτη κιόλας στιγμή επιτρέπεται στις γυναίκες να βγαίνουν το καρναβάλι και να γίνονται μάσκαρες.

Από του Αγίου Γιαννιού μετά τα Φώτα μέχρι την Κυριακή της Τυρινής είναι δύο μήνες ατέλειωτοι κι είναι φτωχά τα λόγια να ζωντανέψουν τον οργανισμό της χαράς.

Λαός οι μάσκαρες , φουσατά . Έβγαίνουν τρεις-τέσσερεις μαζί , σε παρέες . Αρχοντοπούλες , φάντρες , χωριατοπούλες , αστές , ακόμα και μουστόγριες με μισό δόντι . Η μάσκα εξισώνει τα άτομα και γκεμίζει τους κοινωνικούς φραγμούς . Οι μάσκαρες έχουν το δικαίωμα να πειράζουν οποιονδήποτε χωρίς κακοφανισμό του .

Οι μάσκαρες προχωρούσαν με καμάρι τα σώματα δεν βάδιζαν λικνίζονταν . Δεν έβρισκες τόπο να σταθείς . Από την Καμάρα , Άγιο Γεράσιμο , Αγία Βαρβάρα , μέχρι τον Άι Νικόλα <<**Στα Τρία Πηγάδια**>> δεν έριχνες βελόνι . Το ίδιο και στον Άγιο Χαλαάμπη .

Ο αποκριάτικος περίπατος ήταν μια μοναδική ευκαιρία να γνωριστούν δύο άνθρωποι και να ανοίξουν την καρδιά τους . Τα κορίτσια κλεισμένα όλο το χρόνο στην τζελουτζία , έβγαίνουν από τα σπίτια τους με καρδιοκτύπι . Το ίδιο και περισσότερο καρδιοκτύπι είχαν και οι άντρες , που έβλεπαν γυναίκα μια φορά το χρόνο κι είχε ασπρίσει το μάτι τους . Όμως εδώ είναι ο κόμπος . Μια μάσκα βλέπει έναν άντρα κι άν της αρέσει τον πλησιάζει ή κι ακόμα τον

ερωτεύται. Ο άντρας όμως τι βλέπει; Κάτι μπαμπουλωμένες γυναίκες, που κανείς δεν ξέρει αν είναι όμορφες ή άσκημες, νέες ή γριές.

Με τα χρόνια ο περίπατος στους Κήπους γίνεται νυφοπάζαρο.

Και τώρα μια μικρή αναφορά για τα <<φεστίνια>> της εποχής.

Οι ζακυνθινοί φορούσαν τη μπαούτα κι ανέβαιναν στο φωταγωγιμένο αρχοντικό. Εκεί μύριζε βενετσιάνικη ναφθαλίνη και περούκα. Βρισκόμαστε σ' ένα φεστίνι του 1728 και είμαστε κελεσμένοι.

Εκείνο το βράδυ διδάχτηκε διασκευασμένη στο ζακυνθινό ιδίωμα η <<Ερωφίλη>>. Κι εδώ, όπως σ' όλους τους επίσημους χωρούς, είναι παρόντες και οι παπάδες. Πως αλλάζουν όμως οι καιροί.....Μόλις ήρθε η στιγμή του χορού σηκώνονται και φεύγουν.

Στα τελευταία φεστίνια το πρόγραμμα του χορού θα χωριστεί σε τρία μέρη. Στο πρώτο θα γίνουν οι συνηθισμένοι χοροί της εποχής: η **μανφρίνα**, η **μονφερίνα**, το **κουτελιό** (cotillon), το **baci d' amor**, το **minuetto**, το **rigodon**, το **patite μικρό**, το **patite μεγάλο**, η **απιστία**, η **rosetta** και η **contradanza**. Στο δεύτερο μέρος έβγαιναν στη μέση της αίθουσας δύο ή και περισσότεροι από τους καλεσμένους και τραγουδούσαν με βιολιά και ταμπουράδες <<ρίμνες>>. Όλες οι γυναίκες της αίθουσας έπαιρναν μέρος τραγουδώντας κι ακολουθούσε ύστερα το δείπνο. Στο τρίτο και το τελευταίο μέρος ξανάρχιζαν τους χορούς μέχρι τα χαράματα.

Το 1797 οι ποπολάροι θα παραστήσουν την πρώτη μασκαράτα του καρναβαλιού: το <<βενετσιάνικο γάμο>>. Ήταν μια πιστή αναπαράσταση του αρχοντικού γάμου, με τη λεντίκα και τα μπρόμπολα της νύφης και που προδίδει το επαναστατικό και σατιρικό πνεύμα της εποχής.

Τον άλλο χρόνο θα φύγουν οι Γάλλοι και θα 'ρθουν οι Ρωσο-Τούρκοι (Οκτώμβρης 1798). Οι νέοι κατακτητές θα δώσουν στα αρχοντικά προνόμια και θα αναστήσουν από τις στάχτες του το Λίμπρο Ντόρο. Θα κυνηγήσουν τους δημοκρατικούς και φιλογάλλους.

Πως περνούσαν τα καρναβάλια στα δύσκολα εκείνα χρόνια; Απλούστατα οι Ζακυνθινοί άρχοντες, αστοί, ποπολάροι και χωρικοί, ακόμα και οι ξένοι κυρίαρχοι, που γοητεύονται από το Νησί, γλεντούν με ανεξάντλητο κέφι και χορεύουν μέχρι πρωΐας. Ο φόβος του θανάτου, ο πόνος της μικροζωής, η φτώχεια, τα βάσανα και οι ξεσηκωμοί, γίνονται βράδια τραγούδι της κιθάρας.

Και τώρα αντί αρχοντικά προνόμια, μπερούκες, μπαούτες τρικαντά. Θα πούμε για τις <<καβαρκίνες>> και τις <<ομιλίες>>. Εδώ διασκέδαζαν χωρίς ετικέτα και ριβερέντσες. Ούτε μπαούτα μεταξωτή, ούτε μπρόμπολα. Ας είναι καλά το ντόμενο και η μορέτα, οι ντόπιες μπόλιες και οι φτηνές νταντέλες. Η <<καβαρκίνα>> μύριζε κοκκινοπίπερο και βερντέα Λαγανίσια. Οι ποπολάροι έστρωναν στις μπανκάδες άσπρες μεσάλες και ξόδευαν και το τελευταίο μπικικίνι στο καρναβάλι. Την άλλη μέρα θα δούλευαν σκληρά για να βγάλουν το ψωμί των σπιτιών τους.

Η <<καβαρκίνα>> είναι μια ευρύχωρη αίθουσα, συνήθως αποθήκη σταφίδας. Εδώ για πρώτη φορά, θα δείξουν οι γυναίκες του λαού το λεπτό τους γούστο στο ντύσιμο. Η φάντρα δεν φορεί στην <<καβαρκίνα>> ότι νάναι. Θέλει να κάμει <<τη φιγούρα τση>> στο καρναβάλι και δουλεύει μέρα-νύχτα στον αργαλειό, για ν' αποκτήσει ένα ζευγάρι μεταξωτές κάλτσες, το μαύρο μεταξωτό ντόμινο, τα λουστρίνια σκαρπίνια και τη βελουδένια μορέτα. Η <<καβαρκίνα>> θ' αντιγράψει το βεστιάριο της κοινωνικής ζωής, με τρόπο κωμικό και πρωτότυπο.

Στις <<καβαρκίνες>> , εκτός από την κλασική εμφάνιση του ντόμιου , οι μάσκες διάλεγαν το ρούχο τους και στολίζονταν όπως τους άρεσε καλύτερα . Ντύνονταν και χωριάτισσες με μπροστέλα στη μέση , φορούσαν ντόπιες μπόλιες και κουρτίνες μέρλινες , κρεμούσαν στο κεφάλι κωσταντινάτα κι είχαν βραχιόλια στα χέρια . Εκεί μαζεύονταν όλοι και χόρευαν τους λανσιέρηδες .

Ύστερα από το 1840 τα καρναβάλια χάνουν τον αρχοντικό τους χαρακτήρα και προσαρμόζεται στις νεώτερες συνθήκες . Οι γυναίκες κυκλοφορούν ελεύθερες στους δρόμους κι η ζτελουζτία μπαίνει κι αυτή στο χρονοντούλαπο της ιστορίας . Είναι η εποχή του Τσακασιάνου, της σερενάδας , με κάρα , που κουβαλούν ολόκληρα πιάνο , της όπερας , που ξετρελένει τους Ζακυνθινούς . Οι καρότσες περνάνε από τις κεντρικές ρούγες , με τους μεγαλοαστούς , που πηγαίνουν στα <<φεστίνια >>. Φορούν σκιστή βελάδα , στενό πανταλόνι και τσακιστό δίπετο γελέκο με χρωματιστά κουμπιά , σκαρπίνια και ψηλό καπέλο (ο λεγόμενος <<φουγάρος>>).

Μετά την Ένωση χτίζονται λέσχες και γίνονται χοροί απογευματινοί και βραδινοί, αρχικά με προσκλήσεις κι ύστερα, ως τώρα , με την μπασία ολάνοιχτη σε όλους . Η ευπρέπεια και η τάξη χαρακτηρίζουν το Ζακυνθινό καρναβάλι . Ο Ζακυνθινός όταν γλεντάει είναι αληθινός ιππότης .

Την Τσικνοπέμπτη άρχιζαν οι <<ομιλίες>> στους δρόμους .

Και τώρα φτάνουμε στην τελευταία μέρα του καρναβαλιού. Μέσα στους χορούς και στο γλέντι της ημέρας παρέλυναν από τους δρόμους παρέες μεταμφιεσμένων, που παριστάνουν διάφορα πρόσωπα και γεγονότα , τοπικά έθιμα κι επαγγέλματα .

Το καρναβάλι ξεψυχούσε το σούρουπο της Κυριακής της Τυρινής .

Χτυπούσε η καμπάνα και κρεμούσαν στο καμπαναριό των Αγίων Πάντων ένα μάτσο κρεμύδια , μαρούλια και σκόρδα . Αμέσως έπαυαν οι μασκαράτες κι οι χοροί , έσβηναν οι χαρούμενες φωνές και τα τραγούδια , η μάσκα έπεφτε .

Το <<πόβερο καρναβάλι>>, ο συμβολικός αυτός αποχαιρετισμός του χαρούμενου καιρού, ήταν η τελευταία μασκαράτα του καρναβαλιού και γινόταν όταν βράδιαζε την ίδια μέρα της Τυρινής . Η μουσική έπαιζε πένθιμα εμβατήρια παίρνοντας την πρώτη θέση στην επίδειξη της μασκαράτας .

Ακολουθούσαν σε παράταξη πλήθος ντετόροι ντυμένοι στα μαύρα , αξιωματικοί και στρατιώτες. Το φέρετρο με τη μάσκα ερχόταν αμέσως ύστερα βασταγμένο από τέσσερους εύθυμους ντετόρους . Άλλοι τόσοι μ' επίσημες στολές κρατούσαν τις ταινίες του φερέτρου . Ο ντετόρος βασιλιάς ερχόταν από πίσω και μαζί του οι ανώτεροι τιτλούχοι κρατούσαν αναμμένα φανάρια και λαμπάδες. Τη νεκρική πομπή ακολουθούσαν εύθυμες παρέες από μάσκες και ντετόρους , που κρατούσαν κάτι ασημένια κουδουνάκια στα χέρια , κι όταν έπαυε η μουσική άρχιζαν όλοι , με λυπητερά ξεφωνητά : <<Πόβερο καρναβάλι>> . Η επίδειξη έκανε το γύρο της πόλης , περνούσε τους κεντρικότερους δρόμους και διαλυόταν στον Πλατύφορο . Ο κόσμος ευτυχισμένος γύριζε στα σπίτια του και οι νοικοκυρές ετοιμάζαν το ριζόγαλο.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ - ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ ΣΤΗΝ ΑΛΛΟΤΙΝΗ ΖΑΚΥΝΘΟ

Παραμονή Χριστουγέννων στα περασμένα προσεισμικά χρόνια ...
Η κίνηση στους δρόμους έχει φουντώσει...Ο κόσμος μπαينوβγαίνει στα μαγαζιά κάνοντας τα ψώνια του . Τα μανάβικα και τα μακελειά έχουν βέντιτα . Χαιρετούρες , σύντομες ευχές , γρήγορο περπάτημα και αναζήτηση για τα καλύτερα ψώνια . Κυριαρχεί και ξεχωρίζει το περίφημο μπρόκολο . Κάτι πελώριες μπροκολίνες γεμίζουν τους δρόμους και ανεμίζουνε στα χέρια των ανθρώπων που τις υψώνουνε.

Όλη η Ζάκυνθος την παραμονή των Χριστουγέννων ψωνίζει μπρόκολα και μπόλικο σέλινο για το βράδυ . Είναι παλιό το έθιμο να κόβουνε την κουλούρα το βράδυ της παραμονής και να δειπνάνε όλες οι οικογένειες με μπρόκολα .

Οι φούρνοι είναι γεμάτοι από κόσμο και μασχοβολούνε από τις κουλούρες και τα Χριστόψωμα .

Τα Χριστόψωμα και την κουλούρα τα ζυμώνουν οι νοικοκυρές στα σπίτια από τα χαράματα , κάνοντας ολόκληρο ξενύχτι . Η κουλούρα στολίζεται με ιδιαίτερη φροντίδα .

Το βράδυ από νωρίς κλείνουν όλοι τα μαγαζιά και ο κόσμος συγκεντρώνεται στο σπίτι για το κόψιμο της κουλούρας . Δεν βλέπεις ψυχή στο δρόμο . Είναι έθιμο όλοι να κόβουν την κουλούρα , φτωχοί και πλούσιοι . Κανείς δεν μένει χωρίς κουλούρα στο σπίτι του . Κι όταν δεν ζυμώνουνε στο σπίτι , ψωνίζουν έτοιμη κουλούρα από τα μαγαζιά .

Ένα γύρο στο τραπέζι κάθονται όλα τα μέλη της οικογένειας και καμιά φορά συγγενείς ή φίλοι . Ο οικογενειάρχης σηκώνει επιβλητικά από το τραπέζι την κουλούρα . Όλα τα μέλη της οικογένειας , και τυχόν ξένοι ή καλεσμένοι, κρατάνε όλοι μαζί σύμφωνα με το έθιμο , την κουλούρα και πάνε στη γωνιά (δηλαδή στο φουρνέλο της κουζίνας). Εκεί γίνεται ιεροτελεστία

Επάνω σε δύο αναμμένους δαυλούς , τοποθετημένους σε σχήμα σταυρού , βαστάει ο οικογενειάρχης την κουλούρα . Ρίχνει στη φωτιά από το κενό κέντρο της κουλούρας κρασί και λάδι, ενώ ψάλλουν όλοι το τροπάρι "Η Γέννησις Σου Χριστέ ο Θεός ημών.."

Την ίδια στιγμή πυροβολούν από το παράθυρο στον αέρα λέγοντας:

- Για τον Ηρώδη !... Με την ίδια τάξη και κατάνυξη μεταφέρετε η κουλούρα στο τραπέζι . Εκεί γίνεται το μοίρασμά της σε ίσια κομμάτια.

Το πρώτο κομμάτι βγαίνει για το σπίτι , το δεύτερο για το φιλόχριστο (δηλαδή για το φτωχό) και συνέχεια για τους άλλους. Όλοι φυσικά ψάχνουν για το ηύρεμα (που συνήθως είναι ασημένιο νόμισμα) . Η ανεύρεσή του θεωρείται καλός οίωνός για τον κάτοχο του κομματιού.

Η κουλούρα , σύμφωνα με μια παλιά τοπική παράδοση , συμβολίζει το άστρο της Βηθλεέμ , που οδήγησε τους μάγους στο Σπήλαιο . Το ηύρεμα συμβολίζει το Θείο Βρέφος. Οι αναμμένοι δαυλοί συμβολίζουν τον Αδάμ και την Εύα , καιόμενους στη φωτιά της κόλασης .

Το κρασί και το λάδι , που χύνει ο αρχηγός της οικογένειας στη φωτιά από το άνοιγμα της κουλούρας, συμβολίζουνε τα δώρα των μάγων . Η στιγμιαία φλόγα συμβολίζει την Ανάσταση του Χριστού και την απολύτρωση των Πρωτοπλάστων . Τέλος ο πυροβολισμός , που ρίχνεται <<για τον Ηρώδη>>, δείχνει την αγανάκτηση για τον κατοχθόνιο διώκτη του Θείου Βρέφους .

Παλιότερα περνούσαν από τα σπίτια περέες τραγουδιστάδων κι έλεγαν τα χριστουγεννιάτικα κάλαντα . Το έθιμο αυτό άρχισε να λησμονιέται τα τελευταία χρόνια κι απόμειναν μόνο τα κάλαντα της παραμονής της Πρωτοχρονιάς .

Χριστούγεννα . Άς βρεθούμε πάλι στην εκκλησία - μουσείο της Φανερωμένης ν' ακούσουμε τη Θεία Λειτουργία . Λαμποκοπούν και μοσχοβολούν όλα . Η φύση , οι άνθρωποι , οι δρόμοι , οι εκκλησίες .

Οι σκορπισμένες μυρτιές γύρω και μέσα στις εκκλησίες αναδίδουν τ' άρωμά τους παντού . Όλες οι καμπάνες σημαίνουν τα δυο γιορταστικά τους σένα : Το κοτσό και το αμυγδαλάτο .

Παραμονή Πρωτοχρονιάς . Όλα τα μαγαζιά στολίζονται με γούστο και επιμέλεια . Οι βιτρίνες λαμποκοπούνε . Παντού φώτα , παιχνίδια , θόρυβοι , τσάκατα και ζουζούνια . Τα μαγαζιά γίνονται λοταρίες . Η λοταρία είναι μια βενετσιάνικη επινόηση για να βρίσκουμε διέξοδο τ' άζητητα εμπορεύματα . Στην καθεμιά μπορούσε να σου πέσει το πιο απίθανο είδος . Μποναμάδες κι ευχές , σφυρίχτρες , πανδαιμόνιο στην Πλατεία Ρούγα και προετοιμασίες για το βραδινό παιχνίδι στα σπίτια και στα καζίνα . Οι παρέες βγαίνουν από το σούρουπο και γυρίζουν όλο το βράδυ στα σπίτια και στα μαγαζιά ψάλλοντας τα κάλαντα .

Μεσάνυχτα στην αλλοτινή πλατεία του Αγίου Μάρκου . Το ρολόι του Φόρου χτύπησε δώδεκα . Τα φώτα της πόλης σβήνουνε κι ανάβουνε χαιρετίζοντας τον καινούργιο χρόνο . Οι αφράτες τηγανίτες , βρασμένες στο εξαίσιο εκείνο μέλι , ξεχύνουνε το έντονο άρωμά τους .

Την Πρωτοχρονιά από το πρωί νωρίς γυρίζει σ' όλα τα σπίτια και σανάρει η μπάντα .

ΖΑΚΥΝΘΙΝΑ ΕΘΙΜΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ

Η Μεγάλη Παρασκευή στη Ζάκυνθο είναι ημέρα γενικού πένθους .

Τα μαγαζιά μένουνε κλειστά και κανένας θόρυβος δεν ακούγεται στους δρόμους . Οι καμπάνες σταματούνε , <<χηρεύουνε>>, όπως λένε, από τα χαράματα της Μεγάλης Πέμπτης. Όλος ο κόσμος τρώει φτάζυμα , μαρούλια και νερόβραστα κουκιά. Στα σπίτια δεν σαρώνουνε.δεν μαγερεύουνε . ούτε στρώνουνε τραπέζι. Συνηθίζουν άντρες και γυναίκες να φορούν σκούρα ρούχα .

Το πρωί της Μεγάλης Παρασκευής γίνεται η γνωστή ιεροτελεστία κι αφού απολύσουν οι εκκλησίες όλοι κατεβαίνουν στην πλατεία Σολωμού , για να πάρουν μέρος στο δρόμο του Σταυρού .

Στις δύο μετά το μεσημέρι συγκεντρώνεται ο κόσμος έξω από την εκκλησία του Αγίου Νικολάου του Μόλου , απ' όπου ξεκινά κάθε χρόνο η λιτανεία του Εσταυρωμένου . Είναι αντίστοιχη τελετή με το δρόμο του Σταυρού των καθολικών και ιδιαίτερα με την συνήθεια που έχουν στην Ισπανία να λιτανεύουν το Σταυρό έξω από την εκκλησία .

Στην παράταξη προηγούνται τα καπίτουλα των διαφόρων εκκλησιών και οι σημαίες των συντεχνιών τυλιγμένες και γυρμένες σ' ένδειξη πένθους . Ακολουθούνε μουσικές , το Καπίτουλο της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου του Μόλου και διπλή σειρά ιερέων έχοντας στη μέση τον τσεριμονίστα . Αμέσως έρχεται <<ο Ουρανός>> και κάτω από τη σκέπη του το Κόνισμα , <<η Παναγία η πενθούσα>> (Mather dolorosa) , ελαιογραφία ντόπιου ζωγράφου . Ακολουθεί ο Εσταυρωμένος , έργο άγνωστου και σημαντικού ζωγράφου , που τον κρατάει ένας ιερωμένος.

Υστερα προχωρεί ο αρχιεπίσκοπος με τους επίσημους και σε συνέχεια ο λαός .

Η λιτανεία κάνει ένα γύρο στην πόλη και ξαναγυρίζει στην πλατεία της εκκλησίας . Εκεί ο αρχιεπίσκοπος ανεβαίνει σ' ένα πατάρι και κρατώντας τον Εσταυρωμένο ευλογεί τρεις φορές τους πιστούς , συγχρονίζοντας αυστηρά το γύρσιμο του Εσταυρωμένου με το ρυθμό της μουσικής .

Τις πρώ'ινές ώρες του Μεγάλου Σαββάτου γίνεται μια περίφημη λιτανεία ενός μόνον Επιταφίου από τη Μητρόπολη . Ο Επιτάφιος στη Ζάκυνθο , που η αρχιτεκτονική του είναι αυστηρά συνταιριασμένη με την ιδιότυπη γραμμή του τρούλου των ζακυνθινών καμπαναριών , είναι κι αυτός προσεκτικά δημιουργημένος , μπαίνοντας έτσι στην περιοχή των έργων τέχνης.

Μέσα στην ανοιξιάτικη νύχτα την αρωματισμένη από τα νεραντζάθια των περιβολιών , η ιερή πομπή ξεκινά για την καθιερωμένη διαδρομή . Στα σπίτια κρεμούν επίσημους μαύρους τάπητες και καίνε μοσχολίβανο . Υστερα παμπάλαιο και ανεξήγητο έθιμο ετούτη τη νύχτα ν' αλλάζουν τις ταμπέλες των μαγαζιών ή δημοσίων υπηρεσιών .

Την ώρα που γυρίζει η πομπή , ακριβώς μπροστά στο μεγαλόπρεπο αλλοτινό Δημοτικό Θέατρο , δίπλα στην ύσυχη θάλασσα , δεν ξέρεις τι σε τραβά περισσότερο :Το αχνορόδινο προμήνυμα της αυγής , το κρουστό κελάηδημα των χελιδονιών , η αρωματισμένη ανοιξιάτικη θαλπωρή , ή η θέρμη της ανθρώπινης κατάνυξης . Η ιερή πομπή προχωρεί αργά ανάμεσα στις μουσικές και τα παλιά βενετσιάνικα φανάρια . Ο πορφυρόχρωμος , με τα χρυσά ξόμπλια , Επιτάφιος κι ο παρφυρόχρωμος <<Ουρανός>> γυρίζουνε τώρα . Η πομπή βρίσκεται στην πλατεία του Αγίου Μάρκου . Η τριγωνική πλατεία του Αγίου Μάρκου , που θυμίζει

Φλωρεντία , τις κολώνες της και την μεγαλοπρέπειά της , μας φέρνει σε χρόνους μακρινούς , ακμής και πνευματικότητας .

Η λιτανεία καταλήγει στη Μητρόπολη , απ' όπου είχε ξεκινήσει .

Στην πρωϊνή λειτουργία του Μεγάλου Σαββάτου , ο αρχιεπίσκοπος με τους ιερείς ψάλλουνε <<Τον Κύριον υμνείτε...>> κι αργότερα ,αλλάζοντας την πένθιμη περιβολή τους φορούν άμφια αναστάσιμα και γίνεται η πρώτη Ανάσταση .

Η πρώτη Ανάσταση γιορτάζεται με θόρυβο κι ομοβροντίες . Αυτό είναι το λεγόμενο <<Κομμάτι>. Οι καμπάνες <<ξεχηρεύουνε>> κι αρχίζουν να χτυπάνε γιορταστικά . Από τα σπίτια υπάρχει έθιμο να ρίχνουν στους δρόμους στάμνες , τσουκάλια κι άλλα πήλινα δοχεία . Ταυτόχρονα δαγκώνουν ένα κλειδί αρσενικό για να 'χουνε , όπως πιστεύουν , τα δόντια τους γερά σαν σίδερο .

Σαν <<βαρέσει το Κομμάτι>>, αρχίζουν να σφάζουν τα βόδια και σφαγεία συναγωνίζονται ποιος θα ετοιμάσει και θα φέρει πρώτος το σφαγμένο βόδι στα κρεοπωλεία . Το έθιμο αυτό είναι παλιό και κρατάει από τα χρόνια της Βενετίας. Τότε εκείνος που θα έφερνε πρώτος στον προβλεπτή (τον Βενετό διοικητή του Νησιού) ένα κομμάτι κρέας από τα σφαγμένα έπαιρνε για δώρο ένα χρυσό δουκάτο . Στα χρόνια των Βενετών επίσης , την ώρα της πρώτης Ανάστασης , γινόταν από τους καθολικούς στην εκκλησία του Αγίου Μάρκου η τελετή της <<Γκλόριας>>.

Η <<Γκλόρια>> είχε επίσημο χαρακτήρα και γιορταζόταν παρουσία των αρχών του τόπου . Ο προβλεπτής (ή πρεβεδούρος) και οι σύμβουλοί του κατέβαιναν από το Κάστρο και με τη συνοδεία του στρατού της φρουράς πήγαιναν στην εκκλησία του Αγίου Μάρκου .

Εκεί έβγαζαν στο σκευοφυλάκιο τις πένθιμες στολές τους και φορούσαν άλλες ολοπόρφυρες . Όταν έπερναν τις θέσεις τους στην εκκλησία ο ιερέας αναφωνούσε :<<Gloria in exelsis Deo>> (Δόξα έν Υψίστοις Θεω) κι αμέσως άρχιζαν οι καμπάνες να χτυπούν χαρμόσυνα <<κι ήτανε γκλόρια ο μαρκάς και πανηγύρι ο φόρος>>, στίχος του Γιάννη Τσακασιάνου , που έζησε ως τα σήμερα στο στόμα του λαού . Τα δύο θρησκευτικά δόγματα , οι ορθόδοξοι και οι καθολικοί της Επτανήσου , συνεόρταζαν , από γνωστούς ιστορικούς λόγους , το Πάσχα .

Παλιότερα στην πρώτη Ανάσταση των ορθοδόξων συνήθιζαν να βάζουν μπροστά στη μεσινή θύρα του Αγίου Βήματος ένα σωρό δάφνης με μια κρυμμένη σουσουράγια. Τη στιγμή που έβγαине ο αρχιεπίσκοπος στη μεσινή θύρα , κρατώντας την εικόνα της Ανάστασης , κλωτσούσε το σωρό με τις δάφνες και το κρυμμένο και σκεπασμένο πουλί πετούσε κελαηδώντας στα κεφάλια των πιστών . Το πουλί συμβόλιζε την Ανάσταση του Χριστού από τον τάφο . Το έθιμο είχε διατηρηθεί μέχρι τα τελευταία χρόνια στην εκκλησία του Αγίου Διονυσίου . Φύλλα από τη δάφνη αυτή τα φύλαγαν ως προφυλακτικό από τον κεραυνό και τα έκαιγαν σε ώρα καταγίδας .

Η πόλη παίρνει όψη θριαμβικά γιορταστική . Οι μουσικές γυρίζουνε στην πόλη παίζοντας χαρμόσυνα εμβατήρια . Οι ματζετάδες ξεχύνονται κι αυτοί στους δρόμους , για να πουλήσουνε <<πάλμες>> και <<δροσερές μερτούλες>>. Ανοίγουνε τα μαγαζιά και όσα απ' αυτά πουλάνε πασχαλινά θεωρούνε χρέος τους τη διακόσμηση . Η πατροπαράδοτη διακόσμηση είναι λαμπρή , στερεότυπη και ιδιότυπη .

Τα κόκκινα αυγά συνηθίζουνε να τα βάζουνε στο σπίτι όλοι εκτός από εκείνους που έχουν πένθος . Όλα τα σπίτια κρατούνε τα κόκκινα φλούντζια των πασχαλινών αυγών , που τ' ανακατώνουνε με ροδοπέταλα ή άλλα λουλούδια και τα ρίχνουνε έξω από την είσοδο του σπιτιού , τα χαράματα της Πρωτομαγιάς , <<για το καλό του χρόνου>>.

Τα μεσάνυχτα του Μεγάλου Σαββάτου γίνεται η Ανάσταση στην άλλοτε ιστορική πλατεία του Αγίου Μάρκου . Το <<Χριστός Ανέστη>>, που παίζει η μπάντα , είναι τονισμένο από τον ντόπιο συνθέτη Παύλο Καρρέρη . Ντόπια επίσης είναι και η εκκλησιαστική μουσική του Νησιού , κράμα βυζαντινής , κρητικής κι ευρωπαϊκής .

Το πρωί του Πάσχα γίνεται η Ανάσταση έξω από τις εκκλησίες . Ο παπάς , ύστερα από το διάβασμα του Ευαγγελίου, μπαίνει στην εκκλησία για να τελειώσει τη λειτουργία . Όλη την ώρα που διαβάζεται το Ιερό Ευαγγέλιο, σημαίνουνε κατά διαλείμματα οι καμπάνες .

Πριν μπει ο παπάς στην εκκλησία , γίνεται το έθιμο του <<Άρατε πύλας>>. Η πόρτα της εκκλησίας είναι κλειστή κι ο παπάς κρατώντας υψωμένη την λαμπάδα της Ανάστασης , λέει με δυνατή φωνή :<<Άρατε πύλας οι άρχοντες υμών και επάρθητε πύλαι αιώνιοι , και εισελεύσεται ο Βασιλεύς της Δόξης>>. Ο κρυμμένος από μέσα νεωκόρος , υποκρινόμενος τον σατανά , ρωτάει :<<Τις εστίν ούτος ο Βασιλεύς της Δόξης ;>> Και ο παπάς απαντά :<<Κύριος κραταιός και δυνατός , Κύριος δυνατός έν πολέμω , Κύριος των Δυνάμεων , κ.λ.π.>>.

Κι αμέσως δίνει ο παπάς μια κλωτσιά στην πόρτα , την ανοίγει και περνά με τους πιστούς , προβάλλοντας την Αναστάσιμη λαμπάδα . Ο νεωκόρος πρέπει αμέσως να εξαφανιστεί και να μη τον δει κανείς εκείνη τη στιγμή . Αν συμβή το αντίθετο , νομίζουν ότι θα γίνει κάποιο κακό .

Την Κυριακή του Πάσχα οι παπάδες κάθε συνοικίας μοιράζουν με τους νόντσολους (νεωκόρους) στους ενοριίτες το αυγοκούλουρο, που το κρατούν όλοι σαν ιερό στο εικονοστάσι του σπιτιού .

Το βράδυ του Πάσχα <<χαλάει ο κόσμος>> με το πανηγύρι του Αγίου Λαζάρου . Το σούρουπο βγαίνει από την εκκλησία το Κόνισμα , γίνεται η λιτανεία της παλιάς εικόνας της Παναγίας της Γαλανούσας .

Καμπάνες , παστέλια , φιτούρες , ψημένα αρνιά στους δρόμους , ανοιχτές ταβέρνες , αρέκες και σερενάδες . Όταν γυρίσει το Κόνισμα στην εκκλησία του Αγίου Λαζάρου , καίγονται ωραία πυροτεχνήματα .

Είναι παμπάλαιο τοπικό έθιμο , ανάμεσα στα πυροτεχνήματα , να καίγεται κι ένα ομοίωμα του Ιούδα . <<Το κάψιμο του Γιούδα>>, έτσι ονομάζεται το έθιμο αυτό .

Από το απόγευμα της Μεγάλης Παρασκευής ως τη Νια Τρίτη βγάζουν το ιερό Λείψανο του Αγίου Διονυσίου από την αργυρόγλυπτη λάρνακα και το τοποθετούν στη θύρα του Ιερού για προσκύνημα των πιστών .

Όταν βρέχει την ημέρα της Λαμπρής είναι σημάδι καλής χρονιάς .

Όλη την Νια Εβδομάδα γίνονται πανηγύρια , λιτανείες και διασκεδάσεις στην πόλη και την εξοχή . Τα σημαντικότερα πανηγύρια είναι : Η λιτανεία της εικόνας της Παναγίας της Λαουρένταινας , που γίνεται τη Νια Δευτέρα τ' απόγευμα . Τη Νια Τρίτη γινόταν άλλοτε πανηγύρι στην εκκλησία του Αγίου Γερασίμου στους Κήπους . Τη Νια Παρασκευή γιορτάζει το προάστιο του Μπόχαλη λιτανεύοντας ανάμεσα στα περιβόλια του την ιστορική εικόνα της Παναγίας Χρυσοπηγής . Τέλος την Κυριακή του Θωμά γίνεται στο προάστιο του Κλητέρου το πανηγύρι του Αγίου Λύπιου . Μέσα στα λιοστάσια , με μουσικές , χορούς , καμπάνες και τραγούδια , ψήνονται κατσίκια και πουλιούνται φριτούρες , παστέλια και κρασί .

ΤΟ ΖΑΚΥΝΘΙΝΟ ΛΑΪΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Το θέατρο αποτελεί πραγματικά τον καθρέφτη της κοινωνικής ζωής ενός τόπου και συνάμα την ιστορική μικρογραφία της . Η αλήθεια αυτή ισχύει και για την αλλοτινή Ζάκυνθο με μια ειδική λεπτομέρεια , ότι το θέατρο παρουσιάζει ιδιοτυπία ανάλογη με τις ιδιαίτερες συνθήκες της γένεσής του και του πνευματικού κλίματος που το εξέθρεψε .

Τα πρώτα χρόνια της βενετσιάνικης κυριαρχίας και του εποικισμού , το θεατρικό ρεπερτόριο ήταν ξενικής προέλευσης . Και ναι μεν η αριστοκρατία του Νησιού συνέχιζε και αργότερα να προμηθεύεται έργα από το εξωτερικό , αρχίζει όμως σύγχρονα να δημιουργείται και ντόπια θεατρική παραγωγή . Η παραγωγή αυτή συμπίπτει με τη γένεση του λαϊκού θεάτρου .

Το ζακυνθινό λαϊκό θέατρο φανερώνεται αρχικά με τις <<ομιλίες>>, υπαίθριες παραστάσεις κατά τη διάρκεια του καρναβαλιού . Η <<ομιλία>> υπήρξε απομίμηση των βενετσιάνικων *comagìa* , που παίζονταν αρχικά σε συμπόσια , γάμους και διάφορες γιορτές . Αργότερα το ξένο έθιμο αφομοιώθηκε τέλεια στη Ζάκυνθο κι έφτασε με τον καιρό σε μια καταπληκτική και γόνιμη παραγωγή . Έτσι αποβάλλοντας όλα τα ξενικά στοιχεία πήρε την ιδιότυπη σατιρική θεατρική φόρμα του .

Η σατιρική μορφή και το κοινωνικό περιεχόμενο της <<ομιλίας>> καθορίστηκε ανάλογα με την εποχή . Η <<ομιλία>> περιέσωσε ολόκληρη τη λαϊκή ψυχή της Ζάκυνθος . Προσαρμοσμένη στην εύθυμη και χαρούμενη ατμόσφαιρα του καρναβαλιού στάθηκε συνάμα η γιορτή του δρόμου , το λαϊκό ξεφάντωμα . Κάτω από την προστασία της μάσκας , που εξίσωνε τις κοινωνικές τάξεις και καταργούσε τις διακρίσεις , ξεχύθηκε αδέσμευτη από προλήψεις και καταπιέσεις η ψυχή του ανώνυμου λαϊκού συγγραφέα της <<ομιλίας>>, έτσι που του δινόταν η ευκαιρία να ξεγυμνώσει και να σατιρίσει ανεπιφύλακτα τα ελαττώματα του πλήθους και τις κοινωνικές αντιθέσεις . Από την πρώτη εμφάνισή της , η <<ομιλία>> διακρίνεται για την ανωνυμία της .

Άγνωστος ο συγγραφέας , υποθετικά τα πρόσωπα , μασκαρεμένοι ηθοποιοί .

Οι Κρητικοί , που ήρθαν στη Ζάκυνθο με την καταστροφή του 1669 , έφεραν μαζί τους και τα έργα του κρητικού θεάτρου . Αυτά διασκευασμένα πάντοτε στο ζακυνθινό γλωσσικό ιδίωμα δόθηκαν στις υπαίθριες λαϊκές παραστάσεις . Οπωσδήποτε τα κρητικά έργα αποτελούν μια περίπτωση ελάχιστα σημαντική στο ζακυνθινό λαϊκό θέατρο . Το δραματικό στοιχείο του κρητικού θεάτρου έμεινε ξένο στη νοοτροπία και το πνεύμα του είρωνα κι ευτράπελου Ζακυνθινού .

Οι ζακυνθινές συντεχνίες , μέσα στη γενικότερη συμβολή τους , συντέλεσαν στη καλλιέργεια της θεατρικής παραγωγής . Πολλά θεατρικά έργα είναι έμπνευση ή γράφτηκαν με την καθοδήγηση της συντεχνίας , προορισμένα φυσικά για την καλλιτεχνική μόρφωση και την ψυχαγωγία του αδελφάτου και του λαού .

Περιεχόμενο των <<ομιλιών>> ήταν σύγχρονα κοινωνικά περιστατικά , διανθισμένα πάντοτε με πολύ χούμορ και τοποθετημένα στις κοινωνικές αντιλήψεις του λαού . Σπανιότερα το περιεχόμενο των <<ομιλιών>> ήταν ηρωϊκό , συνέπεια πιθανότατα ξένης ή λόγιας παράδοσης . Ο σκοπός της <<ομιλίας>> που διακρινόταν όπως είπαμε για το πηγαίο σατιρικό της στοιχείο , ήταν προφανώς διδακτικός .

Η <<ομιλία>> ήταν ακόμα μια ευκαιρία ετήσιας κοινωνικής κριτικής που δινόταν σαν ένα δικαίωμα στο λαό κατά την περίοδο του καρναβαλιού . Η ευτράπελη σατιρική μορφή της <<ομιλίας>> ερχόταν σ' αντίθεση με την αυστηρή δραματική τάση του κρητικού θεάτρου και

ΤΟ ΖΑΚΥΝΘΙΝΟ ΛΑΪΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Το θέατρο αποτελεί πραγματικά τον καθρέφτη της κοινωνικής ζωής ενός τόπου και συνάμα την ιστορική μικρογραφία της . Η αλήθεια αυτή ισχύει και για την αλλοτινή Ζάκυνθο με μια ειδική λεπτομέρεια , ότι το θέατρο παρουσιάζει ιδιοτυπία ανάλογη με τις ιδιαίτερες συνθήκες της γένεσής του και του πνευματικού κλίματος που το εξέθρεψε .

Τα πρώτα χρόνια της βενετσιάνικης κυριαρχίας και του εποικισμού , το θεατρικό ρεπερτόριο ήταν ξενικής προέλευσης . Και ναι μεν η αριστοκρατία του Νησιού συνέχιζε και αργότερα να προμηθεύεται έργα από το εξωτερικό , αρχίζει όμως σύγχρονα να δημιουργείται και ντόπια θεατρική παραγωγή . Η παραγωγή αυτή συμπίπτει με τη γένεση του λαϊκού θεάτρου .

Το ζακυνθινό λαϊκό θέατρο φανερώνεται αρχικά με τις <<ομιλίες>>, υπαίθριες παραστάσεις κατά τη διάρκεια του καρναβαλιού . Η <<ομιλία>> υπήρξε απομίμηση των βενετσιάνικων *momagia* , που παίζονταν αρχικά σε συμπόσια , γάμους και διάφορες γιορτές . Αργότερα το ξένο έθιμο αφομοιώθηκε τέλεια στη Ζάκυνθο κι έφτασε με τον καιρό σε μια καταπληκτική και γόνιμη παραγωγή . Έτσι αποβάλλοντας όλα τα ξενικά στοιχεία πήρε την ιδιότυπη σατιρική θεατρική φόρμα του .

Η σατιρική μορφή και το κοινωνικό περιεχόμενο της <<ομιλίας>> καθορίστηκε ανάλογα με την εποχή . Η <<ομιλία>> περιέσωσε ολόκληρη τη λαϊκή ψυχή της Ζάκυνθος . Προσαρμοσμένη στην εύθυμη και χαρούμενη ατμόσφαιρα του καρναβαλιού στάθηκε συνάμα η γιορτή του δρόμου , το λαϊκό ξεφάντωμα . Κάτω από την προστασία της μάσκας , που εξίσωνε τις κοινωνικές τάξεις και καταργούσε τις διακρίσεις , ξεχύθηκε αδέσμευτη από προλήψεις και καταπιέσεις η ψυχή του ανώνυμου λαϊκού συγγραφέα της <<ομιλίας>>, έτσι που του δινόταν η ευκαιρία να ξεγυμνώσει και να σατιρίσει ανεπιφύλακτα τα ελαττώματα του πλήθους και τις κοινωνικές αντιθέσεις . Από την πρώτη εμφάνισή της , η <<ομιλία>> διακρίνεται για την ανωνυμία της .

Άγνωστος ο συγγραφέας , υποθετικά τα πρόσωπα , μασκαρεμένοι ηθοποιοί .

Οι Κρητικοί , που ήρθαν στη Ζάκυνθο με την καταστροφή του 1669 , έφεραν μαζί τους και τα έργα του κρητικού θεάτρου . Αυτά διασκευασμένα πάντοτε στο ζακυνθινό γλωσσικό ιδίωμα δόθηκαν στις υπαίθριες λαϊκές παραστάσεις . Οπωσδήποτε τα κρητικά έργα αποτελούν μια περίπτωση ελάχιστα σημαντική στο ζακυνθινό λαϊκό θέατρο . Το δραματικό στοιχείο του κρητικού θεάτρου έμεινε ξένο στη νοοτροπία και το πνεύμα του είρωνα κι ευτράπελου Ζακυνθινού .

Οι ζακυνθινές συντεχνίες , μέσα στη γενικότερη συμβολή τους , συντέλεσαν στη καλλιέργεια της θεατρικής παραγωγής . Πολλά θεατρικά έργα είναι έμπνευση ή γράφτηκαν με την καθοδήγηση της συντεχνίας , προορισμένα φυσικά για την καλλιτεχνική μόρφωση και την ψυχαγωγία του αδελφάτου και του λαού .

Περιεχόμενο των <<ομιλιών>> ήταν σύγχρονα κοινωνικά περιστατικά , διανθισμένα πάντοτε με πολύ χούμορ και τοποθετημένα στις κοινωνικές αντιλήψεις του λαού . Σπανιότερα το περιεχόμενο των <<ομιλιών>> ήταν ηρωικό , συνέπεια πιθανότατα ξένης ή λόγιας παράδοσης . Ο σκοπός της <<ομιλίας>> που διακρινόταν όπως είπαμε για το πηγαίο σατιρικό της στοιχείο , ήταν προφανώς διδακτικός .

Η <<ομιλία>> ήταν ακόμα μια ευκαιρία ετήσιας κοινωνικής κριτικής που δινόταν σαν ένα δικαίωμα στο λαό κατά την περίοδο του καρναβαλιού . Η ευτράπελη σατιρική μορφή της <<ομιλίας>> ερχόταν σ' αντίθεση με την αυστηρή δραματική τάση του κρητικού θεάτρου και

τη ρηχότητα και εντυπωσιακότητα του βενετικού . Λαϊκά μαγαζιά ήταν ο χώρος των θεατρικών συζητήσεων και δικιμών . Οι ηθοποιοί συναθροίζονταν από κάθε επάγγελμα .

Οι ηθοποιοί φορούσαν τα πιο απίθανα και φανταχτερά φορέματα . Παράξενα και εξωτικά κοστούμια στόλιζαν τους ερασιτέχνες ηθοποιούς , που παράβγαιναν για την καλύτερη εντύπωση . Οι μεταμφιεσμένοι άνδρες στους γυναικείους ρόλους έδιναν τον κωμικότερο τόνο στην παράσταση . Οπωσδήποτε οι ηθοποιοί έπρεπε να έχουν καλή φωνή , να 'ναι <<γκιούστοι>> στην τραγουδιστική απαγγελία , με την ιδιότυπη διέρθρωση και την ιδιόρρυθμη ορθοφωνία , σύμφωνα με το μουσικό αίσθημα του λαού . Η απαγγελία των <<ομιλιών>> δεν ήταν και δεν είναι τέτοια όπως την εκφράζει σήμερα η θεατρική τέχνη . Ο Ζακυνθινός προτιμούσε μουσική παρά έντεχνη και φυσική απαγγελία . Γι' αυτό η απαγγελία ήταν συμφωνότερη με το μέτρο . Τόνιζαν τους πόδες παρατείνοντας τον τόνο με τον τρόπο του ζακυνθινού ιδιώματος .

Οι <<ομιλίες>> αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής του ζακυνθινού λαϊκού θεάτρου και είναι το ξεκίνημα και η βάση της λογοτεχνικής του ανάπτυξης . Έτσι από τον ανώνυμο λαϊκό συγγραφέα και την ομαδική συντεχνιακή συγγραφή φτάνουμε στους πρώτους επώνυμους θεατρικούς σατιρικούς ή κωμωδιογράφους .

<<Ο Χάσης>> του Δημήτρη Γουζέλη , οι <<Γιανιώτες>> και οι <<Μωρα'ι'τες>> του Σαβόγια Σουρμελή και <<Η Κακάβα>> του Νικόλα Καραντζά , είναι από τα καλύτερα έργα του ζακυνθινού-λαϊκού θεάτρου στην πρώτη δημιουργική του περίοδο . Εκτός από το ανόθευτο και πηγαίο λαϊκό-σατιρικό στοιχείο τους , τα έργα αυτά χαρακτηρίζονται για την ανώτερη καλλιτεχνική τους ποιότητα στην προσπάθεια μιας τελειότερης στιχουργικής μορφής και μεγαλύτερης δραματικής πληρότητας .

Η προσπάθεια αυτή είναι η απαρχή για την εκδήλωση της μεγάλης επτανησιακής σχολής και ειδικά της έντεχνης δραματικής παραγωγής , που έφτασε στο κορύφωμά της με το θαυμάσιο έργο <<Ο Βασιλικός>> του Αντώνη Μάτεσι .

Η Ζάκυνθος είναι το σημαντικότερο καλλιτεχνικό κέντρο του νεοελληνικού κράτους . Λίγα μέρη της Ελλάδας , και μάλιστα της επαρχίας μπορούν να συγκριθούν με την Ζάκυνθο , σχετικά με την προσφορά της στα γράμματα και τις τέχνες , μια και δεν υπάρχει κανένας σχεδόν τομέας της πνευματικής και καλλιτεχνικής ζωής του τόπου , όπου να μην σφαγίζεται με τη μορφή και το έργο ενός τουλάχιστον Ζακυνθινού δημιουργού . Έτσι το νησί αποτελεί και στα γράμματα την ραχοκοκκαλιά του νεοελληνικού έθνους .

Η πρώτη Ελληνική Ακαδημία ιδρύθηκε στη Ζάκυνθο τον 16ο αιώνα .

Το 1815 ιδρύθηκε η <<Ακαδημία των Ηλευθερωμένων Μεσημβρινών Νήσων>>, το 1812 η Λεσχιώτις και το 1829 η Ιατρική .

Κυριότεροι πνευματικοί οδηγητές ήταν **Αντώνιος Μαρτελάος** (1753-1819), δάσκαλος του Φώσκολο , του Κάλβου και του Σωλομού .

Ο **Αντώνιος Μάτεσης** , (1724-1875) λαμπρός θεατρικός συγγραφέας .

Ο **Γεώργιος Τερτσέτης** (1800-1874) και ο **Κ.Λομβάρδος** νεοελληνικός ιστορικός . Μεγάλη μορφή του ευρωπαϊκού διαφωτισμού , ο ιταλόφωνος **Hugo Foscolo** , που γεννήθηκε στη Ζάκυνθο το 1778 και ο ιδιαίτερα αξιόλογος ποιητής **Ανδρέας Κάλβος** (1792-1863) .

Κορυφαίος ζακυνθινός δημιουργός πανελληνίας και διεθνούς ακτινοβολίας υπήρξε ο **Διονύσιος Σολωμός** (1798-1857) , ποιητής του <<Ύμνου εις την Ελευθερίαν>>, που τα πρώτα του τετράστιχα έχουν γίνει , με μουσική του Νικόλαου Μάντζαρου (Κερκυραίου) , ο Εθνικός Ύμνος της Ελλάδας .

Συγγραφείς και ποιητές , που διακρίθηκαν κατά το 19ο αιώνα ήταν ο **Ι. Τσακασιάνος** , **Ανδρέας Μαρτζώκης** , **Αντώνιος Μπισκίνης** και άλλοι . Από τους νεότερους , ξεχωρίζει η πολυσύνθετη μορφή του **Γρηγόριου Ξενόπουλου** (1867-1951) , που διακρίθηκε τόσο για τα θεατρικά του έργα όσο και για τα πεζογραφήματά του και για την συμβολή του στην Παιδική Λογοτεχνία . Μετά την καταστροφή του 1953 τα έργα του , έγιναν η μόνη πηγή πλούσιων στοιχείων της ζακυνθινής παράδοσης και ζωής .

Ομιλίες , θέατρο , καρναβάλι ή πανηγύρια , είναι μια ευκαιρία να θαυμάσουμε την παραδοσιακή φορεσιά των Ζακυνθινών , σημαντικό λαογραφικό στοιχείο , που είναι αρκετά εντυπωσιακή και αντανακλά την κοινωνική διαβάθμιση του νησιού παλαιότερων εποχών .

Ανάλογη με την κατοικιά του, και συνεπώς ανάλογη με την τάξη του , ήταν η φορεσιά του παλιού Ζακυνθινού .

Ο ευγενής ή άρχοντας (από τα πρώτα σπίτια του τόπου) .

Στο κεφάλι περούκα , ολόκληρο το πρόσωπο ξυρισμένο πάντα με επιμέλεια . Ζακέτα που φτάνει λίγο πιο πάνω από το γόνατα , ύφασμα χοντρό μεταξωτό μαύρο ή πράσινο , διακοσμημένη από έξι χρυσά κουμπιά . Ο γιακάς χαμηλός , σε σχήμα απλού σημερινού κολάρου , χωρίς να κατεβαίνει σε πέτα . Γελέκο πολύ μακρύ , σε διάφορους χρωματισμούς , και στο στήθος το κλασικό ζαμπώ . Στην άκρη των στενών μανικιών πτυχωτές μανσέτες συνταιριασμένες με το ζαμπώ .

Κιλότα μαύρη , που φτάνει λίγο πιο κάτω από το γόνατο, όπου σφίγγεται στο πόδι μ' ένα μεταξωτό κορδελάκι δεμένο με φιόγκους προς το μέσα μέρος των ποδιών . Κάλτσες μαύρες μεταξωτές , που καλύπτουν όλη τη γάμπα , και δένονται με τα κορδελάκια της κιλότας . Χαμηλά , αλλά κλειστά υποδήματα , με ασημένιες πόρπες . Τρικαντό μαύρο . Στη μέση λεπτό , μακρύ , ίσο σπαθί , πάντα κάτω από την ζακέτα , που κρέμεται χωρίς φανερή ζώνη . Επανωφόρι ευρύχωρο , χωρίς κουμπιά , που έφτανε πολύ πιο κάτω από τα γόνατα , χωρίς μανίκια , σε σχήμα μπέρτας . Γιακάς στενός , όπως και στη ζακέτα , αλλά που προεκτείνεται σε σχήμα μικρής μπέρτας και καλύπτει τους ώμους .

Ένδυμα ευγενούς , όχι όμως πρωτότοκου και αστού . Κάλυμμα μεταξωτό δίχρωμο με κάθετες ραβδώσεις και μικρή φούντα στην κορυφή . Η χειμερινή αμφίεση από βαρύτερα υφάσματα .

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της είναι η <<Γιαπούτζα>>, δηλαδή μακρύ και χοντρό μάλλινο επανωφόρι χρώματος κανελί , με ορθό σκέτο γιακά και κουκούλα και με μικρή σχισμή πίσω . Η θερινή αμφίεση Λαιμοδέτης φλοτάν . Μακρύς , χρωματιστός , ως τα γόνατα επενδύτης , κομμένος μπροστά , που θυμίζει μεταγενέστερη βελάδα , σκιστός από πίσω , με δύο ασημένια κουμπιά και δύο τσέπες . Χρωματιστό γελέκο , πολύ μακρύ . Κοντό πανταλόνι ως τα γόνατα . Όλα μεταξωτά . Άσπρες κάλτσες και χαμηλό παπούτσι με πόρπες .

Η ευγενής κυρία . Φέρει μεγάλη άσπρη μαντίλα από κρουστό μεταξωτό ύφασμα , που της σκεπάζει το κεφάλι και το πρόσωπο μέχρι τ' αυτιά , κλείνει προς το σαγόνι και σκεπάζει τη μέση . Πάνω από την μαντίλα τρικαντό . Φόρεμα μαύρο μεταξωτό , που φτάνει ως τους αστράγαλους σκέτο . Στο κάτω μέρος , σε φάρδος μιας παλάμης , υπάρχουν πλατειές πτυχωσεις . Τα μανίκια στενά και μακριά . Λευκές μεταξωτές κάλτσες , χαμηλά κλειστά υποδήματα , μαύρα , με ελαφρότατο τακούνι και πόρπες . Κυκλοφορεί στους δρόμους με μάσκα . Η ίδια **ευγενής κυρία** (σχήμα..) , φορεί στο κεφάλι μαντίλι , από λεπτό μεταξωτό ύφασμα , κι αντί προσωπίδας μαύρο βέλο , που σκεπάζει και το πάνω μέρος του

στήθους . Μαύρο μεταξωτό μακρύ επανωφόρι , σε σχήμα μέρτας χωρίς μανίκια . Από δύο πλαγινές σχισμές μπορούσαν να βγαίνουν τα χέρια . Φαίνεται το μισό φόρεμα από δαμάσκο , που στο άκρο του φέρει πάλι διακοσμητικές πτυχώσεις . Μεταξωτές κάλτσες , σε διάφορα χρώματα , χαμηλό κλειστό παπούτσι με πόρπες .

Γ υ ν α ί κ α ε ν ό ς τ ε χ ν ί τ η . Μεγάλο λευκό μαντίλι , υφαντό . Σκεπάζει το κεφάλι και τους ώμους . Σκούρο μεταξωτό μάλινο φόρεμα , από ντόπιο ύφασμα που ονομαζόταν <<Πριντσιπεγιόργι>> . Φαρδιά μπροστέλα , που υπερκαλύπτει ολόκληρο το μπροστινό μέρος από <<ιντιάνα >> .

Σ ύ ν ο λ ο ο ι κ ι α κ ή ς α μ φ ί ε σ η ς μ ι α ς κ υ ρ ί α ς Σ' αυτό θα συναντηθούν και οι τρεις τάξεις : η αρχόντισσα , η αστή και η γυναίκα του λαού . Κεφαλόδεσμος , ήγουν μεγάλο μαντίλι που κρατεί όλα τα μαλλιά , τα σφίγγει , και δένεται με κόμπο στο πάνω μέρος(<<φατσιολί>>). Φόρεμα από σκούρο ύφασμα , ζακέτα-φούστα . Στους ώμους ριγμένο λεπτό μπαμπακερό εγχώριο μαντίλι (<<σαλιατό>> ή <<σαλιωτό>>), που οι δύο άκρες του σμίγουν στο μέσο της ζώνης . Μπροστέλα γαρνιρισμένη από το ίδιο ύφασμα στις άκρες , όπως και η φούστα . Παπούτσια σκούρα μ' ελαφρό τακούνι και πόρπες .

Π ο π ο λ ά ρ ο ς . Φέρει πάνινη σκούφια . Σακάκι , κιλότα από ριγέ ντόπιο φτηνό ύφασμα . Το σακάκι κοντό , με όρθιο γιακά . Άσπρο γελέκο , με μικρά πέτα . Ζωνάρι κόκκινο . Κάλτσες άσπρες , παπούτσια σκούρα με πόρπες . Οι ποπολάροι δεν επιτρεπόταν στα χρόνια των Βενετών να ξυρίζουν ολόκληρο το πρόσωπό τους . Έφεραν , ως τα τέλη του 18' αιώνα , στο αυτί <<βεργέτα>> (δηλαδή στρογγυλό σκουλαρίκι , χρυσό ή ασημένιο) .

Ο μ ά σ τ ο ρ α ς . Θερινή αμφίεση : Άσπρη σκούφια από μπαμπακερή κλωστή . Ελαφρή καμιζόλα , με ψηλό κολάρο , αλλά ανοιχτό , με περιλαίμιο . Ελαφρός μακρύς επενδύτης , ως τα γόνατα , κεφτός μπροστά , σε σχήμα που θυμίζει βελάδα , με ανεστραμμένες <<μανσέτες>>, που φέρουν δύο μεγάλα κουμπιά . Ζωνάρι χρωματιστό . Κοντό πανταλόνι και χαμηλό παπούτσι με πόρπες .

Ο ν ε α ρ ό ς μ ά σ τ ο ρ α ς . Θερινή αμφίεση : Άσπρη πάνινη σκούφια , βαλμένη στραβά , για να μένει ακάλυπτη η <<αλαμπαρίνα>> (=γύρισμα προς τα πάνω των μαλλιών στους κροτάφους), στο αριστερό αυτί <<βεργέτα>>, πουκάμισο ανοικτό , αλλά πολύ ανοικτό κολάρο , μικρό μαύρο μαντίλι δεμένο σε στυλ γραβάτας . Γελέκο κοντό-ξεκούμπωτο ανοικτό , που καταλήγει σε μανσέτες . Σακάκι σκούρο ριγμένο <<αλασκάγια>> (ριγμένο στον ώμο ατημέλητα). Στη μέση ζωνάρι σφιχτό . Βρακί κοντό διακοσμημένο με τρία κουμπιά στο πλάι . Κάλτσες άσπρες . Χαμηλά άσπρα δερμάτινα παπούτσια με πόρπες .

Τ ε χ ν ί τ η ς . Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά : Υψηλή κόκκινη σκούφια , με μυτερή την άκρη της . Περιλαίμιο γύρω από τ' ανοικτό κολάρο του πουκαμίσου . Επανωφόρι χρωματιστό σε ίσια γραμμή . Κοστούμι ανοιχτόχρωμο . Γελέκο κουμπωμένο ψηλά ως το λαιμό και σακάκι μονόπετο , ξεκούμπωτο . Κιλότα στενή , με τρία κουμπιά στο πλάι . Δένεται κάτω από το γόνατο και συγκρατεί τις χοντρές άσπρες κάλτσες . Πλατύ κόκκινο ζωνάρι . Ελαφρά άσπρα δερμάτινα παπούτσια με πόρπες .

Ναυτικός - ψαράς . Πάνινη σκούφια . Σταυρωτό γελέκο , κλειστό ως το λαιμό , με χρυσά σιρίτι ολόγυρα . Σακάκι κοντό , από χοντρό σκούρο ύφασμα . Φοριέται ανοιχτό , αλλά κλείνει καλά στο λαιμό κι αφήνει έξω το ευρύχωρο κολάρο του πουκάμισου . Φέρει διακοσμητικά μεταλλικά κουμπιά , που κρέμονται από λεπτές αλυσιδίτσες . Ζωνάρι κόκκινο , όχι πολύ φαρδύ . Βράκα ευρύχωρη , ως πιο κάτω από τα γόνατα . Κάλτσες χοντρές , άσπρες . Παπούτσια χαμηλά , χοντρά , με γάντζους . Το κοστούμι από χοντρό ντόπιο σκούρο ύφασμα .

Χωρικός . Σκούφια άσπρη , μπαμπακερή . Γελέκο κοντό στο κάτω μέρος , με δύο σειρές κουμπιά , φτάνει ψηλά στο στήθος . Το κολάρο του πουκάμισου ανοικτό . <<Γιατέκα>> (=σακάκι) κοντή , σταυρωτή . Καπότα , χωρίς μανίκια , από ύφασμα χοντρό , που ονομαζόταν <<Ζαγοριανό>> . Βρακί στενό , που μόλις σκεπάζει τα γόνατα , από εγχώριο σκούρο ύφασμα . Το κάθε σκέλος δένεται με λουρίδες πάνω σε χοντρές άσπρες κάλτσες . Τσαπούχια , σε σχήμα πέδιλου , με λουριά . Στο χέρι ένα υφαντό μάλλινο σακούλι .

Χωρική . Πολύ μεγάλο μαντίλι , που σκεπάζει το κεφάλι και ρίχνεται πάνω στους ώμους . Φόρεμα εγχώριο από ύφασμα μπλέ , χωρίς μανίκια , με φαρδύ γιακά που σκεπάζει τους ώμους , από <<μπόλια>> . Φαρδιά μακριά μανίκια του εσώρουχου , που στενεύουν προς τα μανικέτια . Μπροστέλα με λουλούδια , που φτάνει χαμηλά . Παπούτσια με πόρπες .

Βουνήσιος . Σκούφα μάλλινη . Σακάκι ευρύχωρο χοντρό και κοντό . Ανοικτό πουκάμισο . Γελέκο σταυρωτό , σκέτο . Κιλότα ευρύχωρη . Κάλτσες χοντρές και τσαρούχια σε σχήμα πέδιλου με λουριά . Το σακάκι και η κιλότα από χοντρό μάλλινο ύφασμα .

Ο Πρωτοπαπάς . (Του Ανατολικού δόγματος) . Φέρει επανωφόρι κόκκινο , με υπερβολικά φαρδιά μανίκια , ράσο κόκκινο ζωσμένο με χοντρό κορδόνι , που καταλήγει σε μαύρες φούντες <<καπάσι>> , δηλαδή πλατύγυρο <<σκιάδιον>> . Ο τεπές κοφτός φέρει σταυρό , που σχηματίζεται από κορδέλες που πέφτουν στο γύρο . Κρατεί μακριά ξύλινη ράβδο με φι λντισένιο πόμολο . Στα χρόνια της βενετικής κυριαρχίας ο Πρωτοπαπάς δεν ακουμπούσε τη ράβδο του στη γη , επειδή <<δεν εθεωρείτο>> ο αρχηγός της <<επικρατούσης>> θρησκείας .

Ο παπάς . Φέρει πλατύγυρο μαύρο <<σκιάδιον>> , μαύρο επανωφόρι , με όχι φαρδιά μανίκια όπως του Πρωτοπαπά , και μαύρο ράσο .

Δύο υπηρέτες που μεταφέρουν την ευγενή με την <<λεντίκα>> (= κλειστό φορείο) . Οι δύο υπηρέτες του αρχοντικού σπιτιού φέρουν ιδιαίτερη εξάρτηση , προσαρμοσμένη στην υπηρεσία που εκτελούν .

Βαρύ επίσημο και απλόχωρο φόρεμα αριστοκρατίσσης . Από ύφασμα μεταξωτό , στο οποίο έχουν κεντηθεί . Το φόρεμα καταλήγει σε συρόμενη ουρά . Στο λαιμό φαρδύ και χαμηλό περιλαίμιο από μέρλο αναδιπλούμενο . Μανίκια λίγο πιο κάτω από τον αγκώνα , σε σχήμα εύρυχωρου <<κασκάτε>> , γαρνιρισμένα με πλούσια μέρλα . Φανταχτερά σκουλαρίκια . Στο λαιμό βαρύτιμη , όχι φαρδιά , κολάνα σε δύο σειρές .

Νεαρή χωριατοπούλα . Στο κεφάλι ελαφρό μαντίλι . Μπούστος κοφτός στη μέση , που δένεται με κόκκινη κορδέλα . Στους ώμους μπρετέλες διακοσμημένες με φιόγκους .

Στενή μεση . Φούστα μακριά από σκούρο ύφασμα . Μακριά μπροστέλα, που σκεπάζει όλο το εμπρόσθιο μέρος, διακοσμημένη με άνθη . Μανίκια από το άσπρο εσώρουχό της, που καταλήγουν σε μανσέτες . Παπούτσια ανοιχτόχρωμα με πόρπες .

Ένα θέμα που παρουσίαζε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη ιδιομορφία του είναι ο ζακυνθινός γάμος, όπως γινόταν τα παλιά χρόνια, κυρίως στα χωριά . Γι' αυτό είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα μια περιγραφή των εθίμων του, από έναν παλιό Ζακυνθινό, όπως τα έζησε ο ίδιος :

<<Για να γίνει ένας γάμος τα παλιότερα χρόνια, κατά πρώτο έπρεπε οι γονείς του παιδιού, να το συζητήσουν οικογενειακά και να κανονίσουν οι γονείς μόνοι τους χωρίς να το ξέρει το παιδί ποιο κορίτσι είναι κατάλληλο, για τον γιό τους και για την οικογένειά τους. Εάν όμως ετύχαινε καμιά φορά να παρουσιαστεί ένα ερωτικό ειδήλιο , τότε τα πράγματα πέρνανε άσχημη τροπή . Τότε φτάνανε και μέχρι εγκλήματος . Ο γάμος έπρεπε να αρχίσει με ένα τρίτο πρόσωπο , δηλαδή το μεσάζοντα που λεγόταν και προξενητής .

Αφού λοιπόν συμφωνούσαν και τα δύο μέρη στο θέμα της προίκας και γενικά σε όλα , και τα γράφανε σε μια κόλα χαρτί για να το κρατάει ο γαμπρός στα χέρια του , και με βάση το χαρτί αυτό που λεγόταν προικοσύμφωνο ή σκαρτσοφόλι , δεν έπρεπε να λείψει το παραμικρό...

Και τότες κανόνιζαν να πάει ο πατέρας του γαμπρού στο σπίτι της νύφης να γνωρίσει τη μέλλουσα νύφη του καθώς και τους συγγενείς της . Μετά από λίγες ημέρες θα πήγαινε και ο πατέρας της νύφης στο σπίτι του γαμπρού .

Και τώρα άρχιζαν οι προετοιμασίες για να φτάσουνε στην ημέρα του γάμου . Δηλαδή ο πατέρας της νύφης έπρεπε να ετοιμάσει και να εξοικονομήσει την προίκα που είχε τάξει στον γαμπρό . Επίσης ο γαμπρός πάλι , έπρεπε και αυτός να ετοιμαστεί . Και όταν λοιπόν ήτανε έτοιμα και τα δύο μέρη , ετότες ορίζανε την ημερομηνία που θα γινότανε ο γάμος τους .

Συνήθως ετότες οι γάμοι άρχιζαν από την Δευτέρα το βράδυ και τελείωναν την Κυριακή το βράδυ , δηλαδή όλη την εβδομάδα , κάθε βράδυ είχαν γλέντι με χορούς και διάφορα όργανα της εποχής εκείνης και διάφορα τραγούδια

Μόλις τέλειωναν τα στέφανα στο σπίτι της νύφης , και ετοιμαζότανε να φύγουν για το σπίτι του γαμπρού , την ίδια στιγμή ξεκινούσαν καβάλα στ' άλογά τους αρκετοί ιππείς οι οποίοι λεγόντουσαν συχαριάτες , και έτρεχαν ποιος θα έφτανε πρώτος στο σπίτι του γαμπρού , και να δώσει τα συχαρίκια πως τελείωσαν τα στέφανα και έρχονται οι νεόνυφοι μαζί με το συμπεθεριό .

Τότε η μητέρα του γαμπρού δεν ήταν στο γάμο . Περίμενε στο σπίτι για να καλωσορίσει τον νεόγαμπρο και ιδιαίτερα τη νύφη της . Έπρεπε λοιπόν να δώσει στον πρώτο συχαριάτη που της πήγαινε την ευχάριστη είδηση τα δώρα του . Συνήθιζαν τότε να δίνουν για δώρο μια κουλούρα ψωμί και έδεναν και ένα μαντύλι στο αυτί του αλόγου . Όταν έφταναν οι νεόγαμπροι και όλο το συμπεθεριό στο σπίτι του γαμπρού τότε άρχιζε πάλι το ντουφεκίδι στον αέρα . Η μάνα του γαμπρού που περίμενε στην πόρτα του σπιτιού τους νεόγαμπρους τους ευχόταν , ιδιαίτερα την νύφη της , και την τάλιζε λίγη ζάχαρη . Αυτό το τάλισμα της νύφης από την πεθερά με ζάχαρη , γινόταν για να είναι αγαπημένες μεταξύ τους , διότι καθώς ξέρουμε , πολύ λίγες νυφάδες είναι αγαπημένες με την πεθερά τους .

Η πεθερά της νύφης είχε κάτω στην πόρτα ένα παντελόνη ανδρικό για να το πατήσει η νύφη για να κάνει αρσενικά παιδιά . Είχε επίσης βάλει κάτω και ένα σίδερο για να το

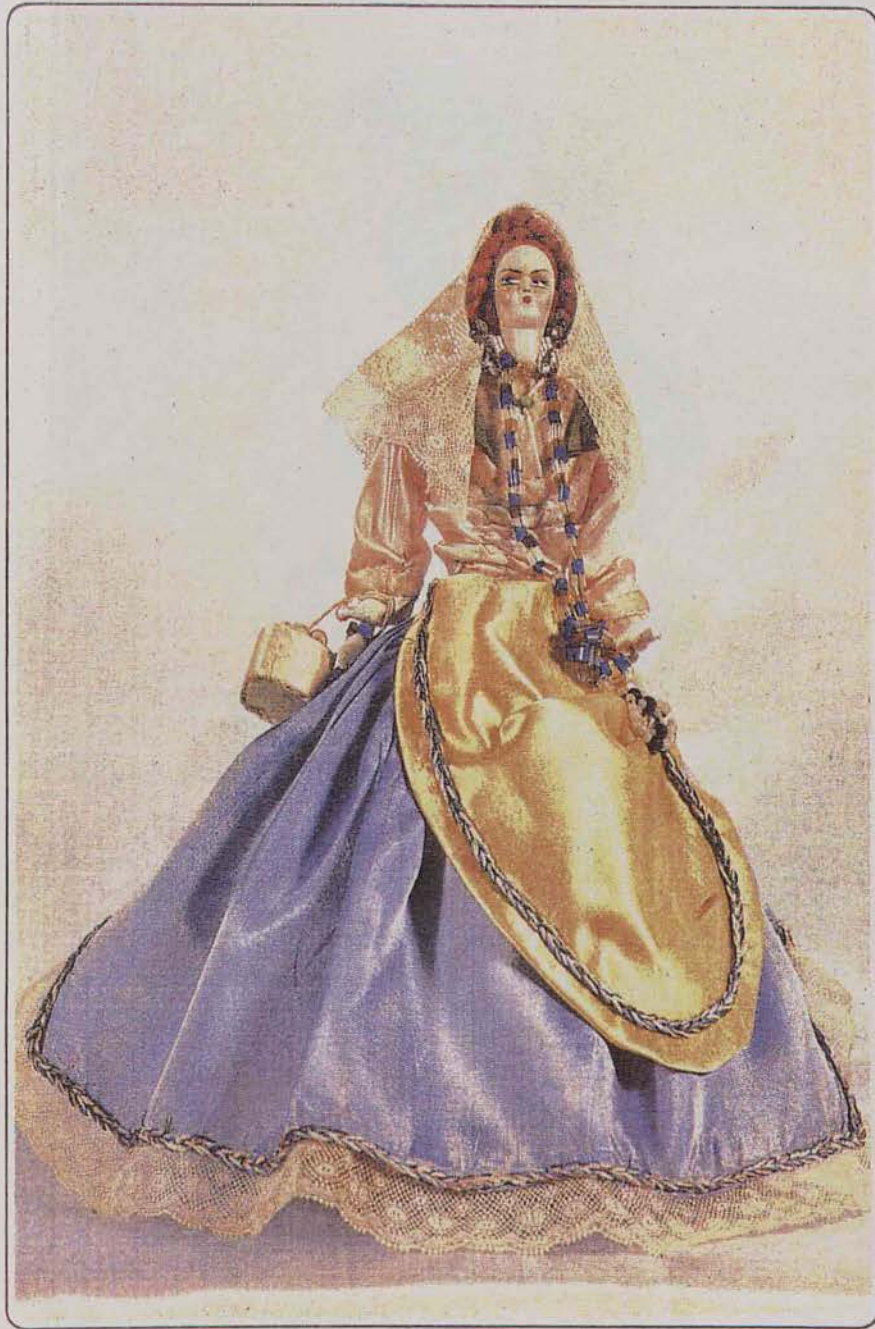
πατήσει και αυτό για να είναι σιδερένια ,δηλαδή να μην αρρωσταίνει , καθώς και ένα ρόδι για να το πατήσει και αυτό για να κάνει πολλά παιδιά .

Μόλις έμπαινε η νύφη στο σπίτι χαιρέταγε και πέταγε καρύδια και μουζέλες (φουντούκια) . Κατόπιν όλοι μαζί καθόντουσαν για φαγοπότι . Όταν τελείωναν το φαγητό , βάζανε πάνω σε ένα τραπέζι ένα δίσκο με κρασί μπροστά από τους νεόγαμπρους , και ένας ένας από τους συγγενείς πήγαινε και έπινε κρασί και ευχόταν τους νεόγαμπρους και έριχνε μέσα σε ένα μαντήλι κόκκινο που είχαν απλώσει επάνω στο τραπέζι χρήματα , ότι είχε ευχαρίστηση ο καθένας . Αυτό το έθιμο γινότανε για να βοηθήσουν λιγάκι το γαμπρό για τα έξοδα του γάμου .

Κατόπιν το έριχναν στο γλέντι , στο χορό και στο τραγούδι . Και πάλι ντουφεκίδι στον αέρα . Το βράδυ , μόλις νύχτωνε , χαιρετούσαν οι συγγενείς , δηλαδή οι καλεστικοί , τους ευχότανε και φεύγανε .>>

Ζακυνθινή Ενδυμασία Χωριού Σκουλικάδο

Αραβωνιατικιά

Αρχόντισσα

Lady of the House of the...

Ζακυνθινή Ενδυμασία Χωριού Μιδακιά

Αρραβωνιαστίκος

11111

11111

#19 *Ukiyoe di un contadino giapponese colti e borse di carta giapponese vestite, come
 sono le stoffe giapponesi della *Yagurama* bianca bianca di stoffe.
 #20 e 22 una contadina col seple sul suo caposino che ha fatto vestire
 'sta vestite bla*

Ukiyoe

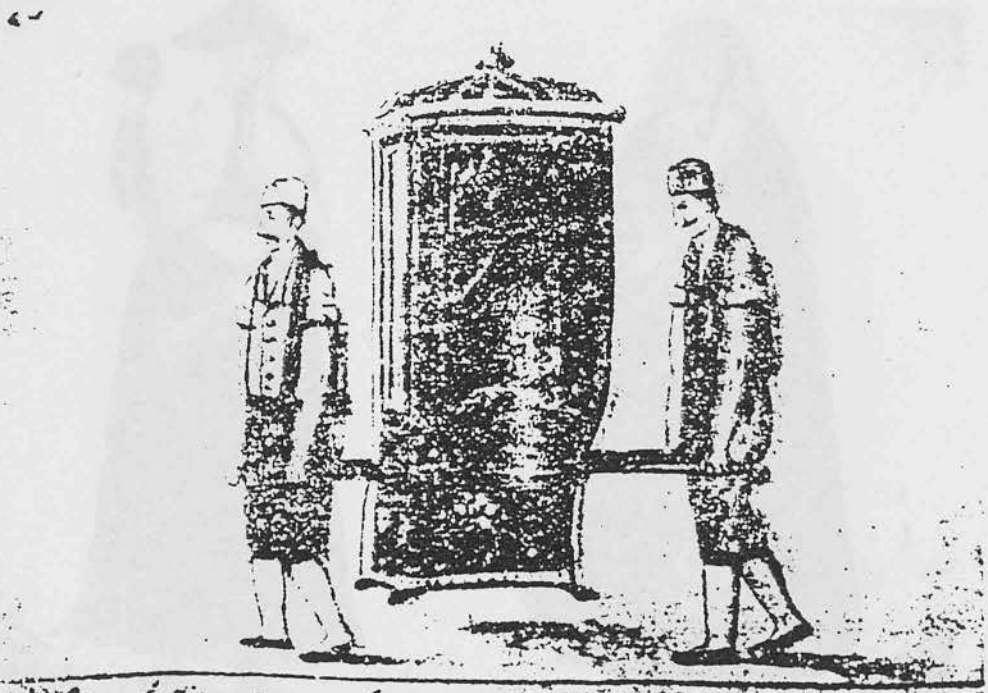

Ukiyoe

23 *Questi due personaggi vestiti di capo col cappello rosso e velato sotto i piedi
 e con bastone in mano. L'altro di fiamme bianche e bastone non
 il bastone in mano, non s'indica che il capo è il bastone di legno.*

23 2 2

24 *Questi due personaggi con una legnatura*

24 2 2

Fig. 23. Costume di cotone di un habitante locale di un paese con borse di
 seta nera e seta bianca e seta colorata.

0000-0

0000-0

407

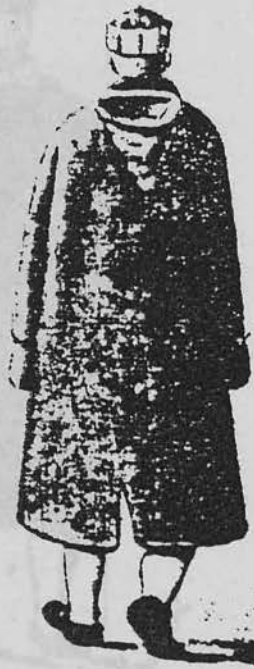

3007 1

5

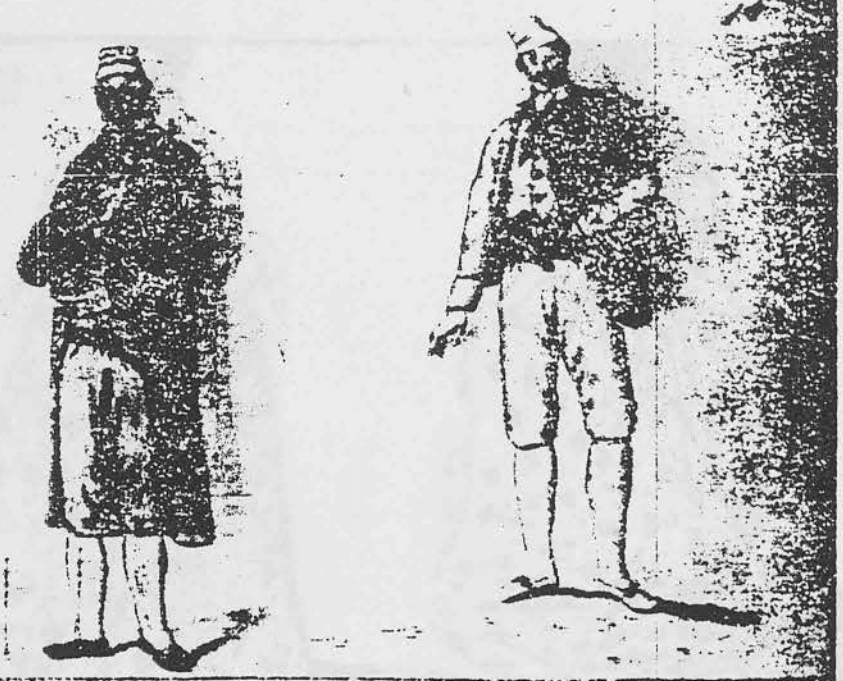
festa di Aviano
 di un'abito (canta
 lo - con caviglia
 Brutto di (canta
 nero. coperto col
 inguine fedele
 di (canta nero: il
 coperto di stoffa
 grappa la (canta
 calce e (canta
 della (canta

3007 2

30

15

15. con cappotto con bottoni, giacca di velluto e mantello di pelliccia
 di capra. 16. con cappotto, giacca di velluto e mantello di pelliccia
 di capra. 17. con cappotto, giacca di velluto e mantello di pelliccia
 di capra. 18. con cappotto, giacca di velluto e mantello di pelliccia
 di capra.

15 16 17 18

17

18

17 18

2627 Una giacchetta in abito di gala, vestito di stoffa di seta
 con ricami in oro e stoffa di seta con ricami di seta e d'oro

1898 20

2098

Portrait of Giuseppe Caluso in 1898

Abito di gala con ricami in oro e stoffa di seta con ricami di seta e d'oro

1898 20

*incrociata nel davanti a punta. Sono poveri di biloni alla compagnia del mio
 amico. Sono la talavera. I stari. A questo. A questo. Le figure
 della trave. La tegli. La asfoni. A questo.*

111

Χαζάνης εύρησις. Έξαρξ Ξίφος και μαρδία από τους ώμους χωρίς χει-
 ρίδια, κόκκινο, με καπέλο τριγωνικό και με τσεντορούνια. Διακοίνεται και
 η περιούσια του φορούσε.

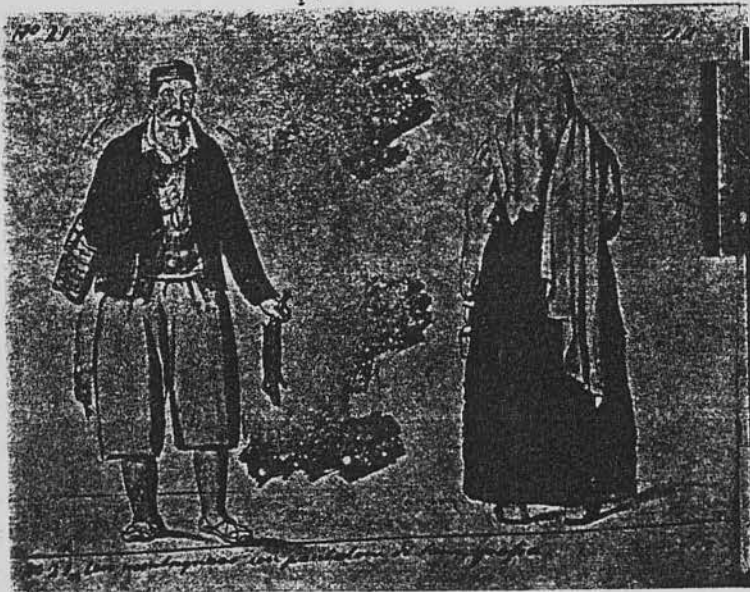

*1126 & 27 Una habito in abito di gala usata di stoffa di seta a fiori con
 corda lunga che si profumava, con corallo di viso e di mani di stoffa
 di seta.*

Αριστοκρατίσση της Χαζάνης με επίσημο ντύσιμο χορού. Εύρησις αριστο-
 κρατίσση του 17 αιώνα, με μεταξωτό φούerna, διακοσμημένο με πεντημάτα
 χορού ή άσπυρά, με μαζονά ούρα (χορδα).

Ἐνδυμασίες ἀνδρῶς καὶ γυναικῶς ποπολάρων (λαϊκῶν). Ντυμένοι μὲ ἐγχώριο ὄφρασμα - ἀλατζιάς, κοντὸ γιλέκο, περισκελίδα ριγωτή, κάλτσες λευκῆς, πασοῦμια μὲ πόρπες, σκούφια, ἀπὸ ἄσπρο ὄφρασμα καὶ στὸ ἀπὸ χρυσὸ ἐνώτιο (βερέτα).

Χωρικός βουνίσσιος. Ὁ ἄνδρας κρατᾷ λαγὸ. Φοροῦσε μάλλινη περισκελίδα, ὑποκάμισο ἀνοικτὸ στὸ στήθος, σκούφια μάλιστα χρωματιστή, ἄσπρες κάλτσες καὶ τσαρούχια.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΑΣ ΚΑΙ ΦΥΤΟΠΡΟΤΕΚΤΟΝΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΡΟΤΕΚΤΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ

Κατεύθυνση Πτηνολογίας

Η Γενική Διεύθυνση Πτηνολογίας, σύμφωνα με τον Νόμο, καθορίζει τις διαδικασίες για την έγκριση των προτύπων, με σκοπό την προστασία της υγείας των ζώων και των προϊόντων ζωικής προέλευσης που παράγονται από αυτά. Η έγκριση των προτύπων γίνεται σύμφωνα με τις διαδικασίες που ορίζονται στο άρθρο 4 του Ν. 4039/2002, όπως ισχύει. Η έγκριση των προτύπων γίνεται σύμφωνα με τις διαδικασίες που ορίζονται στο άρθρο 4 του Ν. 4039/2002, όπως ισχύει. Η έγκριση των προτύπων γίνεται σύμφωνα με τις διαδικασίες που ορίζονται στο άρθρο 4 του Ν. 4039/2002, όπως ισχύει.

Κεφάλαιο 3. Γενικά Αρχιτεκτονικά

Ο χώρος, ο οποίος προορίζεται για την εκτροφή των ζώων, πρέπει να είναι κατάλληλος για την εκτροφή των ζώων και να είναι κατάλληλος για την εκτροφή των ζώων. Ο χώρος, ο οποίος προορίζεται για την εκτροφή των ζώων, πρέπει να είναι κατάλληλος για την εκτροφή των ζώων και να είναι κατάλληλος για την εκτροφή των ζώων. Ο χώρος, ο οποίος προορίζεται για την εκτροφή των ζώων, πρέπει να είναι κατάλληλος για την εκτροφή των ζώων και να είναι κατάλληλος για την εκτροφή των ζώων.

Παιδιόθραξ

Η παιδιόθραξ, που αποτελεί ένα σημαντικό μέρος της γενικής αρχιτεκτονικής ενός κτηνοτροφικού κτηρίου, πρέπει να είναι κατάλληλη για την εκτροφή των ζώων και να είναι κατάλληλη για την εκτροφή των ζώων. Η παιδιόθραξ πρέπει να είναι κατάλληλη για την εκτροφή των ζώων και να είναι κατάλληλη για την εκτροφή των ζώων. Η παιδιόθραξ πρέπει να είναι κατάλληλη για την εκτροφή των ζώων και να είναι κατάλληλη για την εκτροφή των ζώων. Η παιδιόθραξ πρέπει να είναι κατάλληλη για την εκτροφή των ζώων και να είναι κατάλληλη για την εκτροφή των ζώων. Η παιδιόθραξ πρέπει να είναι κατάλληλη για την εκτροφή των ζώων και να είναι κατάλληλη για την εκτροφή των ζώων.

ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΤΑ ΑΡΧΟΝΤΙΚΑ . ΤΑ ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΣΠΙΤΙΑ

Διατιθέμενα υλικά.

Η Ζάκυνθος διαθέτει ποικίλα, άφθονα και καλής ποιότητας οικοδομικά υλικά. Ο πηλός, ο λίθος, η θαλασσινή άμμος, υπάρχουν σε μεγάλες ποσότητες υπάρχουν ακόμη περιορισμένες ποσότητες ξυλείας, χρησιμοποιούμενες σε αγροτικές κυρίως κατασκευές, καθώς και άλλα υλικά δευτερεύοντα, όπως π.χ. τα καλάμια, που χρησιμοποιούνται σε ορισμένες περιπτώσεις. Προσφέρονται συνεπώς, από της πλευράς των υλικών, όλες σχεδόν εκείνες οι προϋποθέσεις και δυνατότητες, οι απαραίτητες για την ανάπτυξη κατασκευαστικών μεθόδων που να ανταποκρίνονται προς τις ανάγκες μιας προηγμένης και αρκετά πολύπλοκης αρχιτεκτονικής, όπως αυτή της ζακύνθου. Οπωσδήποτε, η κάλυψη όλων των αναγκών επιβάλλει παράλληλα και την εισαγωγή διαφόρων υλικών εισάγονται έτσι, ξυλεία σε ποσότητες ικανές και ποιότητες καλύτερες από τις επί τόπου προσφερόμενες, πλάκες για την επίστρωση οδών και πεζοδρομίων, σίδηρος, εφυαλωμένα έγχρωμα πλακίδια επιστρώσεως δαπέδων κ.λ.π.

Ο πηλός, που αφθονεί στο πεδινό τμήμα της Ζακύνθου, χρησιμοποιείται κατ' αρχήν για την κατασκευή ωμοπλίνθων για πρόχειρα ή ευτελή κτίσματα μικρής κλίμακος κυρίως όμως χρησιμοποιείται για την κατασκευή κεραμιδιών βυζαντινού τύπου και οπτοπλίνθων. Η κατασκευή κεραμιδιών γίνεται σε μεγάλη κλίμακα, η δε παραγωγή τους, εκτός από την επιτόπια κατανάλωση, καλύπτει και ανάγκες γειτονικών περιοχών στις οποίες εξάγονται, χαρακτηριστικό είναι το ανοικτό κίτρινο χρώμα τους. Τέλος ο πηλός χρησιμοποιείται σαν συνδετικό υλικό κατά τη δόμηση τοίχων από αργολιθοδομή, καθώς και σαν πρόχειρο και φθηνό επίχρισμα.

Πλινθοδομές.

Η χρήση των οπτοπλίνθων για την κατασκευή τοιχοποιιών είναι γενικά περιορισμένη πράγμα που ασφαλώς οφείλεται στο υψηλότερο κόστος, σχετικά με τη λιθοδομή. Χρήσις οπτοπλίνθων γίνεται σε μια ειδική κατασκευή τοιχωμάτων, που ονομάζεται *τελλαρία*. Πρόκειται για ξύλινη ουσιαστικά κατασκευή αποτελούμενη από σκελετό οριζοντίων, κατακορύφων και χιαστί τοποθετούμενων ξύλων, τα κενά των οποίων γεμίζονται με οπτοπλίνθους, επιχρίεται δε το σύνολο με αμμοκονίαμα, ο ξύλινος σκελετός καταραμώνεται και, στις θέσεις που θα έλθη σ' επαφή με το κονίαμα, καρφώνονται μικρά καρφάκια ή τοποθετείται συρματόπλεγμα. Η κατασκευή αυτή, ελαφριά και με προφανή έναντι των αργολιθοδομών πλεονεκτήματα, στην περίπτωση του σεισμού χρησιμοποιείται κυρίως, είτε σε μικρές ισόγειες κατοικίες είτε σε ορόφους που προστίθενται εκ των υστέρων επάνω σε λιθοδομητές κατασκευές. Είναι φανερό ότι θα μπορούσε να εξελιχθή σε μιά πλήρως αντισεισμική κατασκευή. Ποτέ εν τούτοις δεν μπόρεσε να υπερισχύσει της καθιερωμένης λιθοδομής και οι λόγοι είναι : α) η ατελής κατασκευή και η σχετικά μικρή διάρκεια ζωής της, β) το συναίσθημα της μη μόνιμης κατασκευής, συναίσθημα ασυμβίβαστο προς την ψυχολογία του μεγαλύτερου μέρους των κατοίκων της πόλεως, ενώ φυσικά, για τους κατοίκους των χωριών μια κατοικία από *τελλαρία* θα ήταν αδιανόητη και, γ) η αδυναμία της κατασκευής αυτής να ανταποκριθή στις μορφολογικές και ρυθμολογικές απαιτήσεις της παραδεδομένης αρχιτεκτονικής που ανεξάρτητα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των επιμέρους χρονικών περιόδων, ήταν πάντοτε μια αρχιτεκτονική του λίθου. Η υποκατάσταση των λαξευτών αρχιτεκτονικών μελών με ξύλινα, ως ένα σημείο, μόνο, είναι δυνατή και, πάντως, αργά ή γρήγορα η αλήθεια θα αποκαλυφθή.

Λιθοδομές

Βασικό συνεπώς οικοδομικό υλικό παραμένει ο λίθος. Οι κοινοί ασβεστόλιθοι χρησιμοποιούνται για την δόμηση αργόλιθοδομών, επιχρισμένων πάντοτε και στις μεν ευτελέστερες κατασκευές το επίχρισμα είναι απλώς μια λάσπη, ενώ στις καλύτερες χρησιμοποιούνται αμμοκονιάματα με πλυμένη θαλασσινή άμμο και ασβέστη. Οι αργολιθοδομές κατασκευάζονται πολλές φορές από συλλεκτούς λίθους, πράγμα που σημαίνει πως πολύ συχνά οι χρησιμοποιούμενοι λίθοι έχουν τη μορφή κροκαλών. Λαξευτοί ασβεστόλιθοι χρησιμοποιούνται για τη διαμόρφωση των κατωφλιών, των ορθοστατών και των ανωφλιών των ανοιγμάτων, καθώς και για την κατασκευή των γωνιολίθων. Σε καλύτερες κατασκευές, για τα λαξευτά αυτά τμήματα χρησιμοποιείται ο μαλακός λευκός ασβεστόλιθος από τον *Κοιλιώμενο*, το *Γύρι* και τα άλλα βουνήσια χωριά. Φυσικά όσο σπουδαιότερο είναι το κτήριο, τόσο επιμελέστερη είναι και η κατασκευή. Έτσι εμφανίζονται περισσότερα λαξευτά μέλη, όπως παραστάδες, πεσσοί, κίονες, γείσα, αετώματα, πλαίσια ανοιγμάτων και γενικά, κάθε είδους αρχιτεκτονικά και διακοσμητικά στοιχεία, από αυτά που ευρύτατα χρησιμοποιούνται στην αρχιτεκτονική της Ζακύνθου. Τότε, εκτός από τον καλής ποιότητας ασβεστόλιθο, χρησιμοποιείται και ο ανοικτόφαιος ψαμμώδους συστάσεως λίθος του *Γέρακα*, ένα πέτρωμα πολύ καλής ποιότητας και μεγάλης αντοχής, ή ο επίσης ανοικτόφαιος, πωρόλιθος του *Άγιου Σώστη*. Η χρήση των λαξευτών αρχιτεκτονικών και διακοσμητικών στοιχείων γίνεται σε συνδυασμό με επιχρισμένες αργολιθοδομές. Ο συνδυασμός αυτός προσδίδει στα κτήρια κομψότητα και πλούτο, χαρίζοντας ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον στο αποτέλεσμα, δεδομένου μάλιστα ότι οι επιφάνειες των επιχρισμάτων βάφονται πάντοτε με ώχρα, θαλασσί ή κόκκινο χρώμα. Πολλές φορές όμως ολόκληρες προσόψεις κτηρίων και ναών και, πίο σπάνια, ολόκληροι ναοί και καμπαναριά κατασκευάζονται από λαξευτό πωρόλιθο ή ψαμμίτη του γέρακα. Η ωραία και ζεστή υφή των πετρωμάτων αυτών, το γήινο χρώμα τους, η πλούσια διακόσμησης, μαζί φυσικά με την άρτια καλλιτεχνική εκτέλεση, δίνουν τότε στα έργα αυτά μία ποιότητα και αρχοντιά ξεχωριστή. Είναι πραγματικά πολύ εύκολο να διαπιστώσει κανείς, πως οι Ζακυνθινοί τεχνίτες έχουν εκμεταλευθή στο έπαρκο τις δυνατότητες που τους προσέφερε ο πωρόλιθος κι ο μαλακός λευκός ασβεστόλιθος κι έχουν δουλέψει με φαντασία κι έμπνευση, κι όχι μόνο για να κατασκευάσουν μέλη ή έργα ολόκληρα αρχιτεκτονικά, αλλ' ακόμη και κάθε τι που θα μπορούσε να γίνη από πέτρα: προσκυνητάρια, ολόσωμα στόμια πηγαδιών, οικόσημα, γλάστρες, καθίσματα, ακόμη και σκέυη οικιακά όπως τα λευκά πέτρινα Ζακυνθινά γουδιά, τα *μουρτάρια*. Τα αποτελέσματα της δουλειάς των Ζακυνθινών τεχνιτών, ξεπερνώντας πολλές φορές τα συμβατικά όρια μιάς άρτιας εκτελέσεως κι' αγγίζοντας τα επίπεδα της καλλιτεχνικής δημιουργίας, παραμένουν τεκμήρια πολύτιμα του υψηλού καλλιτεχνικού επιπέδου και της πνευματικής γενικά στάθμης της εποχής μέσα στην οποία γεννήθηκαν.

Αψίδες και Θόλοι

Ένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικό στοιχείο της αρχιτεκτονικής της Ζακύνθου, είναι οι αψίδες, οι *καμάρες* κατά την τοπική ορολογία. Κατ' αρχήν, χρήση αψίδος γίνεται για την γεφύρωση των ανοιγμάτων των θυρών και παραθύρων, όταν δεν γίνεται χρήση ξύλινων υπερθύρων. Χρησιμοποιούνται ακόμη σε συνδυασμό με ξύλινα υπέρθυρα, οπότε παίζουν το ρόλο ανακουφιστικών τόξων. Αλλ' ή περισσότερο ενδιαφέρουσα χρήση τους γίνεται για τη διαμόρφωση των τόσο χαρακτηριστικών στοών των κτηρίων της Ζακύνθου, που είτε σαν συνεχές επαναλαμβανόμενο στοιχείο μέσα στην πόλη, είτε και μεμονομένες σε εξωνάρθηκες

εκκλησιών, μοναστήρια κ.λπ., δίνουν ένα ιδιαίτερο ύφος στην αρχιτεκτονική της. Οι αψίδες των στοών κατασκευάζονται κατα κανόνα από λαξευτούς λίθους και συχνά επιχρίονται με λεπτό στρώμα κονιάματος, σπανιότερη είναι η κατασκευή των αψίδων από οπτοπλίνθους. Όταν οι αψιδόλιθοι είναι πώρινοι ή από ψαμμίτη παραμένουν ανεπίχριστοι. Τα μέτωπα των αψίδων διακοσμούνται με κυμάτια, εξαιρείται δε το κλειδί. Οι αψίδες στηρίζονται επάνω σε πεσσούς τετραγωνικής διατομής, με αποτετμημένες γωνιές και πάντοτε φέρουν επίκρανο, απλό η συνθετώτερο, ανάλογα με την περίπτωση. Αντίθετα με ότι συμβαίνει με τις αψίδες, η χρήση του θόλου είναι εξαιρετικά περιορισμένη. Συναντάται σε πολύ λίγες περιπτώσεις, στα κατώτερα τμήματα των κτηρίων και σε ανοίγματα μικρά, της τάξεως των 2.00 μ. Οι οροφές συνεπώς των στοών, για τις οποίες μιλήσαμε, κατασκευάζονται πάντοτε επίπεδες, ξύλινες. Ο τρούλλος γενικά απουσιάζει με μόνη σημαντική εξαίρεση τον καθολικό ναό της Μονής της Παναγίας Σκοπιώτισσας. Μικρότεροι τρουλλίσκοι διαμέτρου έως 3.00 μ. το πολύ συναντώνται σε ωρισμένα πυργοειδή κωδωνοστάσια. Τέλος, οι κόγχες των ιερών καλύπτονται με τεταρτοσφαίρια, εφ' όσον έχουν ημικυκλική κάτοψη ή με μικρότερο τμήμα σφαίρας, όταν η κάτοψις της κόγχης είναι τόξο κύκλου, μικρότερο από ημικύκλιο. Οι κατασκευές από λιθοδομή διακρίνονται σε *πηλόχτιστες* και *ασβεστόχτιστες*, πράγμα που, όπως είναι φανερό, υποδηλώνει τη σύστασι και την ποιότητα του συνδετικού κονιάματος. Φυσικά τα *πηλόχτιστα* κτήρια είναι τα περισσότερα μια και, όπως είπαμε, ο πηλός αποτελεί πρόχειρο και φθηνό υλικό. Υπάρχει ακόμα και η περίπτωσης χρησιμοποίησης κονιάματος από *μπορτσελάνα*. Πρόκειται για κονιάματα Θηραϊκής γής με συνήθεις αναλογίες 5 μέρη Θηραϊκής γής προς 2 μέρη άμμου και 1 - 1, ½ μέρος ασβέστη. Τα κονιάματα αυτά εχρησιμοποιούντο κυρίως στην κατασκευή θεμελίων, ενώ η χρησιμοποίησις τους στην ανωδομή ήταν σπάνια, για λόγους οικονομικούς. Η χρήση συλλεκτών και μικρού μεγέθους λίθων καθώς και η ευρεία χρήση του πηλού σαν συνδετικού κονιάματος εξηγούν την κακή, γενικά, ποιότητα μεγάλου ποσοστού κατασκευών στη Ζάκυνθο, πράγμα που απεδείχθει με τον τραγικώτερο τρόπο στους σεισμούς του 1953. Ιδιαίτερα μάλιστα στην πόλη της Ζακύνθου και στο πεδινό τμήμα γενικότερα, που είναι το μάλλον εύσειστο, το δε έδαφος θεμελιώσεως είναι κακής ποιότητας, τα κτήρια που ήταν κατασκευασμένα μ' αυτόν τον τρόπο κατεστράφησαν ολοκληρωτικά. Και, δυστυχώς, δεν ήσαν μόνο τα μικρά, λαϊκά σπίτια που ακολουθούσαν τις λανθασμένες αυτές και πλημμελείς μεθόδους κατασκευής. Κτήρια δαπανηρά, μεγάλου μεγέθους κι επιβλητικής εμφανίσεως ήσαν, συχνά, εξ' ίσου κακά κατασκευασμένα, όσο κι' αν το γεγονός φαίνεται παράδοξο.

Ξύλινες κατασκευές

Το ξύλο χρησιμοποιείται ευρύτατα στην αρχιτεκτονική της Ζακύνθου. Ανεφέρθη ήδη η χρήση του σε συνδυασμό με οπτόλινθους, στην κατασκευή της *τελλαρίας*. Αλλ' εκτός από την ειδική αυτή περίπτωση, το ξύλο χρησιμοποιείται γενικά στην κατασκευή ελαφρών εσωτερικών διαχωριστικών τοίχων. Οι τοίχοι αυτοί, που ονομάζονται *τραμέντζα* ή *μοροφίντα*, αποτελούνται από σκελετό ξύλινο, επενδεδυμένο με πηχίσκους και από τις δύο πλευρές -το γνωστό σ' όλη την υπόλοιπη Ελλάδα σύστημα της *μπαγδατής* -για να συγκρατούν το κονίαμα. Σε πολλές περιπτώσεις οι πηχίσκοι αντικαθίστανται με καλάμια, ενώ το εσωτερικό των τοιχωμάτων γεμίζεται με φύκια ή άχυρα. Το ίδιο σύστημα χρησιμοποιείται ακόμη για την κατασκευή επιχρισμένων οροφών, είτε επίπεδης είτε και καμπύλης μορφής. Στην τελευταία μάλιστα περίπτωση είναι δυνατόν να συναντήσει κανείς και απομιμήσεις διεισδύσεως και αλληλοτομίας θόλων, κατασκευή καλυπτρών πάνω από ανοίγματα κ.λπ., όπου όμως είναι φανερό ότι υποκρύπτεται κατασκευή ξύλινη. Οι μορφές αυτές συναντώνται εξ' ίσου σε ναούς και σε αρχοντικά. Το καλύτερο παράδειγμα του είδους αυτού ήταν η οροφή της μεγάλης

αιθούσης χορού του αρχοντικού των Κομούτων, της οποίας ο ξύλινος εσωτερικός σκελετός εκαλύπτετο με καλάμια, επιχρισμένα και από τις δύο όψεις, για καλύτερη, προφανώς, συντήρησι. Το γεγονός της κατασκευής των οροφών αυτού του είδους είναι αξιοσημείωτο γιατί δείχνει πως οι τεχνίτες γνώριζαν μεν τις μορφές, απέφευγαν όμως να τις κατασκευάσουν πραγματικά, πιστεύοντας, ασφαλώς, ότι δεν θα αντείχαν στους σεισμούς, εκτός από το ότι θα ήσαν και κατά πολύ δαπανηρότερες.

Ο πρόεδρος του Συλλόγου των Αρχοντικών των Κομούτων, κ. Γεώργιος Κωνσταντίνου, με την εισήγησή του στην συνεδρίαση της 15ης Ιουλίου 1993, ανέφερε ότι ο ξύλινος σκελετός των οροφών αυτών κατασκευάστηκε με τη βοήθεια του κ. Γεώργιου Κωνσταντίνου, ο οποίος και υπεύθυνος της κατασκευής. Το αποτέλεσμα είναι ότι η οροφή των Κομούτων είναι πολύ καλύτερη από τη βαρική οροφή, το ξύλο της οροφής είναι τους τοίχους προς τα έξω, προστατεύεται από την καυσορραγή του κτηρίου, ειδικότερα στις παρακλινικές στήλες, το ξύλο που κεραιζόταν στις γωνίες του κτηρίου - τα κρημνάκια - μετατρέπονται, κατασκευάζονται με κρημνάκια.

Ο πρόεδρος του Συλλόγου των Αρχοντικών των Κομούτων, κ. Γεώργιος Κωνσταντίνου, με την εισήγησή του στην συνεδρίαση της 15ης Ιουλίου 1993, ανέφερε ότι ο ξύλινος σκελετός των οροφών αυτών κατασκευάστηκε με τη βοήθεια του κ. Γεώργιου Κωνσταντίνου, ο οποίος και υπεύθυνος της κατασκευής.

Το επιτόμιό της στήλης χρησιμοποιείται συχνά στην βιομηχανία - κάποτε και στην οικοδόμηση - κυρίως στα κτήρια της Ζακύνθου. Πρόκειται για μια ενδιαφέρουσα και κομψότερη σύνθεση της οποίας, αντί η κρημνιστή ανοιγμάτση στη στήλη και η διακοσμητική επίχρησις της κατασκευής για την τοποθέτησή της, που συνιστάται αναπόφευκτα. Το καλύτερο φαινόμενο της Ζακύνθου πριν από τους σεισμούς του 1893, διακρίνονται τέτοιες κατασκευές, τοποθετημένες στο κέντρο των στήλων. Η σημαντικότερη πάντως θέση τους είναι επάνω στις καυσορραγίες στήλης και μάλιστα σε αντιστοιχία με την άξονα του κτηρίου ή ομοειδή, σε κάποια σχέση με τους άξονες των εκτεθειμένων ανοιγμάτων της οροφής.

Αέτια και κρημνάκια

Το ξύλο χρησιμοποιείται κυρίως στην κατασκευή των δαπέδων και των οροφών. Για μεταξύ των τριών υλικών της κατασκευής διαφόρων ή τριώνορων κτηρίων, χρησιμοποιούνται με ξύλινες δοκούς δοκούς ανάλυσης με το άνοιγμα είναι πολύ μεγάλο για να χρησιμοποιηθεί με τις συνήθεις δοκίμες των ξύλινων δοκών τότε στο μέσον του ανοιγματος τοποθετείται ένα πολύ μεγάλο ξύλινο δοκίμι το προσδύσαντα. Η κατασκευή αυτή συνίσταται πολύ συχνά σε λαϊκά και αγροτικά σπίτια. Όταν οι δοκοί αφιερώνονται αποκλειστικά από κάτω και ο χώρος του κτηρίου είναι κυρίως ερμηκίζων ερμηκίζων και επιχρισματομένη παρτίδα. Αλλάς ο τύπος της οροφής ονομάζεται ερμηκίζων. Συνιστάται κυρίως στα αρχοντικά.

Παρόλη την κρημνιστή χρήση του ξύλου στα κτήρια της Ζακύνθου δεν εμφανίζονται ξυλοδοκίμες, πράγμα που θα μπορούσε να περιμένα κανείς εξαιτίας των σεισμών. Το ξύλο χρησιμοποιείται για την κατασκευή των κρημνισμένων εσωτερικών κλημάκων, χειρολισθήριων εσωτερικών διακοσμητικών κ.λπ.

Οι στέγες

Εκτεταμένη χρήση του ξύλου γίνεται για την κατασκευή των κεραμοσκεπών στεγών που πάντοτε καλύπτουν τα κτήρια της Ζακύνθου. Είναι φανερό ότι ο υψηλός δείκτης βροχοπτώσεως, η σχετική ύπαρξις της αναγκαίας ξυλείας και η αφθονία των κεραμιδιών, για τα οποία ήδη μιλήσαμε, οδηγούν σ' αυτή τη λύσι. Η ξύλινη στέγη, κατά κανόνα τετρακλινή για τις ελεύθερες κατοικίες και δικλινή πάντοτε για τις εκκλησίες και για τις συνεχείς κατοικίες της πόλεως, αποτελεί άλλο ένα αδύνατο κατασκευαστικό σημείο, εξ αιτίας των μεγάλων διατομών ξύλου που χρησιμοποιούνται, προφανώς για την αναπλήρωσι μ' αυτό τον τρόπο, κατασκευαστικών ατελειών. Το αποτέλεσμα είναι ότι ένα μεγάλο μέρος της σεισμικής ωθήσεως παραλαμβάνεται από τη βαρειά στέγη, τα ξύλα της οποίας ωθούν τους τοίχους προς τα έξω, προκαλώντας έτσι την κατάρρευση του κτηρίου, ειδικότερα στις τετρακλινείς στέγες. Τα ξύλα που στηρίζονται στις γωνίες του κτηρίου - τα *καντουνέλια* - μετατρέπονται κυριολεκτικά σε κριούς.

Ο τρόπος γενικά της κατασκευής της στέγης δεν παρουσιάζει ιδιοτυπίες. Η ονοματολογία εξ' άλλου των διαφόρων τμημάτων του ξύλινου σκελετού δίδεται στο σχήμα της εικ. 63.

Το εσωτερικό της στέγης χρησιμοποιείται συχνά σαν βοηθητικός -κάποτε και σαν κατοικήσιμος- χώρος στα κτήρια της Ζακύνθου. Πρόκειται για μιά ενδιαφέρουσα λύση, κυριώτερη συνέπεια της οποίας είναι η εμφάνισις ανοιγμάτων στη στέγη και η δημιουργία μιάς ειδικής κατασκευής για την τοποθέτησι τους που ονομάζεται *αναμινάδες*. Σε παλαιότερες φωτογραφίες της Ζακύνθου -πριν από τους σεισμούς του 1893- διακρίνονται τέτοιες κατασκευές τοποθετημένες στο κέντρο των στεγών. Η συνηθέστερη πάντως θέση τους είναι επάνω στις κεκλιμμένες επιφάνειες της στέγης και μάλιστα σε αντιστοιχία με τον άξονα του κτηρίου ή οπωσδήποτε, σε κάποια σχέση με τους άξονες των υπολοίπων ανοιγμάτων της όψεως.

Δάπεδα και οροφές

Το ξύλο χρησιμοποιείται ακόμη στην κατασκευή των δαπέδων και των οροφών. Τα μεταξύ των τοίχων ανοίγματα στις περιπτώσεις διώροφων ή τριώροφων κτιρίων, γεφυρώνονται με ξύλινες δοκούς διατομής ανάλογης με το άνοιγμα όταν το άνοιγμα είναι πολύ μεγάλο για να γεφυρωθεί με τις συνήθεις διατομές των ξύλινων δοκών τότε στο μέσον του ανοίγματος τοποθετείται ένα πολύ μεγάλο ξύλινο δοκάρι το *μπουρντουνάρι*. Η κατασκευή αυτή συναντάται πολύ συχνά σε λαικά και αγροτικά σπίτια. Όταν οι δοκοί αφήνονται ακάλυπτες από κάτω και ο χώρος που καλύπτουν είναι κύριος, εμφανίζουν ορθογωνική και επεξεξεργασμένη επιφάνεια. Αυτός ο τύπος της οροφής ονομάζεται *σανσοβίνο*. Συναντάται κυρίως στα αρχοντικά.

Παρόλη την ευρεία χρήση του ξύλου στα κτήρια της Ζακύνθου δεν εμφανίζονται ξυλοδεσιές πράγμα που θα μπορούσε να περιμένει κανείς εξαιτίας των σεισμών. Το ξύλο χρησιμοποιείται για την κατασκευή των κουφωμάτων εσωτερικών κλιμάκων, χειρολισθήρων εσωτερικών διακοσμίσεων κ.λ.π.

ΤΟ ΧΡΩΜΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Είναι γνωστός και παραδεκτός γενικά ο σημαντικός ρόλος που παίζει το χρώμα σαν στοιχείο χαρακτηριστικό-κοντά στον ρυθμό, το ύφος, την κλίμακα κ.τ.λ.- της αρχιτεκτονικής μορφής. Επίσης παραδεκτό είναι το γεγονός πως η χρωματική σύνθεση στο αρχιτεκτονικό έργο είναι μία ακόμη έκφραση των γενικότερων καλλιτεχνικών αντιλήψεων μιας εποχής. Η διαφοροποίησή τους από την μία εποχή στην άλλη οδηγεί και σε διαφορετικές απόψεις για την χρωματική εικόνα του αρχιτεκτονικού έργου.

Οι πολύ γενικές αυτές διαπιστώσεις χωρίς να δίνουν την οριστική λύση των σχετικών προβλημάτων, μπορούν ωστόσο να θεωρηθούν σαν ικανοποιητική αφετηρία για την κατανόησή τους, τουλάχιστον όσον αφορά την επίσημη αρχιτεκτονική. Από την άλλη μεριά όμως είναι πολύ λίγο ικανές να ερμηνεύσουν τα αντίστοιχα φαινόμενα που παρατηρούνται στην περιοχή της λαϊκής αρχιτεκτονικής και κυρίως να εξηγήσουν την διαδικασία της λειτουργίας του χρωματικού αισθητηρίου στο λαϊκό έργο.

Αλλά είναι ταυτόχρονα γνωστό πως η λαϊκή αρχιτεκτονική μεταχειρίζεται εξ ίσου το χρώμα σαν εκφραστικό μέσο, θα έλεγα μάλιστα ότι το μεταχειρίζεται κατ' εξοχήν κι επιτυγχάνει μ' αυτό αποτελέσματα θαυμαστά και πάντως κατά πολύ ανώτερα από πολλά σύγχρονα άχρωμα αρχιτεκτονικά έργα. Η μελέτη συνεπώς και η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο εργάζεται η λαϊκή αρχιτεκτονική, η τουλάχιστον η παρακολούθησή του φαινομένου είναι φανερό πως μπορούν να οδηγήσουν στην σωστότερη χρήση του χρώματος στα σύγχρονα έργα, χρήση που βασικά να προκύπτει από την παραδοχή πως το χρώμα συμμετέχει ενεργά στο χτίσιμο της αρχιτεκτονικής μορφής κι όχι απλώς στην κατά ένα τυχαίο ή αυθαίρετο τρόπο επικάλυψή της μ' αυτό.

Στην σύντομη αυτή μελέτη θα περιγραφούν τα χρωματικά φαινόμενα που παρατηρούνται στην Ζακυνθινή αρχιτεκτονική, καθώς και τις αρχές στις οποίες φαίνονται να υπακούουν. Πιστεύεται πως μία σειρά τέτοιων μελετών, αφιερωμένων στις ποικιλίες χρωματικές εκφράσεις της λαϊκής μας αρχιτεκτονικής θα μπορούσε να μας οδηγήσει κάποτε στην συνθετική θεώρηση του όλου προβλήματος και στην διατύπωση εξαιρετικά ενδιαφερόντων συμπερασμάτων. Θ' αποφεχθεί για τον λόγο αυτό, να εξετάσσει εδώ το πρόβλημα των πιθανών επιδράσεων και της προελεύσεως τους. Φοβούμαι πως με τα λίγα στοιχεία που υπάρχουν, τα συμπεράσματα θα είναι αυτή την στιγμή πολύ συζητήσιμα. Γιά τον ίδιο λόγο άλλωστε πιστεύω πως δεν πρέπει να επεκταθούμε ακόμη στο πρόβλημα του χρωματικού συμβολισμού, αφού κάτι τέτοιο θα προυπέθετε το υλικό των μελετών που δεν έχουν γίνει ακόμη.

Στην αρχιτεκτονική της Ζακύνθου, τόσο την λαϊκή όσο και την επίσημη (τις εκκλησίες και τα αρχοντικά) το χρώμα παίζει πάντοτε ένα πολύ σημαντικό ρόλο. Είτε σαν χρώμα του υλικού, είτε σαν χρώμα τεχνητό, αποτελεί χαρακτηριστικό αναπόσπαστο του κτιρίου κι έρχεται με την παρουσία του, να αποτελέσει ένα ακόμη στοιχείο στην πραγματοποίηση της έκφρασης ομοιογένειας της όλης αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας του νησιού, για την οποία έχω ήδη διεξοδικά μιλήσει.

Τα χρώματα των φυσικών υλικών που χρησιμοποιούνται στην Ζάκυνθο είναι βασικά, το χρώμα του πωρόλιθου και το χρώμα του άσπρου μαλακού ασβεστόλιθου, που μπορούν

εύκολα να λαξευθούν. Υπάρχει ακόμη το ανοικτό κίτρινο χρώμα των κεραμιδιών, χρώμα που οφείλεται στην σύσταση του πηλού. Με αυτά λοιπόν τα χρώματα “χτίζονται” τα κτίρια που είναι ολόκληρα κατασκευασμένα από λαξευτή τοιχοποιία.

Τα τεχνητά εξ άλλου χρώματα που χρησιμοποιούνται στην Ζάκυνθο είναι τα βασικά {μπλε, κόκκινο, πράσινο, ώχρα}. Απ’ αυτά χρησιμοποιούνται συχνότερα η ώχρα και το κόκκινο για βάψιμο των τοίχων ενώ το μπλε και το πράσινο για τα ξύλινα κουφώματα. Είναι αξιοσημείωτο ότι ποτέ η εξωτερική επιφάνεια ενός τοίχου δεν βάφεται πράσινη. Αξιοσημείωτο ακόμη είναι ότι τα σπίτια βάφονται κυρίως εξωτερικά, ενώ οι εκκλησίες βάφονται μέσα κι έξω, το εσωτερικό τους μάλιστα είναι συχνά πολύχρωμο, αφού εκτός από τους τοίχους, χρώματα χρησιμοποιούνται και στα τέμπλα (ακόμη και σε όσα είναι χρυσωμένα), τους γυναικωνίτες και τις ουρανίες. Έτσι μαζί με τις εικόνες, τ’ ασημένα μανουάλια, τους πολυελαίους, τα προσκυνητάρια, το εσωτερικό των εκκλησιών παίρνει συχνά, ένα χαρακτήρα φαντασμαγορικής πολυχρωμίας. Το βάψιμο άλλωστε δεν σταματά μόνο στις επιφάνειες των σπιτιών και των ναών. Πολλές φορές οι μανδρότοιχοι και τα πορτόνια βάφονται με τα ίδια χρώματα, ενώ είναι δυνατόν να συναντήσει κανείς περισσότερα του ενός χρώματα σε σιδερένια κιγκλιδώματα, κι ακόμη σε επιτύμβιους σταυρούς.

Κτίρια κατασκευασμένα ολόκληρα από λαξευτή τοιχοποιία σώζονται σήμερα στην Ζάκυνθο ελάχιστα κυρίως ναοί, αναμεσά τους οι ναοί της Φανερωμένης, της Κυρίας των Αγγέλων και του Αγ. Νικόλαου του Μώλω στην πόλη της Ζακύνθου αναστηλωμένοι και οι τρεις μετά τους σεισμούς του 1953. Σώζεται ακόμη στην πόλη της Ζακύνθου το καμπαναριό της Φανερωμένης, αναστηλωμένο κι αυτό καθώς και σποραδικά ωρισμένα κτίσματα στα χωριά.

Σε όλα τα παραδείγματα κυριαρχεί το χρώμα του υλικού, ενιαίο. Υλικό και χρώμα χτίζουν ταυτόχρονα το έργο και η πλαστικότητα του αναδεικνύεται από τις τονικές διαφορές που δημιουργεί η εναλλαγή του φωτός με την σκιά. Το τεχνητό χρώμα παίζει μικρό ρόλο εδώ, περιοριζόμενο στα ξύλινα ή στα σιδερένια τμήματα του έργου.

Στις περισσότερες ωστόσο περιπτώσεις η λαξευτή τοιχοποιία εμφανίζεται σε τμήματα μόνο του κτιρίου, για προφανείς οικονομικούς λόγους, ή και απουσιάζει εντελώς. Και τότε, το τεχνητό χρώμα παίρνει μία σημασία ιδιαίτερη, καθώς έρχεται να καλύψει τις αναγκαστικά επυχρισμένες επιφάνειες και να συνεργαστεί με τις λαξευτές παραστάδες και τα λαξευτά θυρώματα, ή και να δράσει τελείως μόνο του χωρίς καμιά άλλη παρουσία.

Όταν το κτίριο αποτελείται από τμήματα λαξευτής τοιχοποιίας - βάση, παραστάδες, επιστύλια, γείσα, θυρώματα - και τμήματα επυχρισμένης αργολιθοδομής, δημιουργείται ήδη μία πρώτη χρωματική διαφορά από τα φυσικά χρώματα των δύο διαφορετικών υλικών. Η διαφορά αυτή ωστόσο - τονική μόνο και μικρής εντάσεως - δεν μπορεί να αποδώσει αξιόλογο χρωματικό αποτέλεσμα. Για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο οι επυχρισμένες επιφάνειες καλύπτονται με ένα έντονο τεχνητό χρώμα που με αυτόν τον τρόπο τονίζει περισσότερο και την διαφορά της κατασκευής. Χαρακτηριστικά τέτοια παραδείγματα υπάρχουν πολλά στην Ζάκυνθο, όπως στο αρχοντικό της οικογένειας Λούντζη - το γνωστό με το όνομα “Σαρακίνα” - , που διατηρείται ακόμη, ερειπωμένο όμως από τους σεισμούς του 1953. Όλες οι επυχρισμένες επιφάνειες έχουν ένα κόκκινο - τριανταφυλλί χρώμα και πλαισιώνονται από τα νεοκλασσικά ρυθμολογικά στοιχεία του κτιρίου. Αυτά τα τελευταία είναι κατασκευασμένα από ανοικτόφαιο λαξευτό ασβεστόλιθο, που έχει καλυφθεί με ένα λεπτό ασβέστομα, πιθανώτατα σε κάποια φάση

επισκευής του κτιρίου. Σε πολλά κτίρια της Ζάκυνθου συναντήθηκαν λαξευτά αρχιτεκτονικά μέλη ασβεστωμένα εκ των υστέρων. Δεν έχει προσδιοριστεί αν αυτό οφείλεται στην πρόθεση να αποκτήσουν ένα ενιαίο λευκό χρώμα που να αντιτεθεί εντονότερα με τα άλλα χρώματα του κτιρίου ή σε κάποια διάθεση ανακαινίσεως. Τα κουφώματα είναι χρωματισμένα με βαθύ πράσινο χρώμα, πλαισιώνονται και αυτά από τα λαξευτά τους θυρώματα. Δημιουργείτε έτσι μία χρωματική σύνθεση με τρία χρώματα: το χρώμα των τοίχων, το χρώμα των κουφωμάτων και το λευκό που περιβάλλει και τα δύο. Είναι φανερό ότι η χρωματική αυτή σύνθεση έχει σκοπό να τονίσει και αναδείξει τη διαφορετική κατασκευή των διαφόρων τμημάτων του έργου, συνχρόνως δε να εκφράσει και την ρυθμολογική του συγκρότηση.

Αντίστοιχη αντίληψη στη χρήση του χρώματος μπορεί κανείς να συναντήσει σε λαϊκά σπίτια, όπως αυτά που βρίσκονται στον Αγ. Νικόλαο. Εδώ δεν υπάρχουν τα νεοκλασικά στοιχεία της Σαρακίνας. Οι γωνίες των κτιρίων αυτών τονίζονται με ελαφρά προεξέχουσες λαξευτές παραστάδες όπως και τα περιγράμματα των ανοιγμάτων τονίζονται με λαξευτά περιθώρια. Το χρώμα του τοίχου είναι ανοικτή ώχρα των κουφωμάτων πράσινο και των λαξευτων τμημάτων λευκό, ένα λεπτό ασβέστομα. Είναι φανερό ότι αν και ρυθμολογικά στοιχεία, με την αυστηρή έννοια του όρου δεν υπάρχουν εδώ, το χρώμα χρησιμοποιείται με την ίδια λογική όπως και άλλοτε έχω υποστηρίξει, η σχέση μεταξύ της επίσημης και της λαϊκής αρχιτεκτονικής δεν είναι σχέση υποτέλειας της δεύτερης προς την πρώτη, αλλά σχέση που εκφράζεται μ' ένα συνεχή διάλογο. Η χρωματική λοιπόν εικόνα των λαϊκών σπιτιών του Αγ. Νικολάου είναι το ίδιο αληθινή όπως και η χρωματική εικόνα του αρχοντικού Λούτζη, αφού και οι δύο υπηρετούν σωστά τις ίδιες ανάγκες και δίνουν αντίστοιχα - στο δικό της επίπεδο η κάθε μία - αποτελέσματα.

Με τον ίδιο τρόπο είναι χρωματισμένο το λαϊκό σπίτι της. Εδώ οι παραστάδες είναι υποστυλώματα από μπετόν που φέρουν πραγματικά και χαρακτηρίζονται πάλι με το γνώριμο ήδη λευκό χρώμα, τα ενδιάμεσα τους όμως και στα προηγούμενα παραδείγματα, με την ανοικτή ώχρα. Το χρώμα τώρα αντιστοιχεί σ' ένα σαφή διαχωρισμό φερόντων και φερομένων - το ίδιο ισχύει και για την κατάλευκη βάση του σπιτιού - έναν διαχωρισμό που φαίνεται να επιδιώκεται και στον νεοκλασικό παράδειγμα της Σαρακίνας, όσο κι αν εκεί δεν είναι δυνατόν παρά ν' αντιστοιχεί σε μία επιθυμητή μόνο αλλ' απραγματοποίητη σχέση.

Υπάρχουν πολλά παραδείγματα στην Ζάκυνθο, όπου μπορεί κανείς να δει τις ίδιες αυτές αρχές να εφαρμόζονται και να δίνουν πάντα ένα αξιόλογο χρωματικό αποτέλεσμα. Θα αναφέρω δύο ακόμη λαϊκά σπίτια, ένα που έχει κατασκευασθεί μετά το 1953 και ένα που έχει σωθεί από τους σεισμούς του 1953 κι' εξακολουθεί να χρησιμοποιείται. Η πρόθεση του διαφορισμού των αρχιτεκτονικών μελών και του καθορισμού του σαφούς περιγράμματος του όγκου, εξακολουθεί κι' εδώ να ρυθμίζει τις χρωματικές σχέσεις. Είναι μάλιστα αξιοσημείωτο ότι και στα δυο παραδείγματα οι παραστάδες και τα περιθώρια των ανοιγμάτων βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο με τον υπόλοιπο τοίχο. Το λευκό χρώμα ωστόσο εξακολουθεί να υπάρχει η βασική ιδέα των τριών χρωμάτων που έχουμε ήδη σημειώσει.

Εδώ βέβαια το λευκό χρώμα δεν ανταποκρίνεται στην ύπαρξη κάποιου εμφανούς αρχιτεκτονικού μέλους αλλά σε κάποια εσωτερική μόνον λειτουργική διαφορά, στις στις γωνίες του οποίου υπάρχουν υποστυλώματα μπετόν. Όταν κι' αυτή ακόμη η αφανής εξωτερικά, διαφορά δεν υπάρχει τότε το χρώμα, σαν μιά λεπτή τελική επιδερμίδα τυλίγει όλο

το κτίριο σε ένα ενιαίο και αδιάρθωτο όγκο. Αλλά και εδώ στα λίγα σημεία που εμφανίζεται κάποια διαφοροποίηση στην κατασκευή η παρουσία του λευκού καταφέρει πάλι να γίνει αιτία τονισμού μιάς στοιχειώδους αρχιτεκτονικής διαρθρώσεως.

Το χρώμα δεν περιορίζεται μόνο στα κτίρια. Υπάρχει παντού σε κάθε είδος κατασκευής. Συχνά θα συναντήσει κανείς χρωματισμένα πορτόνια. Επίσης βαμμένους μανδρότοιχους, στοιχεία τεχνητά που με την χρωματική εικόνα τους δημιουργούν έντονα ερεθίσματα μέσα στο φυσικό τοποίο και υπογραμίζουν τον άξονα της κινήσεως κατά ένα μοναδικό τρόπο. Θα συναντήσει, τέλος, και παραδείγματα πολύχρωμων κιγκλιδωμάτων, όχι πολύ συχνά ίσως, αλλά που, μαζί με όλα τα άλλα παραδείγματα δείνουν το μέτρο του ρόλου που παίζει το χρώμα στην αρχιτεκτονική. Δεν θα ήταν υπερβολή να λέγαμε ότι στην Ζάκυνθο υπάρχει η πρόθεση να χρωματίσουν τα πάντα.

Το βασικό συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι το χρώμα είναι στοιχείο συνδεδεμένο συχνά με το αρχιτεκτονικό έργο. Το χρώμα τονίζει την ίδια την λειτουργία των μελών ενός αρχιτεκτονικού έργου και συντελεί αποφασιστικά στο διαφορισμό και την ανάδειξή τους. Η λαϊκή αρχιτεκτονική παρουσιάζει απολύτως άρτια χρωματικά αποτελέσματα με δύο μόνο βασικά χρώματα και το λευκό σαν συνδετικό. Τα ζεύγη χρωμάτων που χρησιμοποιούνται είναι συμπληρωματικά μεταξύ τους (κόκκινο-πράσινο-ώχρα-μπλέ). Απο τα χρησιμοποιούμενα χρώματα το ένα σε κάθε ζεύγος ανήκει στα ζεστά (ώχρα, κόκκινο) και το άλλο στα ψυχρά χρώματα (μπλέ πράσινο). Συνηθέστερα ζεύγη είναι τα κόκκινο-πράσινο και ώχρα-πράσινο. Το χρώμα των δέντρων είναι συχνά το χρώμα που συνδυάζεται με το κόκκινο ή την ώχρα του κτίσματος που προβάλλεται πάνω του, υποδεικνύοντας έτσι την στενή σχέση του αρχιτεκτονικού έργου με το φυσικό του περιβάλλον, και στην περιοχή του χρώματος.

Ζ Α Κ Υ Ν Θ Ι Ν Ε Σ Σ Ι Δ Ε Ρ Ι Ε Σ

Το σίδηρο είναι από τα υλικά που έχει ευρύτατα χρησιμοποιηθεί από τους Ζακυνθινούς τεχνίτες. Η χρησιμοποίησή του για οικοδομικούς καθαρά λόγους είναι φυσικά περιορισμένη. Σιδερένιους κατασκεύαζαν κυρίως τους ελκυστήρες (τις άρπεξες) με τους οποίους συνέδεαν τους απέναντι τοίχους των κτιρίων, ως μέτρο κατά των σεισμών και ακόμη διάφορα απαραίτητα εξαρτήματα για τις ξύλινες στέγες και τα κουφώματα: μπράγκες, μεντεσέδες, ανεμοστητήματα, αμπάρες, καδινάτσους, μπαταδούρους, κτλ. Εκτός όμως από αυτές τις οικοδομικές καθαρά χρήσεις, το σίδηρο έχει βρή στην Ζάκυνθο κι ένα πλήθος άλλες εφαρμογές. Στις τελευταίες αυτές περιπτώσεις πέρα από την εξυπηρέτηση μιάς ανάγκης κατασκευαστικής, η δεξιοτεχνία, η εφευρετικότητα και κυρίως η καλλιτεχνική διάθεση του τεχνίτη, έχουν δημιουργήσει μιά ανεξάντλητη ποικιλία αξιολόγων έργων, που είτε αυτόνομα συμπληρώνουν μ' ένα τρόπο μοναδικό την όλη αρχιτεκτονική φυσιογνωμία του νησιού.

Για τους σιδηρουργούς της Ζακύνθου δεν υπάρχουν πολλές πληροφορίες. Ο Λ.Χ Ζώης, που έχει ιδιαίτερα ασχοληθεί με τις συντεχνίες της Ζακύνθου μας πληροφορεί πως η παλαιότερη είδηση για την ύπαρξη συντεχνίας των σιδηρουργών προέρχεται από έγγραφο της 13 Αυγ. 1808. Στο έγγραφο αυτό αναφέρεται πως ο Πρώτος της συντεχνίας υποχρεώθηκε από την Γαλλική Διοίκηση να προμηθευτεί μεγάλη ποσότητα σιδήρου που χρειαζόταν στο προτείχισμα του λιμανιού. Δεν είναι καν γνωστό αν οι σιδηρουργοί είχαν δική τους εκκλησία όπως οι

άλλες, πολύ παλαιότερες συντεχνίες των κτιστών, των ξυλουργών κλπ., που αναφέρονται από τα μέσα ήδη του 16ου αιώνα. Ωστόσο, ο μεγάλος αριθμός των έργων που έχουν σωθεί, η ποικιλία και η ποιότητά τους, είναι στοιχεία ικανά να μας πείσουν για την ύπαρξη αξιόλογων τεχνιτών και ισχυρής παραδόσεως. Σήμερα υπάρχουν στην Ζάκυνθο πολλοί σιδηρουργοί που μπορεί κανείς να βρεί ίχνοι αυτής της παραδόσεως.

Από τα έργα που είναι εντεταγμένα σε κτίρια θα αναφερθούν εδώ τα κιγκλιδώματα των εξωστών και παραθύρων των ναών. Μια σημαντική κατηγορία έργων από σίδηρο αποτελούν οι σταυροί, τόσο αυτοί που είναι τοποθετημένοι στους ναούς και τα καμπαναριά, όσο και οι αναρίθμητοι σταυροί των νεκροταφείων.

ΟΙ ΕΞΩΣΤΕΣ

Εξώστες οι Ζακυνθινοί κατεσκεύαζαν όχι μόνο στα σπίτια τους, αλλά και στα καμπαναριά των εκκλησιών τους. Τόσο στα πυργοειδή, όσο και στα μικρότερου ύψους απλά, υπό μορφήν διατρήτου τοιχώματος, καμπαναριά, ο εξώστης ήταν - και εξακολουθεί να είναι σε όσα επιζούν - ένα πολύ συνηθισμένο συμπλήρωμα της μορφής τους.

Από τα πιο χαρακτηριστικά, και τα παλαιότερα, παραδείγματα που υπήρχαν στην πόλη της Ζακύνθου, μέχρι το 1953, ήταν οι εξώστες του καμπαναριού της Φανερωμένης, του ιεροσπουδαστηρίου των ιησουιτών στην πλατεία Ρούγα, και του αρχοντικού Κομμούτου. Τα παραδείγματα αυτά μπορούμε πούμε πως αποτελούσαν τα πιο ενδιαφέροντα - στο είδος τους - του Ζακυνθινού μπαρόκ. Πρόμοια ήταν και η μορφή των εξωστών του καμπαναριού των Αγίων Πάντων, που είχαν όμως αφαιρεθή μετά τους σεισμούς του 1893, καθώς και του δεύτερου εξώστη του καμπαναριού της Φανερωμένης, που κι αυτός είχε αφαιρεθή την ίδια εποχή.

Χαρακτηριστική είναι κατ' αρχήν η κατατομή των εξωστών αυτών, που διαμορφώνεται από μία ελισσόμενη σε κατακόρυφο επίπεδο καμπύλη, η οποία κυρτώνεται στο κάτω μέρος προς τα έξω και στο επάνω μέρος προς τα μέσα. Το κιγκλιδώμα χάνει μ' αυτόν τον τρόπο την μορφή του επιπέδου κατακορύφου φράγματος, αναπτύσσεται σε τρεις διαστάσεις και φαίνεται σαν να ξεχειλίζει έξω από την επιφάνεια του εξώστη, έτσι καθώς καμπυλώνεται ολόκληρο προς τα έξω.

Η κατασκευή γίνεται με δύο ράβδους. Με πλατειές λάμες κατασκευάζονται οι κύριες καμπύλες, οι φορείς κατά ένα τρόπο του κιγκλιδώματος. Μικρότερες, κυκλικής διατομής, ράβδοι παρεμβάλλονται μεταξύ τους, γεμίζουν τα κενά και συνχρόνως τις συνδέουν. Είναι ενδιαφέρον να παρατηρήση κανείς ότι και αυτές έχουν το ίδιο σχήμα με τις μεγάλες σε μικρότερο φυσικά μέγεθος και ότι τις παρακολουθούν στην καμπύλωσή τους.

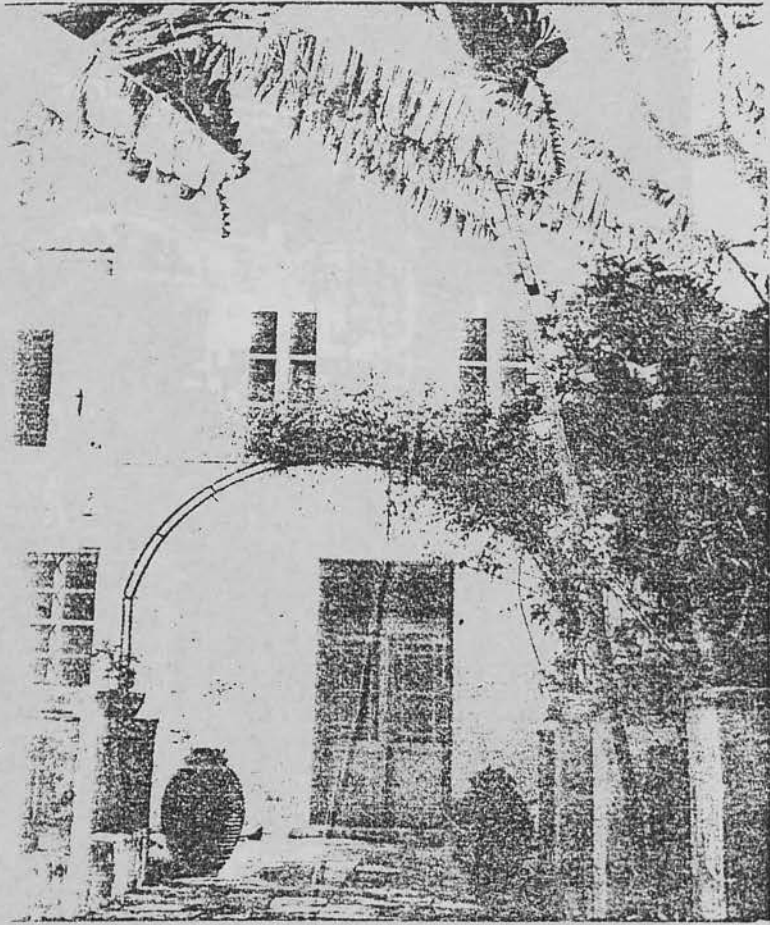
Η κατασκευή συμπληρώνεται με δύο πλατειές οριζόντιες λάμες, που τοποθετούνται στο επάνω και κάτω μέρος του κιγκλιδώματος και συνδέουν όλες τις άλλες.

Η μορφή αυτή του κιγκλιδώματος διατηρήθηκε και σε νεώτερα παραδείγματα, όπως π.χ. στο καμπαναριό της Αγίας Μάυρας στο Μαχαιράδο. Στα περισσότερα όμως από τα νεώτερα αυτά παραδείγματα συναντούμε την γνωστή μορφή του κατακορύφου φράγματος, που σχηματίζεται από ευθείες σιδηρές ράβδους, σε διάφορους διακοσμητικούς συνδυασμούς. Πολλά τέτοια κιγκλιδώματα υπήρχαν - κι άλλα υπάρχουν ακόμη - και πάλι σε κωδωνοστάσια,

όπως της Αγίας Τριάδας, της Χρυσοπηγής, του Αγίου Νικολάου στον Κοιλιώμενο, της Αγίας Μαρίας στις Μαριαίς, του Αγ. Νικολάου στο Φιολίτη κτλ. Και φυσικά, σε πλήθος κτιρίων, στην πόλη κυρίως της Ζακύνθου. Στα παραδείγματα αυτά ακολουθούνται βέβαια άλλες αρχές διακοσμητικής συνθέσεως, περισσότερο οικείες στην νεοκλασσική αρχιτεκτονική του 19ου αι. Εκτός από τους εξώστες, αξίζει ν' αναφέρουμε τις εξώθυρες που έκλειναν τα πορτόνια των κτημάτων. Πρόκειται γενικά για κατασκευές απλές, αποτελούμενες κυρίως από πυκνές κατακόρυφες ράβδους με τους απαραίτητους οριζόντιους συνδέσμους. Η έλλειψη ωστόσο διακοσμητικού πλούτου και η αυστηρότερη λειτουργική μορφή των εξωθύρων αυτών δεν μειώνει καθόλου το ενδιαφέρον τους η παρουσία του αντίθετα, φαίνεται να είναι απαραίτητη για την συμπλήρωση της μορφής των Ζακυνθινών πορτονίων.

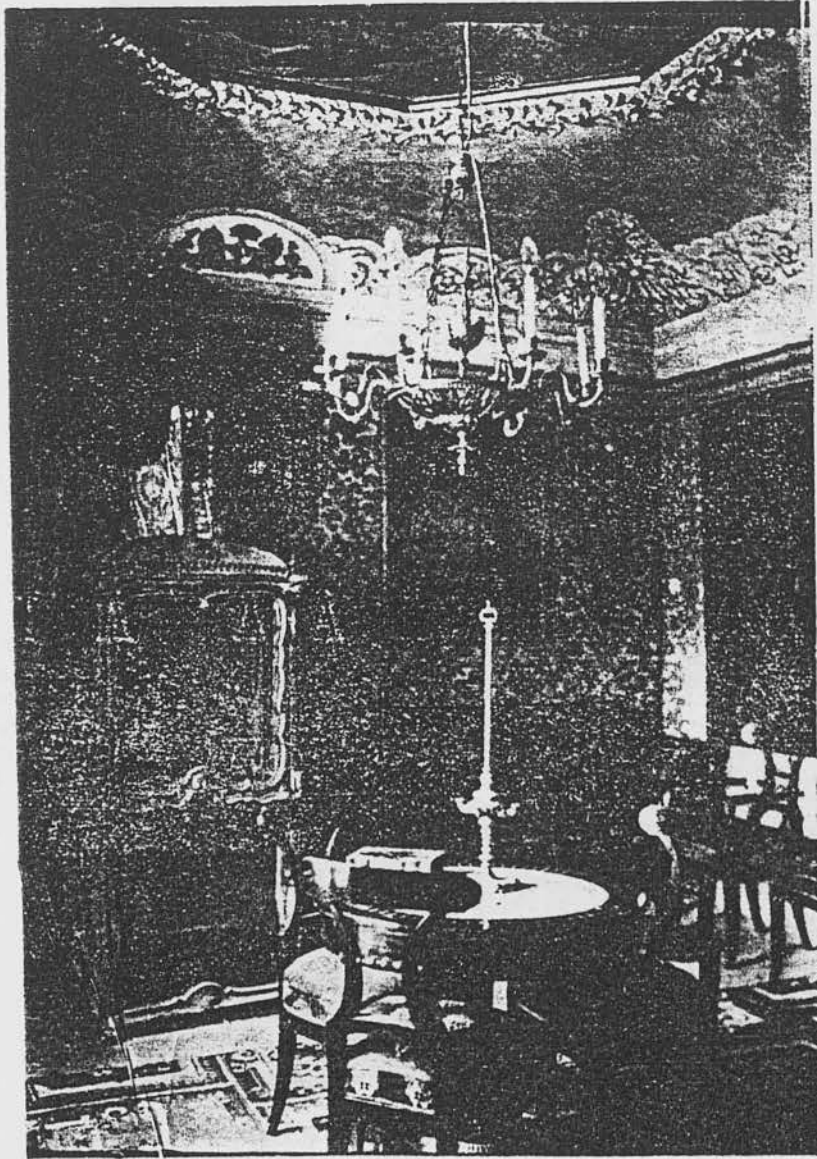
Άρχοντικό Ρώμα: Το μόνο που σώθηκε από το σεισμό

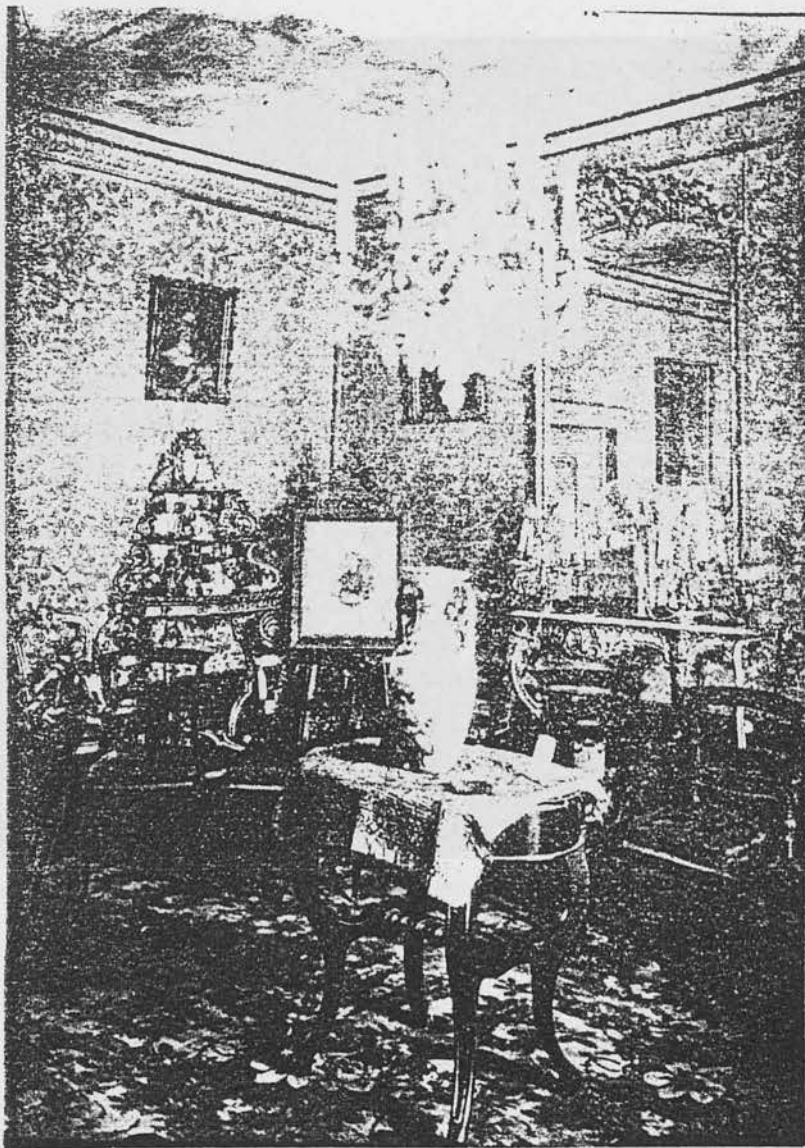
Το *dominicale* της σύγχρονης αίσθησης Ρώμα. Προέκυψε για την αίσθηση που κατα-
φέραμε και ο Αρχιεπίσκοπος Ρώμας, ο διακελευμένος πνευματικός άθροιστος και έξοχτος συγγρα-
φιστής. Το άρχοντικό αυτό ήταν το μόνο που σώθηκε από την καταστροφή του 1953.

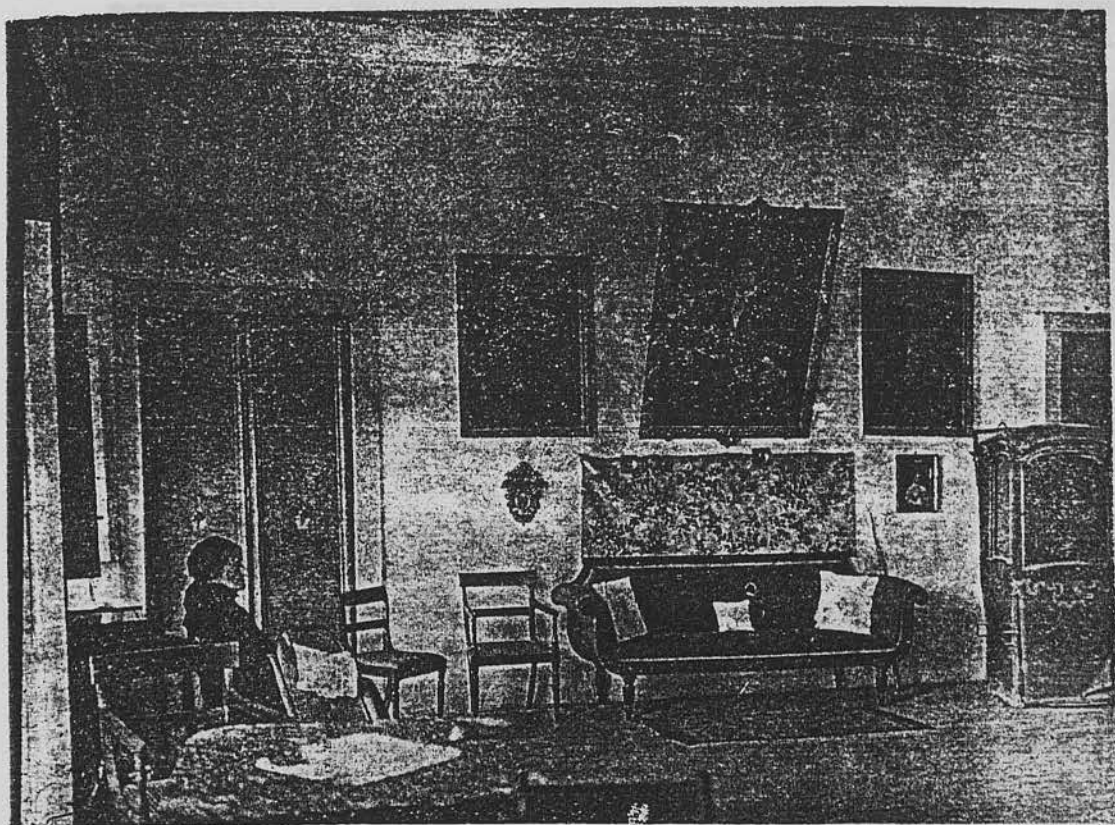
Η γηρά κτίσιος από το Μέγαρο της αίσθησης Ρώμα, με ποιοτικογραφία: αίσθησης αίσθησης ποιοτικής
ποιοτικής, με ενδιαφέροντες πλοκαϊνότητες μεσαιωνικές ένδεματες σε ποιοτικές, με ταπεινά
αίσθησης από ενδιαφέροντες κ.λπ. Στο φίλος άρχοντικό, διακρίνεται η λεντίνα.

Τὸ πράσινο σαλόνι τοῦ Μεγάλου τῶν Κομούντων. Μέρος ἀπὸ τὴ σάλα μὲ τὶς εἰκό-
νες τῶν προγόνων καὶ στὴν ὄσση τὸ οἰκόσημο τῆς οἰκογενείας. Διακρίνεται ἡ
λεντίνα, τὸ μεγαλόπρεπες φορεῖο ποὺ μετέφεραν στὴν ἐποχὴ τῆς Βενετοκρατίας,
τὶς ἀγόντισσες, στὴν πόλη.

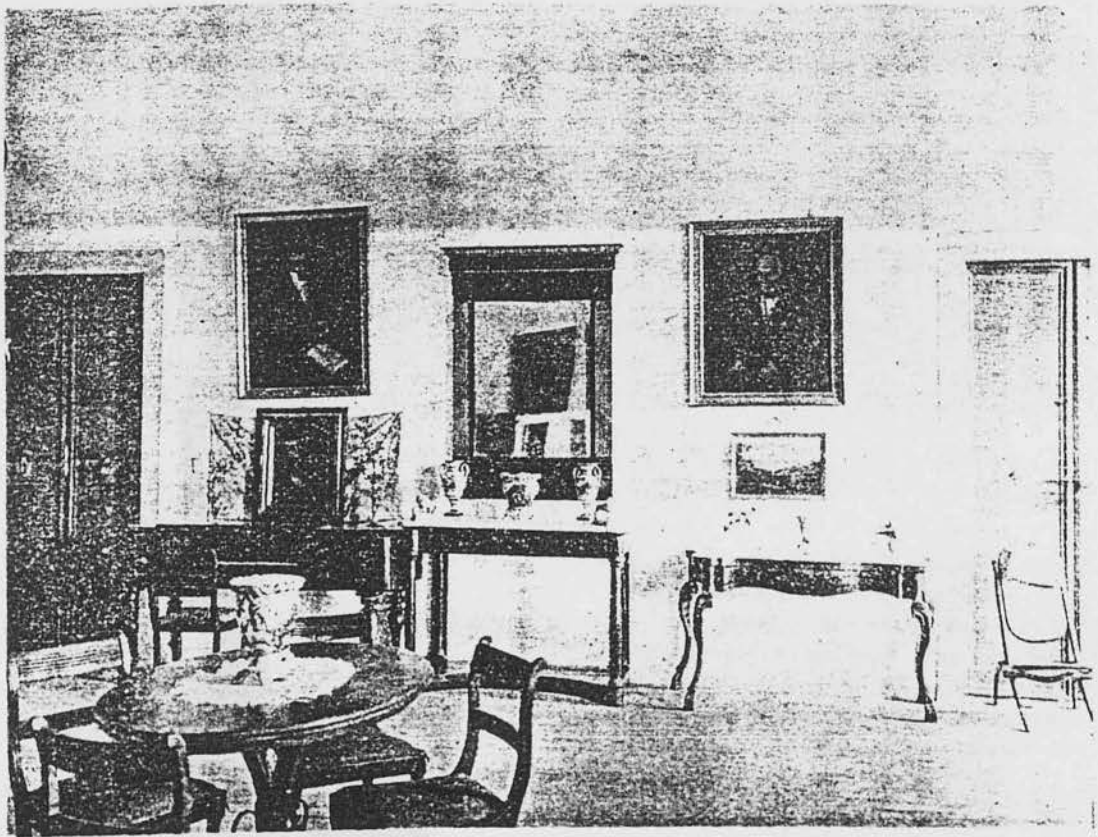
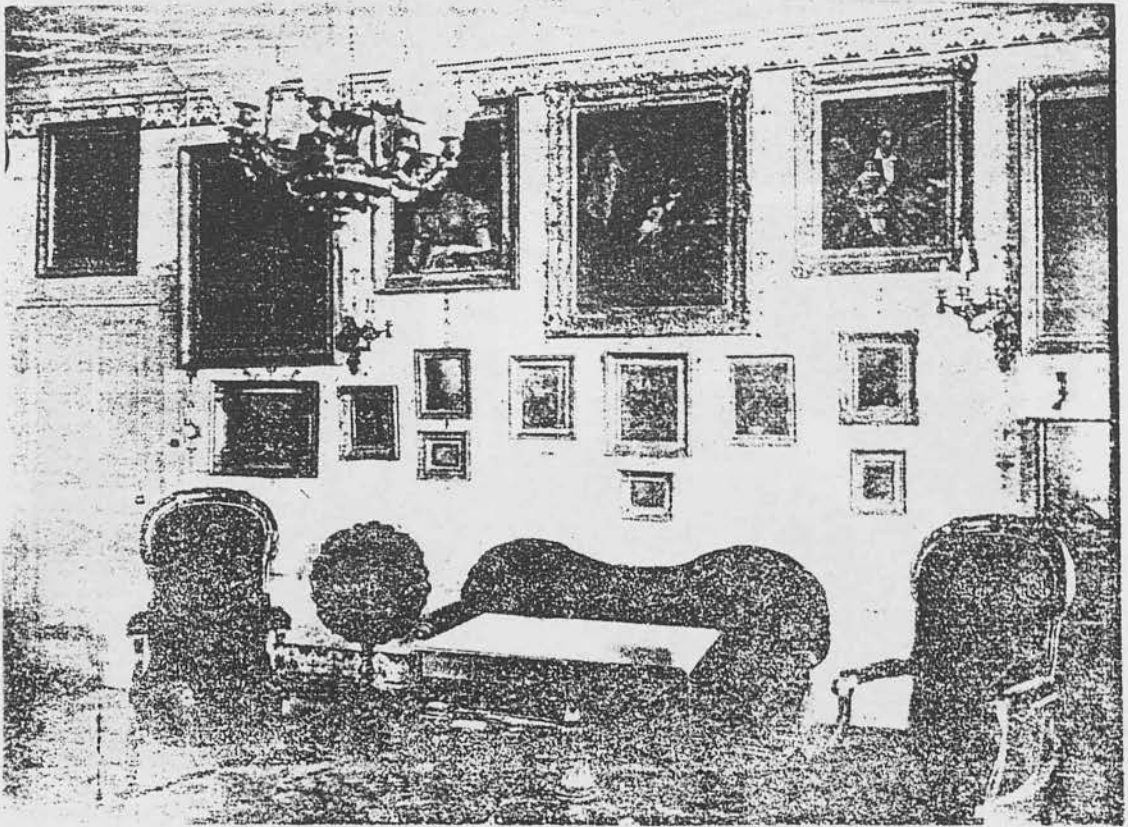
*Τὸ χροσὸ σαλόνι, ἡ σάλα δεξιώσεων τοῦ Μεγάρου τῶν Κομουντῶν. Ὅλα ἦταν
ντυμένα μὲ φύλλα χροσοῦ.*

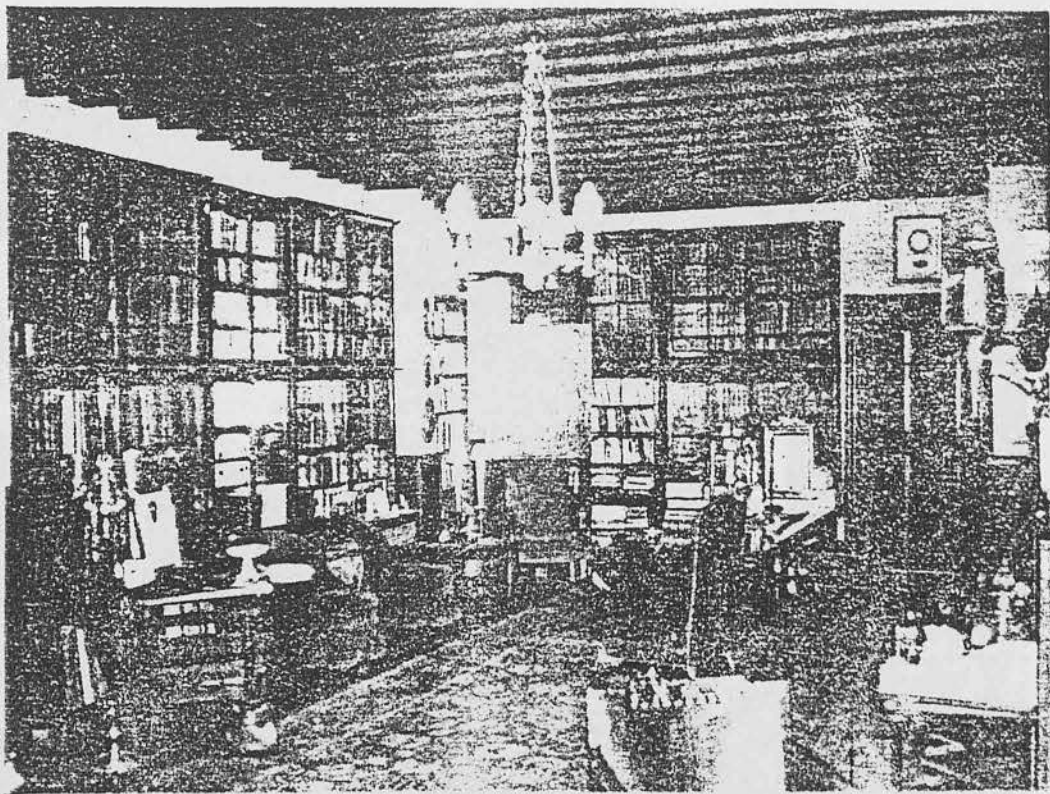
"Ένα άλλο μέρος από το σαλόνι δεξιώσεων του παλιού Μερκατέϊκου.

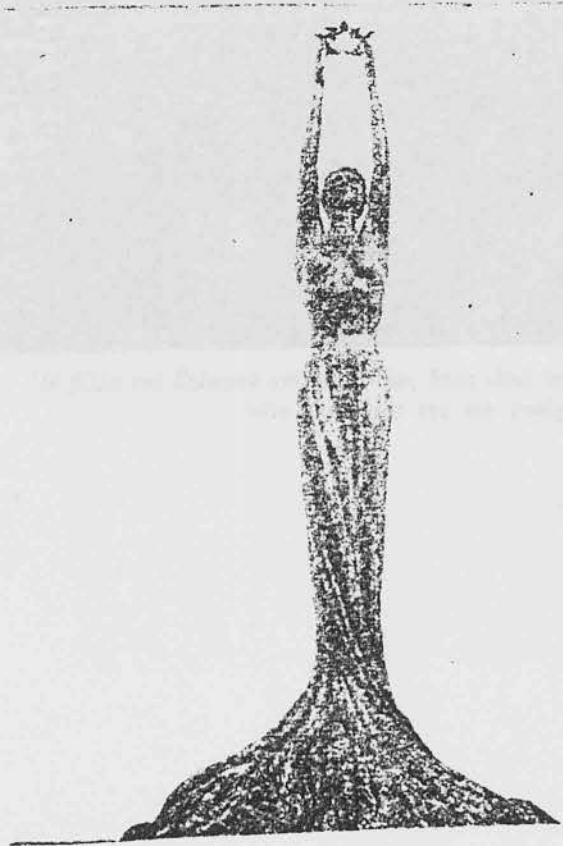
Το σαλόνι δεξιώσεων του παλιού Μερκατέϊκου. Η εικόνα είναι πολύ αχνή και δύσκολο να διακρίνουμε λεπτομέρειες.

Τα σαλόνια δεξιώσεων της ευγενούς οικογενείας Μερκάτη. Παλιός βενετσιάνικος σθμός στην επίπλωση, με ιστορικές προγονικές προσωπογραφίες και πίνακες έργων τέχνης.

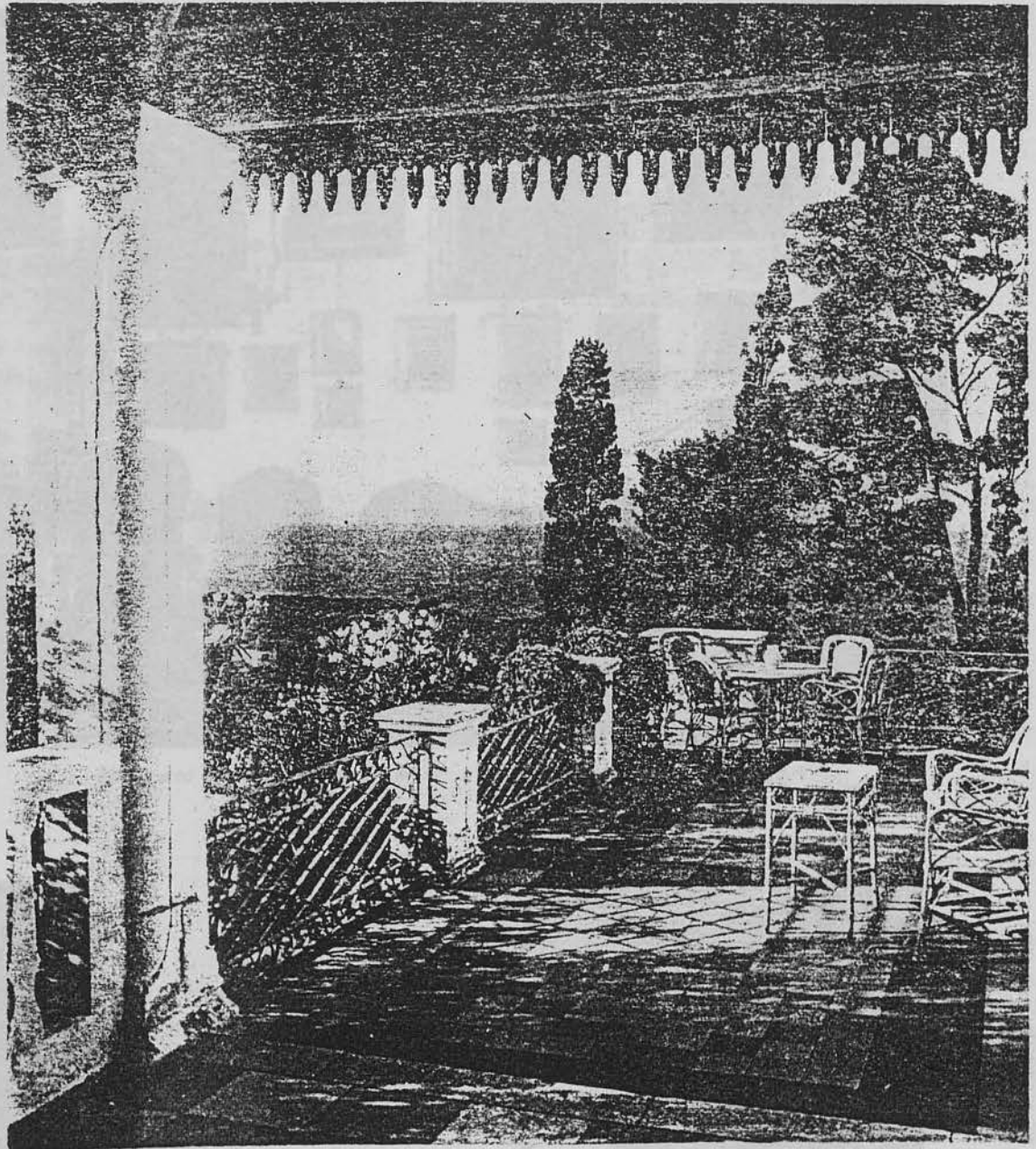
Μέρος από την πλουσιότετη βιβλιοθήκη του αγρονόμου της οίκογενείας Ρόμας, με συλλογές από γραμμάτια διαφόρων εποχών της Ζακύνθου, με χιλιάδες τόμοι από άπαντα δεκαόγδοτα αιώνα, με άπειρα τεύχη περίληψης γεωγραφικών, Α. Σόλωνος, Γ. Τριτάτη, Θεοφάνη, Μαντζουρά, Γουττόργου, Βέλιου και άλλων έργων της

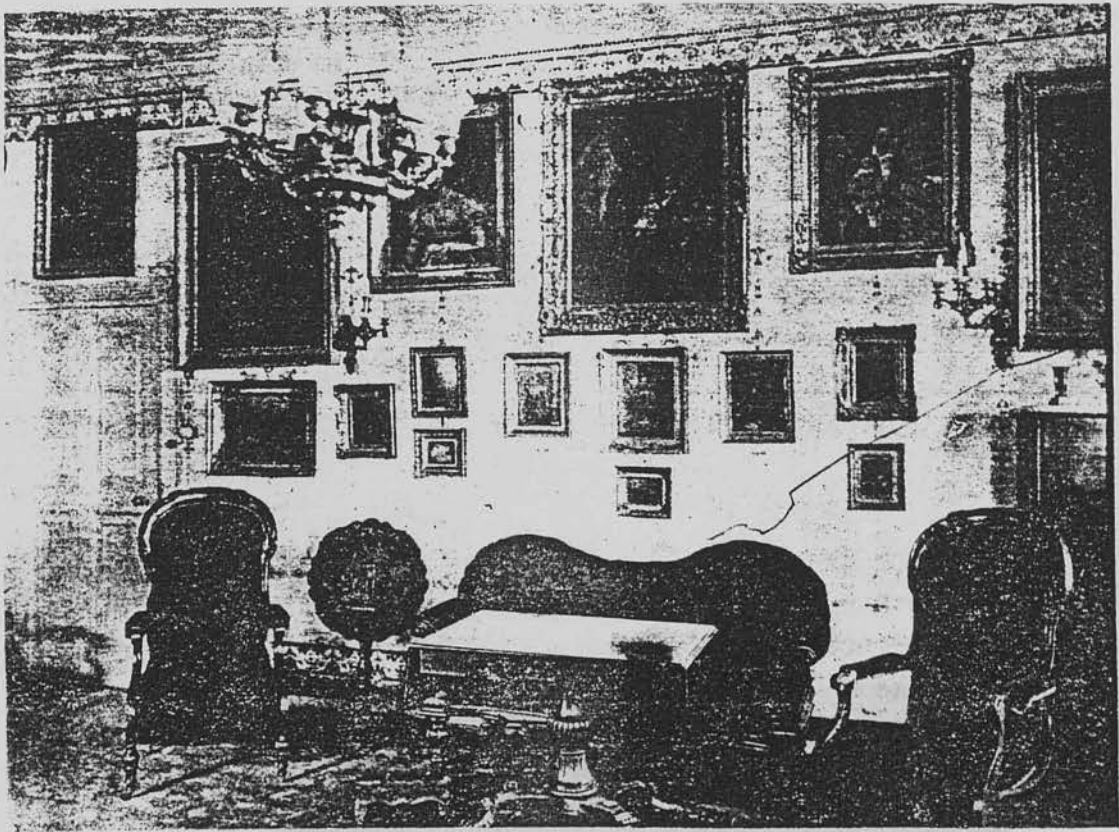
Το χάλκινο άγαλμα της Έλενης της Αραβίας, έργο του γλύπτη Γεωργίου Κωνσταντινίδη, που δημιουργήσε μετά τον Ιούλιο του 1974 στο νησί της Ζακύνθου από την κενή Αργή Α. Κόκορη, με επιμνημόσυνο του ανδρός της Αλέξ. Κόκορη, πορταίο και γλύπτη, ιδιοκτήτου της Ζακύνθου και επίσημου δημοτικού. Η έλενη Κόκορη Κόκορη, Τριτάτη έζησε στην πλατεία Αναστάσιου 2 και μού της νύκτας πόλεως.

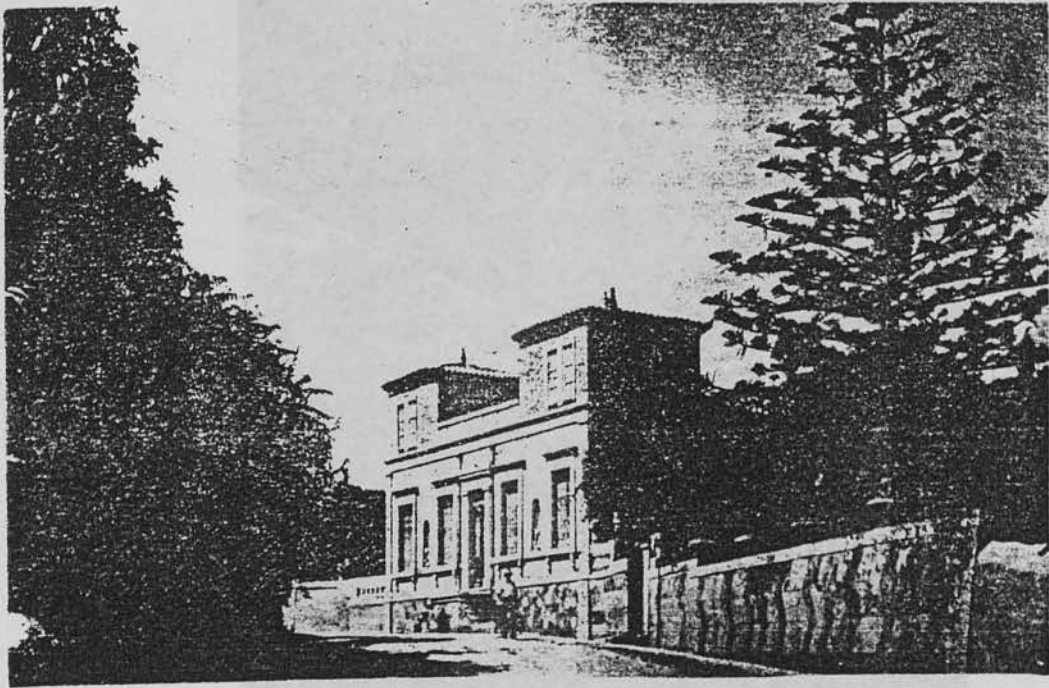
Ἡ βίλλα τοῦ Σολωμοῦ στὸ Ἀκρωτήριο, ὅπως εἶναι σήμερον. Εἶχε καταστραφῆ στὸ σεισμὸ τοῦ 1953, ἀλλὰ ὁ τότε ιδιοκτῆτης τῆς τὴν ξανάχτισε μὲ ἕνα ὄροφος πιο χαμηλῆ.

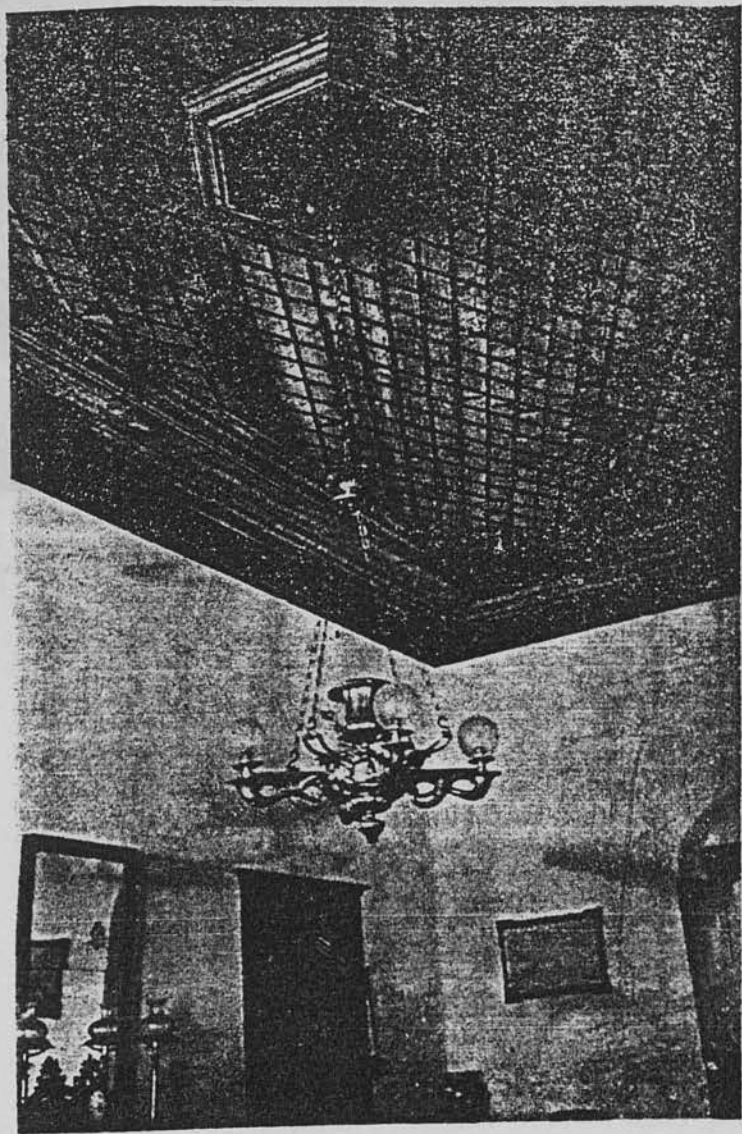
Ἡ βεράντα τῆς βίλλας Σολωμοῦ στὸ Ἀκρωτήρι.

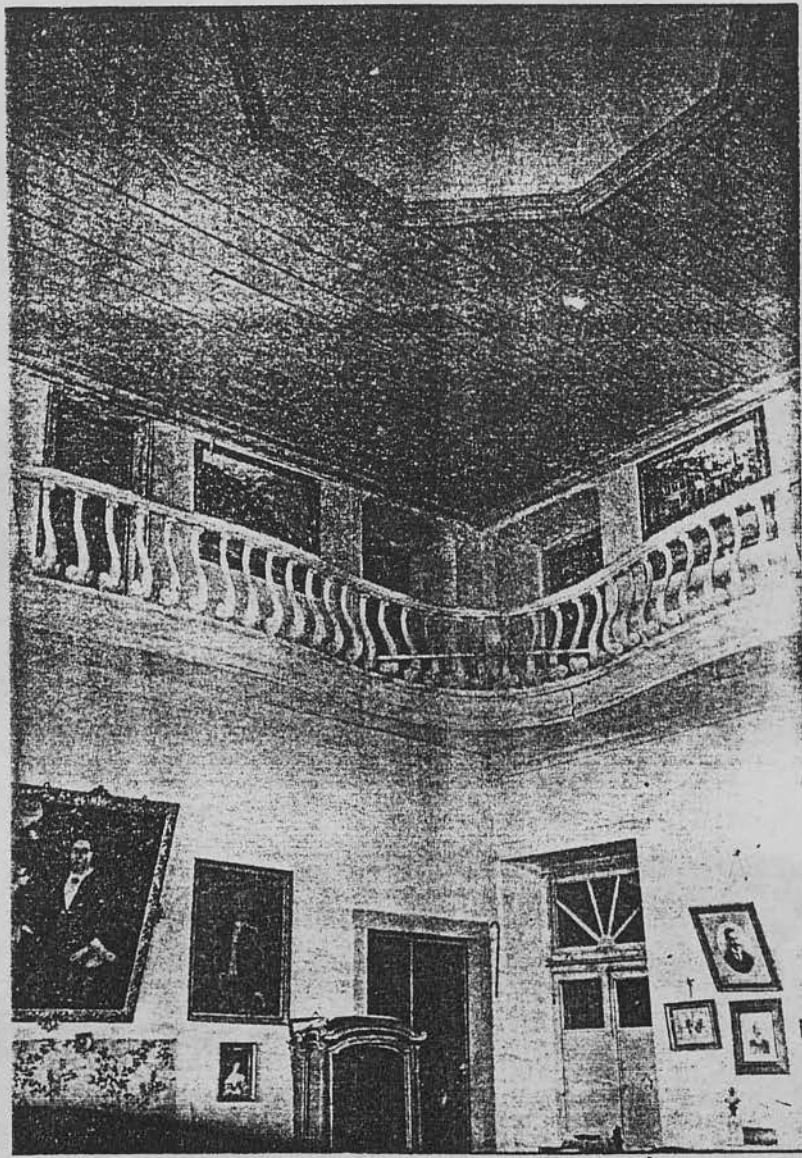
Μέρος από την αίθουσα δεξιώσεων της «Σαρακίνας» των αδελφών Λούντζη.

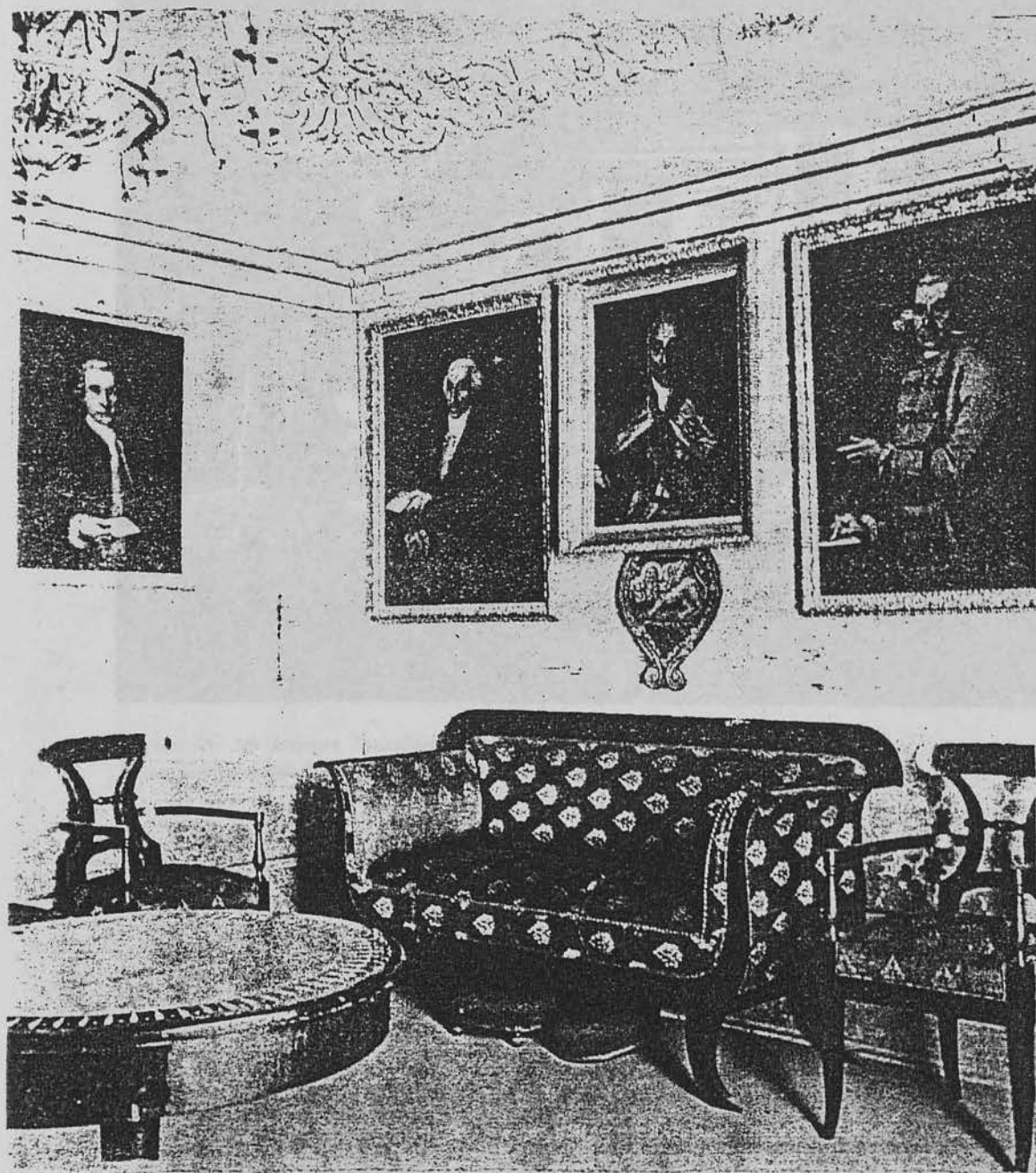
** Η βίλλα της οικογένειας Καίσαρος Ρώμα στο ψήλομα «ΑΥΡΟΧΑΡΕΣ». Είχε περίσσημη διακοσμήσιση κι επίπλωσιση, ωραιότατο πάρκο με πικετόνια, περίπτερα, ποστομέσ, ανάγλυφα κ.λ.π.*

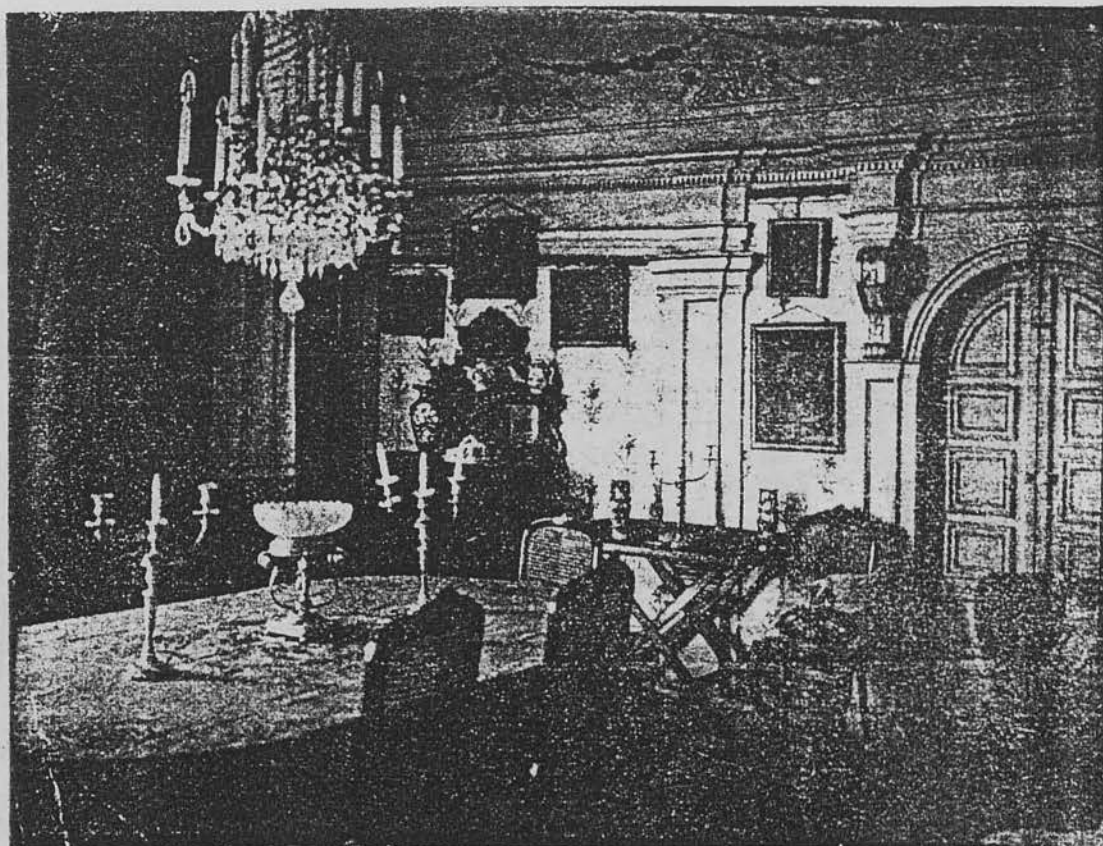
Πολυέλιος: στο εσωτερικό του Μεγάλου των Μειζάτη.

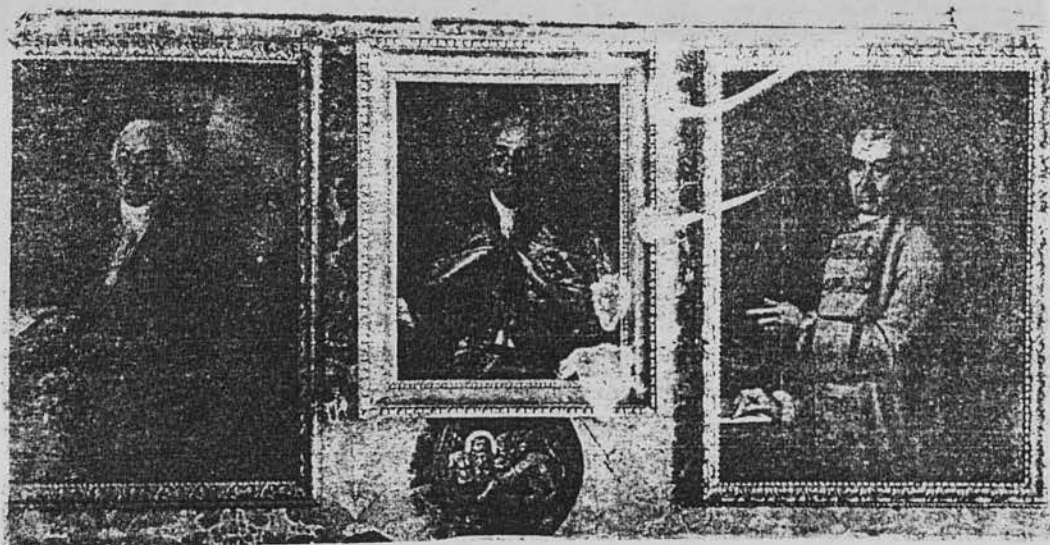
Μέρος από τή σάλα τοῦ χοροῦ, μέ τή γαλαρία στή παλιό Μερχατέϊκο τοῦ Ντιοντάτου, στή συνοικία τῆς ἐκκλησίας τῆς «Κυρίας τῶν Ἀγγέλων».

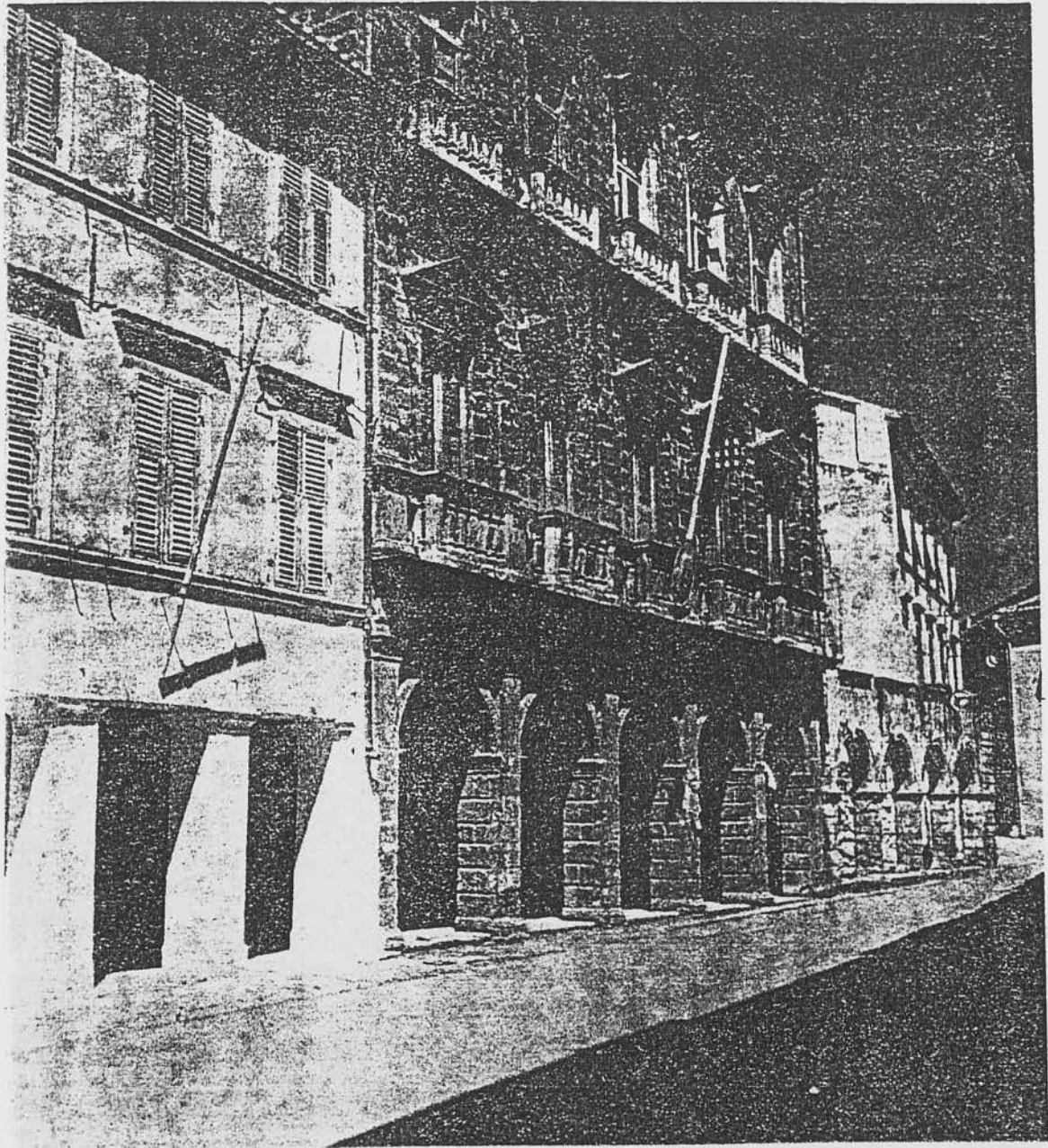
Ἡ μεγαλοπρεπὴς σάλα τοῦ Μεγάλου τῶν Κομούντων. Ἡ δροφή (Plafond) ἦταν ἀσύγκριτη σὲ ὀμορφιὰ καὶ εἶχε ἰδιαίτερο καλλιτεχνικὸ φωτισμό.

Τμήμα από την επίσημη Τραπεζαρία του Μεγάλου των Κομνένων. Πιο δεξιά του φαίνεται η πόρτα, υπήρχε μία άλλη, η οποία δεν ξεχώριζε από τον τοίχο και οδηγούσε στην «Alcova», δηλαδή στο υπνοδωμάτιο.

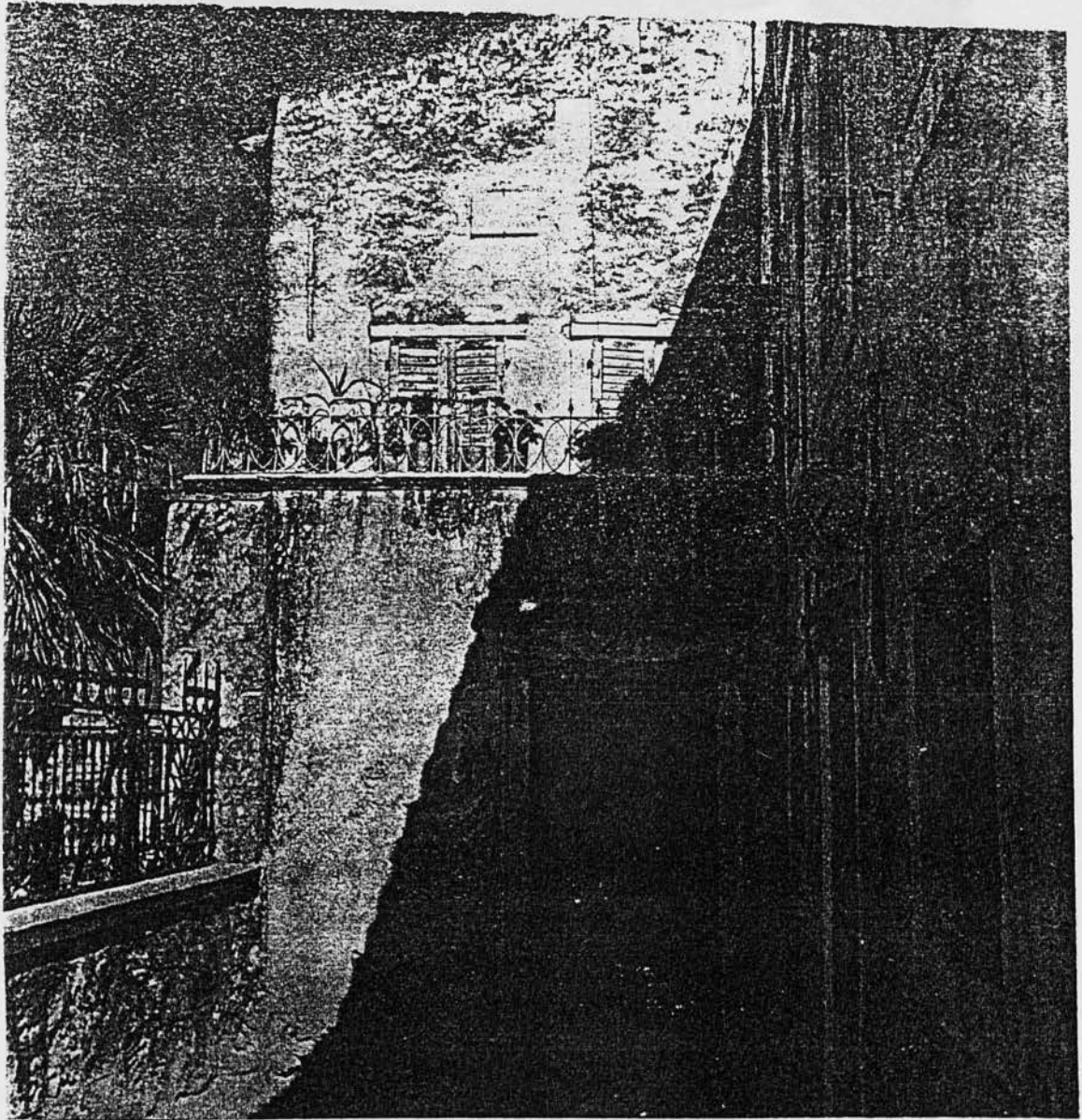

Ίστορικές προσωπογραφίες των προγόνων της οικογένειας Κομνένων.

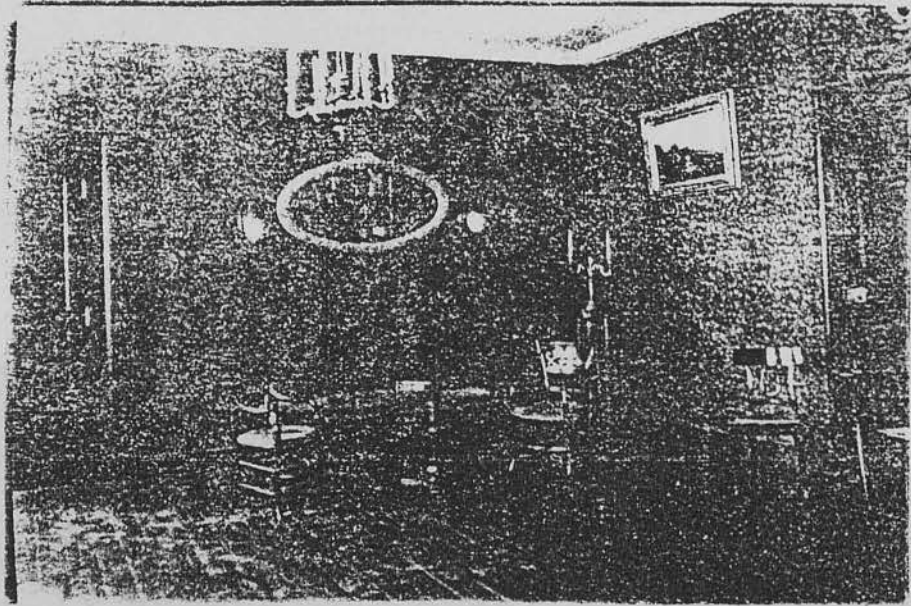

Λοχοντικά πλούτου και παραδόσεων.

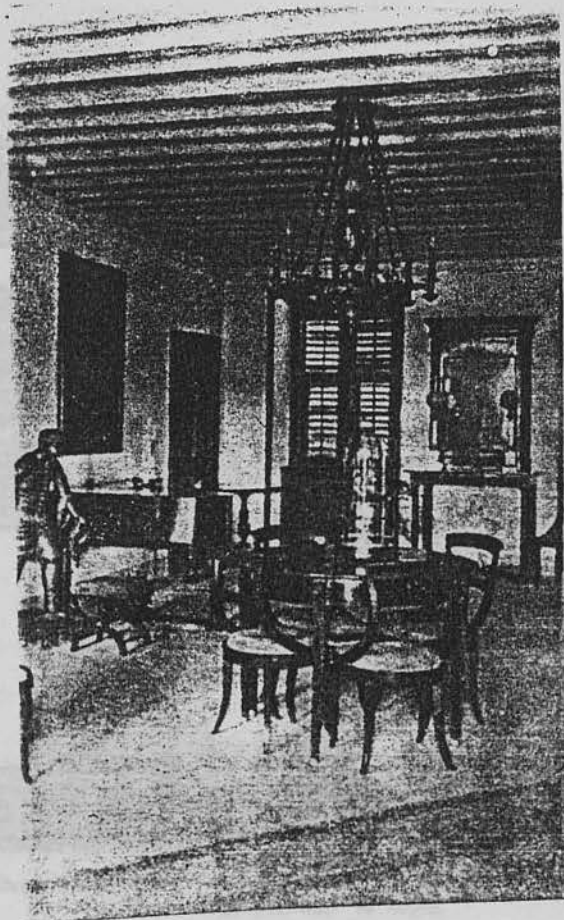

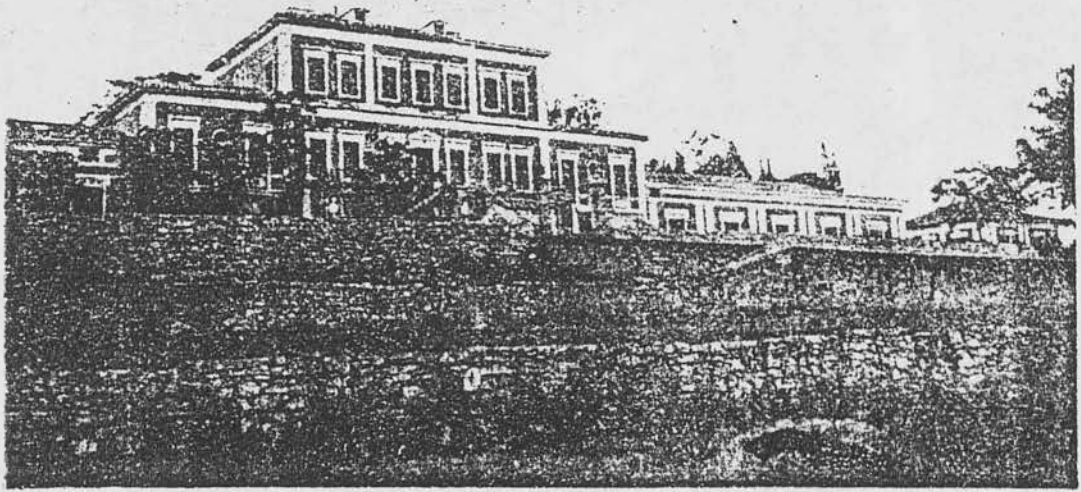
Τὸ σπίτι στὴν ποσεισμικὴ πολιτεία πὸν γεννήθηκε ὁ πολιοῦχος "Ἅγιος Διονύσιος". Ἐντειχισμένη μαρμαρινὴ πλάκα ἱστοροῦσε τὸ γεγονός:

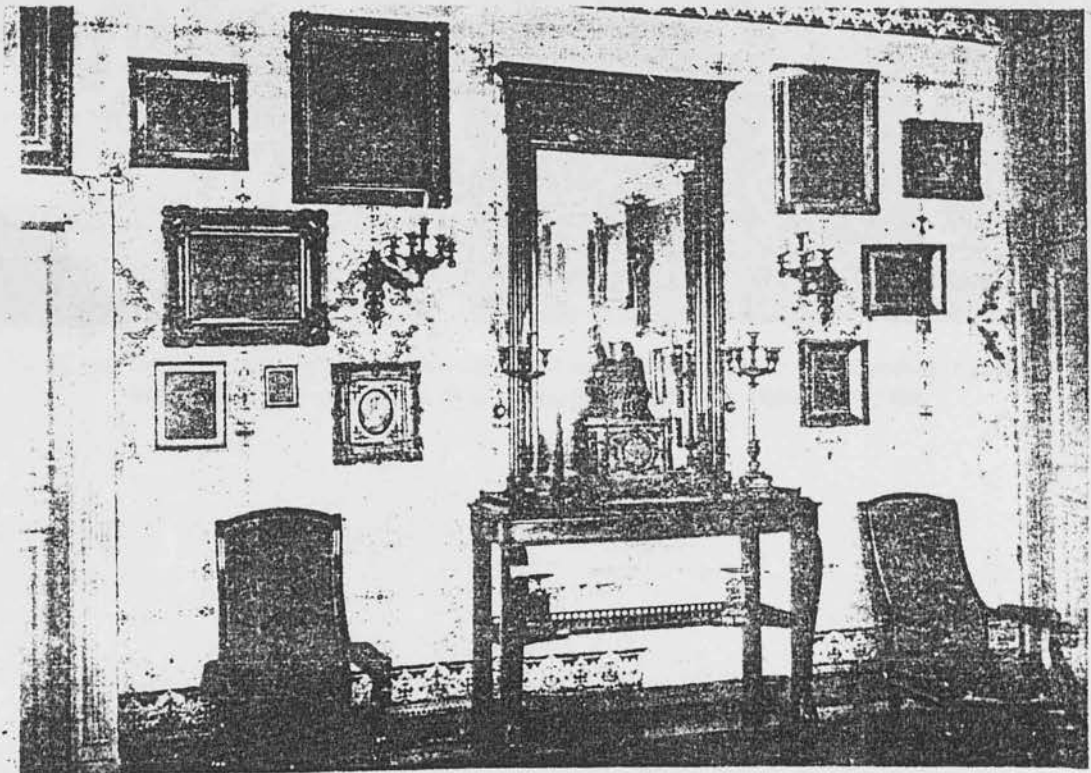
Προθάλαμος τοῦ ἀρχοντικοῦ τῶν ἀδελφῶν Κόμητος Καίσαρος Λογοθέτη, στή συνοικία Ἁγίου Παύλου.

Ἐδῶ ταίριαζε τὸ θρηλικὸ τετράστιχο :
 «πρὸς στή σάλα οἱ κοντεσσίνες
 τοῦ παλινοῦ ἀρχοντικοῦ τους
 τραγουδοῦσαν εἰς τὸ πιάνο
 τὰ τραγούδια τοῦ καιροῦ τους...»

Η εξοχική βίλλα «Σαρακίνα» των κομήτων αδελφών Αντώνη (1512). Ήταν μία από τις θραυτότερες επαύ-
λεις της εποχής στη θέση Αρρολιά της κομητείας Αθιναίας. Θεωρούνταν μικρογραφία των Ανακτό-
ρων των Βερσαλλιών.

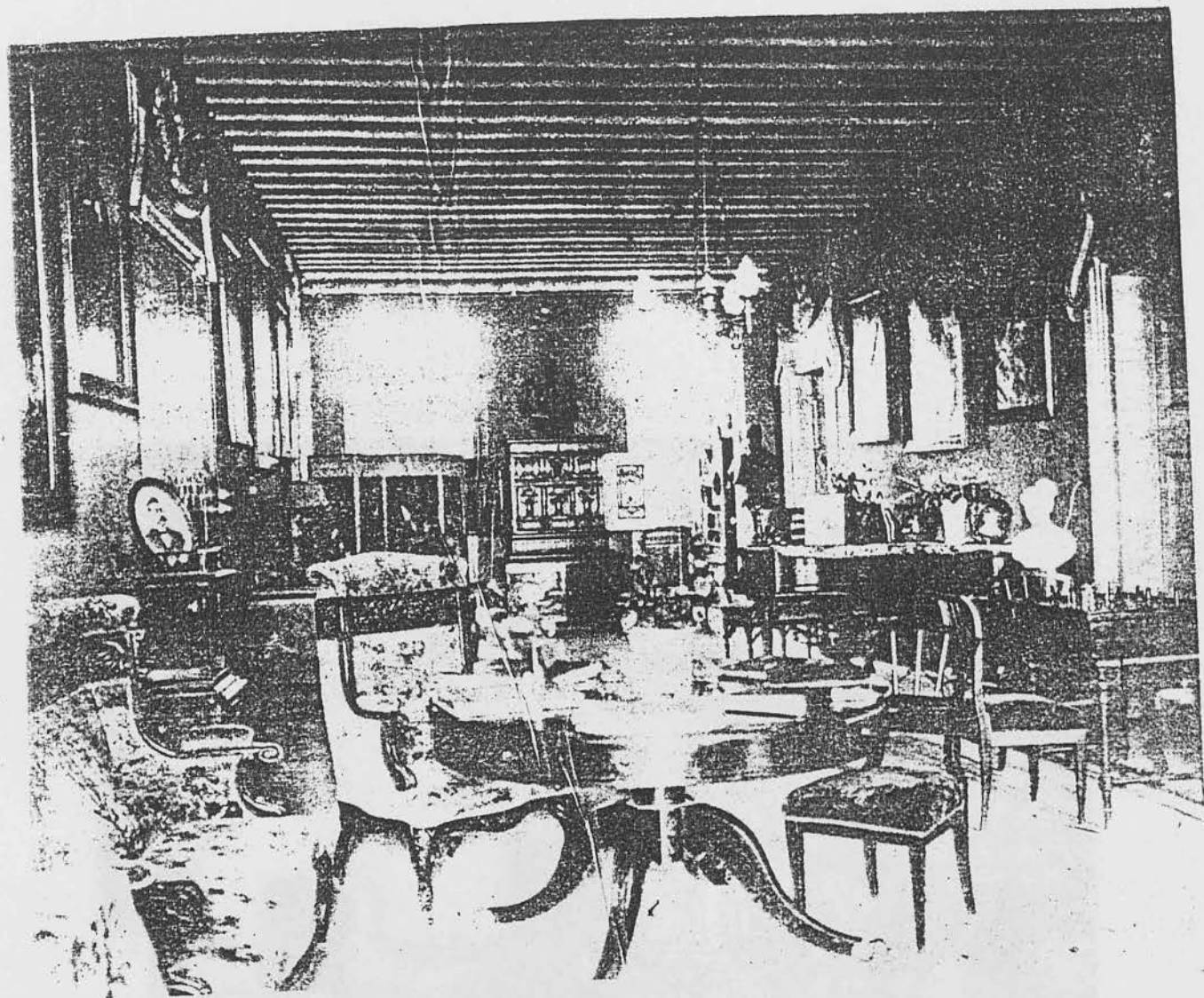
Τμήμα από την επίσημη τραπεζαρία της «Σαρακίνας» με επίπλωση, καθρέφτες, εικόνες της τότε εποχής και
μέ φωτισμό τὰ κεριά.

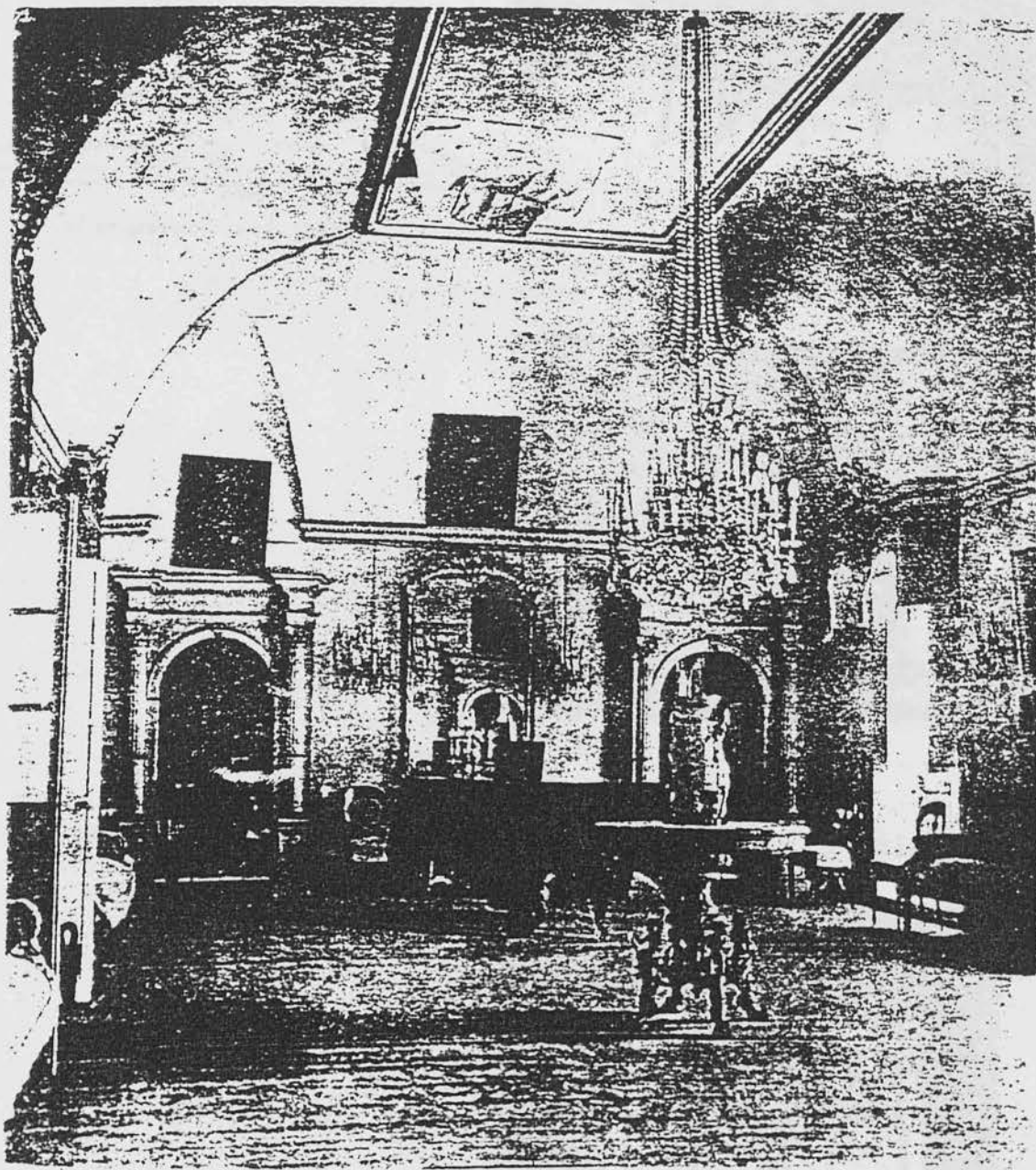
Το Μέγαρο Κομούτων, ένα αντιπροσωπευτικό αρχοντικό της χαμένης πολιτείας. Η οικογένεια Κομούτων, αποτελούμενη από ευπατρίδες, ήταν γραμμένη στη «Χρυσήν Βίβλον» τὸ 1520.

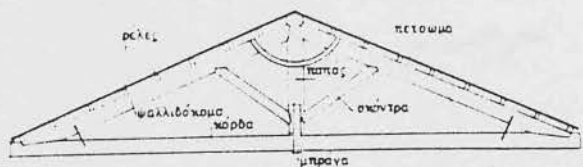

BIBΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ

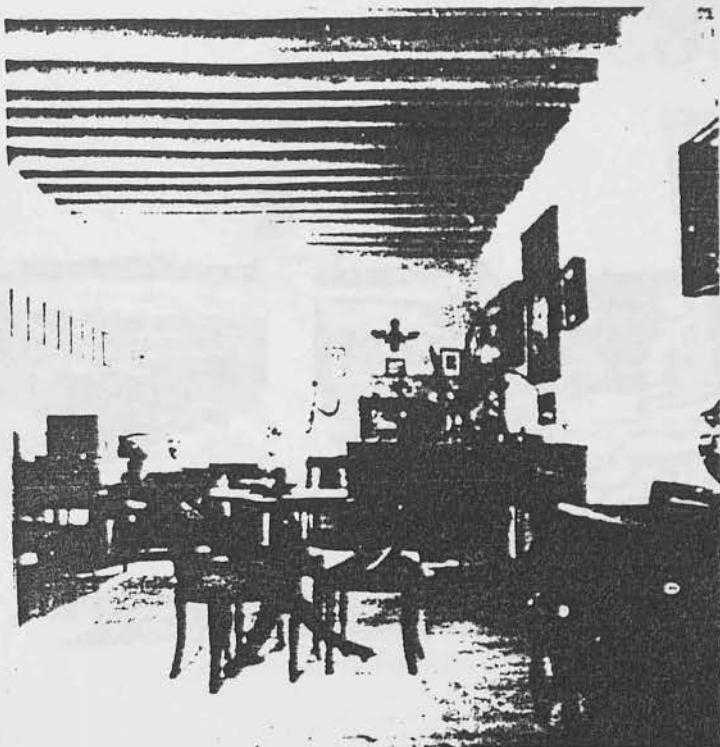

Μέρος από το σαλόνι του παλάτιου της οικογένειας Ρώμα. Στην Χρυσή Βίβλο ή οικογένεια, η οποία καταγόταν από τη Ρώμη, αναγράφεται ως «Δε Ρώμα, 1551».

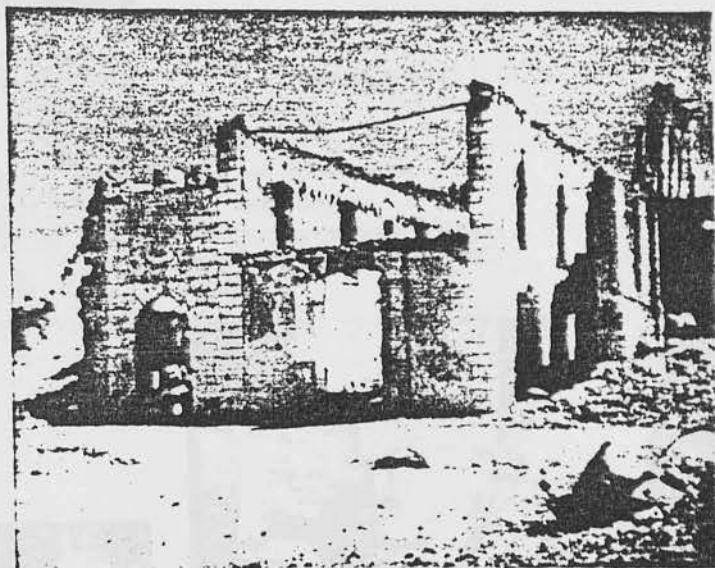

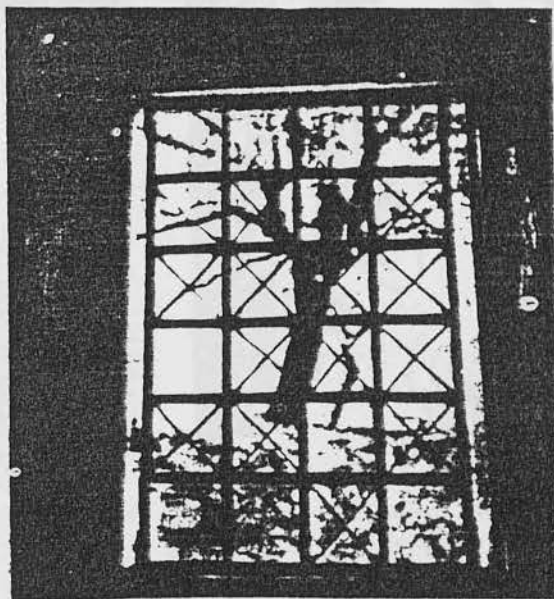
Η ονοματολογία της στέγης

Οροφή «σανσοβίνο» από το σαλόνι του αγιοαντι-
ζού Λούντζη, στο Χαρουνζά (το κτίριο κατεστρώθη το
1953)

Καθός των Αγ. Σαράντα,
μετά τους σεισμούς
του 1953.
Διακρίνεται
η άγριας έκτακτης
συνδέσεως των τοίχων
των μαζικών πλεγμών (φωτ. 1954)

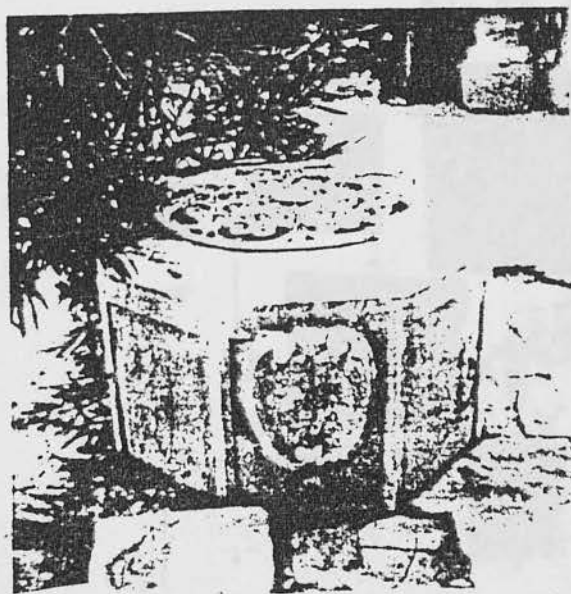
Σιδερέια
παραθύρου
από το ισόγειο
του αγιοαντι-
ζού Μακρή,
στο Μουζάκι (φωτ. 1967)

Προσκνητάρι από τον Κοιλιομένο (φωτ. 1966)

Διαμόρφωσις
τῆς γωνίας
τοῦ κτηρίου
καὶ τοῦ περὶθωρίου
τοῦ παραθύρου,
ἀπὸ τὸ ἀρχοντικὸ Μαροῦ,
στὸ Μουζάκι (φωτ. 1967)

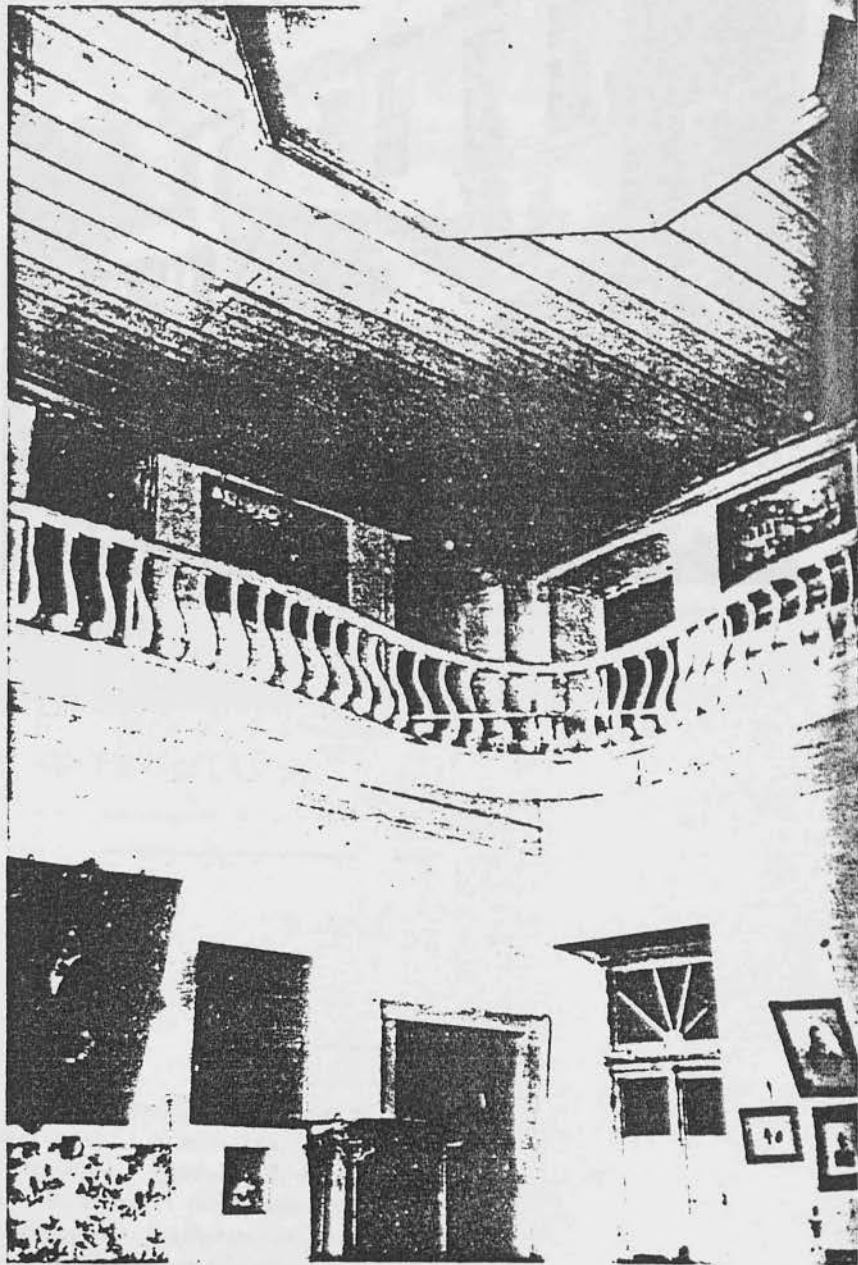

Στόμιο πηγαδιοῦ ἀπὸ τὸ ἀρχοντικὸ
Ζώνη (φωτ. 1968)

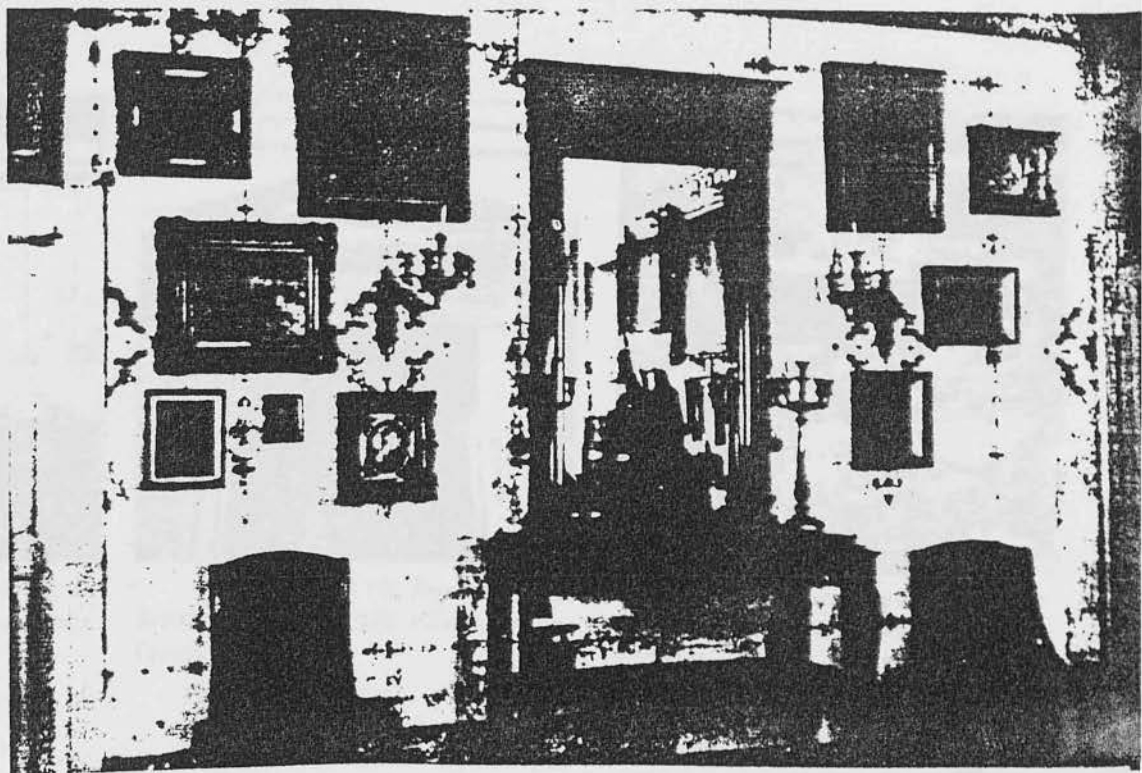

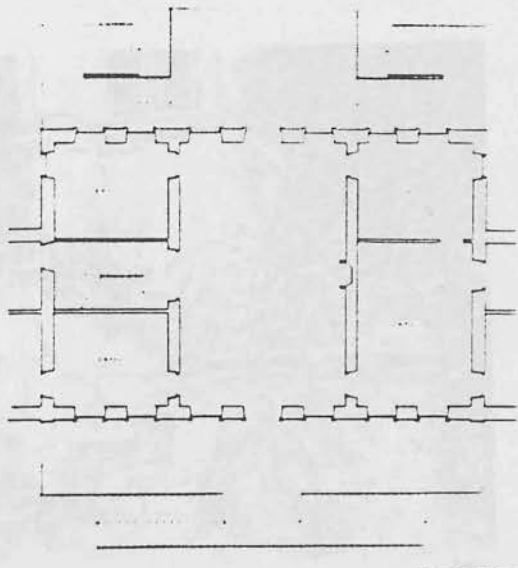
Δικόσημο, ἀπὸ τὸ προσεσμικὸ
Μουσεῖο τῆς Ζακύνθου (φωτ. 1954)

1 Σαλόνι
από το αγγοντιζό
Κ. Μιχαήλη,
στην πόλη
(κατεστράφη το 1953)

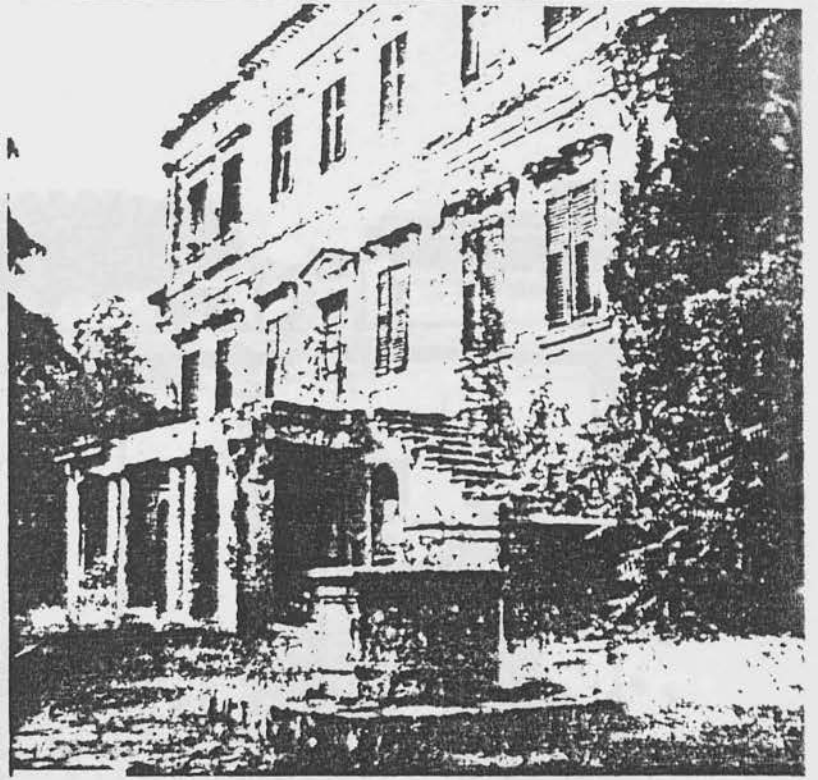

Σαλόνι
από το αγγοντιζό
Λούνη, η,
στην πόλη
(κατεστράφη το 1953)

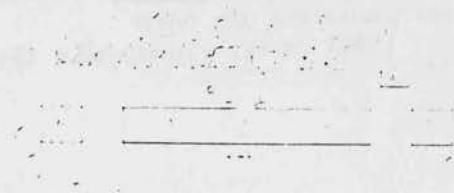

Κάτοπις τοῦ ἐπισημομένου ἰσογείου τοῦ κεντρικοῦ τμήματος τῆς «Σαρακίνας» (ἀποτ. 1967)

Ἀνατολική ὄψεις κεντρικοῦ τμήματος τῆς «Σαρακίνας» (φωτ. 1967)

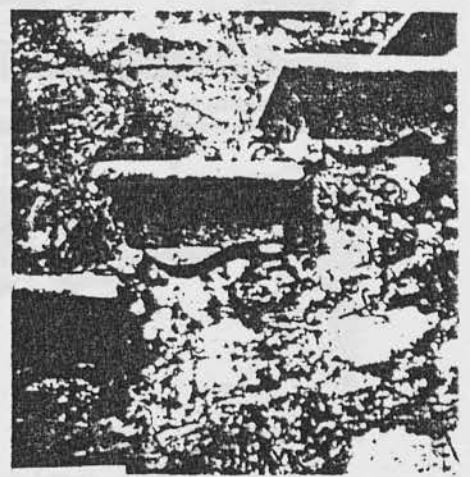
Γενικό τοπογραφικό τῆς «Σαρακίνας»: 1, ἡ κατοικία, 2, οἱ «φίνοι», 3, ἀποθήκες κρασιῶν, 4, τὸ παιδικεῖο, 5, τὸ σπίτι τοῦ παραστάτη, 6, κατεστραμμένο βοηθητικὸ κτήριο, 7, ὁ κήπος, 8, τὰ ἀλώνια τῆς σταγίδας (ἀποτ. 1967)

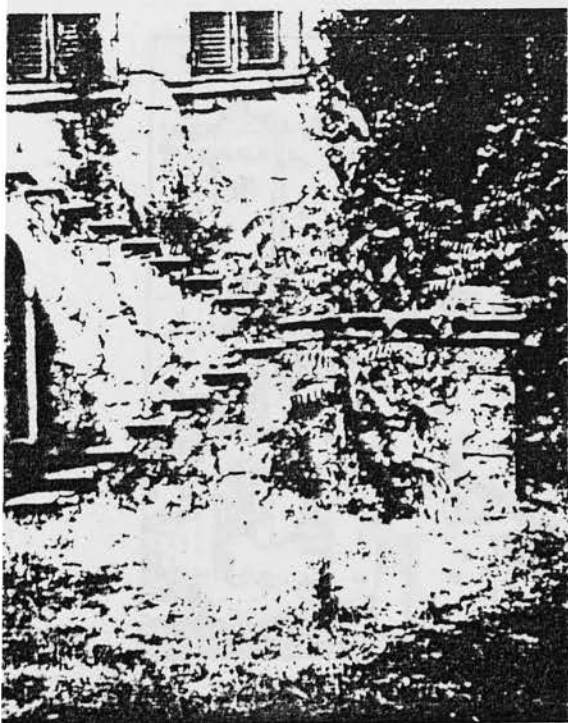
Τμήμα τῆς ἀνατολικῆς ὄψεως τῶν «λιγῶν» τῆς «Σαρακίνας» (φωτ. 1967)

Ἡ θύρα τῆς βεράντας τῆς ἀνατολικῆς ὄψεως τῆς «Σαρακίνας» (φωτ. 1967)

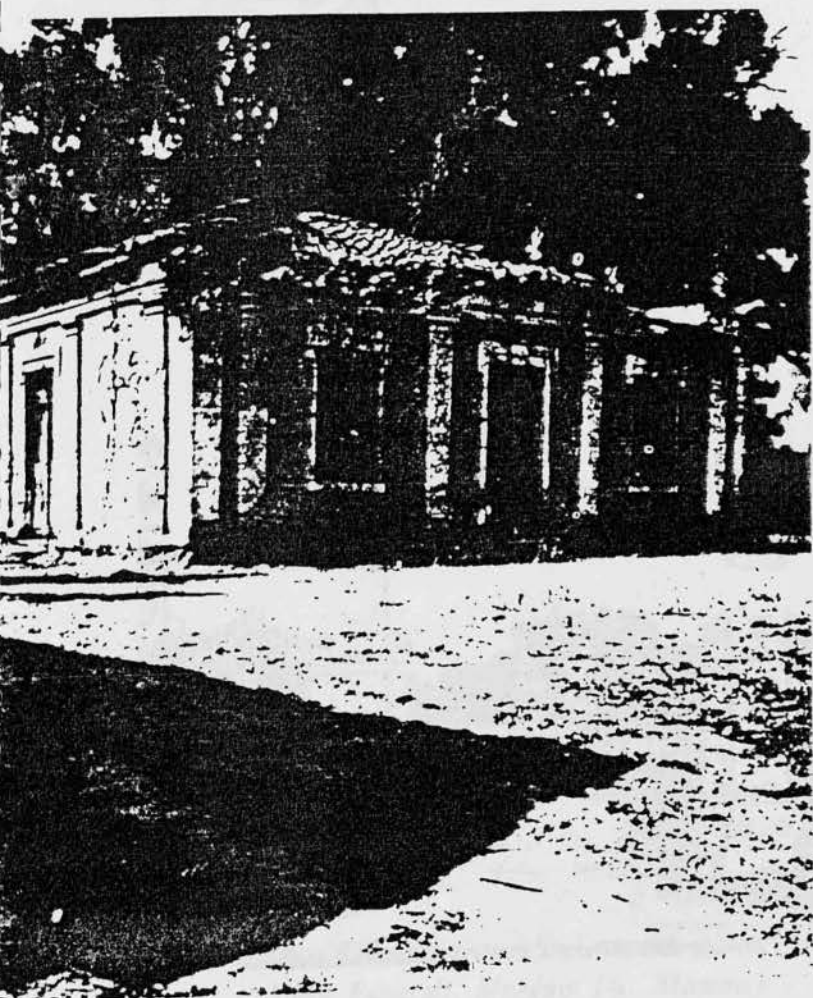
Ἡ διαμόρφωσις τῶν βαθμίδων τῶν ἐξωτερικῶν κλιμακοστασιῶν τῆς «Σαρακίνας»

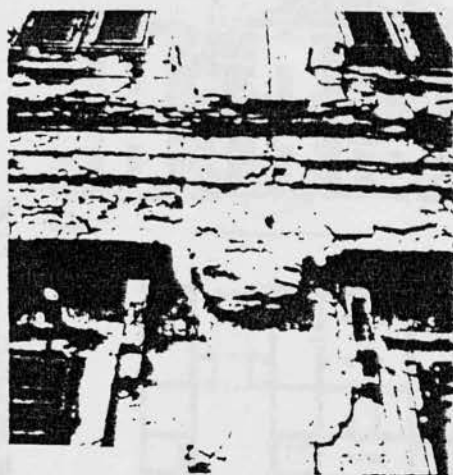
Τὸ κλιμακοστάσιο τῆς ἀνατολικῆς ὄψεως τῆς «Σαρακίνας» (φωτ. 1967)

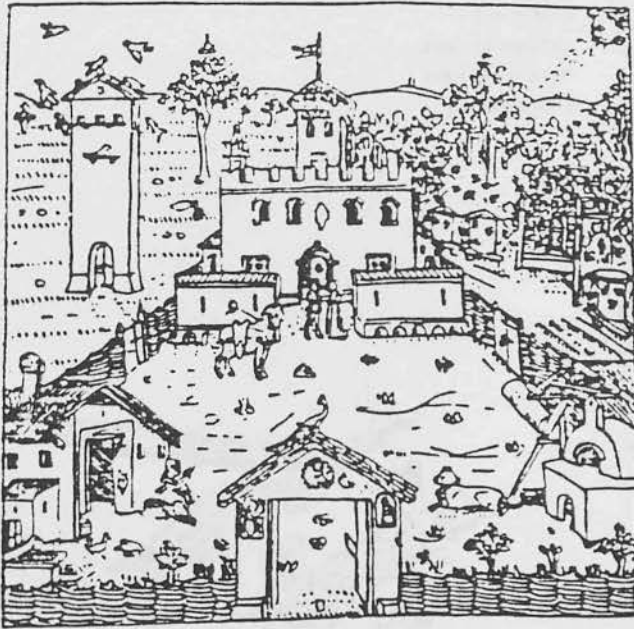
Θύρα τῆς ἀνατολικῆς ὄψεως τῶν ἀποθηκῶν τῆς «Σαρακίνας» (φωτ. 1967)

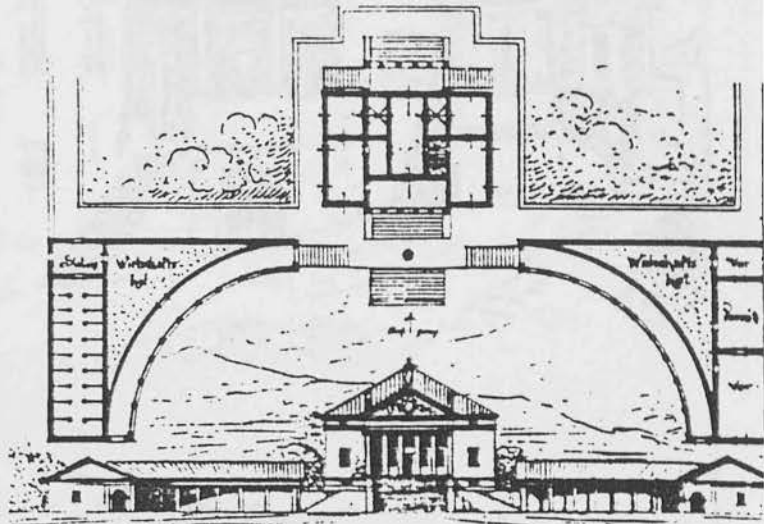
Τὸ σπίτι τοῦ παραστάτη, στὴ «Σαρακίνα» (φωτ. 1967)

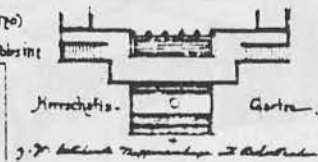
Οἰκόσημο ἀπὸ τὴν «Σαρακίνα» (φωτ. 1967)

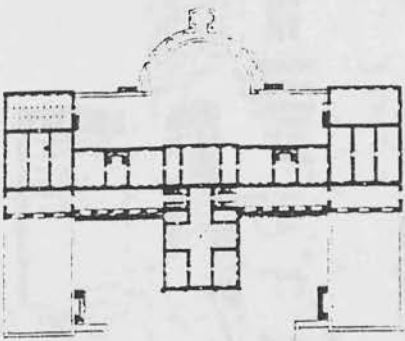
1. Μπαυονίζο
 Β. Β. Βαυονίζο
 Β. Β. Βαυονίζο
 Β. Β. Βαυονίζο
 (Durm)

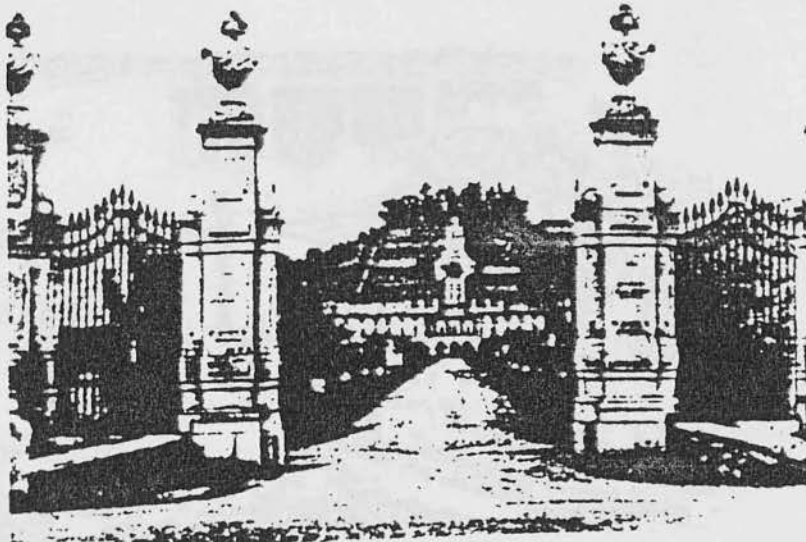
Nach R. FALLODIO (um 1720)
 Villa BADOERO in Fratta Polesine

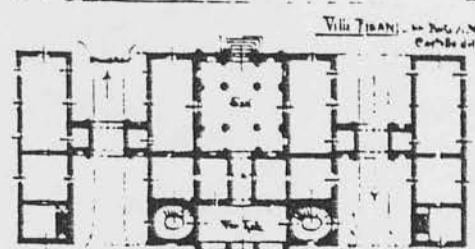
Villa Badoero, Fratta Polesine (Durm)

Villa Barbaro, Maser
 (Durm)

Villa Fenaroli, Μπαρόσια (G. Masson)

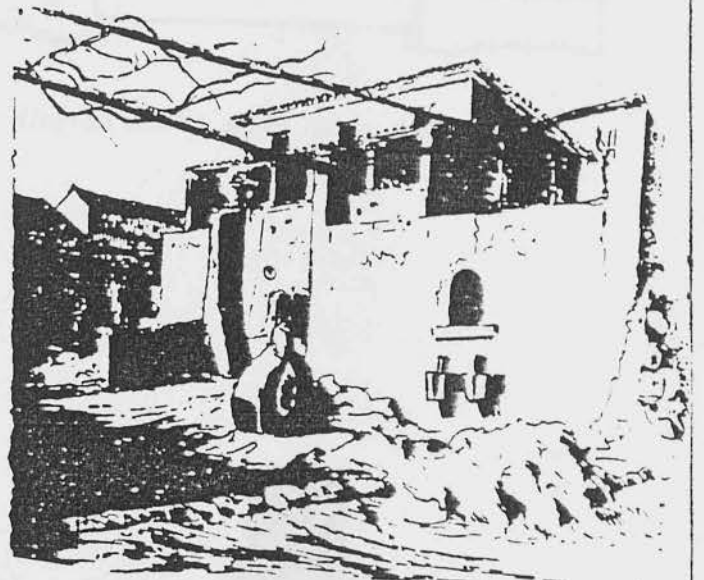

Villa Pisani (Durm)

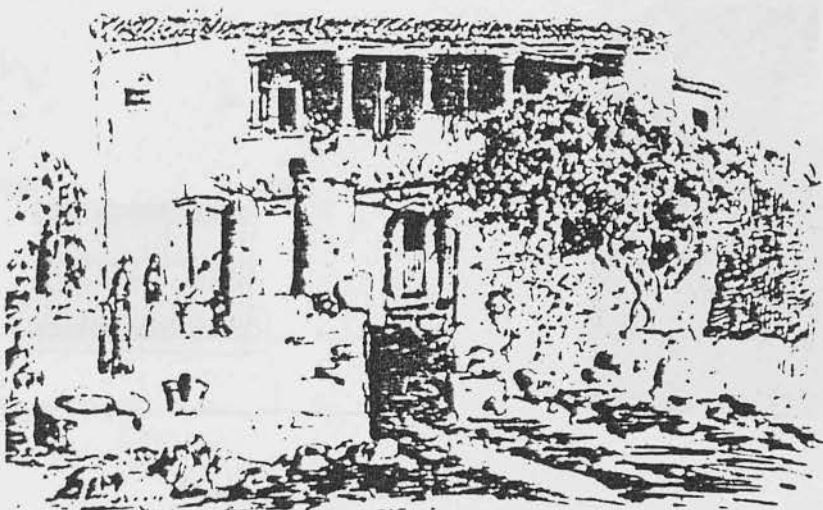
Το σπίτι
τοῦ Μπαῆτη,
στὸ Κούτσι
(Salvator)

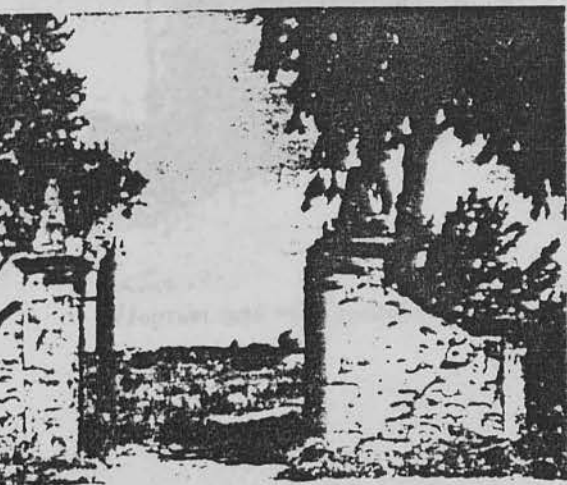
Τὸ σπίτι τοῦ δασκάλου, στὸ Μουζάκι
(Salvator)

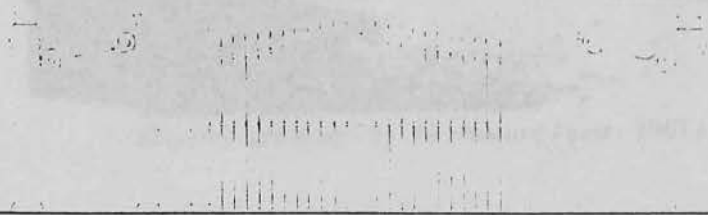
Σπίτι ἀπὸ τὶς Βολίμες (Salvator)

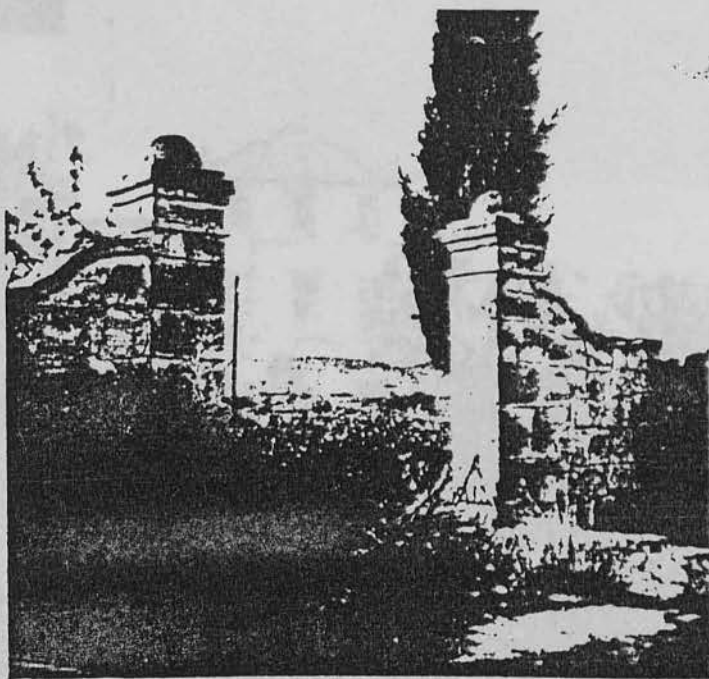
Σπίτι ἀπὸ τὶς Βολίμες (Salvator)

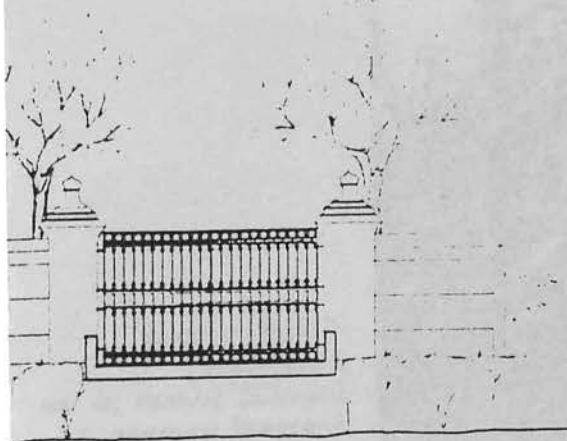
Πορτόνι από το Λεζοῦδι (φωτ. 1967)

Πορτόνι από τις Βαρές (ἀποτ. 1967)

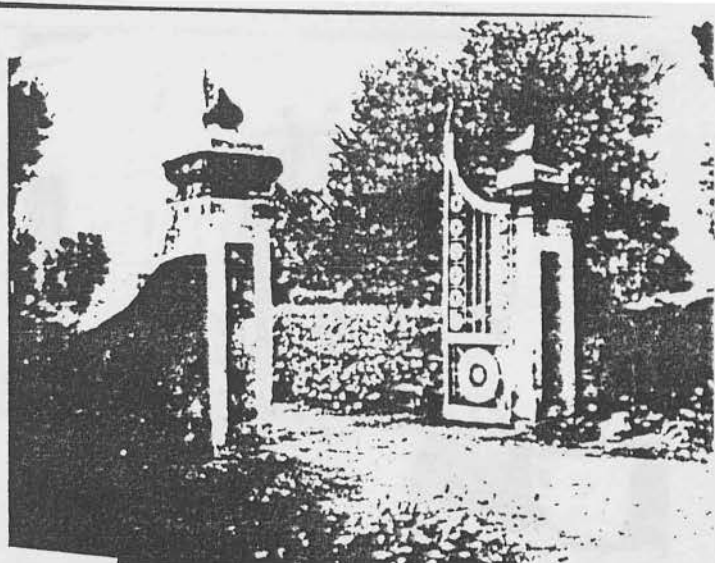
Πορτόνι από το Καλλιπάδο (φωτ. 1967)

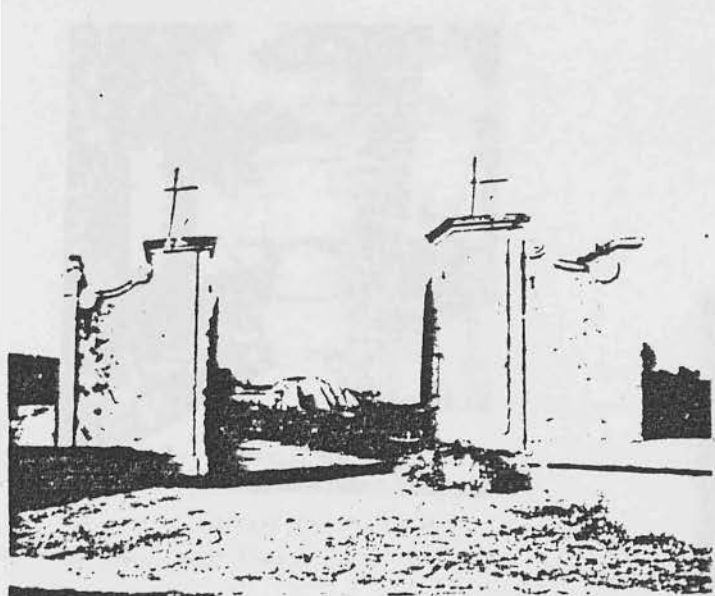
1: Πορτόνι από τις Βαρές (ἀποτ. 1967)

Πορτόνι από το Σαρακηνάδο (φωτ. 1967)

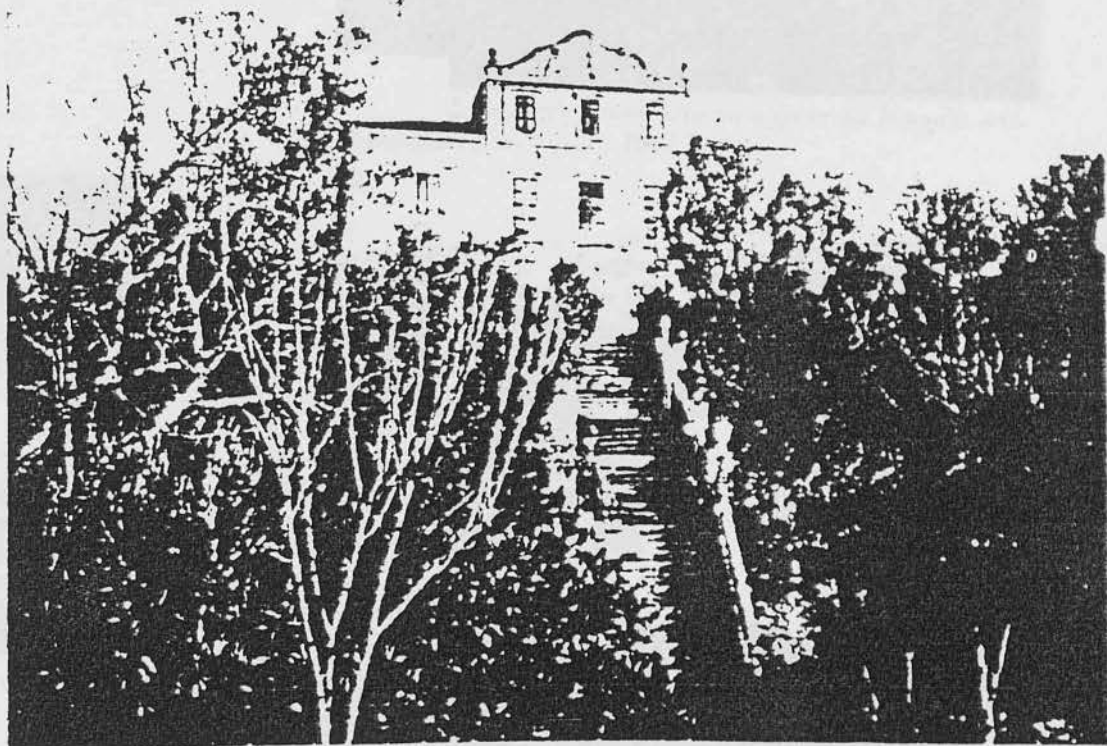
Πορτόνι από τους Άγ. Θεοδώρους (φωτ. 1967)

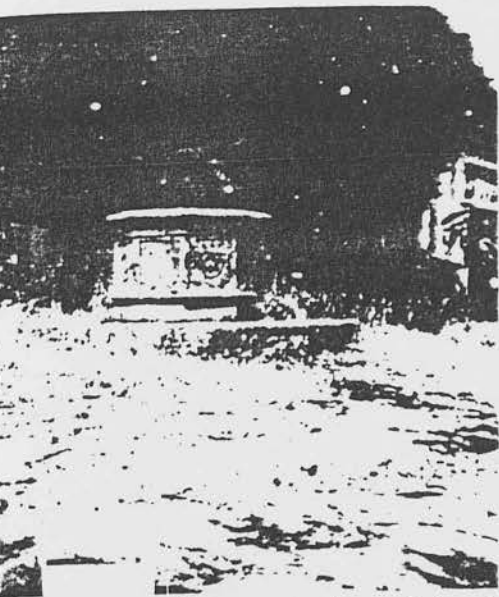
Πορτόνι από το Καλλιπάδο (φωτ. 1967)

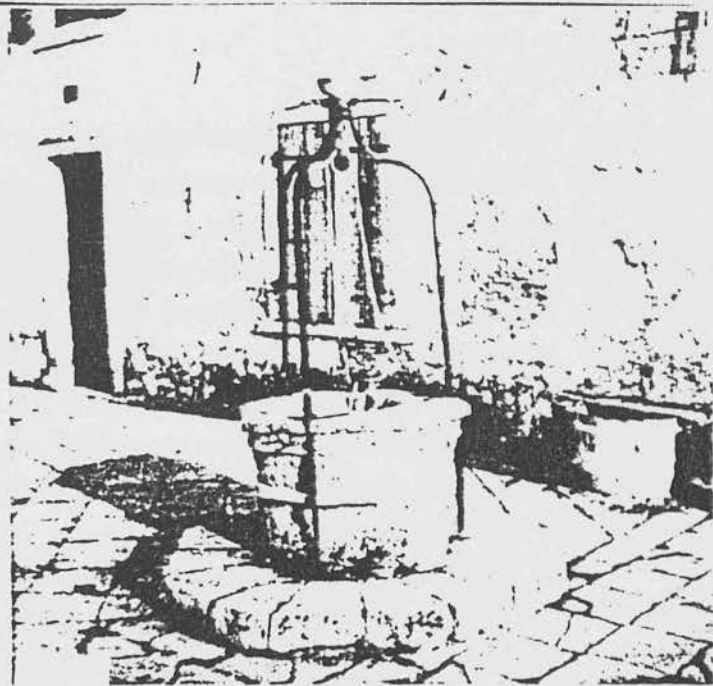
Λιπτομέγεια πορτογιού από τον Άγ. Δημήτρη (φωτ. 1967)

Έπαυλις Λούντζη
 (αναγενομένη
 και ως έπαυλις Σολωμού,
 σημερινή ιδιοκτησία
 Χρονοπούλου),
 Ακρωτήρι.
 Σώζεται
 το ισόγειο μόνο
 του κτηρίου

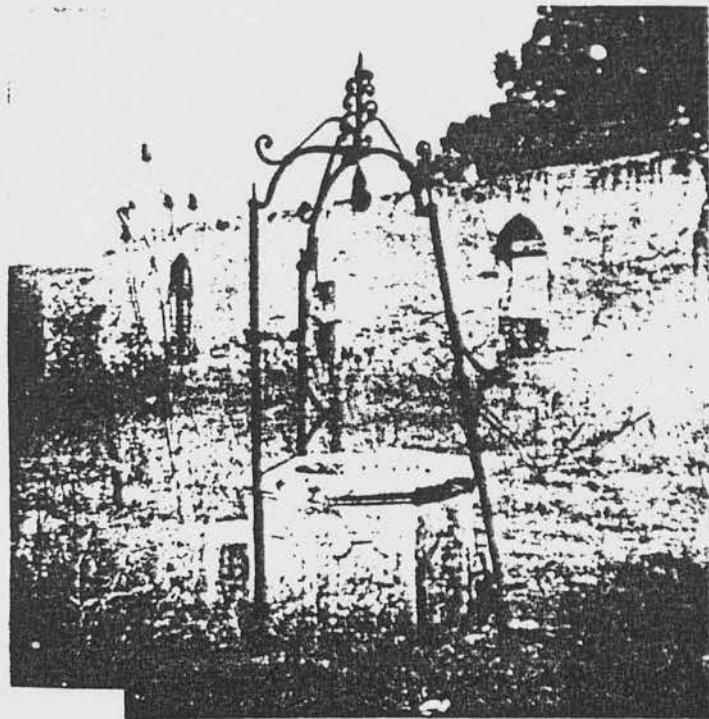
Στόμιο πηγαδιού από την «Σαρακίνα» (φωτ. 1967)

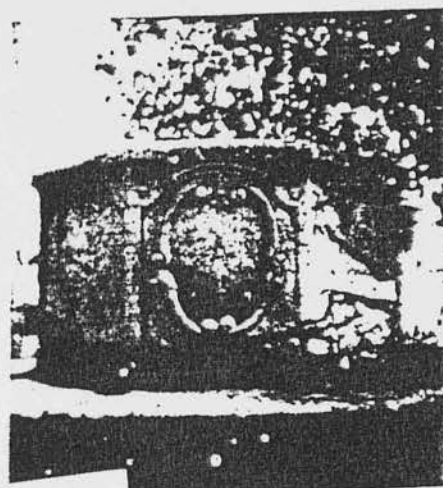
Στόμιο πηγαδιού από το αρχοντικό Κοζζίνη, στο Μπουρνάτο (φωτ. 1967)

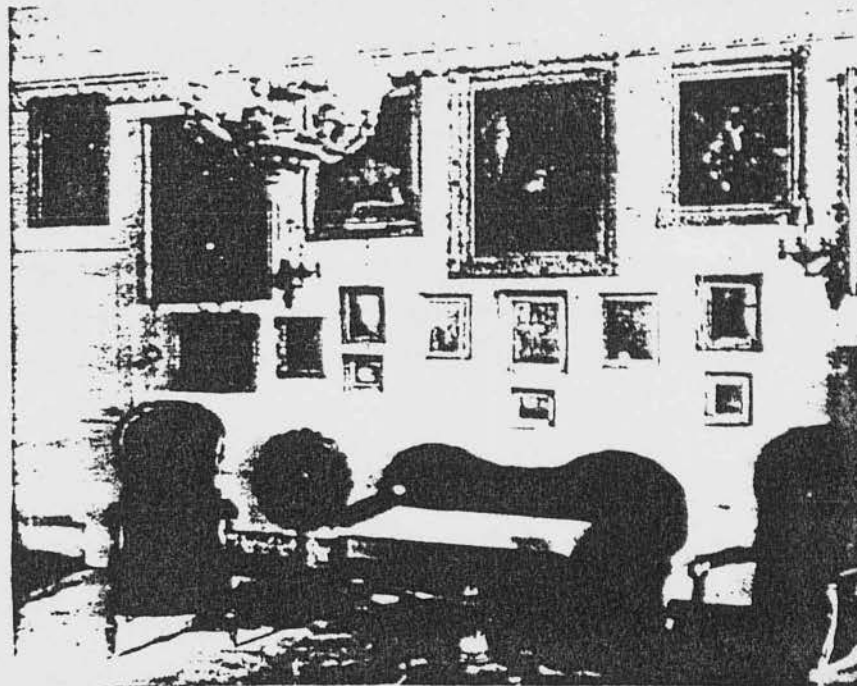
Ύδατος από το αρχοντικό Ζοή, στις Βασιές (φωτ. 1968)

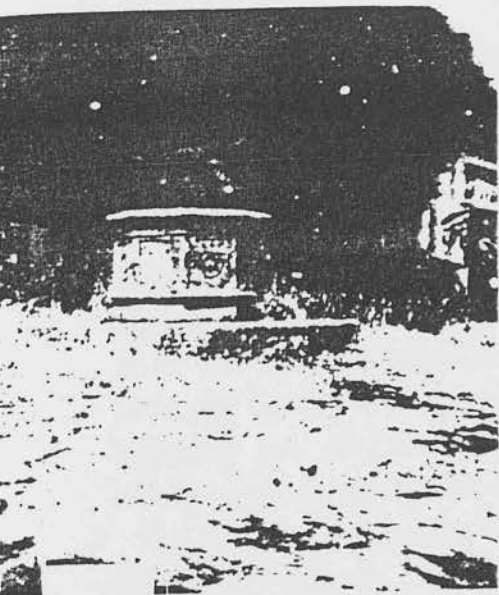
Στόμιο πηγαδιού από το αρχοντικό Καρούο, στο Παλιμζάντονο (φωτ. 1967)

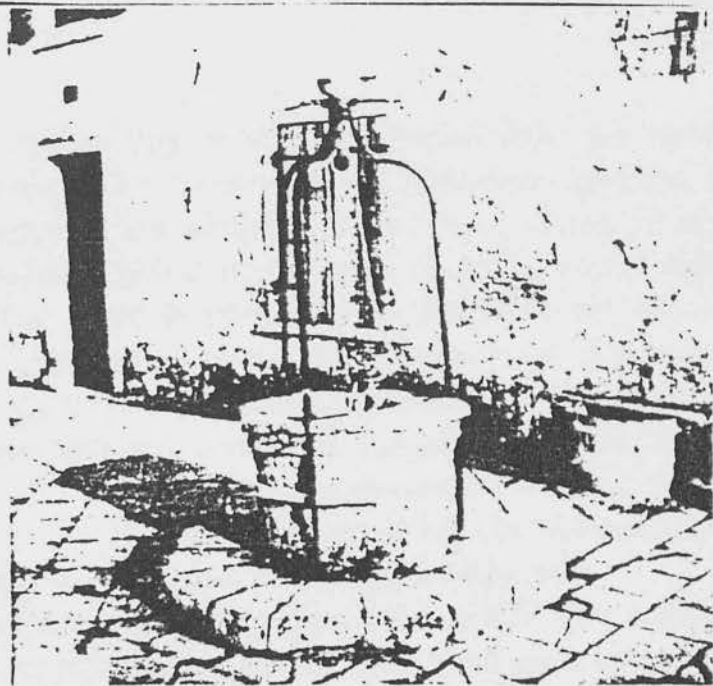
Οικόσημο σε στόμιο πηγαδιού από το αρχοντικό Μακρή, στο Μουζάκι (φωτ. 1967)

Σαλόνι από την «Σαρακίνα»

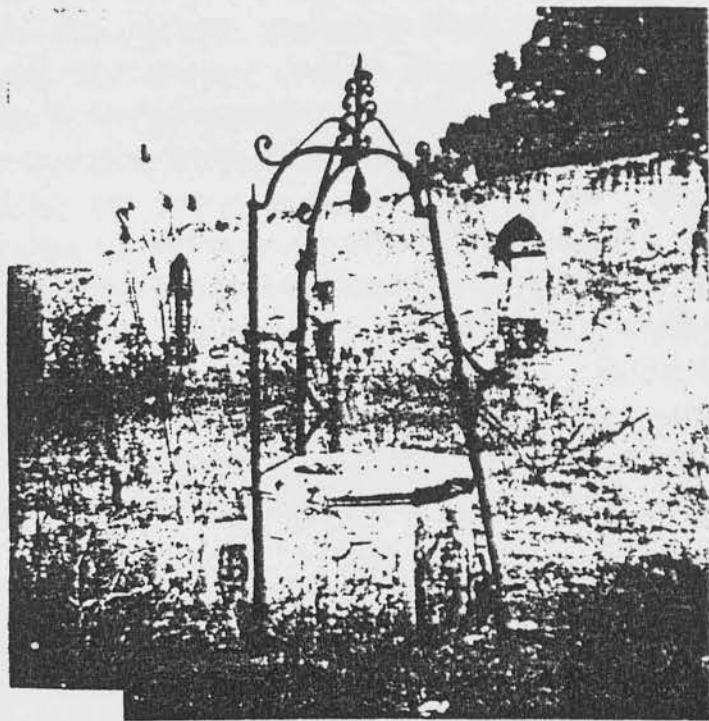
Στόμιο πηγαδιού από την «Σαρακίνα» (φωτ. 1967)

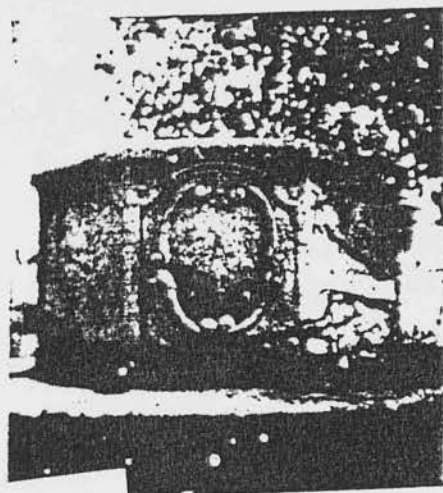
Στόμιο πηγαδιού από το άρχοντιζό Κοζζίνι, στο Μπουρλάτο (φωτ. 1967)

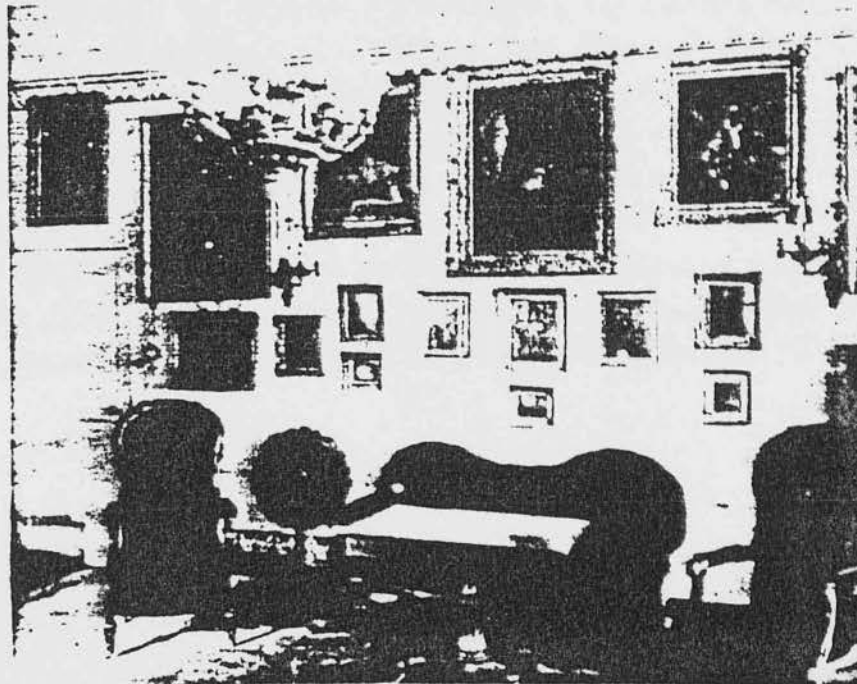
Ύδαση από το άρχοντιζό Ζουή, στις Βασιές (φωτ. 1968)

Στόμιο πηγαδιού από το άρχοντιζό Καρσίο, στο Χαϊμοζάντονο (φωτ. 1967)

Οικόσημο σι στόμιο πηγαδιού από το άρχοντιζό Μακρή, στο Μουζάκι (φωτ. 1967)

Σαλόνι από την «Σαρακίνα»

Η Ζάκυνθος περιελάμβανε μεγάλο αριθμό αρχοντικών , κατοικιών δηλ. των ευγενών , των *αφεντάδων*, από τους οποίους συνεκροτήθη η οικονομικά και κοινωνικά άρχουσα τάξη , από τα πρώτα κιόλας χρόνια της Βενετσιάνικης κατακτήσεως . Και , όπως είδαμε , η εντελής κλειστή αρχικά μορφή της τάξεως των ευγενών που επεκράτησε ως το 1683 , παρεβιάσθη από τους αναπτυσσομένους στο μεταξύ αστούς , που διεκδικούσαν το δικαίωμα της κοινωνικής τους προαγωγής στην ανώτερη τάξη . Σημειώσαμε ακόμη ότι τα αρχοντικά ήταν κτισμένα κυρίως γύρω από το κέντρο της πόλεως και στη συνοικία των *ρεπάρων* αλλά ότι μπορούσε να είναι και στις λαϊκώτερες συνοικίες που υπήρχαν στο νότιο τμήμα . Ήταν μια ευχάριστη έκπληξη να συναντά κανείς ένα αρχοντικό σε μια λαϊκώτερη συνοικία , ο όγκος του και οι σοβαρές και πλούσιες όψεις του, έκαναν εύκολη τη διάκριση αλλά και ενδιαφέρουσα τη σύνθεση με τα απλούστερα μικροαστικά ή λαϊκά σπίτια που υπήρχαν γύρω του .

Τα αρχοντικά άρχισαν να κτίζονται στην πόλη του Αιγιαλού από τον ΙΣΤ΄ ήδη αιώνα , από τις πρώτες δηλαδή δεκαετίες της Βενετσιάνικης κατακτήσεως . Δεν ήταν μόνο οι αστοί και ο λαός που συνεκρότησε τον παράλιο οικισμό αλλά , πολύ γρήγορα και οι ευγενείς θέλησαν να αποκτήσουν εκεί μια δεύτερη κατοικία που , σιγά-σιγά , μετεβλήθη σε μόνιμη , εις βάρος της παλιάς κατοικίας που υπήρχε στο Κάστρο . Δεν είμαστε , φυσικά σε θέση να γνωρίζουμε ούτε τον ακριβή αριθμό , ούτε και την μορφή των πρώτων εκείνων αρχοντικών . Οι συνεχείς σεισμοί πρέπει να κατέστρεψαν πολλά που θα αντικαταστήθηκαν με άλλα , νεώτερα .

Αργότερα , η έλειψη απογόνων μιας οικογένειας καθώς και οι λόγοι οικονομικής αδυναμίας , ειδικότερα από τις τελευταίες δεκαετίες του περασμένου αιώνα κι έπειτα , είχαν σαν αποτέλεσμα την ολική ή μερική εγκατάλειψη και καταστροφή πολλών αρχοντικών . Αντίθετα όμως υπήρχαν και περιπτώσεις όπου ήταν δυνατό περισσότερα από ένα αρχοντικά να ανήκουν στους περισσότερους κλάδους της ίδιας , βασικά , οικογένειας . Οπωσδήποτε ο αριθμός των μέχρι του 1953 σωζομένων αρχοντικών έφθανε τις τρεις περίπου δεκάδες , πολλά από τα οποία ήσαν ιδιαίτερος αξιόλογα . Ανάμεσα σ' αυτά ήταν τα αρχοντικά των οικογενειών Βούλτσου , Γαίτα , Δομενεγίνη , Καραμπίνη , Κομούτου , Καρρέρ , Κρόουβ , Λογοθέτη , Λούντζη , Μακρή , Μαρτινέγκου , Μελισσηνού , Μερκάκη , Μεσσαλά , Ρώμα , Σάρτζεντ κ.τ.λ.

Από τα αρχοντικά της πόλεως σήμερα δεν υπάρχει ούτε ένα και καθώς δεν μπορούν να βρεθούν σχέδια σε πολλές περιπτώσεις ούτε καν φωτογραφίες , η παρουσίασή τους είναι εξαιρετικά δύσκολη . Αυτά που γενικά μπορούν να λεχθούν είναι ότι τα αρχοντικά ήταν συνήθως τριώροφα κτίρια , με προσόψεις κατασκευασμένες από λαξευτό ψαμμίτη ή πωρόλιθο , αυστηρά και επιβλητικά , είχαν συνήθως περισσότερες από μία όψεις και , όχι σπάνια κατελάμβαναν ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο . Το ισόγειο περιελάμβανε την είσοδο και διάφορους , βοηθητικούς συνήθως , χώρους , τα *μετζάα* . Ο α' όροφος , το **Piano Nobile** , προωριζόταν για τους χώρους υποδοχής , υπήρχε πάντα μια κεντρική αίθουσα , το *πόρτεγο* , που είχε συχνά ύψος δύο ορόφων και , συμμετρικά ως προς αυτήν , διάφοροι μικρότεροι χώροι υποδοχής ή διαμονής , όπως σαλόνια , τραπεζαρία κ.τ.λ. Η κεντρική αίθουσα ήταν δυνατό να έχει εσωτερικά και έναν εξώστη , σ' αυτόν εγκαθίστατο η μουσική γιατί η αίθουσα αυτή προωριζόταν ως αίθουσα χορού . Στον τελευταίο όροφο υπήρχαν τα υπνοδωμάτια και , πιθανών , κάποιο ακόμη ιδιαίτερο σαλόνι . Ένας κήπος , πίσω από το αρχοντικό , συμπλήρωνε συχνά το όλο συγκρότημα . Φυσικά , εκτός από την πρόσοψη , η είσοδος , το κλιμακοστάσιο

και οι χώροι του Piano Nobile , ήταν κατασκευασμένοι και διακοσμημένοι με ιδιαίτερη προσοχή γιατί αυτοί κυρίως έδιναν και το μέτρο του οικονομικού και πολιτιστικού γενικά επιπέδου της οικογένειας . Οροφές τύπου *Σανσοβίνο* ή οροφές με φατνώματα , πολύπλοκα θυρώματα , εσωτερικοί εξώστες , εχρησιμοποιούτο για να προσδώσουν πλούτο και πολυτέλεια . Ακόμη , πολυτελή έπιπλα , πίνακες ζωγραφικής και αντικείμενα τέχνης , ασημικά , καθρέφτες και πορσελάνες γέμιζαν τους χώρους υποδοχής .

Από τα αρχοντικά της πόλεως θα περιγράψουμε λεπτομερώς το αρχοντικό της οικογένειας των Κομούτων . Ήταν ένα από τα μεγαλύτερα , παλαιότερα και χαρακτηριστικότερα αρχοντικά , διατηρημένο σε πολύ καλή κατάσταση , η κατασκευή του οποίου μπορεί να τοποθετηθεί στα τέλη του *ΙΣΤ'* ή τις αρχές του *ΙΖ'* αιώνα . Η περιγραφή που ακολουθεί θα γίνει κυρίως με τη βοήθεια σχηματικών κατόψεων και ορισμένων φωτογραφικών απόψεων του εσωτερικού του .

Το Αρχοντικό Κομούτου

Το αρχοντικό Κομούτου βρισκόταν στην περιοχή του Πλατύφορου , σε απόσταση λίγων μέτρων από τη νότια κορυφή της τριγωνικής πλατείας του Αγ. Μάρκου , στο ομώνυμο *Καντούνι του Κομούτου* , ολόκληρη άλλωστε η βορεινή πλευρά του καντουνιού καταλαμβάνονταν από κτίσματα που ανήκαν στην ίδια οικογένεια ανώ απέναντι από το αρχοντικό υπήρχε ο ναός του Αγ. Γεωργίου των Κομούτων και το Γραιοκομείον Κομούτου . Το αρχοντικό έχει το γενικό σχήμα ενός Γ αποτελούμενο από ένα επίμηκες ορθογώνιο εξωτερικών διαστάσεων περίπου 16 X 27 μ. και μια μικρή προς Β. πτέρυγα , σχεδόν τετράγωνη , που σχηματίζει το μικρό σκέλος του Γ . Η μικρή αυτή πτέρυγα , αν και η ύπαρξή της αντιβαίνει στο γενικό κανόνα της συμμετρίας που ακολουθεί το κτήριο , ωστόσο δεν καταστρέφει την συμμετρία του κυρίου όγκου ούτε εσωτερικά , ούτε εξωτερικά . Το κτίριο κατελάμβανε τη Β.Δ. γωνία του όλου συγκροτήματος και ήταν το παλιότερο από τα κτίσματα που το αποτελούσαν . Νεώτερες πτέρυγες είχαν προστεθεί στα δύο άκρα των σκελών του Γ .

Το κτίριο αποτελείται από ισόγειο , μεσοπάτωμα , α' όροφο και β' όροφο . Από τους αναφερομένους ορόφους μόνο το ισόγειο και ο πρώτος είναι πλήρεις , εκτείνονται δηλαδή σ' όλη την επιφάνεια του κτίριου , το μεσοπάτωμα αντίθετως και ο β' όροφος καταλαμβάνουν τμήματα μόνον της επιφανείας του , θα μπορούσε δηλαδή το κτίριο να χαρακτηριστεί σαν αποτελούμενο από ισόγειο και α' όροφο μόνον , με δύο , αντιστοίχως , μεσοπατώματα .

Η εσωτερική αυτή καθ' ύψος διαίρεση εκφράζεται στην όψη του ως προς το μεσοπάτωμα του ισογείου μόνον , ενώ ο β' όροφος εμφανίζεται πλήρεις .

Το ισόγειο περιλαμβάνει την κυρία είσοδο , την *μπασία* , αξονικά τοποθετημένη , το κλιμακοστάσιο και βοηθητικούς χώρους , συμμετρικά ως προς τον άξονα , εξυπηρετούμενους και από δύο , επίσης συμμετρικές , δευτερεύουσες εισόδους . Η *μπασία*, έχει ολόκληρο το ύψος του ισογείου και του μεσοπατώματος , πράγμα που εκφράζεται στην όψη με την ανάλογη μνημειώδη διαμόρφωση του θυρώματος , που έρχεται σε χτυπητή αντίθεση με την πολύ απλούστερη , την αυστηρή σχεδόν διαμόρφωση του ισογείου και του μεσοπατώματος και το μικρό μέγεθος των ανοιγμάτων τους .

Το μεσοπάτωμα περιλαμβάνει δύο ανεξάρτητα διαμερίσματα , ο αρχικός τους προορισμός δεν είναι γνωστός , είναι όμως πιθανό να χρησίμευαν σαν ξενώνες . Ένα τμήμα του αριστερού διαμερίσματος είναι πιθανό ότι θα χρησίμευε αρχικά σαν μαγειρείο , δεδομένου ότι ακριβώς πάνω από αυτό υπάρχει η τραπεζαρία . Στη σύγχρονη πάντως εποχή , το μεν ένα τμήμα του μεσοπατώματος χρησίμευε σαν κατοικία , ενώ το άλλο σαν γραφείο , βιβλιοθήκη και αρχείο . Τα μαγειρεία ήταν εγκαταστημένα σε ιδιαίτερο ανεξάρτητο κτήριο , πίσω από το αρχοντικό και η επικοινωνία γινόταν με μια ξύλινη γέφυρα στο ύψος του μεσοπατώματος .

Ο πρώτος όροφος , το **Piano Nobile** , είναι ο σπουδαιότερος όροφος του κτηρίου . Περιλαμβάνει όλους τους χώρους υποδοχής και διαμονής , δηλαδή την κεντρικά τοποθετημένη αίθουσα χορού , τα σαλόνια , την αίθουσα των *παλαιών* και την τραπεζαρία . Περιλαμβάνει ακόμη ένα τυφλό δωμάτιο - παρ' όλο που βρίσκετε στην πρόσοψη - που επικοινωνεί με κρυφή πόρτα με την τραπεζαρία , είναι η **Alcove** , ένα ιδιότυπο δωμάτιο νεονύφων .

Η έκφραση του **Piano Nobile** στην πρόσοψη είναι ανάλογη των χώρων που περιλαμβάνει . Μεγάλα και υψηλά ανοίγματα με περίτεχνα θυρώματα και εξώστες τονίζουν τη σημασία του . Και εδώ η αίθουσα χορού καταλαμβάνει το ύψος όχι μόνο του ορόφου , αλλά και του υπερκειμένου , είναι ο χώρος που ζητάει το ύψος αυτό , η πρόθεση να γίνει μεγάλος και επιβλητικός καθώς και η κατασκευή της οροφής που έχει ένα περίπου θολωτό σχήμα για την ακρίβεια , το κεντρικό τμήμα της οροφής είναι επίπεδο , η δε μετάβαση προς τους τοίχους γίνεται δια μέσου καμπύλων επιφανειών που φαίνονται σαν να προέρχονται από έναν οξυκόρυφο θόλο , η εντύπωση επιτείνεται από τις επίσης οξυκόρυφες καλύπτρες που σχηματίζονται πάνω από τα ανοίγματα , ολόκληρη η κατασκευή είναι ψευδής και μιλήσαμε ήδη γι' αυτήν , αποτελείται από ξύλινο σκελετό επενδυμένο με καλάμια , επιχρισμένα κι' από τις δύο πλευρές .

Οι οροφές των υπολοίπων χώρων του Piano Nobile είναι επίπεδες , με την εξαίρεση της τραπεζαρίας , της οποίας η οροφή είναι ελαφρά καμπυλωμένη , με ένα κυκλικό διακοσμητικό **Medallion** στο κέντρο της . Ένα άλλο οκτάγωνο **Medallion** βρήσκατε στην οροφή της αίθουσας των *παλαιών* , με το οικόσημο της οικογενείας .

Στον υπερκείμενο δεύτερο όροφο υπάρχουν τα υπνοδωμάτια , πέντε συνολικά , διατεταγμένα στις δύο πλευρές της οροφής της αίθουσας χορού . Η προσπέλασή τους γίνεται από τη βοηθητική κλίμακα γιατί η κεντρική έχει ήδη σταματήσει στο προηγούμενο επίπεδο . Όσο για την όψη , αν αφαιρέσει κανείς τα δύο ακραία ανοίγματα που πράγματι ανταποκρίνονται σε δύο κοιτώνες , τα τρία μεσαία χρησιμεύουν μόνο για τον αερισμό του χώρου που βρίσκεται μεταξύ της οροφής της αίθουσας χορού και της στέγης και για την συμπλήρωση της αρχιτεκτονικής συνθέσεως , που πράγματι θα ήταν ελλειπής αν διεκόπτετο η ανώτερη αυτή σειρά των ανοιγμάτων . Το κτίριο καλύπτεται από τετρακλινή στέγη που σε ένα της τμήμα περιλαμβάνει σοφίτα , προσπελάσιμη από τον ένα κοιτώνα . Αναφέρεται τέλος ότι τα ελεύθερα ύψη είναι 2.30 μ. στο ισόγειο και στο μεσοπάτωμα , 3.00 μ. στον α' όροφο και 2.40 στον β' όροφο , το ύψος συνεπώς της εισόδου είναι περίπου 4.50 μ. , της αίθουσας χορού 5.50 μ.

Είναι φανερό , τόσο από την λεπτομερή περιγραφή της εσωτερικής οργανώσεως , όσο και από την εξωτερική αρχιτεκτονική του διαμόρφωση , ότι το αρχοντικό των Κομούτων , όπως άλλωστε και όλα τα άλλα αρχοντικά της Ζακύνθου , είναι βαθειά επηρεασμένο από τις αντιλήψεις της Ιταλικής Αναγεννήσεως . Υπάρχει φυσικά μια ευεξήγητη διαφορά μεγέθους , αν θελήσει κανείς να κάνει τη σύγκριση με τα μεγάλα Ρωμαϊκά ή Φλωρεντινά μέγαρα .

Από την άποψη της εσωτερικής διατάξεως των χώρων και του γενικού σχήματος του κτηρίου , αυτό που το κάνει βασικά να διαφέρει από τα αντίστοιχα αναγεννησιακά μέγαρα είναι η έλλειψη του κεντρικού εσωτερικού αιθρίου , του **Cortile** , που εδώ αντικαθίσταται , κατά ένα τρόπο , από τον μεγάλο κήπο που υπάρχει πίσω από το αρχοντικό . Διατηρείται όμως η βασική ιδέα του **Piano Nobile** καθώς και της εισόδου που καταλαμβάνει ύψος δύο ορόφων , χαρακτηριστικά δηλαδή που συναντάμε όχι μόνο στα Βενετσιάνικα μέγαρα της Αναγεννήσεως και του Μπαρόκ , αλλά και σε πολύ προγενέστερα . Η εξωτερική όμως αρχιτεκτονική διαμόρφωση της εισόδου , με τους κίονες που την πλαισιώνουν και συγχρόνως υποβαστάζουν τον εξώστη του κεντρικού ανοίγματος του ορόφου , προέρχεται περισσότερο

από τα Ρωμαϊκά παραδείγματα , όπως και όλη γενικά η διαμόρφωση της αρκετά κλειστής όψεως που , στο ισόγειο περισσότερο , φανερώνει ένα κάποιο αμυντικό χαρακτήρα . Είναι αξιοσημείωτο ότι η διαμόρφωση της όψης γίνεται χωρίς την παρουσία κάποιου από τους κλασσικούς ρυθμούς , πράγμα που επίσης θυμίζει τα Φλωρεντινά παραδείγματα , εκεί όμως η όψη διαρθρώνεται σε επάλληλες ζώνες , που εδώ απουσιάζουν . Είναι , τέλος , φανερή η επίδραση της αρχιτεκτονικής του Μπαρόκ στη διαμόρφωση των ανοιγμάτων του **Piano Nobile** . Ένα μήγμα λοιπόν επιδράσεων και αναμνήσεων από το Μεσαίωνα , την Αναγέννηση και το Μπαρόκ , επιδράσεων που έρχονται από τα τρία μεγάλα καλλιτεχνικά κέντρα της Ιταλίας , από τη Βενετία δηλαδή , τη Φλωρεντία και τη Ρώμη , συντίθεται εδώ μ' ένα νέο τρόπο , νέο κυρίως από την άποψη της κλίμακας του έργου και της χρησιμοποιήσεως των ρυθμολογικών στοιχείων με τρόπο απλό , χωρίς τις έντονες αντιθέσεις που το μπαρόκειο ύφος και ο προορισμός γενικά του έργου θα ήταν δυνατό να υπαγορεύσουν .

ΑΡΧΟΝΤΙΚΑ ΜΑΡΤΙΝΕΓΚΟΥ ΡΩΜΑ ΔΟΜΕΝΕΓΙΝΗ

Ακόμη μεγαλύτερη λιτότητα στην διαμόρφωση των όψεων συναντούμε σε άλλα παλαιά αρχοντικά της πόλεως , όπως στο αρχοντικό της οικογένειας Μαρτινέγκου στην Πλατεία Ρούγα , ένα κτήριο κτισμένο από λαξευτό ψαμμίτη που κατεστράφη στον τελευταίο πόλεμο , καθώς και στο αρχοντικό της οικογένειας Ρώμα στον Άγιο Λουκά . Και στα δύο χαρακτηριστική είναι η αυστηρή συμμετρία των όψεων , η ισχυρή στοά του ισογείου και η διαφοροποίηση του α' ορόφου με την μικρή μόνο διαφορά του μεγέθους των ανοιγμάτων . Στο αρχοντικό Ρώμα το κεντρικό άνοιγμα του **Piano Nobile** τονίζεται περισσότερο με τον εξώστη και το αέτωμα .

Το Μπαρόκ εμφανίζεται περισσότερο καθαρά , αλλά και πιο συγκρατημένα , από ότι στο αρχοντικό Κομούτου , σ' ένα άλλο παράδειγμα , στο αρχοντικό Δομενεγίνη , στην Πλατεία Ρούγα . Εδώ , εξ αιτίας βέβαια και της στοάς του ισογείου , η διάρθρωση της όψεως γίνεται με επάλληλες ζώνες , αψίδες με ενδιάμεσες παραστάδες πλαισιώνουν τα ανοίγματα του ισογείου και του α' ορόφου , ενώ ο δεύτερος περιορίζεται στο κεντρικό μόνο τμήμα της προσόψεως , η διαφορά καλύπτεται , δεξιά και αριστερά , με δύο τριγωνικές περίπου επιφάνειες , με καμπυλωμένη την μια πλευρά , η δε σύνθεση ολοκληρώνεται με το τριγωνικό αέτωμα που επιστρέφει τον β' όροφο .

Το αρχοντικό Δομενεγίνη , το κεντρικό σαλόνι του οποίου ήταν διώροφο , με περιμετρικό εξώστη , ήταν ένα από τα περισσότερο αξιόλογα αρχοντικά της Ζακύνθου . Ατυχώς , είχε ήδη καταστραφεί από βομβαρδισμό στη διάρκεια του τελευταίου πολέμου και τα ίχνη του κατεστράφηκαν το 1953 .

Η παρουσία του Μπαρόκ ήταν πολύ πιο έντονη στο αρχοντικό Ρώμα της Πλατείας Ρούγας στο οποίο , πριν από τους σεισμούς , εστεγάζοντο οι υπηρεσίες της Νομαρχίας . Τριώροφο , κατασκευασμένο από λαξευτό ψαμμίτη , με στοά στο ισόγειο , έχει την περισσότερο πλαστική διαμόρφωση όψεως από τα όλα τα Ζακυνθινά αρχοντικά και την πιο τονισμένη με εισέρχοντες αρμούς τοιχοποιία , που θυμίζει Ρωμαϊκά παραδείγματα . Οι τρεις όροφοι του κτηρίου έχουν διαρθρωθεί με τη γνωστή αρχή της υπερεπιθέσεως των κλασικών ρυθμών , δωρικού στο ισόγειο , ιονικού στο **Piano Nobile** και καρινθιακού στον β' όροφο . Τα ανοίγματα περιβάλλονται από έντονα λαξευτά περιθώρια και στέφονται , τα μεν του πρώτου ορόφου με τριγωνικά αετώματα , τα δε του δεύτερου με καμπυλωμένα . Τα γείσα και οι εξώστες με τους λαξευτούς κιονίσκους που επαναλαμβάνονται και στους δύο ορόφους , δίνουν έντονες οριζόντιες γραμμές και σκιές στο κτήριο , που τελικά επιστρέφεται από ένα ισχυρότατο γείσο , ρυθμισμένο , κατά τα Αναγεννησιακά πρότυπα , σε σχέση με όλο το ύψος του κτιρίου και όχι του ρυθμού και του ύψους του τελευταίου ορόφου , πράγμα που πάντοτε είχε δημιουργήσει πολλά ρυθμολογικά προβλήματα αναλογιών .

Τα αρχοντικά της πόλεως , τόσο από την άποψη του μεγέθους όσο και της εσωτερικής κτηριολογικής οργανώσεως και της μορφολογικής τους εκφράσεως , αποτελούν έργα εξαιρετικά ενδιαφέροντα και σημαντικά για την συνολική θεώρηση του θέματος της αρχιτεκτονικής της Ζακύνθου . Ατυχώς , όπως ήδη σημειώσαμε , η ύπαρξη , σήμερα πια , αποσπασματικών μόνο στοιχείων για μερικά από τα αρχοντικά , κάνει πολύ δύσκολη την μελέτη της τυπολογικής και ρυθμολογικής τους εξελίξεως και τη διατύπωση απολύτως

τεκμηριωμένων συμπερασμάτων . Περισσότερο ασφαλή συμπεράσματα μπορούν , αντίθετα , να διατυπωθούν για τα αρχοντικά της εξοχής , με τα οποία θ' ασχοληθούμε στο επόμενο κεφάλαιο .

Αρχοντικό Ντιοντάτου Μερκάτη

Το <<ντομενικάλε>> αυτό ενός κλάδου της ευγενούς οικογένειας Μερκάτη , βρισκόταν στη συνοικία της <<Κυρίας των Αγγέλων>> . Δεν είναι γνωστό πότε ακριβώς χτίστηκε . Η μεγαλοπρεπής είσοδος από την οδό Γλάδστωνος , οδηγούσε σε μαρμάρινη σκάλα που κατέληγε στο <<πίانو νόμπιλε>> στον όροφο . Και εδώ , όπως στο μέγαρο Μιχαλίτση , απέραντη σάλα χορού με γκαλερία . Το αρχοντικό Ντιοντάνου Μερκάτη φημιζότανε για την επίπλωση , τους πίνακες , τη μεγάλη βιβλιοθήκη και τους πολύτιμους κώδικες από την εποχή της κυριαρχίας των Δε Τόκκων (1479) .

Στους σεισμούς του 1953 , καταστράφηκε μαζί με τους καλλιτεχνικούς και ιστορικούς θησαυρούς του .

Αρχοντικό Πλανήτερου

Θαυμάσιο μέγαρο κι αυτό στη συνοικία της <<Κυρίας των Αγγέλων>> . Η επιβλητική μπασία , έβγαζε σε πλακόστρωτη αυλή . Από τη μέση της , μια μαρμάρινη σκάλα ανηφόριζε στο <<πίانو νόμπιλε>> : απέραντη σάλα χορού και σαλόνια με διαλεχτά έπιπλα και ελαιογραφίες . Στο δεύτερο όροφο βρίσκονταν τα υπνοδωμάτια και στο ισόγειο βοηθητικοί χώροι και αποθήκες . Ένα ωραίο περιβόλι που γυρόφερνε το κτίριο κατέληγε ανατολικά στο ρεπάρο . Καταστράφηκε το 1953 .

Αρχοντικό Γαήτα - Φωσκάρδη

Συνοικία <<Κυρίας των Αγγέλων>> . Το σχέδιο δείχνει την ανατολική πρόσοψη , προς το περιβόλι και τη θάλασσα . Το παλαιότερο και μεγαλύτερο αρχοντικό των Ρεπάρων . Έδινε την εντύπωση μικρού φρούριου , που ούτε ο σεισμός του 1953 δεν κατάφερε να ρίξει . Η πυρκαϊά όμως , που ακολούθησε το σεισμό , κατάκαψε τους θησαυρούς του .

Αρχοντικό Σάρτζιντ

Ξανά στη συνοικία της <<Κυρίας των Αγγέλων>> . Το επιβλητικό αρχοντικό Σάρτζιντ , στο ομώνυμο πλάτωμα . Χτίστηκε στα μέσα του 17 αιώνα . Από τη μεγαλοπρεπή μπασία , μια πλατιά σκάλα με γαλαρίες ζερβόδεξα , έβγαζε στα σαλόνια του πρώτου ορόφου . Προς τη θάλασσα η λιμπραρία (βιβλιοθήκη) με ωραίο εξώστη , απ' όπου μια μαρμάρινη σκάλα κατρακυλούσε στον κήπο , στα δέντρα και στο κύμα...

Το μέγαρο στην Αγγλοκρατία στέγασε τα Δικαστήρια , αλλά μετά την ένωση περιήλθε ξανά στους Σάρτζιντ και στολίστηκε αντάξια με την παράδοση και την καλαισθησία της οικογένειας .

Μπάνκος

Το πλάτωμα και το μέγαρο της Ιονικής Τραπεζίς (μπάνκα :τράπεζα) . Ήταν το ιστορικό αρχοντικό Φορέστη , που στα χρόνια της Επτανήσου Πολιτείας έγινε κέντρο πολιτικών ζυμώσεων . Ο πρόξενος της Αγγλίας Σπύρος Φορέστης , έφτασε στη Ζάκυνθο το 1801 και έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των ξένων επιρροών στο Ιόνιο .

Αρχοντικό Βούλτζου

Σχέδιο πρωτότυπο το διέκρινε από τα άλλα ρεπάρα . Ουσιαστικά τρεις οικοδομές , χωρισμένες από αυλές που έδιναν φως στα εσωτερικά δωμάτια . Στον όροφο τα κτίρια συνδέονταν με γεφυρωτούς διαδρόμους , που δημιουργούσαν ατμόσφαιρα μεσαιωνικού καστέλου . Σάλες και σαλόνια , αίθουσα χορού με γαλερία , παντού έργα τέχνης , κομψά έπιπλα και δείγματα λεπτού γούστου . Ίσως το πιο χαρακτηριστικό να ήταν τα βιβλία . Όχι μόνο στις βιβλιοθήκες , αλλά σε αποθήκες , σε κιβώτια , σε μπαούλα , παντού . Βιβλία , περγαμηνές , γραβούρες , ντοκουμέντα , βιβλία , βιβλία....

Αρχοντικό Καμπανέλη

Το τελευταίο αρχοντικό των Ρεπάρων . Εδώ γεννήθηκε ο Άγιος Διονύσιος της Ζακύνθου . Για το αρχοντικό Καμπανέλη , όπως και για τα λοιπά των Ρεπάρων , μετά το 1953 ίσχυε το : <<Χους ην και εις χουν απελεύση>>.

Αρχοντικό Καρρέρ (Λουκά Δ. Καρρέρ)

Χτίστηκε μέσα σ' ένα θαυμάσιο περιβόλι στα μέσα του περασμένου αιώνα για κατοικία του Άγγλου Διοικητή . Αργότερα περιήλθε στην ιδιοκτησία του Λουκά Δ. Καρρέρ και το περιβόλι επεκτάθηκε στο οικόπεδο του Γεωργίου Τερτσέτη . Μετά από τους καταστροφικούς σεισμούς του 1893 και 1912 το αρχοντικό υπέστη σοβαρές ζημιές ιδίως στον 2ο όροφο , οπότε και ανακαινίσθηκε στην διόροφη μορφή του , σε σχέδια Αθηναίου αρχιτέκτονα . Η είσοδος βρισκόταν στην νότια πλευρά . Μια καλοσχεδιασμένη σκάλα από **μόγκανο** (μαόνι) , ανάμεσα από ξύλινες ιωνικές κολώνες , οδηγούσε στο <<**Piano nobile**>>. Στο ισόγειο δύο σαλόνια - το μπλέ και το κόκκινο - η μεγάλη τραπεζαρία και το γραφείο με πλουσιότερες βιβλιοθήκες . Στον όροφο : προς τη θάλασσα η μεγάλη σάλα του χορού και το φυμουάρ με μια σπουδαία συλλογή παλιών όπλων , προς τον κήπο το πράσινο σαλόνι και η βιβλιοθήκη .

Αρχοντικό Καρρέρ (Σπύρου Καρρέρ)

Πρώτα Βαδοέρ και αργότερα Κονοφάου . Χτίστηκε στις αρχές του αιώνα σε σχέδιο Αθηναίου αρχιτέκτονα . Το αρχοντικό , με δικό του λιμανάκι για τις βάρκες , ήτανε πραγματικό στολίδι των Ρεπάφων . Στον κήπο υπήρχε η εκκλησία της Αγίας Αικατερίνης γεμάτη παλιές εικόνες . Το κτίριο με κομψές ολόγυρα κολώνες , ήτανε φτιαγμένο από λαξευτό ψαμίτη του Γέρακα . Σκάλα μαρμάρινη στον όροφο , όπου το πιάνο νόμπιλε (σάλες χορού , σαλόνια , βιβλιοθήκες , νταριτσέβερε) . Ένας φαρδύς διάδρομος χρησίμευε για πινακοθήκη (έργων κυρίως Ζακυνθινών ζωγράφων) και κατέληγε στο **fumoir** (καπνιστήριο) με θέα στη θάλασσα . Από εκεί παρόμοια μαρμάρινη σκάλα έβγαζε στο περιβόλι και στο λιμανάκι . Το 1953 το αρχοντικό δεν έπεσε , αλλά κατεδαφίστηκε για χάρη του νέου σχεδίου της πόλης . Στη θέση της Αγίας Αικατερίνης , μια κολώνα και μια εικόνα...

Η αρχοντική κατοικία της πόλεως εκφράζει και , φυσικά , εξυπηρετεί τον μεγαλοαστικό τρόπο ζωής των *αφεντάδων* κατά την διάρκεια της χειμερινής , κυρίως περιόδου , το καλοκαίρι όμως ο *αφέντης* και η οικογενειά του μεταφέρονται έξω από την πόλη , στα πατρογονικά τους κτήματα , ένα άλλο αρχοντικό περιμένει εκεί έτοιμο να τους φιλοξενήσει , να τους γεμίσει με τις χαρές της εξοχής , να τους απελευθερώσει από την τυπικότητα της ζωής της πόλεως , έτσι σ' όλη την ύπαιθρο θα συναντήσει κανείς σκορπισμένα τα εξοχικά αυτά αρχοντικά , έργα από τα πιο ενδιαφέροντα της αρχιτεκτονικής της Ζακύνθου .

Τα αρχοντικά της εξοχής δεν έχουν μόνο σκοπό να εξυπηρετήσουν την ανάγκη των θερινών διακοπών της οικογένειας . άλλωστε πρόκειται για κάτι περισσότερο από διακοπές , μια και χρησιμοποιούνται ολόκληρο το καλοκαίρι ως αργά το φθινόπωρο , έχουν ακόμη σκοπό να συγκεντρώσουν γύρω τους όλες τις λειτουργίες , που είναι απαραίτητες για την εκμετάλλευση του κτήματος και τους αντίστοιχους χώρους , χρησιμεύουν τέλος για τη συγκέντρωση και την αποθήκευση , προσωρινή ή και μόνιμη , της γεωργικής παραγωγής - στάφι , κρασί , λάδι . Πρόκειται δηλαδή για έναν αρκετά σύνθετο από κτιριολογική άποψη οργανισμό , που έχει προορισμό να εξυπηρετήσει συγχρόνως τις λειτουργικές απαιτήσεις μιας αγροικίας - μιας *φάρμας* όπως θα λέγαμε σήμερα - και μιας επαύλεως , η επίλυση του προβλήματος οδηγεί μοιραία στην κατασκευή ενός συγκροτήματος και όχι ενός μοναδικού κτίριου .

! Σημαντικό ρόλο στο μέγεθος και τη μορφή του αρχοντικού παίζουν δύο ακόμη παράγοντες . Ο πρώτος είναι ότι το αρχοντικό αυτό περιβάλλεται από μεγάλη κτηματική περιουσία που η εκτασή της ανέρχεται σε αρκετές εκατοτάδες συνήθως στρέμματα , έτσι μοιραία , η κλίμακα του επηρεάζεται από την έκταση που το περιβάλλει . Άλλ' ακόμη , το αρχοντικό αυτό εκφράζει τη διαρκή παρουσία του *αφέντη* στα κτήματα του κι αποτελεί την πιο χειροπιαστή απόδειξη της ισχύος του . Εκεί θα έρθουν οι *σέμπροι* για να παραδώσουν την σοδειά της χρονιάς και να γίνει η μοιρασιά , εκεί θα πατηθούν τα σταφύλια που θα κοπούν σ' όλο το κτήμα για να βγει η *βερντέα* , στα αλώνια που βρίσκονται μπροστά του θα απλωθεί η μαύρη σταφίδα για να ψειθεί από τον ήλιο , να *σωριαστεί* και να μεταφερθεί στις *σαράγιες* της πόλεως . Εκεί θα γίνουν όλοι οι λογαριασμοί με τους *σέμπρους* και με τον *παραστάτη* .

Αλλά άν το αρχοντικό αποτελεί έκφραση ισχύος , αποτελεί συγχρόνως και έκφραση οικονομικής ανέσεως , ευμάρειας και πνευματικής καλλιέργειας του ιδιοκτήτη του , όπως ακριβώς και τα αντίστοιχα αρχοντικά της πόλεως , οι επιμελημένες προσόψεις , οι άνετοι και πλούσια επιπλωμένοι χώροι του , οι ευρύχωρες αυλές που το περιβάλλουν , τα λαξευτά πεζούλια και οι γλάστρες , τα πορτόνια , ο μεγάλος και βαθύσκιος κήπος , δίνουν το μέτρο των απαιτήσεων , γιατί εκεί ο αφέντης και η οικογενειά του θα ζήσουν ένα μεγάλο μέρος της ζωής τους , θα δεχθούν και θα φιλοξενήσουν τους φίλους τους κι εκεί πολλές φορές , θα μείνουν για πάντα , κάτω από το δάπεδο του οικογενειακού παρεκκλησίου του κτήματος .

Τυπική διάταξη

Η τυπική γενική διάταξη που παίρνει το όλο συγκρότημα έχει πάντα έναν άξονα συμμετρίας , οριζόμενο από τον κατά μήκος άξονα της οδού προσπελάσεως του αρχοντικού , η οδός αυτή , η *μα'ίστρα* , ξεκινώντας από την είσοδο του κτήματος , από το *πορτόνι* , κατευθύνεται στον άξονα του αρχοντικού και συμπίπτει με τον άξονα της όλης συνθέσεως , μόνον λόγοι προσανατολισμού ή τοπογραφικοί , καμιά φορά ούτε και αυτοί , μπορεί να κάνουν να παραβιαστεί ο κανόνας . Η θέση του αρχοντικού είναι συνήθως περίοπτη και πάντα εκλέγεται η ψηλότερη από τις διαθέσιμες θέσεις , ώστε να εξασφαλίζεται η καλύτερη δυνατή θέα από και προς το συγκρότημα . Η κορυφή ενός από τους πολλούς λόφους του κάμπου είναι η ιδεώδης θέση .

Το κεντρικό κτίσμα , που είναι η κατοικία , είναι συνήθως διώροφο και η κάτοψή του είναι ορθογωνική δεξιά και αριστερά , συμμετρικά ως προς τον άξονα , διατάσσονται οι ισόγειες πτέρυγες των βοηθητικών κτισμάτων που το περιβάλλουν του λινούς - τα πατητήρια δηλαδή των σταφυλιών - τις αποθήκες των κρασιών και των άλλων προΐόντων, τους στάβλους για τα άλογα , τις κατοικίες του προσωπικού και την κατοικία του παραστάτη . Μπροστά από το όλο πλατυμέτωπο αυτό συγκρότημα υπάρχει ένα προαύλιο και ακόμα πιο μπροστά εκτείνονται τα αλώνια της σταφίδας , είναι έτσι εύκολη η επητήρησή τους όταν η σταφίδα είναι απλωμένη , ενώ συγχρόνως σχηματίζεται μια μεγάλη ελεύθερη επιφάνεια μπροστά στο αρχοντικό που το αναδεικνύει , δίνοντας στο θεατή την ευκαιρία μιας άνετης θεωρήσεως του συνόλου , πίσω από το όλο συγκρότημα εκτείνεται ο κήπος που περιλαμβάνει διάφορα δέντρα όπως κουκουναριές , ευκάλυπτους , λεύκες , και οπωροφόρα , μικρά δρομάκια οδηγούν στα διάφορα τμήματά του και μικρά αναπαυτήρια , τραπέζια μαρμάρινα , μικρά περίπτερα , μπορεί να τον συμπληρώνουν .

Εκτός από την γενικά εφαρμοζόμενη τυπική αυτή διάταξη , υπάρχουν και ωρισμένα παραδείγματα ασύμμετρης ή διαφορετικής διατάξεως , ιδίως σε παλαιότερα αρχοντικά , όπως θα δούμε πιο κάτω , η συμμετρική πάντως λύση εφαρμόζεται εξ ίσου σε παλαιότερα όσο και νεώτερα παραδείγματα και αποτελεί τον κανόνα .

Το πορτόνι

Το πορτόνι είναι η είσοδος ή μάλλον η πύλη του κτήματος και η αρχή της *μα'ίστρας* . Είναι λοιπόν προφανής η σημασία που παίρνει , αφού αυτό θα αντικρύσει πρώτο ο επισκέπτης και απ' αυτό αναγκαστικά θα περάσει για να κατευθυνθεί προς το αρχοντικό . Έτσι μάλιστα καθώς βρίσκεται και αυτό αξονικά τοποθετημένο , δίνει ένα πρώτο πλαίσιο στην όλη εικόνα , η διαμόρφωσή του λοιπόν είναι ανάλογη .

Το πορτόνι αποτελείται βασικά από δύο πεσσούς και δύο πτερύγια , δύο μικρότεροι πεσσοί σχηματίζονται καμμιά φορά στα άκρα των πτερυγίων , έτσι δημιουργείται μια σύνθεση από ένα κεντρικό στοιχείο , την είσοδο , και δύο μικρότερα πλήρη στοιχεία που την πλαισιώνουν δεξιά και αριστερά , μια μικρή γεφυρούλα καλύπτει την τάφρο - τον *τράφο* - που βρίσκεται μπροστά του , κατά μήκος του δρόμου . Το άνοιγμα των πεσσών του πρέπει να αφήνει άνετο πέρασμα για μια ιππήλατη άμαξα και να μπορεί συγχρόνως να κλείνεται με δίφυλλη θύρα , το πρόβλημα φυσικά είναι κυρίως καλλιτεχνικό και η φαντασία του τεχνίτη είναι ελεύθερη να εκφραστεί με πολλούς τρόπους , με μόνη την υποχρέωση της εξυπηρετήσεως των στοιχειωδών λειτουργικών απαιτήσεων που αναφέραμε προηγουμένως . Είναι έτσι εύκολο να συναντήσει κανείς πολλών ειδών πορτόνια , απλά και αυστηρά , ελαφρά και χαριτωμένα , κάποτε και λίγο υπερβολικά . Η κατασκευή τους γίνεται πάντα από λαξευτό ασβεστόλιθο , πωρόλιθο ή ψαμμίτη , σε συνδυασμό με τις επιχρισμένες επιφάνειες των εκατέρωθεν πτερυγίων και οι λεπτομέρειες τους έχουν συχνά πολύ ενδιαφέρον .

Η Μα'ίστρα

Η *μα'ίστρα* , ο δρόμος δηλαδή , που ξεκινώντας από το πορτόνι θα οδηγήσει τον επισκέπτη στο αρχοντικό , είναι σχεδόν πάντοτε ευθύγραμμη , έχει το πλάτος του πορτονιού και μερικές φορές περιβάλλεται από πικροδάφνες , ευκάλυπτοι ή κυπαρίσσια μπορεί επίσης να τονίζουν την αρχή της κοντά στο πορτόνι , η ευθεία χάραξη της δεν αλλάζει έστω και αν η κατά μήκος κλίση μεγαλώσει αισθητά , μπορεί όμως όταν η κλίση είναι στο τέλος απαγορευτική , να

σταματά μπροστά σε μια μεγαλοπρεπή κλίμακα . Ανεβαίνοντας την κλίμακα αυτή ο επισκέπτης θα βρεθεί στην αυλή και , συγχρόνως , στον άξονα της εισόδου του αρχοντικού .

Παρεκκλίσεις από τον τυπικό αυτό τρόπο διατάξεως της οδού προσπελάσεως συναντώνται μόνον όταν δεν μπορεί η θέση του αρχοντικού και η θέση της εισόδου του κτήματος , του πορτονιού , να διαταχθούν από λόγους τοπογραφικούς στον ίδιο άξονα , αλλά και τότε κάποιος τρόπος βρίσκεται ώστε ο επισκέπτης να μπορεί από το πορτόνι να αντικρύσει το αρχοντικό , έστω κυττάζοντας πλάγια . Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι οι σχετικές θέσεις των υπολοίπων στοιχείων του συγκροτήματος , των αλωνιών δηλαδή , των κτηρίων και του κήπου μεταβάλλεται , αυτά εξακολουθούν να υπακούουν στον άξονα συμμετρίας που ορίζεται από το αρχοντικό . Πολλές φορές το τέρμα της μαΐστρας σημειώνεται με ένα δεύτερο πορτόνι , μικρότερων διαστάσεων , που παίζει τον ρόλο πύλης του προαυλίου του αρχοντικού .

Η Αυλή

Η αυλή άλλοτε είναι απλώς χωμάτινη , άλλοτε όμως πλακοστρώνεται με ορθογώνιες ή τετράγωνες πλάκες και πάντοτε περιορίζεται από ένα χαμηλό πεζούλι , γλάστρες λαξευτές ακουμπούν πάνω του , και άλλοτε μικρά βάθρα με τέτοιες γλάστρες το διακόπτουν , δίνοντάς του ένα πλούτο και μια πολυτέλεια που , στο τέλος , ξενίζουν για την τόση φροντίδα που φανερώνουν .

Στην αυλή αλλά σε θέση όχι τυπικά καθωρισμένη βρίσκεται το πηγάδι , το στόμιό του - το *φιλιατρό*- που είναι πάντα λαξευμένο σε ατόφιο κομμάτι σκληρού ασβεστόλιθου συνήθως γκριζου , είναι οκταγωνικό και ακουμπά πάνω σε μια χαμηλή απλή βάση από μια βαθμίδα . Οι οκτώ έδρες της παραπλεύρου επιφανείας του είναι διακοσμημένες με απλά γεωμετρικά σχήματα ενώ σε κάποια από αυτές μπορεί να βρίσκεται σκαλισμένο το οικόσημο του ιδιοκτήτη . Η άντληση του νερού μπορεί να γίνεται είτε απ' ευθείας είτε με τη βοήθεια μιας μικρής τροχαλίας , για την ανάρτησή της χρησιμοποιούνται τότε τρεις κατακόρυφες σιδερένιες ράβδοι που στηρίζονται σε αντίστοιχα σημεία του στομίου και καμπυλώνονται επάνω για να ενωθούν και να σχηματίσουν το σημείο της αναρτήσεως . Οι βαθειές αυλακώσεις που το σχοινί έχει δημιουργήσει στο εσωτερικό χείλος του στομίου μαρτυρούν για την ηλικία των πηγαδιών αυτών .

Το αρχοντικό

Στο κέντρο της όλης συνθέσεως βρίσκεται πάντα , όπως είπαμε , το δώροφο κτήριο της κατοικίας , ελάχιστα υπερυψωμένο στα παλαιότερα παραδείγματα και κάπως περισσότερο στα νεώτερα , περιλαμβάνει στο μεν ισόγειο την είσοδο , το κλιμακοστάσιο , βοηθητικούς χώρους και χώρους υποδοχής , στον δε όροφο τα υπνοδωμάτια . Καλύπτεται φυσικά με στέγη που μπορεί να περιλαμβάνει σοφίτα . Σε αρκετές περιπτώσεις υπάρχει και δεύτερος όροφος , περιοριζόμενος στο κεντρικό τμήμα μόνο του κτηρίου και , τότε ο πρώτος όροφος παίρνει πιο έντονα τον χαρακτήρα του **Piano Nobile** που γενικά στα αρχοντικά της εξοχής , τονίζεται λιγώτερο από ότι στα αρχοντικά της πόλεως .

Όλοι οι χώροι του αρχοντικού είναι άνετοι και ευρύχωροι , η επιμέλεια έξ άλλου της κατασκευής - άν και όχι πάντα η αρτιότητα - είναι φανερή , φανερή ακόμη είναι η φροντίδα για την πολυτελή εμφάνιση , στα νεώτερα ιδίως παραδείγματα , είναι τέλος ιδιαίτερα αξιοσημείωτη η πολυτέλεια της επιπλώσεως των διαφόρων χώρων του αρχοντικού και το πλήθος των έργων και αντικειμένων τέχνης , που πάρα πολλές φορές ξαφνιάζει , όταν μάλιστα θυμηθεί κανείς πως πόκειται για επίπλωση της θερινής εξοχικής κατοικίας .

ΤΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΜΑΚΡΗ

Από τα παλαιότερα παραδείγματα αρχοντικών που δεν ακολουθούν την τυπική διάταξη που περιγράψαμε , είναι το αρχοντικό της οικογένειας Μακρή στο Μουζάκι . Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι προέρχεται από τη μετατροπή παλαιότερου κτίσματος που υπήρχε στην θέση εκείνη , όταν το κτήμα περιήλθε στην κατοχή της οικογενείας . Στο ισόγειό του είναι διατεταγμένοι οι λινοί και μια άνετη στοά που στην πρόσοψη κλείνεται με μια κομψή τοξοστοιχία , και που έχει προστεθεί για να αυξήσει την επιφάνεια της κατοικίας , που βρίσκεται στον όροφο . Στο ισόγειο επίσης , συνεχόμενο με το κτήριο , βρίσκεται το οικογενειακό παρεκκλήσιο με ένα μικρό κομψό κωδωνοστάσιο και , πίσω του , το κλιμακοστάσιο . Μπροστά από το κωδωνοστάσιο είναι το πηγάδι με το λαξευτό οικόσημο της οικογενείας .

Το όλο συγκρότημα είναι αξιόλογο και ιδιαίτερα η κύρια όψη του αρχοντικού , είναι φανερό πως έχει σχεδιαστεί από τεχνίτη ικανό , που μπόρεσε να δώσει στο έργο αναλογίες ευχάριστες , υπερπηδώντας δεσμεύσεις που προ'υπήρχαν , αξιοσημείωτη είναι η λύση που έχει δοθεί στο κεντρικό τμήμα της προσόψεως , εκεί όπου τα τρία συνεχόμενα παράθυρα του ορόφου - ένα θέμα που θυμίζει μορφές από την ηπειρωτική Ελλάδα - συντίθεται με δύο τόξα του ισόγειου , με την παρεμβολή ενός λαξευτού πέτρινου στηθαίου . Αυτό είναι άλλωστε και το μόνο έντονο στοιχείο της όψεως , που έχει γενικά διαμορφωθεί με απλά μέσα , αλλά και με αρκετή κομψότητα και χάρη . Για την ηλικία του κτιρίου δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία . Είναι πάντως βέβαιο ότι υπήρχε , στη σημερινή του μορφή , τουλάχιστον από τα μέσα του ΙΗ' αιώνα , πράγμα που μπορεί να σημαίνει πως είναι ακόμη παλαιότερο . Το ενδιαφέρον αυτό κτήριο βρίσκεται σήμερα σε κακή κατάσταση και , πολύ γρήγορα , θα καταστραφεί τελείως .

ΤΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΖΩΗ

Ένα δεύτερο παλαιό αρχοντικό που παρουσιάζει κάποιες παρεκκλίσεις από τη τυπική συμμετρική διάταξη είναι αυτό που ανήκει στην οικογένεια Χ.Λ. Ζώη . Το αρχοντικό βρίσκεται στις Βαρές , κοντά στις δυτικές υπώρειες του λόφου του Κάστρου , αποτελείται δε από το καθαυτό κτήριο της κατοικίας και μια πτέρυγα - σήμερα υπάρχουν τμήματά της μόνο - που καταλήγει στο παρεκκλήσιο . Το πορτόνι και η μαΐστρα είναι τοποθετημένα πλάγια και όχι αξονικά , μια άλλη όμως μεγάλη μαΐστρα ξεκινά από τον άξονα του αρχοντικού και διασχίζει όλο το κτήμα που απλώνεται μπροστά του . Το αρχοντικό είχε αρχικά ισόγειο , α' όροφο και β' όροφο στο κεντρικό τμήμα . Σήμερα σώζεται το ισόγειο , τμήματα της πτέρυγας και το παρεκκλήσιο και οι ιδιοκτήτες του με πολλές φροντίδες συντηρούν όχι μόνο το ίδιο το κτήριο , αλλά και όλη την παλιά εσωτερική του ατμόσφαιρα . Εδώ το κτήριο της κατοικίας έχει μια σχεδόν συμμετρική διάταξη και οι άνετοι χώροι του μας δίνουν μια αρκετά σαφή ιδέα της αρχοντικής κατοικίας των μέσων του ΙΗ' αιώνα , εποχής όπου τοποθετείται το κτήριο , αν λάβουμε υπ' όψη μας τη σειρά των διαδοχικών ιδιοκτητών του .

Έχουν γίνει και αυτές πόρτες στην ίδια αρχή της συμμετρίας που ... ακολουθεί το κτήριο . Είναι αξιοσημείωτο ότι στο ισόγειο συντηρούνται θέσεις , όπως στην οικία του ... με άλλα από τις κλιμακωτές ανέσεις στον όροφο . οι καλύτερες θέσεις της του ισόγειου είναι ... και του τύπου ... όπως στον κεντρικό χώρο της εισόδου , ένα κεντρικό , επικεφαλής δηλαδή με σινιάλομα , όπως στους χώρους που υπάρχουν δεξιά και αριστερά της εισόδου .

Ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον στοιχείο του κτηρίου είναι το βαθύ κλιμακωτικό ... του και ο τρόπος με τον οποίο καταλήγει στον όροφο , με τους λαιμικούς πεσσούς και σπινθήρον την οροφή και την όλη , γενικά , αξιοσημείωτη διαμόρφωση του χώρου . Πρέπει εδώ να προστεθεί ότι ο χώρος που κλιμακωτικώς στον όροφο ήταν αρχικά ανοικτός προς τη μεσημέρια και σχημάτιζε έτσι μια πολύ βαθιά σταγασμένη βαράντα . Η διαμόρφωση της άψευδας του αρχοντικού είναι πολύ απλή και οι αναλογίες της το κάνουν κάπως βαρύ , δίνοντας τον μια κάποια εντύπωση αυστηρότητας , είναι φανερό ότι το κτήριο του κτηρίου είναι μικρό , λείπει δε και κάποια έσοχα και μικρή παραγωγή , μοναδικό στοιχείο της όψης είναι το λαξευτό κτήριο στηθείο του κεντρικού κλιμακωτικού , ένα στοιχείο που συνιστάται ήδη και στο αρχοντικό Μιαρή .

Το αρχοντικό Κοκκίνη είναι καθαρότερο από τα αρχοντικά της εποχής , λιγότερα και απλότερα σε όλη . Τόσο η απλή και η βαρύνουσα μορφή του , όσο και η κλιμακωσία του θέλου , ενός αρκετά σπάνιου σε νεότερες κατοικίες στοιχείου , αλλά και η απρόσβαση , δείχνουν ότι το κτήριο μπορεί να τοποθετηθεί στην 2' τάξη , ενώ δεν είναι ασύμμετρο , το ισόγειό του να είναι ακόμη καλύτερο . Σημειώνοντας το αρχοντικό Κοκκίνη διατηρεί την πιο πολιτεία διαμόρφωση σήμας και κλιμακωσία των ολιγαίων και της επενδύσεως αριθμό λαξευμένων κρημάτων που έχουν προφανώς υπέροχα αρμοστάσια στα αρχοντικά κτήρια . Διαμορφώνοντας ένα σύνολο με πολλές ιδιότητες .

ΤΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΚΟΚΚΙΝΗ

Από τα πιο παλιά αρχοντικά , που ακολουθούν την τυπική διάταξη που περιγράψαμε . είναι το αρχοντικό της οικογένειας Κοκκίνη , στο Μπουγιάτο . Από το πορτόνι , η μαΐστρα οδηγεί , με μια πολύ μικρή περέκκλιση στην αρχή , στον άξονα ακριβώς του διώροφου αρχοντικού . Δεξιά και αριστερά εκτείνονται οι ισόγειες βοηθητικές πτέρυγες , εμπρός δε τα αλώνια , περιφραγμένα από πεζούλι διακοπτόμενο από μικρά βάθρα με λαξευτές γλάστρες . Δύο ακόμη πορτόνια υπάρχουν , στην αρχή των αλωνιών και στη συνάντηση της μαΐστρας με την αυλή , άλλα δύο βρίσκονται στα άκρα της επιμήκους αυλής και οδηγούν σε τμήματα του κτήματος . Η συμμετρία έχει επιβάλει και δύο ωραιότατα πηγάδια , όπως είδαμε και στο αρχοντικό Ζώη .

Από το κεντρικό κτήριο σώζεται σήμερα το μισό μόνο , ενώ το υπόλοιπο έχει καταρρεύσει . Το κτήριο ακολουθεί αυστηρά την αρχή της συμμετρίας . Στο ισόγειο βρίσκονται χώροι διαμονής και βοηθητικοί , τα *μετζάα* , στο δε όροφο τα υπνοδωμάτια , ένα μεγάλο σαλόνι και άλλοι χώροι διαμονής ή εργασίας . Ωρισμένες νεώτερες προσθήκες , στο πίσω μέρος του κτηρίου ,

έχουν γίνει και αυτές πάνω στην ίδια αρχή της συμμετρίας που γενικά ακολουθεί το κτήριο .

Είναι αξιοσημείωτο ότι στο ισόγειο συναντούμε θόλους , όπως στον εγκάρσιο διάδρομο και κάτω από τις κλίμακες ανόδου στον όροφο , οι υπόλοιπες οροφές όμως του ισογείου είναι ξύλινες , είτε του τύπου *Σανσοβίνο* , όπως στον κεντρικό χώρο της εισόδου , είτε επίπεδες , επενδυμένες δηλαδή με σανίδωμα , όπως στους χώρους που υπάρχουν δεξιά και αριστερά της εισόδου .

Ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον στοιχείο του κτηρίου είναι το διπλό κλιμακοστάσιό του και ο τρόπος με τον οποίο καταλήγει στον όροφο , με τους λεπτούς πεσσούς που στηρίζουν την οροφή και την όλη , γενικά , αξιοπρόσεκτη διαμόρφωση του χώρου . Πρέπει εδώ να προστεθεί ότι ο χώρος του κλιμακοστασίου στον όροφο ήταν αρχικά ανοικτός προς τη μεσημβρία και σχημάτιζε έτσι μια πολύ βαθειά στεγασμένη βεράντα . Η διαμόρφωση της όψεως του αρχοντικού είναι πολύ απλή και οι αναλογίες της το κάνουν κάπως βαρύ , δίνοντάς του μια κάποια εντύπωση αυστηρότητας , είναι φανερό ότι το ύψος του ισογείου είναι μικρό , λείπει δε και κάποια έστω και μικρή υπερύψωση , μοναδικό στολίδι της όψεως είναι το λαξευτό πέτρινο στηθαίο του κεντρικού παραθύρου , ένα στοιχείο που συναντήσαμε ήδη και στο αρχοντικό Μακρή .

Το αρχοντικό Κοκκίνη είναι πιθανότατα το παλαιότερο από τα αρχοντικά της εξοχής , τμήματα του οποίου σώζονται ακόμη . Τόσο η απλή και η βαρειά μορφή του , όσο και η παρουσία του θόλου , ενός αρκετά σπάνιου σε νεώτερες κατασκευές στοιχείου , αλλά και η παράδοση , δείχνουν ότι το κτήριο μπορεί να τοποθετηθεί στον 12' αιώνα , ενώ δεν είναι απίθανο , το ισόγειό του να είναι ακόμη παλαιότερο . Συγχρόνως , το αρχοντικό Κοκκίνη διατηρεί την πιο πολυτελή διαμόρφωση αυλής και περιβόλου των αλωνιών και ένα ασυνήθιστο αριθμό λαξευτών πορτονιών που έχουν προφανώς αργότερα προστεθεί στο αρχικό κτήριο , διαμορφώνοντας ένα σύνολο με πολλές αξιώσεις .

ΤΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΚΑΡΡΕΡ

Τα αρχοντικά της εξοχής , πολλά από τα οποία δεν σώζονται καθόλου πια , ή σώζονται τα ερείπιά τους , γνωρίζουν την μεγαλύτερη ακμή τους στον 19^ο αιώνα . Κτίζονται τότε νέα μεγαλοπρεπή κτήρια στη θέση παλαιότερων αρχοντικών που είτε είχαν καταστραφεί από προηγούμενους σεισμούς , είτε δεν ικανοποιούσαν πια τις νέες απαιτήσεις των ιδιοκτητών τους , που δεν επεδίωκαν πια μια *ανάλογη* προς τα ευρωπαϊκά πρότυπα ζωής εξοχική κατοικία , αλλά μια ουσιαστική αναμέτρηση με τα ίδια τα πρότυπα . Έτσι , λίγο μετά τα μέσα του 19^ο αιώνα κτίζεται το αρχοντικό της οικογένειας Καρρέρ στο Παλιοκάντουνο . Σχεδιασμένο από τον Τσίλλερ , με την σαφώς ρομαντική διάθεση αναβίωσης ενός νεογοθτικού πνεύματος , το αρχοντικό δείχνει άλλη μια φορά το υψηλό επίπεδο των απαιτήσεων που έπρεπε να εξυπηρετήσουν τα κτήρια αυτά . Φυσικά , στη διαμόρφωση των όψεων του χρησιμοποιούνται στοιχεία ξένα προς την τοπική παράδοση , πράγμα βέβαια που ήταν αναπόφευκτο να συμβεί . Το κτήριο , όπως και όλο το συγκρότημα , ακολουθεί την τυπική συμμετρική διάταξη που περιγράψαμε ήδη . Στο ελαφρά υπερυψωμένο ισόγειο έχουν διαταχθεί οι χώροι υποδοχής και οι βοηθητικοί , καθώς και ένα άνετο κλιμακοστάσιο , στον άξονα της συνθέσεως . Στον όροφο είναι τα υπνοδωμάτια και το γνωστό ήδη κεντρικό σαλόνι . Η διαμόρφωση των όψεων έχει γίνει με ιδιαίτερη επιμέλεια , λαξευτά μαρμάρινα υπέρθυρα , περιθώρια παραθύρων , φουρούσια του εξώστου του ορόφου , στοιχεία μια επίσημης πια αρχιτεκτονικής , ανεβάζουν το ευρύχωρο μεν και μεγάλο , αλλά απλό αρχοντικό των προηγούμενων εποχών , σε ένα τελείως διαφορετικό επίπεδο . Το κτίριο υπέστη μεγάλες ζημιές από τους σεισμούς του 1953 και σήμερα διατηρείται το ισόγειο μόνο κι' αυτό όχι πλήρες .

ΤΑ ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΟΙ ΛΙΝΟΙ

Δεξιά και αριστερά από το αρχοντικό εκτείνονται οι δύο ισόγειες επιμήκεις πτέρυγες , που περιλαμβάνουν του χώρους τους απαραίτητους για την λειτουργία και εκμετάλλευση του κτήματος και την αποθήκευση των προ'ϊόντων . Το πιο ενδιαφέρον τμήμα των πτερύγων αυτών είναι οι *λινοί* που καταλαμβάνουν συνήθως ολόκληρη τη μια από τις δύο πτέρυγες , ο χώρος είναι ενιαίος και περιλαμβάνει τους λινούς έν σειρά , θέσεις για τα διάφορα απαραίτητα εξαρτήματα του πατήματος των σταφυλιών και θέσεις για την τοποθέτηση των βαρελιών με το κρασί . Οι λινοί χρησιμοποιούνται λίγες μόνο ημέρες κάθε χρόνο , όσες κρατά ο τρύγος και το πάτημα , τις ημέρες αυτές όμως χρησιμοποιούνται εντατικά , μεγάλες ποσότητες σταφυλιών μεταφέρονται και πρέπει να πατηθούν γρήγορα , να βγει ο μούστος και να μπει στα βαρέλια . Ότι μένει από το πάτημα των σταφυλιών , τα *τσιπούρα* , θα στυφτούν σε ειδική μηχανή , την *τσιπουριά* και θα βγει ένα δεύτερης ποιότητας κρασί . Έξ άλλου είναι ανάγκη να υπάρχουν περισσότεροι λινοί γιατί θα πατηθούν περισσότερα από ένα είδη σταφυλιών . Έτσι , οι λινοί πρέπει να είναι μελετημένοι και οργανωμένοι τέλεια , ώστε να ανταποκριθούν σε ένα μέγιστο προσπάθειας και αποδόσεως μέσα σε ένα ελάχιστο χρόνου .

Οι λινοί αποτελούν , για τους λόγους αυτούς , ένα από τα πιο μελετημένα τμήματα του συγκροτήματος του αρχοντικού . Νομίζω πως το πιο ωραίο παράδειγμα του είδους αποτελούν οι λινοί του αρχοντικού Καρρέρ , η πτέρυγα στην οποία βρήσκονται αποτελείται από ένα ορθογώνιο ενιαίο χώρο , εσωτερικών διαστάσεων 11,20 X 20,65 μ . , η μισή επιφάνεια του οποίου καταλαμβάνεται από τέσσερις λινούς , καθ' ένας είναι χωρισμένος σε δύο μικρότερους , έτσι ώστε είναι δυνατόν να εργάζονται συγχρόνως οκτώ ομάδες εργατών και να πατούν περισσότερα είδη σταφυλιών . Η τροφοδοσία με σταφύλια γίνεται από τέσσερες εξωτερικές θύρες , μια για κάθε λινό . Ένας πλατύς διάδρομος , εμπρός από τους λινούς , επιτρέπει την άνετη κίνηση των εργαζομένων , ενώ ένα πλατύ πεζούλι κατά μήκος του τοίχου , στην άλλη πλευρά του διαδρόμου , χρησιμεύει για την τοποθέτηση των βαρελιών . Η κατασκευή των λινών είναι πάντα εξαιρετικά προσεγμένη . Το δάπεδό τους στρώνεται με μεγάλες ορθογωνικές πλάκες , στις οποίες δίνονται οι απαραίτητες κλίσεις ώστε ο μούστος να τρέχει προς τη θέση όπου βρήσκεται το *σωληνάρι* , μια πέτρινη δηλαδή υδρορροή , από την οποία ο μούστος πέφτει μέσα στο ειδικό δοχείο . Οι λινοί , τμήμα αναπόσπαστο του αρχοντικού , διαμορφώνεται εξωτερικά με τον ίδιο τρόπο που διαμορφώνεται και η κατοικία . Στην περίπτωση του αρχοντικού Καρρέρ οι λινοί έχουν διαμορφωθεί σύμφωνα με τη νεογοτθική αρχιτεκτονική της κατοικίας , ενώ στα παλαιότερα παραδείγματα η εξωτερική διαμόρφωση είναι πολύ απλούστερη .

Οι υπόλοιποι βοηθητικοί χώροι , όπως οι κατοικίες του παραστάτη και του βοηθητικού προσωπικού , αποθήκες , στάβλοι κ.τ.λ. καταλαμβάνουν την άλλη επιμήκη , συμμετρική ως προς τους λινούς πτέρυγα , παρατασσόμενοι , χωρίς ιδιαίτερη λειτουργική μεταξύ τους σύνθεση . Μικρότερα κτίσματα , ανάλογα με τις ειδικές ανάγκες , είναι δυνατόν να συμπληρώνουν το όλο συγκρότημα .

ΤΟ ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙΟ

Το οικογενειακό παρεκκλήσιο είναι ένα σημαντικό συμπλήρωμα του συγκροτήματος του αρχοντικού . Μικρών διαστάσεων και απλό στην εμφάνιση , επιφυλάσσει στον επισκέπτη την έκπληξη του πλούσιου εσωτερικού του . Είναι φυσικά πάντα μια πλήρης μονόκλινη κεραμοσκεπής βασιλική , χωρίς όμως προεξέχουσα κόγχη ιερού , που διαμορφώνεται στο πάχος του τοίχου , τίποτε δεν λείπει , εκτός από τον γυναικωνίτη που εδώ είναι λειτουργικά άχρηστος . Υπάρχουν τα στασίδια , το τέμπλο με τις παλιές , ωραίες δεσποτικές εικόνες , το ιερό με την αγία τράπεζα και τις βοηθητικές κόγχες , τα αφιερώματα . Στο κέντρο του δαπέδου υπάρχει ο οικογενειακός τάφος με το οικόσημο ή κάποιο έμβλημα και την σχετική επιγραφή . Στο παρεκκλήσιο του αρχοντικού Μακρή η πλάκα του οικογενειακού τάφου φέρει την επιγραφή **ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΟΜΗΤΩΝ ΜΑΚΡΗ** , κάτω από το ανάγλυφο οικόσημο . Στο παρεκκλήσιο του αρχοντικού Λούντζη , στη Σαρακίνα , η αντίστοιχη επιγραφή είναι δίγλωσση , και μεν ελληνικά γράφει **ΚΟΝΙΣ ΤΟΥ ΕΥΓΕΝΟΥΣ ΟΙΚΟΥ ΚΟ ΛΟΥΝΖΤΗ** , η δε λατινική **PULVIS NOB : FAMILIAE CO : LUNZI** . Είναι ακόμη αξιοσημείωτο ότι στα οικογενειακά αυτά παρεκκλήσια υπάρχει στο δάπεδο και ο ανάγλυφος δικέφαλος αετός που , όπως θα δούμε συναντάται συχνά και στις ρόλουιτες εκκλησίες της Ζακύνθου . Η ύπαρξη του παρεκκλησίου και του οικογενειακού τάφου είναι ίσως η πιο έντονη εντύπωση και η πιο συγκινητική απόδειξη της μακρόχρονης ιστορίας του αρχοντικού και της οικογένειας που το κατοικεί . Κι' αυτός είναι ο λόγος , μαζί με τη βαθεία πίστη των ανθρώπων , που κάθε φορά , μετά από κάθε σεισμό , το πρώτο κτήριο που επισκευάζεται είναι το παρεκκλήσιο .

Ο κήπος , που αναπτύσσεται πίσω από το όλο συγκρότημα , είναι το τελευταίο απαραίτητο συμπλήρωμα της τυπικής διατάξεως του αρχοντικού , η εκτασή του είναι αρκετά μεγάλη , ικανή να φιλοξενήσει πλήθος ανθρώπων , είναι γεμάτος κάθε λογής δέντρα , οπωροφόρα ή διακοσμητικά , φυλλοβόλα ή αιθαλή , ευκάλυπτοι , λεύκες , κυπαρίσσια , κουκουναριές πελώριες, δίνουν σκιά και δροσιά στον περιπατητή που θα θελήσει να περιπλανηθεί και να ξεκουραστεί σε κάποιο μικρό αναπαυτήριο . Ο κήπος είναι και η τελευταία ανάμνηση που μένει από όσα αρχοντικά έχουν οριστικά καταστραφεί . Οι πυκνές συστάδες των ψηλών δέντρων , που υπάρχουν σε διάφορα σημεία του κάμπου της Ζακύνθου , σημειώνουν τις θέσεις όπου υπήρχαν τα παλιά μεγάλα αρχοντικά .

Η ΣΑΡΑΚΙΝΑ

Το λαμπρότερο παράδειγμα εξοχικού αρχοντικού είναι η Σαρακίνα , ένα από τα αρχοντικά της οικογένειας Λούντζη , που βρήσκειται στην ομώνυμη θέση , κοντά στον Παντοκράτορα . Το όλο συγκρότημα βρήσκειται στην κορυφή ενός λόφου και είναι προσπελάσιμο από τρία σημεία . Η κύρια προσπέλαση πάντως γίνεται δια μέσου της *μαΐστρας* που έχει μήκος περισσότερο από ένα χιλιόμετρο και είναι κατασκευασμένη κάθετα προς την κλίση του λόφου , στην κορυφή του οποίου , διασχίζοντας το κτήμα και τα αλληπάλληλα επίπεδα των αλωνιών που είναι διατεταγμένα δεξιά και αριστερά της , μπροστά από το αρχοντικό . Κάθετα προς την *μαΐστρα* και ακριβώς στον άξονά της , υψώνεται το συγκρότημα του αρχοντικού , που εδώ περιλαμβάνει σε ένα ενιαίο κτήριο , τόσο το κτίριο της κατοικίας , όσο και τις πτέρυγες με τους βοηθητικούς χώρους .

Η ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΗ

Το κτίριο αναπτύσσεται σε ένα επίπεδο που δημιουργείται στην κορυφή του λόφου , διαστάσεων περίπου 30.00 μ. X 130.00 μ. Η αρχική μορφή του κτηρίου μας είναι γνωστή από ένα σκίτσο του 1850

(εικόνα ...) , στο οποίο διακρίνεται καθαρά το υπερυψωμένο κεντρικό τμήμα , που είναι η κατοικία και οι εφαιπτόμενες πτέρυγες των βοηθητικών .

Από το σκίτσο αυτό είναι φανερό ότι έχουμε να κάνουμε με ένα μεγάλο μεν , αλλά , απλής ακόμα , μορφής , κτήριο . Ένα αρχιτεκτονικό σχέδιο της ίδιας προσόψεως (εικόνα ...) , ανυπόγραφο ατυχώς και αχρονολόγητο , μας πληροφορεί για την πολύ πλουσιότερη μορφή που επρόκειτο να δωθεί στο κτήριο . Το σχέδιο αυτό ωστόσο δεν πραγματοποιήθηκε . Φαίνεται πως αντί για αυτό , αποφασίστηκε μια γενική κατασκευή του κτηρίου , που κατέληξε στη μορφή που μας παρουσιάζει ένα δεύτερο σωζόμενο αρχιτεκτονικό σχέδιο (εικόνα...) , τη μορφή δηλαδή που με τις ασημαντες διαφορές υπάρχει και σήμερα . Το κτήριο έχει γενικές εξωτερικές διαστάσεις 11.60 X 85.50 μ. αποτελείται από ένα κεντρικό , σημαντικά υπερυψωμένο , διώροφο τμήμα , που είναι η κατοικία ακολουθούν , δεξιά και αριστερά , δύο χαμηλότερες πτέρυγες , με την ίδια υπερύψωση , αλλά με έναν όροφο , που περιλαμβάνουν επίσης χώρους κατοικίας τέλος , συμμετρικά και πάλι , είναι διατεταγμένες δύο επιμήκεις ισόγειες πτέρυγες που περιλαμβάνουν τους βοηθητικούς χώρους , και στη μεν δεξιά πτέρυγα είναι οι λινόι , στην δε αριστερή αποθήκες και κατοικίες του προσωπικού .

Μεμονωμένα κτίρια , επίσης συμμετρικά διατεταγμένα ως προς τον άξονα της όλης συνθέσεως , προορίζονται για την κατοικία του παραστάτη , τους στάβλους κ.τ.λ. Πίσω από το κτήριο εξ άλλου υπάρχει μια δεύτερη αυλή , το πηγάδι , ο κήπος και το παρεκκλήσιο . Οι δύο κύριες όψεις του συγκροτήματος , οι μακρές , είναι προσανατολισμένες προς την ανατολή η μία και προς τη δύση η άλλη , είναι αξιοσημείωτο ότι και οι δύο αυτές όψεις έχουν ουσιαστικά την ίδια αξία , αφού το διαμπερές , όπως θα δούμε , σαλόνι του ισογείου , είναι προσπελάσιμο και από τις δύο όψεις , αυτή είναι και η αιτία της πολυτελούς διαμορφώσεως των εξωτερικών κλιμάκων που υπάρχουν και στις δύο , πράγμα που παρατηρούμε και στα αντίστοιχα Βενετσιάνικα παραδείγματα . Αξιοσημείωτο ακόμη είναι ότι το οικόσημο είναι εντοιχισμένο στην ανατολική όψη , στην εστραμμένη δηλαδή προς τον κήπο και όχι σ' αυτήν που βλέπει προς την *μαΐστρα* , ο δυσμενής δυτικός προσανατολισμός είναι φανερό ότι έχει συντελέσει στο να πάρει πολύ μεγαλύτερη σημασία η ανατολική όψη , παρ' όλο που δεν είναι αυτή με την οποία το όλο συγκρότημα προβάλλεται και κυριαρχεί στο τοπίο .

Η Σαρακίνα αποτελεί το πιο τέλειο παράδειγμα της τυπικής πλατυμέτωπης συμμετρικής γενικής διατάξεως των αρχοντικών της εξοχής, για την οποία μιλήσαμε. Η διάπλαση εξ άλλου των όγκων του κτηρίου μέσα σε ένα γενικό τριγωνικό σχήμα με πολύ μεγάλη βάση, στην επίπεδη κορυφή ενός μαλακού λόφου, προσδίδει στο σύνολο μια ήρεμη μεγαλοπρέπεια.

Η διαμόρφωση των όψεων του κτηρίου γίνεται με στοιχεία νεοκλασσικά. Η ανάμνηση ωστόσο του Μπαρόκ είναι φανερή στον τρόπο με τον οποίο μεταχειρίζεται ο αρχιτέκτονας τα στοιχεία αυτά, όπως τους διπλούς κίονες της βεράντας της ανατολικής όψεως και τις διπλές παραστάδες των ισογείων περύγων. Αλλά και η παλιά παράδοση της εσωτερικής διατάξεως της κατοικίας με το μεγάλο, διαμπερές εδώ *πόρτεγο*, μια κληρονομιά που έρχεται από την Βενετία, και την συμμετρική διάταξη των υπολοίπων χώρων υποδοχής στο ισόγειο και των κοιτώνων στον όροφο, διατηρείται επίσης στην Σαρακίνα, που γίνεται έτσι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο οι παραδόσεις των περασμένων αιώνων και τα καλλιτεχνικά ρεύματα της εποχής της, συντίθεται εδώ σε ένα σύνολο ενιαίο, αρμονικό και μνημειώδες.

Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΩΝ ΟΨΕΩΝ

Η διαμόρφωση όλων των όψεων του κτηρίου είναι εξαιρετικά επιμελημένη από μαρφολογική άποψη , άν και όχι από κατασκευαστική . Τα επίκρανα και οι βάσεις των παραστάδων , τα περιθώρια και τα υπέρθυρα των ανοιγμάτων , τα γείσα και , γενικά , όλα όσα από ρυθμολογική άποψη απαιτούνται , είναι λαξευμένα σε ανοικτόφαιο μαλακό ασβεστόλιθο ή πωρόλιθο . Στα πόρινα αυτά λαξευτά μέλη , τα οποία παρουσιάζουν μεγάλη φθορά , έχει εκ των υστέρων προστεθεί τραβηχτό επίχρησμα για να επανέλθουν στην αρχική τους μορφή . Φαίνεται πως αυτό συνέβη όταν ανακατασκευάστηκε το κτήριο και τα υπάρχοντα τμήματα εντάχθηκαν στη νέα μορφή . Από γκρίζο εξ άλλου ασβεστόλιθο έχουν κατασκευασθεί οι κίονες της ανατολικής βεράντας και οι βαθμίδες των κλιμάκων και των δύο κυρίων όψεων . Ενδιαφέρουσα είναι η διαμόρφωση των βαθμίδων των εξωτερικών αυτών κλιμάκων . Κόγχες , τέλος , με προτομές , υπέρθυρα με ανάγλυφα διακοσμητικά σχέδια , το εντοιχισμένο ανάγλυφο οικόσημο , δίνουν το μέτρο της επιζητούμενης πολυτέλειας και συμπληρώνουν την αρχιτεκτονική του συγκροτήματος που είναι η ίδια σε όλες τις πλευρές , σε όλες τις πτέρυγες , ακόμη και στο ανεξάρτητο ισόγειο σπίτι του παραστάτη . Χαρακτηριστικές εξ άλλου είναι ωρισμένες καθαρά λειτουργικές λεπτομέρειες , όπως οι σιδερένιοι χαλκάδες που υπάρχουν κατά μήκος των εξωτερικών όψεων των βοηθητικών πτερύγων και που χρησιμεύουν για το δέσιμο των ζώων που μεταφέρουν τα προΐόντα .

Το κτήριο είναι χρωματισμένο κόκκινο , το αγαπητό στα εξοχικά σπίτια της Ζακύνθου χρώμα , με λευκές τις παραστάδες , τα επιστύλια , τα γείσα και τα περιθώρια των ανοιγμάτων και πράσινα τα κουφώματα , έντονα έτσι βαμμένη , με φόντο το βαθύ πράσινο των αιωνόβιων ψηλών δέντρων του κήπου , η Σαρακίνα παραμένει και σήμερα , ερειπωμένη έστω , ένα από τα πιο χαρακτηριστικά και τα πιο σημαντικά κτήρια της Ζακύνθου , το μέγεθός της , η μορφή της , η σύνθεση με το περιβάλλον , εξακολουθούν και σήμερα να διατηρούν μια έντονη ατμόσφαιρα , αποκαλυπτική ενός τρόπου ζωής και των κοινωνικών και καλλιτεχνικών αντιλήψεων μιας ολόκληρης εποχής , και είναι κρίμα που το μοναδικό αυτό συγκρότημα θα καταστραφεί εντελώς γρήγορα μη μπορώντας να αντέξει στη συνεχή φθορά της βροχής και των σεισμών .

Τα εξοχικά αρχοντικά της Ζακύνθου είναι φανερό ότι είναι επηρεασμένα από τις αντίστοιχες βίλλες της Ιταλικής Αναγεννήσεως και των μεταγενέστερων χρόνων και , μάλιστα , ιδιαίτερα από τις αντίστοιχες Βενετσιάνικες βίλλες . Εκεί , όπως και στη Ζάκυνθο , παρουσιάζεται αυτή η διπλή λειτουργική αποστολή , του αρχοντικού δηλαδή , που κτίζεται για διακοπές και αναψυχή , ενώ συγχρόνως συγκεντρώνει και όλες τις λειτουργίες που χρειάζονται για την εκμετάλλευση του κτήματος , μια παλιά , όπως φαίνεται Βενετσιάνικη συνήθεια . Η δημιουργία του κτηριακού συγκροτήματος που θα στεγάσει τις διαφορετικές αυτές λειτουργίες , παρέχει στον αρχιτέκτονα την ευκαιρία για εκτεταμένες συνθέσεις με μνημειακό χαρακτήρα , και είδαμε ότι ο τρόπος με τον οποίο το πρόβλημα επιλύεται στη Ζάκυνθο είναι η δημιουργία ενός κεντρικού κτηρίου και δύο συμμετρικών πτερύγων , τη λύση αυτή βλέπουμε να εφαρμόζει ο **Palladio** στην **Villa Badoero** (εικόνα...) όπου όμως το κτήριο της κατοικίας απομακρύνεται από τις βοηθητικές πτέρυγες , που δημιουργούν μπροστά του ένα τεράστιο σχήμα υποδοχής . Το αρχοντικό έτσι και λόγω της υψομετρικής διαφοράς , απομονώνεται και κυριαρχεί έντονα στην όλη σύνθεση . Την ίδια αρχή βλέπουμε και στην **Villa Trissimi** , έργο και πάλι του **Palladio** , καθώς και , πολύ αργότερα , στην τεράστια σε

μέγεθος **Villa Manin** . Αλλά και τη λύση του ενιαίου κτιρίου μας δίνει και πάλι ο **Palladio** , στην **Villa Barbaro** , στο **Maser** (εικόνα...) και στην **Villa Pisani** (εικόνα...) .

Οι διαφορές ανάμεσα στα Βενετσιάνικα παραδείγματα και στα αντίστοιχα της Ζακύνθου είναι κυρίως διαφορές μεγέθους και ύψους . Μεγάλα και επιβλητικά σχήματα υποδοχής , καλοσχεδιασμένοι κήποι , έντονη έξαρση της κατοικίας , δημιουργία περισσότερων επιπέδων τόσο κατά την έννοια του ύψους , όσο και κατά την έννοια της οριζοντίας , χαρακτηρίζουν τις Βενετσιάνικες βίλλες . Στα Ζακυνθινά παραδείγματα αντίθετα , τα βοηθητικά κτίσματα διατάσσονται πάντοτε στο ίδιο επίπεδο με την κατοικία , σε μια απλή παράταξη και η κατοικία ξεχωρίζει μόνο με τη διαφορά του ενός επί πλέον ορόφου . Το προαύλιο της κατοικίας είναι στο ίδιο επίπεδο με τις υπηρεσιακές αυλές και μόνο ο κήπος ανήκει αποκλειστικά σ' αυτήν . Ο τονισμός του μεγέθους του αρχοντικού επιδιώκεται κυρίως με την ανάπτυξή του σε μεγάλο μήκος μετώπου και με την εκλογή μιας φυσικά υψηλής θέσεως για την τοποθέτησή του . Και , ναι μεν , η αρχή πάνω στην οποία βασίζεται η σύνθεση είναι η ίδια , η αξονική δηλαδή διάταξη και η άτεγκτη συμμετρία από το πορτόνι ως το αρχοντικό , αλλά η έκφραση είναι πολύ λιγότερο φλύαρη και η γενική διάταξη απλούστερη και πιο άμεσα λειτουργική .

Επιστολές

Μέσω κάποιων επιστολών που εξετάζουμε θα αναφερθούμε στην ιδιωτική ζωή της οικογένειας Λούντζη , σε κοινωνικά , πολιτικά και θρησκευτικά γεγονότα της Ζακύνθου , ακόμα και σε φυσικά φαινόμενα που έχουν σχέση με το νησί . Όσον αφορά το χαρακτήρα των επιστολών , παρατηρούμε ότι στην αλληλογραφία με την Μαρίε Ωγκωρντ Κόες υπάρχει διάχυτη η καλλιτεχνική ευαισθησία του αποστολέα και η ειλικρινής φιλική του διάθεση προς την παραλήπτρια . Οι επιστολές άλλωστε του Λούντζη προς τον Μπρένστηδ χαρακτηρίζονται από έναν απεριόριστο θαυμασμό του μαθητή προς τον δάσκαλο και συγχρόνως από μια φιλική σχέση , που κάνει τον Νικόλαο να εκφράζει τις σκέψεις του και να εξομολογείται τα ποικίλα συναισθήματά του .

Άς δούμε τώρα τις πληροφορίες που μας παρέχουν οι τέσσερις αυτές επιστολές , σταλμένες όλες από τη Ζάκυνθο . Τις εξετάζουμε χρονολογικά .

Στις 15 Μαΐου ο Νικόλαος Λούντζης , σε επιστολή του προς τη Μαρίε Ωγκωρντ Κόες , που δεν είχε ποτέ επισκεφτεί τη Ζάκυνθο , κάνει μια σύντομη περιγραφή της φύσης του νησιού , και είναι χαρακτηριστικό ότι χρησιμοποιεί το α' πρόσωπο του πληθυντικού στις συγκρίσεις με τη Δανία . Γράφει :

<< Η Ζάκυνθος είναι όμορφη , αλλά όχι τόσο όσο στην περιέγραφα τότε που βρισκόμουν μακριά της και διατηρούσα τη μακρινή ανάμνηση του νησιού . Η Δανία είναι σίγουρα πιο όμορφη . Εδώ δεν υπάρχουν δάση , όπως τα δικά μας από ψιλόλιγνες σημύδες , ούτε έχουν κήπους με λουλούδια . Αυτό που ονομάζουν κήπο εδώ αντιστοιχεί με τα δικά μας περιβόλια , όπου καλλιεργούνται λαχανικά και φρουτόδεντρα >> .

Και συνεχίζει με την περιγραφή του αρχοντικού της οικογένειας Λούντζη , στην εξοχή , τη Σαρακίνα , όταν αυτό διατηρούσε την πρώτη του μορφή , έτσι όπως αυτή αποδίδεται στο σχέδιο του Αναστάσιου Σάρτζιντ το 1856 . Η περιγραφή έχει ως εξής :

<< Η Σαρακίνα βρίσκεται σε μια θαυμάσια τοποθεσία , και δύσκολα μπορεί να βρεί κανείς ωραιότερο αρχοντικό εξοχής . Είναι το μεγαλύτερο του νησιού , χτισμένο μεγαλόπρεπα , σύμφωνα πάντα με τα μέτρα του τόπου . Είναι όμως πολύ απομονωμένο και καταθλιπτικό . Βρίσκεται πάνω σε ύψωμα . Από τη μια πλευρά απλώνεται ο κάμπος με τ' αμπέλια για το κρασί και τη σταφίδα , υπάρχει μία είσοδος , κι εκεί κοντά είναι το σπίτι-φυλάκιο , όπου και τα όρια της ιδιοκτησίας μας . Πίσω από το σπίτι αυτό υψώνονται τα βουνά. Από την άλλη πλευρά παράλληλα με την επιμήκη είσοδο -τη μαί'στρα-ξεδιπλώνονται δύο στενόμακρα περιβόλια. Δύσκολα βρίσκει κανείς εκεί λίγη σκία. Στις δύο άκρες της κατοικίας υπάρχουν υψώματα από γύψο. Έτσι είναι η περιοχή γύρω από το αρχοντικό μας. Η θέα είναι μοναδική. Τους ζεστούς μήνες του καλοκαιριού που μετακομίζουμε στην εξοχή το σπίτι αυτό είναι υπερβολικά ζεστό. >>

Αρχοντικό Νικολάου Αναστάσιου Λούντζη (1798-1883) στο <<Κάτω Ακρωτήριο>>

Καθαρα νεοκλασική έπαυλη , άγνωστου αρχιτέκτονα , με περιστύλιο και τέσσερις δωρικές κολώνες . Στο αέτωμα σκαλισμένο , το οικοδόμημα του οικοδεσπότη . Το κτίριο ήταν στραμμένο καταπέλαγα και τριγυρισμένο από πυκνό περιβόλι , που ροβολούσε μέχρι το κύμα . Σωζόταν εκεί μια παλιά βενετσιάνικη βαρδιόλα ...

Στους σεισμούς του 1893 καταστράφηκε το περιστύλιο , στους σεισμούς του 1953 χάθηκαν όλα ...

Αρχοντικό Νικόλαου Κυβετού στο <<Ακρωτήριο>>

Το αρχοντικό χτίστηκε σε δεσπόζουσα , αλλά εσωτερική , τοποθεσία του <<Ακρωτηρίου>>, με σχέδια του Γάλλου αρχιτέκτονα Bocher μετά το 1765 . Στο σχέδιο Νο ... (Αναστασίου Σάρτζιντ) βλέπουμε τη νότια όψη , με την ωραία στοά , που κρατούσε τον εξώστη του πρώτου ορόφου .

Στο σχέδιο Νο... , φαίνεται η κύρια (δυτική) όψη της βίλλας , με τις τρεις στοές , τις περιβάλλουσες βεράντες και την εξάισια κάθετη <<σκαλουνάδα>>, που δίνει έμφαση στο πολυεπίπεδο της εικόνας . Το φτερουγιστό αέτωμα έχει τρεις σφαίρες σύμβολο , φαίνεται , του αρχιτέκτονα Bocher . Στα ακρόποδα της <<σκαλουνάδας >>, κήπος με οπωροφόρα , ολόγυρα πάρκο , που ψηλώνει και πυκνώνει κατά την ανατολή .

Στο σχέδιο Νο... , το υπερυψωμένο ισόγειο <<πίانو νόμπιλε>>, δηλαδή οι χώροι υποδοχής . Στους δύο ορόφους , χώρος διαμονής των οικοδεσποτών και ύπνου , στο υπόγειο χώροι βοηθητικοί .

Το αρχοντικό στην <<αγγλική προστασία>> στέγαζε τον Αρμυστή και γνώρισε δόξες κοινωνικές . Το 1833 φιλοξένησε τον Όθωνα .

Μετά το σεισμό του 1953 σώζεται επισκευασμένο το ισόγειο, ευτυχώς η <<σκαλουνάδα>> και φυσικά... το πάρκο .

Αρχοντικό Σάρτζιντ , στο Ακρωτήριο

Διόροφη νεοκλασική έπαυλη σε προνομιακή θέση στο <<Ακρωτήριο>>, με θέα του κάμπου και της θάλασσας . Η θέα ανάμεσα από μελετημένα ξέφωτα του περιβάλλοντος τροπικού πάρκου . Στο ισόγειο το <<πίانو νόμπιλε>>, με σάλα χορού κι ευρύχωρα σαλόνια . Στον

όροφο , κεντρική αίθουσα κετέλιγε σ' εξώστη , στραμμένο στην ανατολή με κολώνες μαρμάρινες . Ζερβόδεξα της αίθουσας , υπνοδωμάτια και χώροι βοηθητικοί . Κοντά στην είσοδο του αρχοντικού , το παλιό παρεκκλήσι του Αγίου Αναστασίου (16ος αιώνας), τριγυρισμένο από πανύψηλα κυπαρίσσια και άλλα δέντρα .

Αρχοντικό Σολωμού - Λούντζη , στις Βαρρές

Διόροφη έπαυλη , με στοιχεία νεοκλασικά , σε όμορφη θέση του κάμπου των Βαρρών . (Σχέδιο...)

Στο υπερυψωμένο ισόγειο , το <<πιάνο νόμπιλε>> με τα σαλόνια . Η συνηθισμένη μεγαλόπρεπη σάλα έβγαζε στις βεράντες . Κάθε βεράντα με δωρικές κολώνες , που κρατούσανε τους εξώστες του πρώτου ορόφου . Στην ανατολική πτέρυγα , κολλητά , το οικογενειακό εκκλησάκι (Σχέδιο Νο...) . Μεταξύ εκκλησίας και κυρίως κτιρίου , χαμηλότερο χτίσμα , με τους βοηθητικούς χώρους (Σχέδιο Νο...)

Ο σεισμός του 1893 κατέστρεψε βεράντες και εξώστες , που όμως επισκευάστηκαν στις αρχές του αιώνα . Ο σεισμός του 1953 άφησε μόνο το εκκλησάκι και το ισόγειο του αρχοντικού .

Αρχοντικό Νικολάου Λούντζη , (1798-1883) στον Αγκερικό .

Στο σχέδιο του Αναστασίου Σάρτζιντ (No...), του 1852 , αντικρύζουμε μια βίλλα στην καλύτερη παράδοση του Andrea Palladio , της Βενετσιάνικης "terra ferma" γενικότερα .

Στο υπερυψωμένο <<πιάνο νόμπιλε>>, τα σαλόνια και η σάλα χορού . Στον όροφο υπνοδωμάτια και άλλη σάλα , που έβγαζε στο θαυμάσιο εξώστη με διπλές δωρικές κολώνες . Κατά την ανατολή , ισόγεια πτέρυγα με βοηθητικούς χώρους , αποθήκες , κατοικίες προσωπικού κ.τ.λ. Το κτιριακό συγκρότημα φυσικά , ήταν βουτηγμένο στο τυπικό τζαντιώτικο πάρκο .

Το αρχοντικό είχε δύο προσβάσεις , μια ανατολικά και μια άλλη στην άκρη της ατέλειωτης <<μα'ίστρας>>, προς το δρόμο του Καλλιπάδου . Και οι δύο με θαυμάσια ζακυνθινά πορτόνια , σε καλαίσθητες κολώνες . Ο σεισμός του 1893 κατέστρεψε μέρος του κτιρίου και οδήγησε σε σμικρύνσεις και αρχιτεκτονικές προσαρμογές . Η νέα μορφή , με δική της προσωπικότητα , δέσποζε στην περιοχή (σχέδιο Νο...) μέχρι την τελειωτική καταστροφή του 1953 . Από τη μοιραία χρονολογία και πέρα , ξανά , μόνο το πάρκο...

Σήμερα , οι δωρικές κολώνες του εξώστη κοσμούνε τη μικρή πλατεία της Μπόχαλης , σύμβολα σεισμού και της παλιάς εποχής της Ζακύνθου .

<<Καζίνο>>. Αρχοντικό Δημητρίου Ν. Φωσκάρδη (1771-1832), στο Γαλάρο

Μεγαλόπρεπο διόροφο αρχοντικό , σε καθαρά νεοκλασικό ρυθμό . Έξι δωρικές κολώνες κρατούσανε τον εξώστη του πρώτου ορόφου . Στο αέτωμα διακρινότανε το οικόσημο της οικογένειας Φωσκάρδη και ανάγλυφη ταινία με τη λατινική επιγραφή : **Auspicium - milioris - aevi** .

Στο <<Καζίνο>> φιλοξενήθηκαν κατά καιρούς διακεκριμένοι επισκέπτες της Ζακύνθου και γενικά , μέχρι το 1893 , υπήρξε επίκεντρο κοινωνικής ζωής .

Οι σεισμοί του 1893 το καταστρέψανε σχεδόν ολοκληρωτικά και οι ιδιοκτήτες το αντικαταστήσανε με μικρότερο οίκημα . Οι δάκοσμοι του αετώματος και των πτερύγων του δεύτερου ορόφου εντοιχιστήκανε στο αρχοντικό Γαήτα - Φωσκάρδη , στα <<Ρεπάρα>>. Ο σεισμός του 1953 εξαφάνισε τα πάντα και στην εξοχή και στην πόλη .

Αρχοντικό Παύλου Καρρέρ (1829-1896) στις Βαρρές

Λίγα τα στοιχεία για τη βίλλα του θεμελιωτή της νεοελληνικής μουσικής . Ήδη στα 1858 οι σεισμοί είχανε κάμει το χρέος τους και ο Αναστάσιος Σάρτζιντ βρήκε (και ζωγράφισε) μονάχα το παρεκκλήσι της Αγίας Ελισάβετ και του Αγίου Ζαχαρία , μαζί με κάποιο πεισματάρικο βοηθητικό κτίριο . Μέχρι το 1900 βρησκόταν εκεί οι παρτιτούρες του μαέστρου και τα προσωπικά του ενθυμήματα .

Αρχοντικό Σάρτζιντ στο Μπανάτο

Η αρχική μορφή της ωραίας έπαυλης χάθηκε στο σεισμό του 1893 . Στο τέλος του 19^{ου} αιώνα ξαναχτίστηκε , σε κάπως μικρότερη κλίμακα και με κάποιες διαφορές .

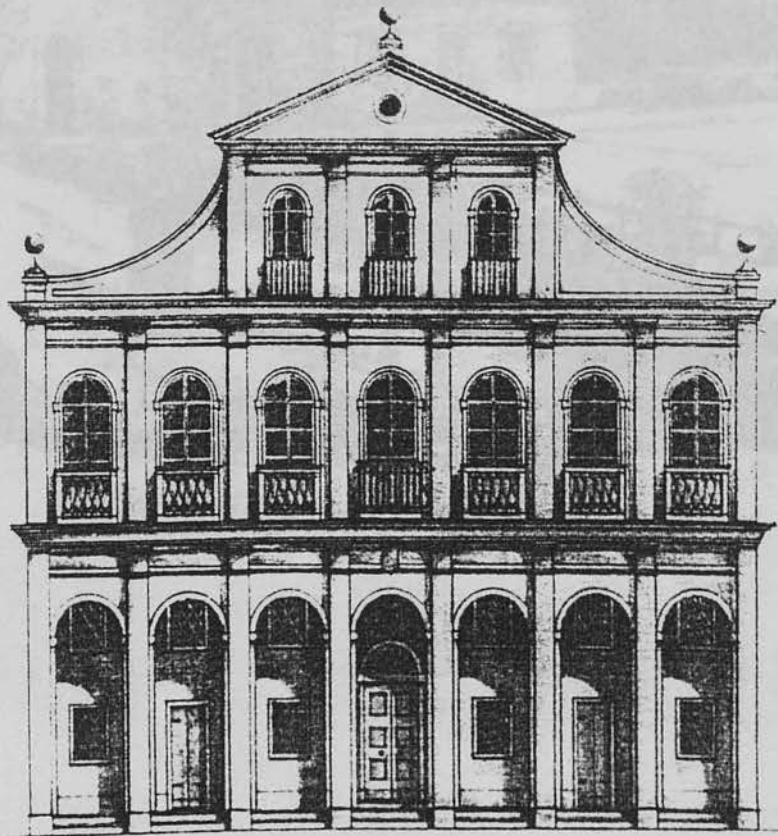
Διατηρήθηκε πάντως η μοναδική στο Τζάντε αρχιτεκτονική ιδιοτυπία της . Ο συνηθισμένος κάθετος άξονας της μαΐστρας στο κέντρο του σπιτιού , δεν ήταν εδώ ιδεατός αλλά πραγματικός . Η μαΐστρα του κτήματος Σάρτζιντ στο Μπανάτο περνούσε μέσα από την Έπαυλη , κάτω από ένα κομψό και ευρύχωρο <<βόλτο>> (καμάρα) . Από τις άλλες ζακυνθινές επαύλεις , η Σαρακίνα είχε βόλτο , όχι κάθετο όμως αλλά παράλληλο προς το κτίριο , κάτω από τη μεγάλη δυτική ταράτσα .

Το σχέδιο της βίλλας Σάρτζιντ ήταν απέριττο και άνετο , με διπλές πέτρινες σκάλες που ανέβαζαν στον εξώστη του ορόφου , όπου και το <<πιάνο νόμπιλε >>. Στο ισόγειο , δεξιά κι αριστερά του <<βόλτου>> βρισκότανε βοηθητικοί χώροι .

Από το ανατολικό της πορτόνι η μαΐστρα περνούσε διαδοχικά , τα σταφιδάλωνα , το <<βόλτο>>, το πυκνό πάρκο από ευκάλυπτα και κυπαρίσσια (τα μόνα που σώζονται μετά το 1953), για να καταλήξει στο δυτικό πορτόνι .

Μεγαρο Μιχαλίτσι-Δομενεγίνι (Δυτική όψη)
(Σχέδιο 43)

The Mihalitsi-Domeneghini Mansion (West side)
(Drawing 43)

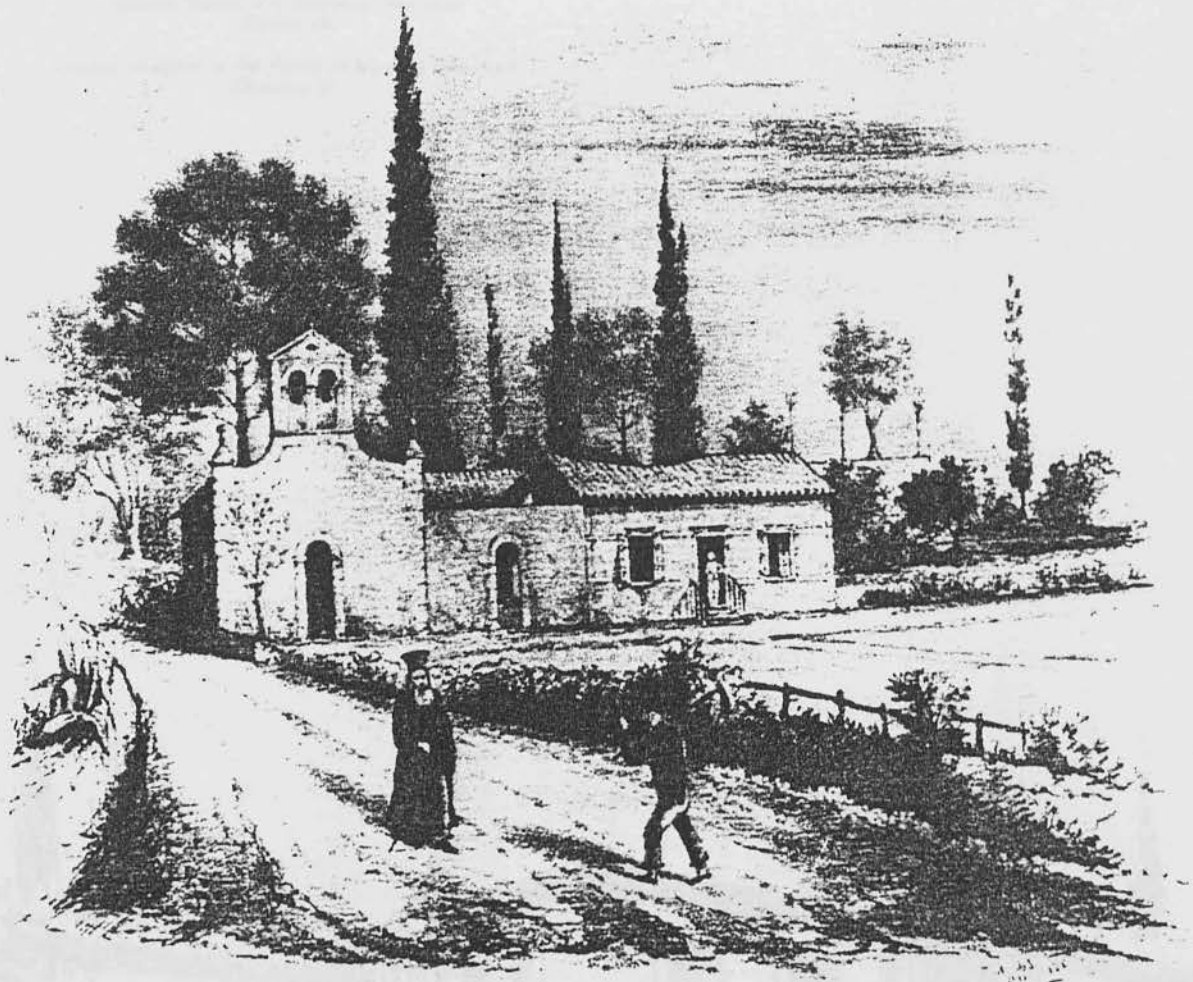
ΜΕΓΑΡΟΝ ΜΙΧΑΛΙΤΣΙΣ ΔΙΣΤΗΝ ΟΥΔ. ΤΙΑΤΣΙΑ ΡΟΥΣΑ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΙΧΑΛΙΤΣΗΣ 1765
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΙΧΑΛΙΤΣΗΣ 1765

1765

Επαύλη Παύλου Καρρέρ στις Βαρρές
(Σχέδιο 17)

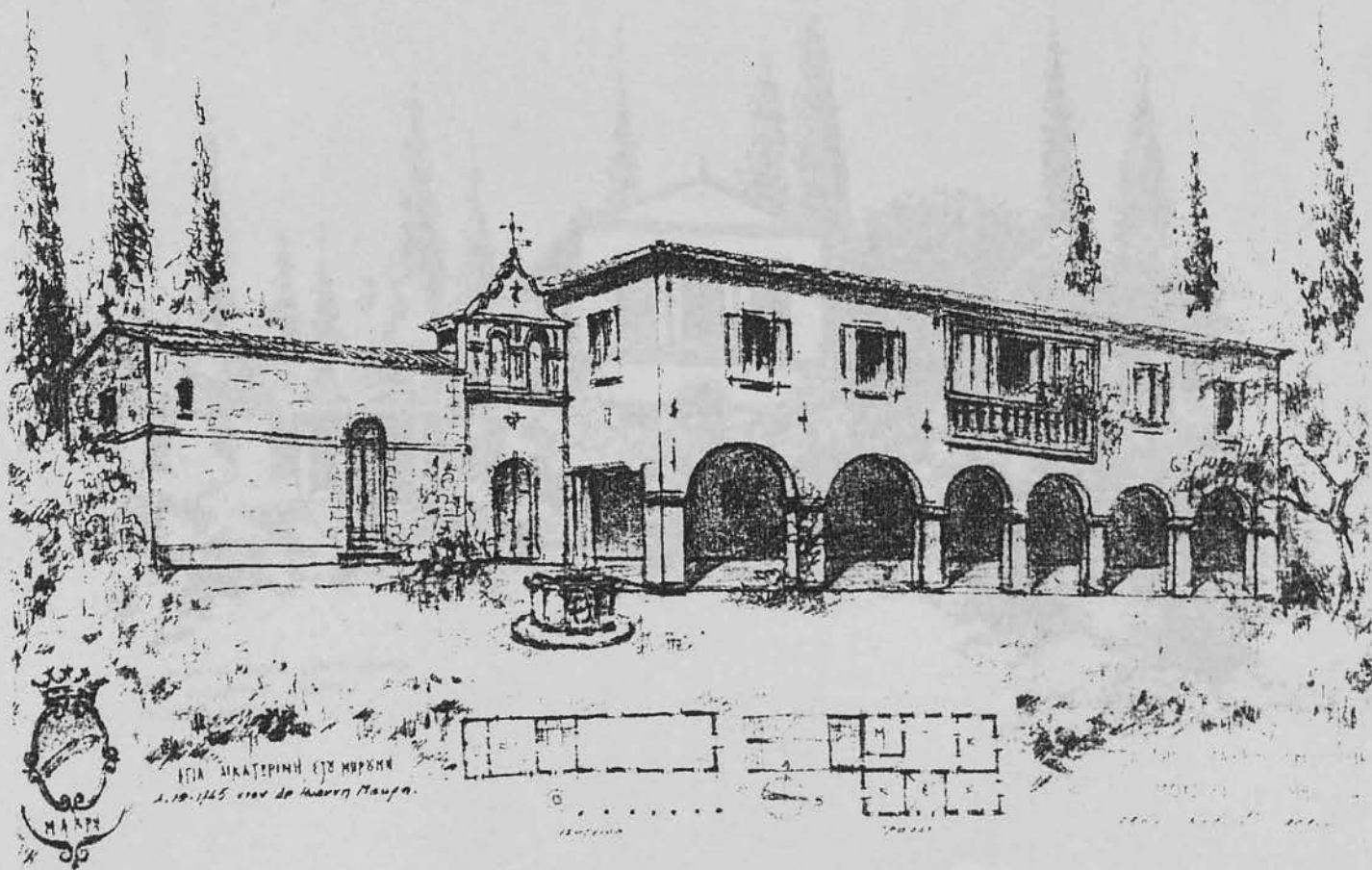
Country house of Paul Carrer at Varres
(Drawing 17)

- H. P. Carrer's Country House at Varres -

Επιστή Μακρή στην Μπρωμία (Μουζακί)
(Σχέδιο 18)

Country mansion of the Makris at Broumia (Mouzaki)
(Drawing 18)

Επαυλή Νικολάου Λούντζη στον Αγκερικό
(Σχέδιο 9)

Country mansion of Nicholas Lunzi at Agherico
(Drawing 9)

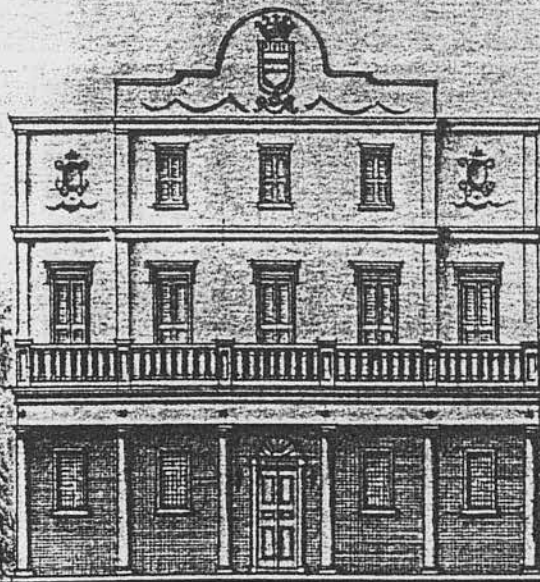

ΕΠΙΧΡΟΝΙΚΟ ΣΕΒΑΣΤΟ ΣΠΗΤΕΡΗ ΛΟΥΝΤΖΗ
ΣΤΗΝ ΑΓΙΟΝ ΠΡΙΑΚΟ ΑΓΚΕΡΙΚΟ
12 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1953

Robert Saling

«Καζίνο» Έπαυλη Δημητρίου Φωσκαρδη στο Γαλάρο
(Σχέδιο 10)

«Casino Hall» at Galaro, the property of Demetrio N. Foskardi
(Drawing 10)

Robert Sargent

ΕΠΑΥΛΗ / ΚΑΖΙΝΟ ΣΤΟ ΓΑΛΑΡΟ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ν. ΦΩΣΚΑΡΔΗ 1771-1853

Η «Villa Tamagnino» (Treviso)
(Φωτογραφία 44)

«Villa Tamagnino» (Treviso)
(Drawing 44)

Μεγαρο Μιχαήλ-Δομενεγίνι
(Φωτογραφία 45)

The Mihailtsi-Domeneghini Mansion
(Photograph 45)

Ο πύργος Δομενεγγίνης στο Αργαίο
(Σχέδιο 48)

Domeneqhinis' tower at Argassi
(Drawing 48)

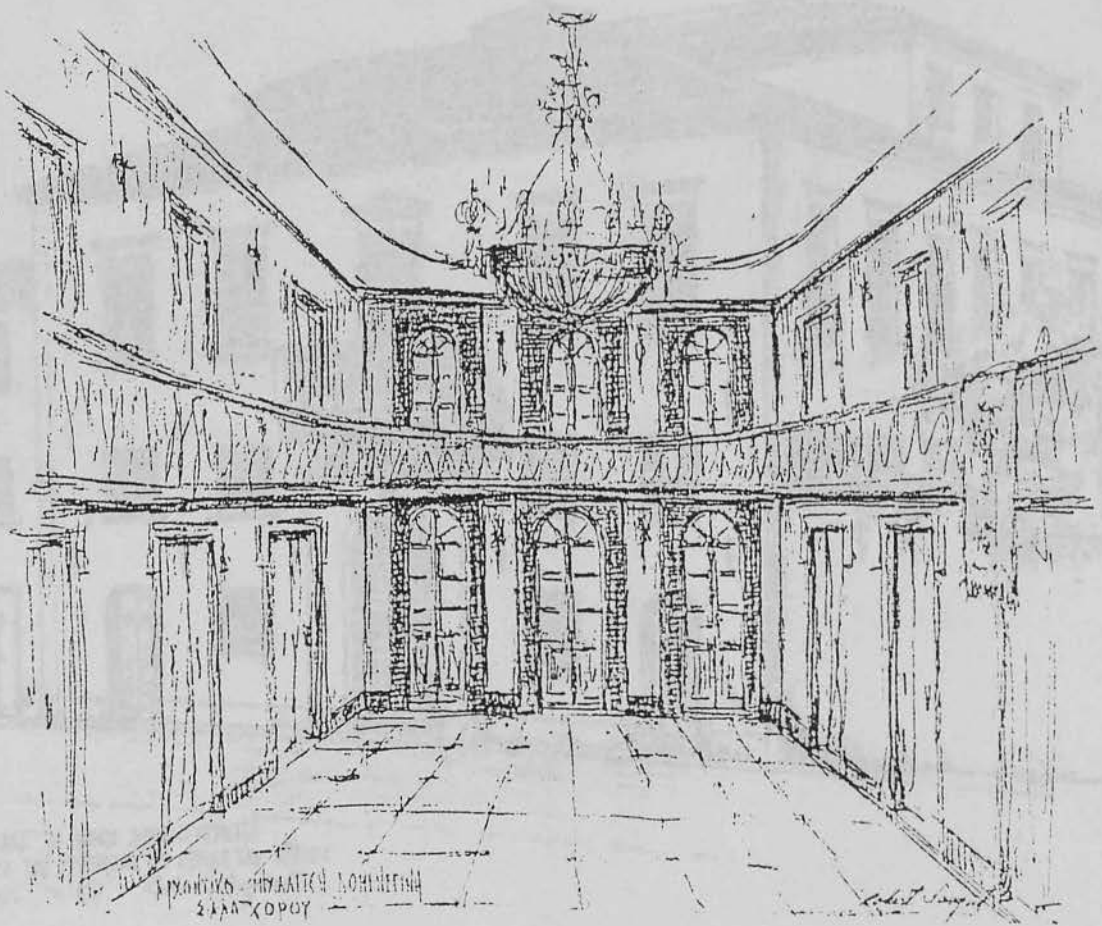

Ο ΠΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΔΟΜΕΝΕΓΓΙΝΗΣ
ΣΤΟ ΑΡΓΑΙΟ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ

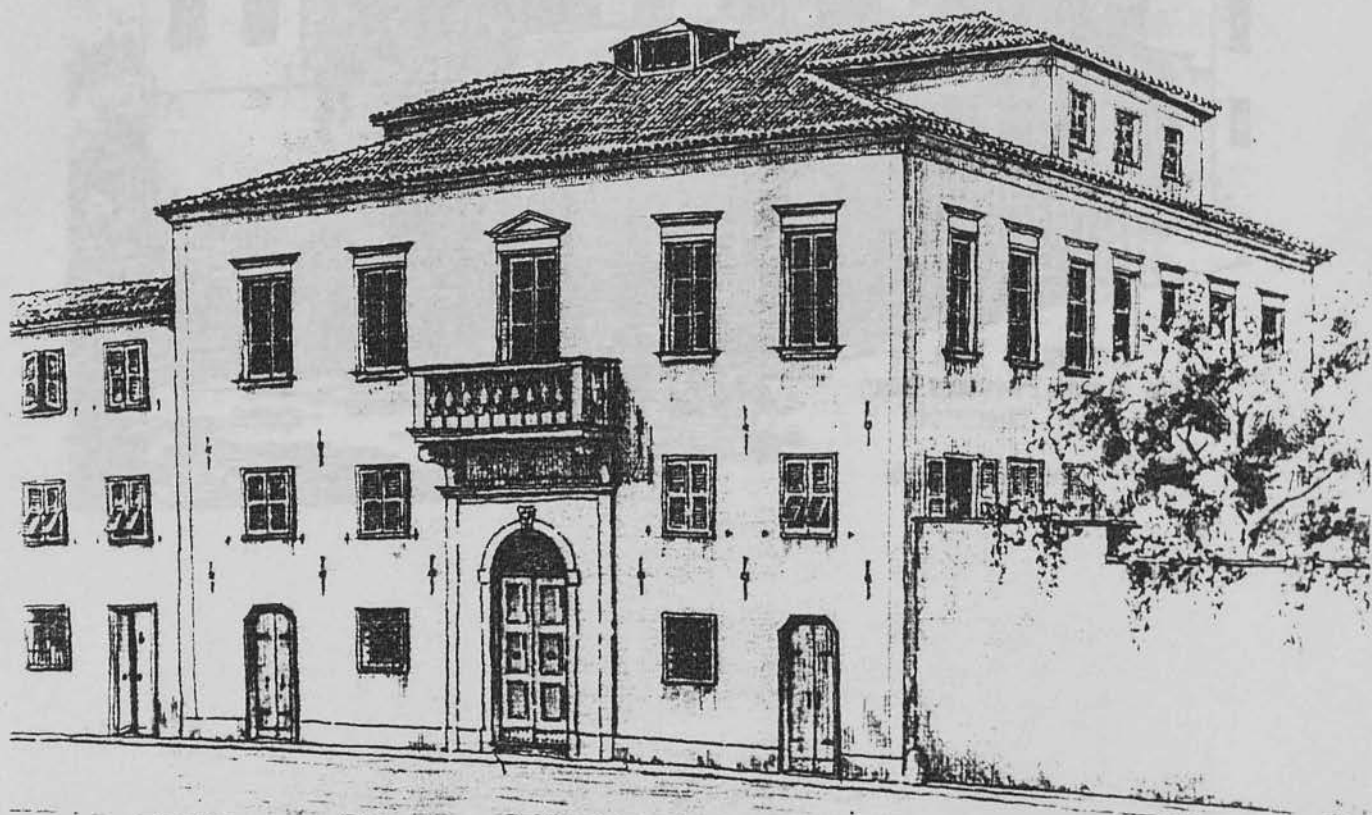
Μεγαρο Μιχαλίτσι-Δομενεγίνη (σαλά χορού)
(Σχέδιο 47)

The Mihalitsi-Domeneghini Mansion (ball-room)
(Drawing 47)

Αρχοντικό Ντιοντάτος Μερκάτη
(Σχέδιο 49)

The Diodato-Mercati mansion
(Drawing 49)

ΤΟ ΔΟΜΗΜΑ ΤΩ ΚΟΝΤΕ ΜΟΔΑΤΟ ΜΕΡΚΑΤΗ
ΣΤΗ ΣΥΝΟΙΚΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ
ΠΡΟΣΦΗΜΙΚΩΣ (1953). *Robert Curjel*

Αρχοντικό Πλανιτερου
(Σχέδιο 50)

The Planiteros mansion
(Drawing 50)

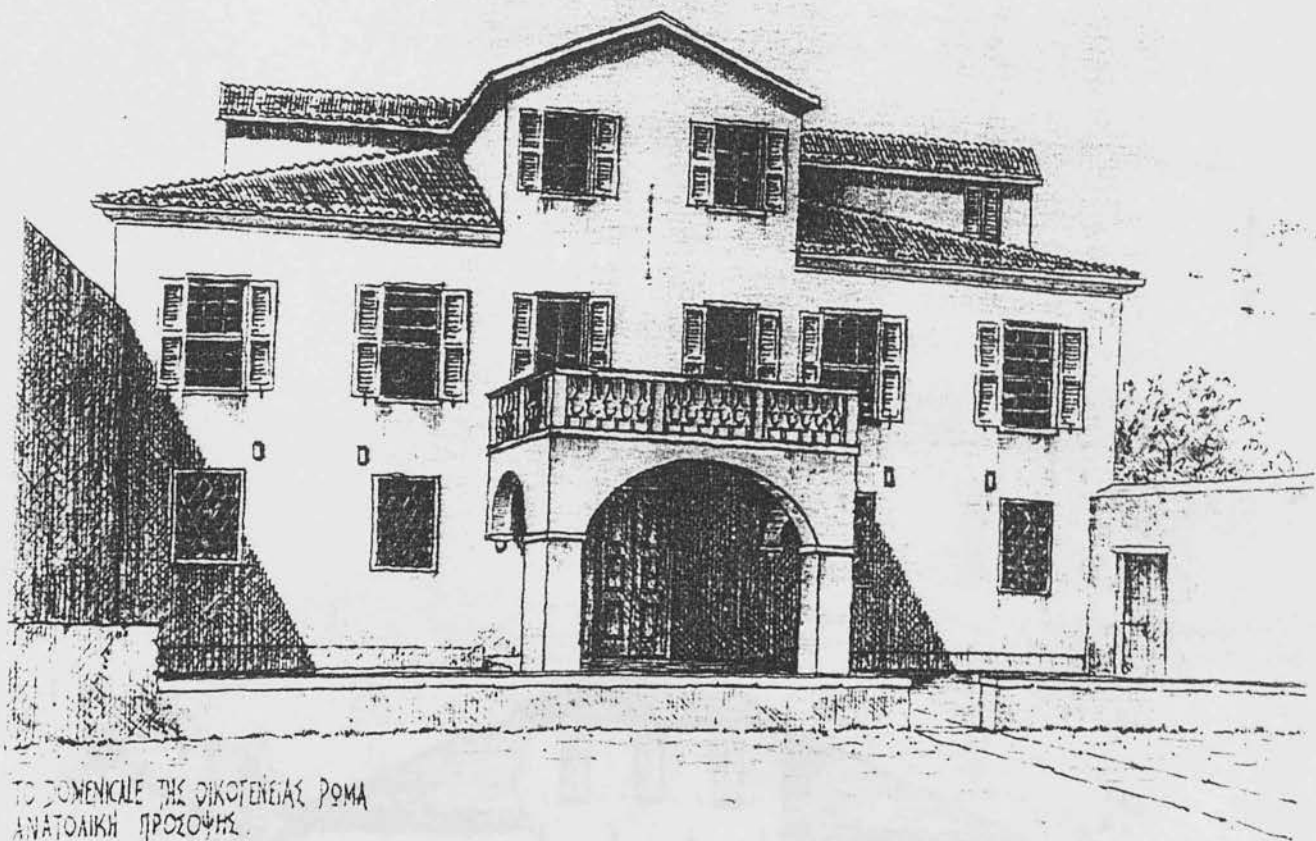

ΣΤΑ ΡΕΠΑΡΑ ΤΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ
ΓΙΑΝΝΗ ΠΛΑΝΗΤΕΡΟΥ x ΝΤΟΜΗ x 4 ΔΩΜΑ
ΠΡΟΣΕΙΣΜΚΟΣ 1955

Roczet Sergent

Αρχοντικό Ρώμα
(Σχέδιο 52)

The Roma mansion
(Drawing 52)

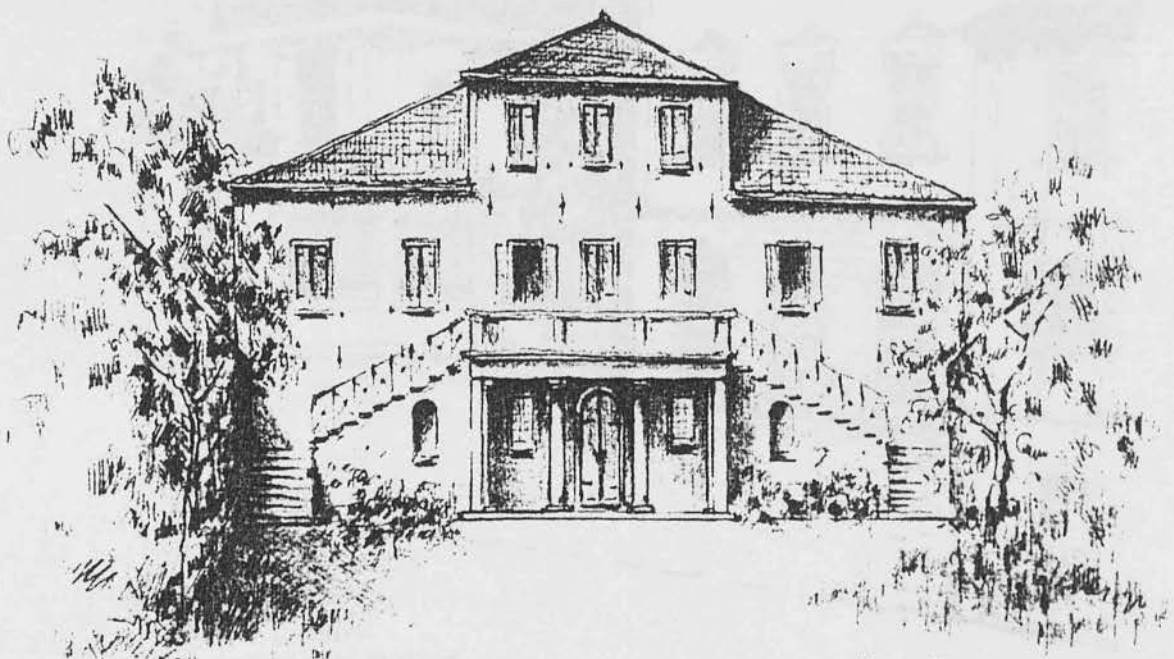

ΤΟ ΔΩΜΕΝΙΚΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΡΩΜΑ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΡΟΣΟΨΗ.
ΣΤΑ ΠΡΟΣΕΚΙΜΙΚΑ ΡΕΪΤΑΡΑ
ΣΥΝΟΜΙΑ ΚΥΡΙΑΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ

Robert Sargent

Αρχοντικό Γαϊτα-Φωσκάκη
(Σχέδιο 51)

The Gaita-Foskardi mansion
(Drawing 51)

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΡΓΗ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΗΡΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΡΧΗ

ΕΡΧΟΜΕΝΟΙ ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΩΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

1911

Αρχοντικά Σαρτζινί και Σπυρου Καρρερ
(Σχέδιο 53)

The Sargint and Spyros Carrer mansion
(Drawing 53)

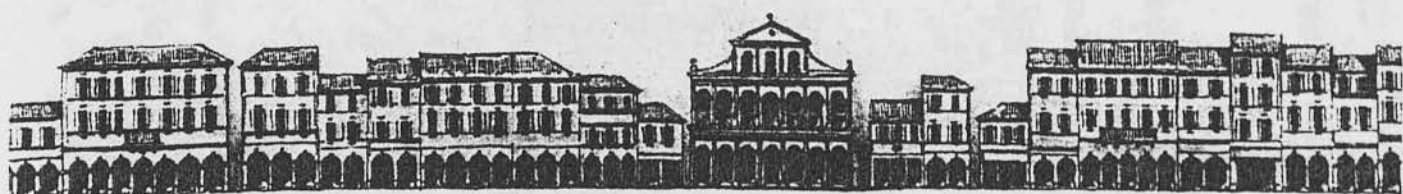

ΣΑ ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΡΡΕΡ
ΣΑΡΤΖΙΝΙ ΚΑΙ ΣΠΥΡΟΣ
ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΚΑΡΡΕΡ

Sargint

Ανατολική πλευρά της «Πλατείας Ρουγας».
(Σχέδιο 42)

The Eastern side of the «Platia Rouga»
(Drawing 42)

ΜΕΓΑΡΟΝ
ΜΟΥΣΑΙΕΙΟΝ ΔΟΜΗΤΕΡΙΟΝ

1938 - ΠΡΟΤΥΠΗ ΠΛΑΤΕΙΑ ΡΟΥΓΑ - ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΡΩΜΑ - ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ

Robert Soudier

Αγροικία στο Καλλιπάδο
(Σχέδιο 21)

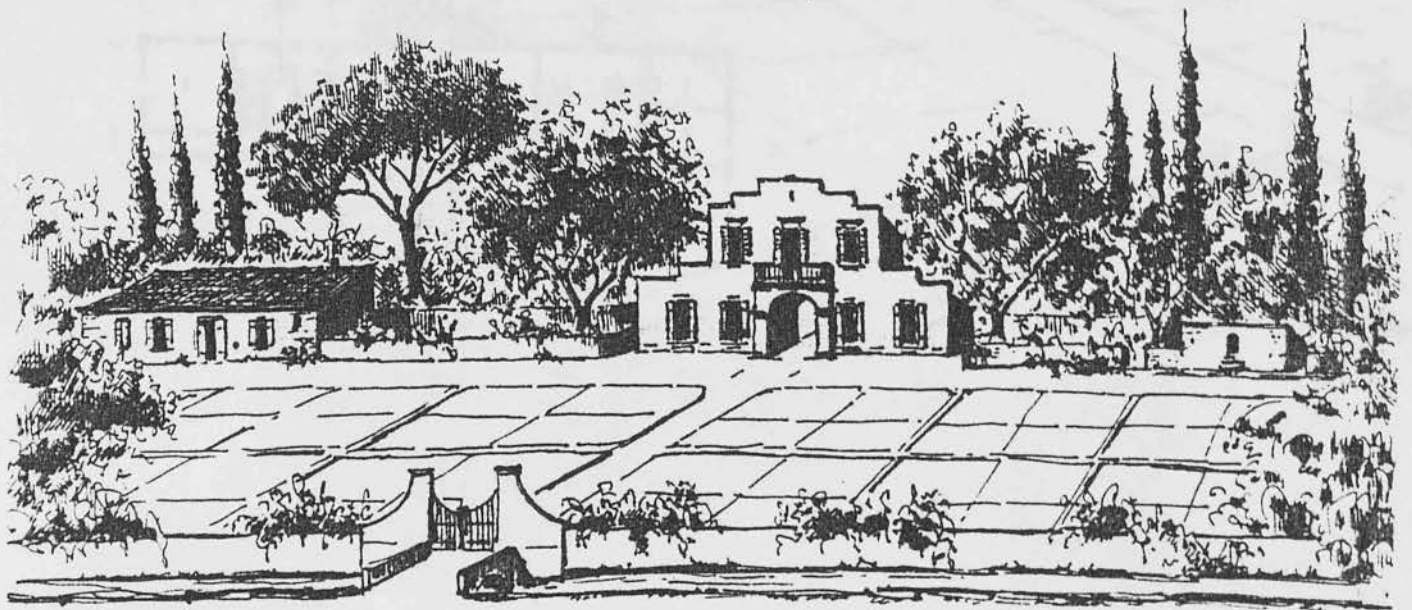
Farm house at Callipado
(Drawing 21)

ΑΓΡΟΙΚΙΑ ΣΤΟ ΚΑΛΙΠΑΔΟ
Robert Sargent

Εναίο Στρατόνιο στο Μπαράτο
(Σχέδιο 20)

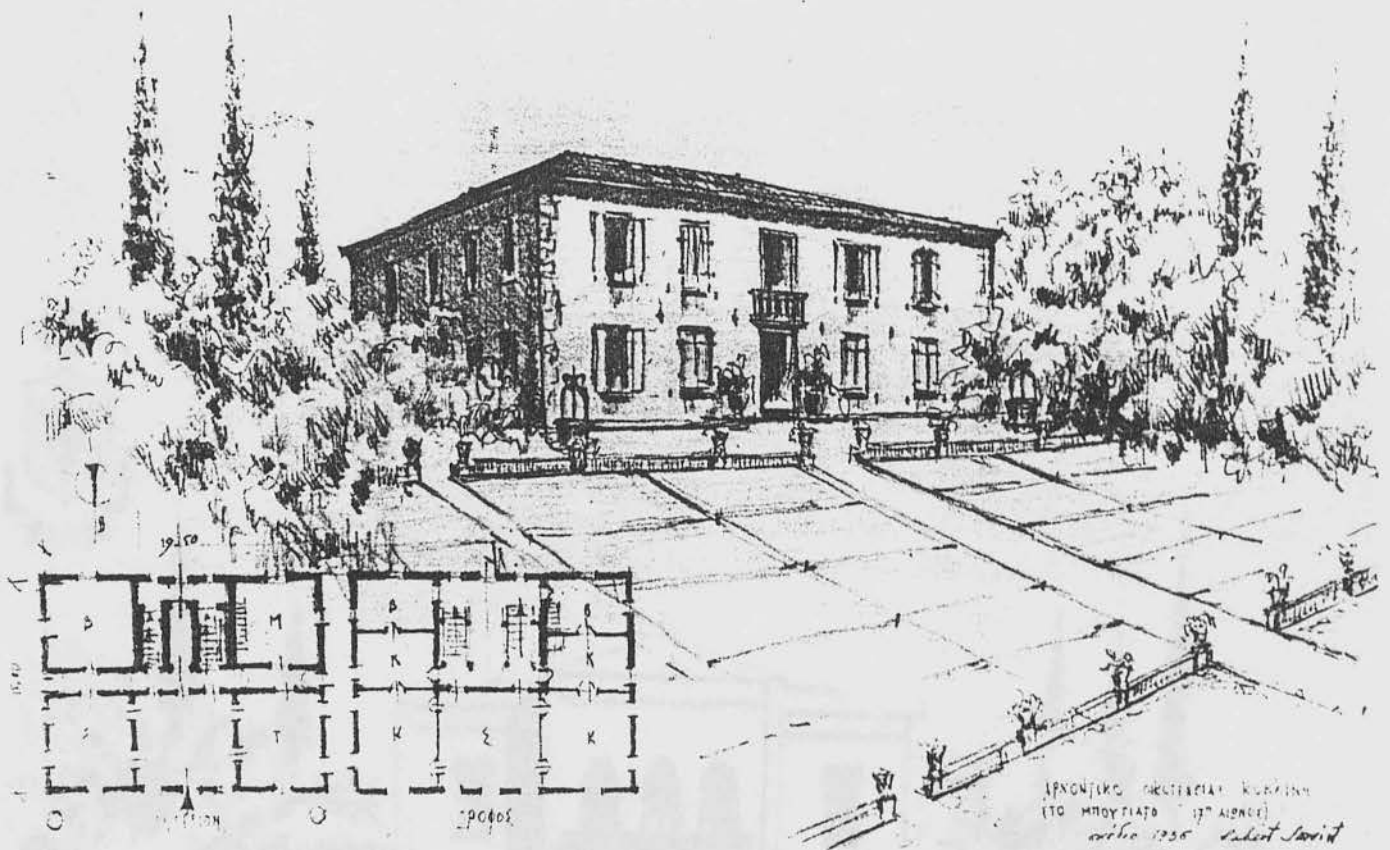
Country mansion of the Sargints at Banato
(Drawing 20)

ΠΡΟΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΗΜΑ ΣΤΡΑΤΩΝΙΟΥΣ ΕΣΤΙ ΜΠΑΡΑΤΟ
Robert Sargent

Επαύλη Κοκκίνη στο Μπουγάτο
(Σχέδιο 19)

Country mansion of the Kokkinis at Bougiato
(Drawing 19)

(Σχέδιο 16)

«Pagliocanduno Hall», the property of Luca P. Carrer
(Drawing 16)

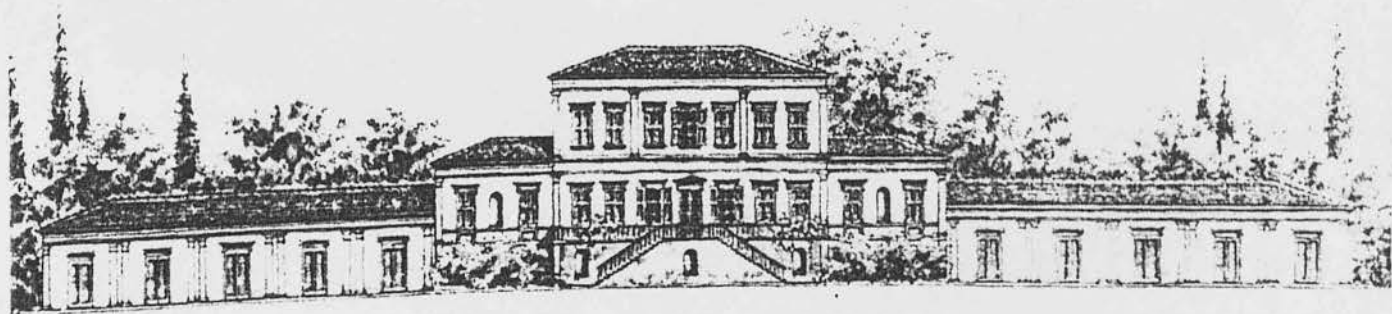
• ΠΡΟΪΚΕΜΙΚΗ ΕΒΛΥΑΝΕ ΚΑΡΡΕΡ
ΣΤΗ ΓΑΛΛΟΚΑΝΤΟΥΝ
(ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝ Ε. ΠΕΛΑΑΝ)

Edouard Carrer

ΕΡΜΑΝΝΟ ΛΟΥΝΖΙ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΟΣ

ΣΑΡΑΚΙΝΑ ΠΑΝΔΟΚΡΑΤΟΡΑΣ
(Σχέδιο 13)

«Sarakina Manor» at Pandokratoras, the property of Ermanno Lunzi
(Drawing 13)

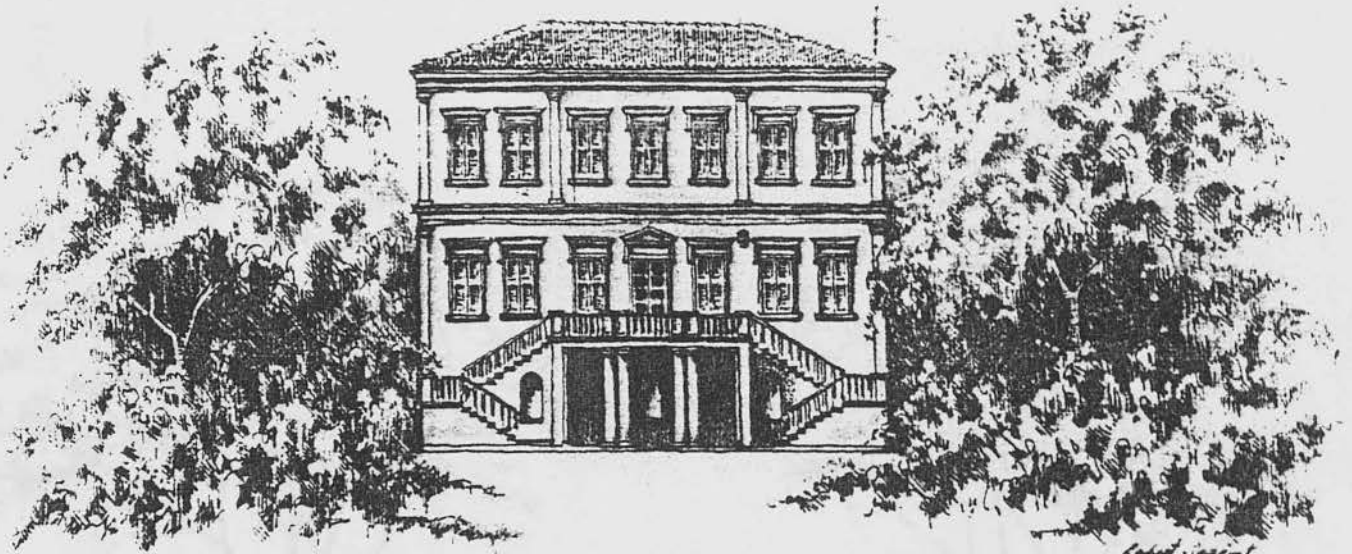

ΕΡΜΑΝΝΟ ΛΟΥΝΖΙ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΟΣ

ΕΡΜΑΝΝΟ ΛΟΥΝΖΙ

«Σαρακίνα» Έπαυλη Ερμάννου Λούντζη στον Παντοκράτορα
(Σχέδιο 14)

«Sarakina Manor» at Pandokratoras, the property of Ermanno Lunzi
(Drawing 14)

ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΗ ΟΥΣΙΣ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ
ΤΗΣ ΣΑΡΑΚΙΝΑΣ

Robert Langford

«Σαρακίνα» Έπαυλη Ερμάννου Λουντζή στον Παντοκράτορα
(Σχέδιο 11)
«Sarakina Manor» at Pandokratoras, the property of Ermanno Lunzi
(Drawing 11)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ

Ερμάννος Λουντζής
1911

Ερμάννος Λουντζής

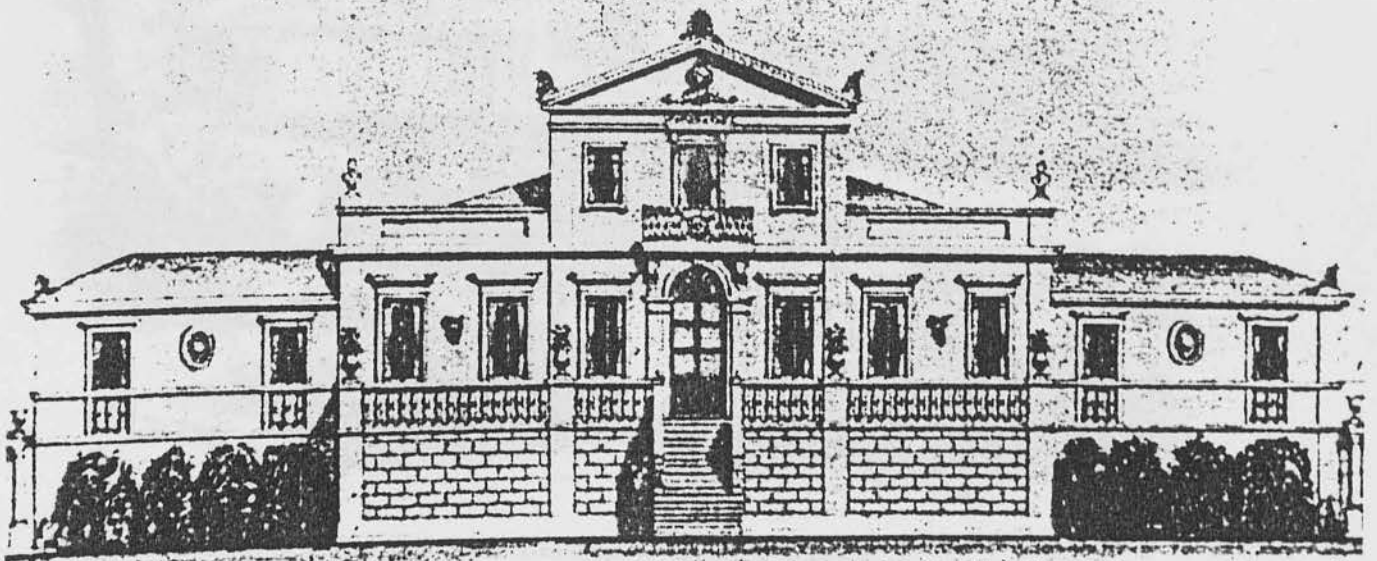
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ

«Σαρακίνα» Έπαυλη Ερμάνου Λούντζη στον Παντοκράτορα (αρχικό σχέδιο)
(Σχέδιο 12)

«Sarakina Manor» at Pandokratoras, the property of Ermanno Lunzi (initial drawing)
(Drawing 12)

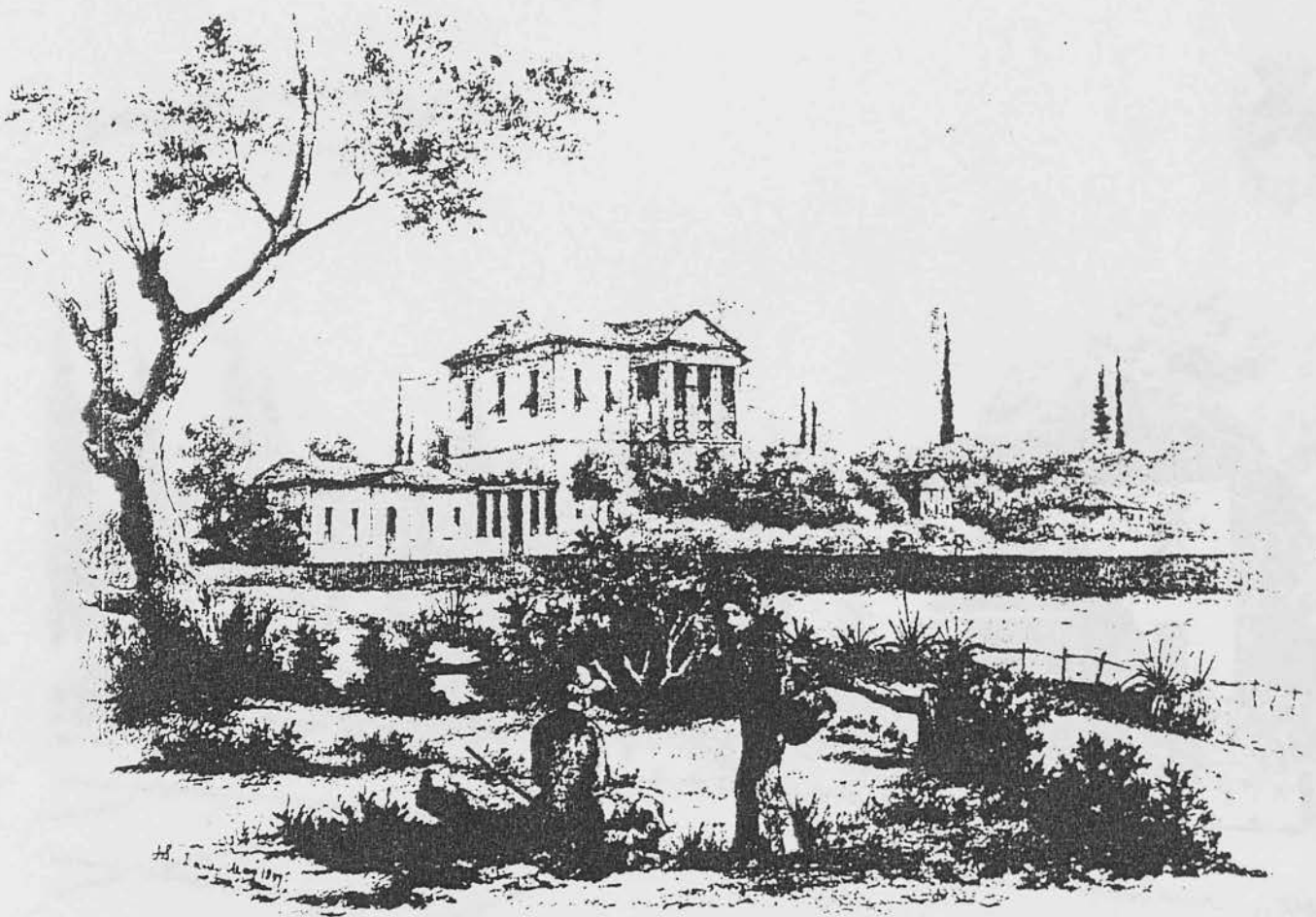
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΑΓΡΟΟΙΚΙΑΣ ΤΩΝ Κ.Κ. ΕΡ. ΛΟΥΝΤΖΗ ΕΙΣ ΣΑΡΑΚΙΝΑ

Επαύλη Νικολάου Λούντζη στον Αγκερικό
(Σχέδιο 8)

Country mansion of Nicholas Lunzi at Agherico
(Drawing 8)

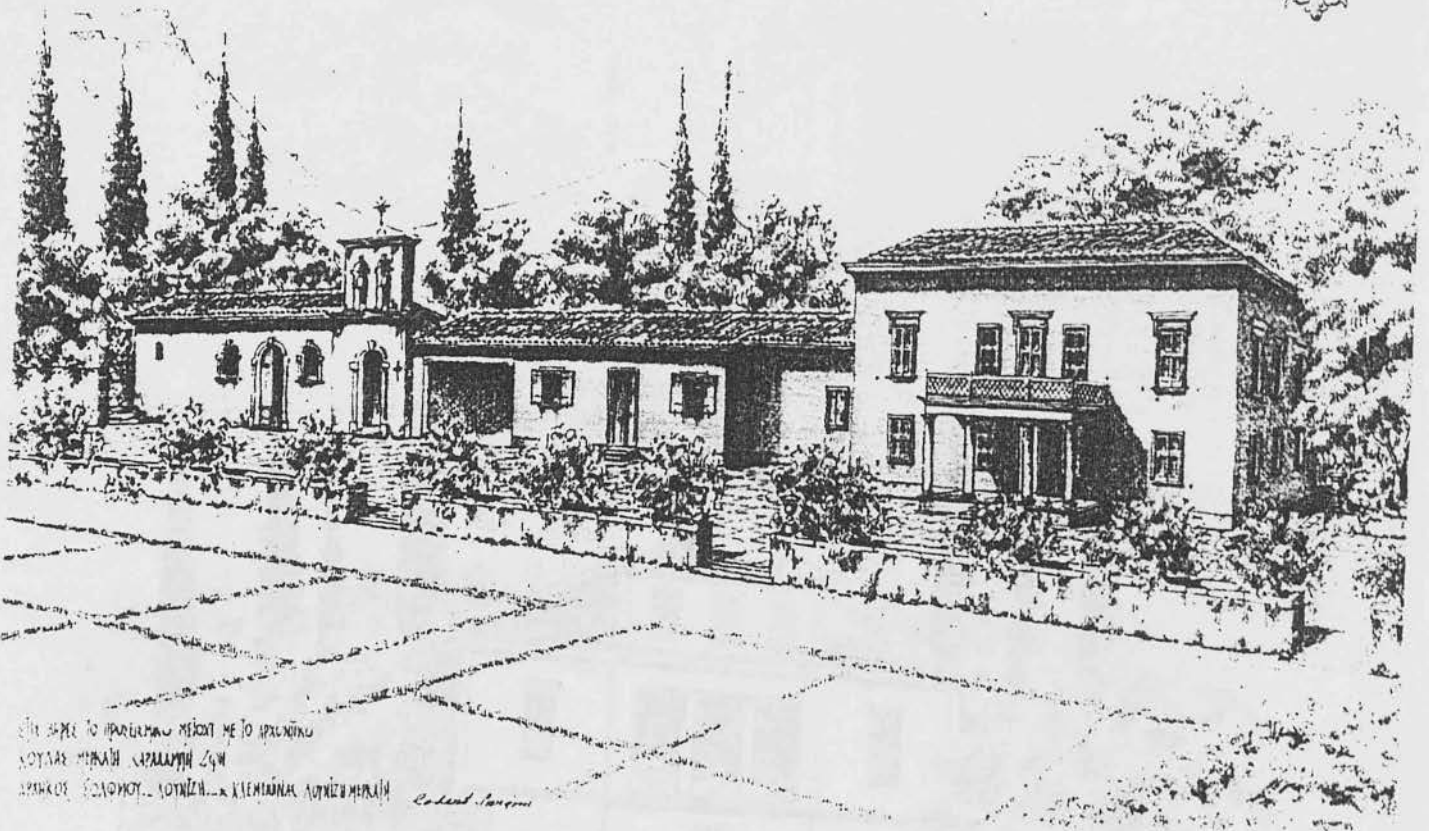
C. N. Lunzi's Country House at San Chirico - Front view.

Έπαυλη Σολωμού-Λούντζη στις Βαρρές
(Σχέδιο 6)

The Solomos-Lunzi villa at Varres
(Drawing 6)

ΤΟ ΣΟΛΩΜΕΪΚΟ ΕΠΙ ΒΑΡΡΕΣ

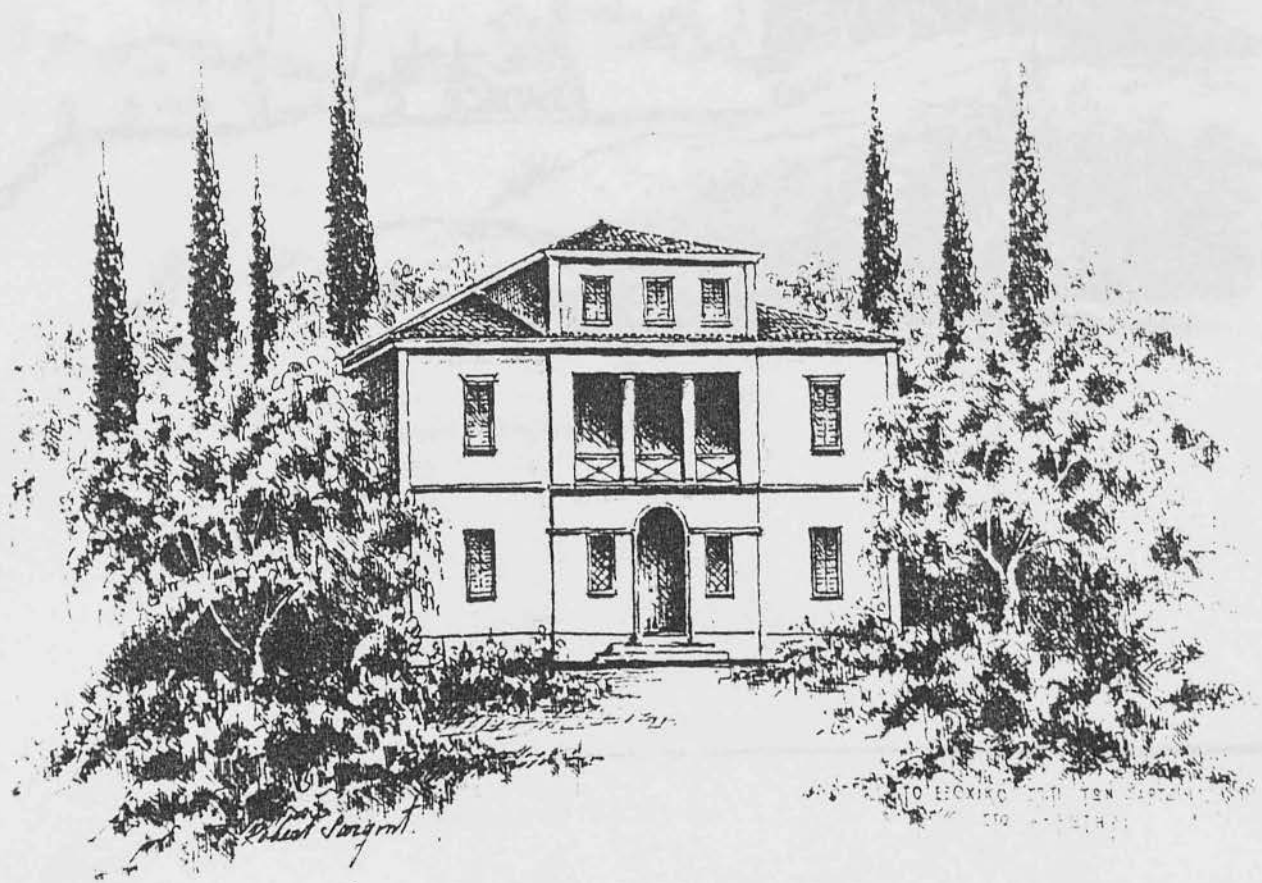
ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΚΑΘΉ ΤΑΥΤΩ, ΚΑΜΟΔΙΩΡΟ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ
ΔΙΟΥΤΙΣΤΕ ΣΟΛΩΜΟΣ

ΕΠΙ ΒΑΡΡΕΣ ΤΟ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ ΜΕ ΤΟ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ
ΚΟΥΤΑΣ ΜΗΡΑΝ ΚΑΡΑΜΑΡΗΝ 24Ψ
ΑΡΧΙΚΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ - ΛΟΥΤΖΗ... κ ΚΙΕΜΙΩΝΑΣ ΛΟΥΤΖΗ ΜΗΡΑΝ

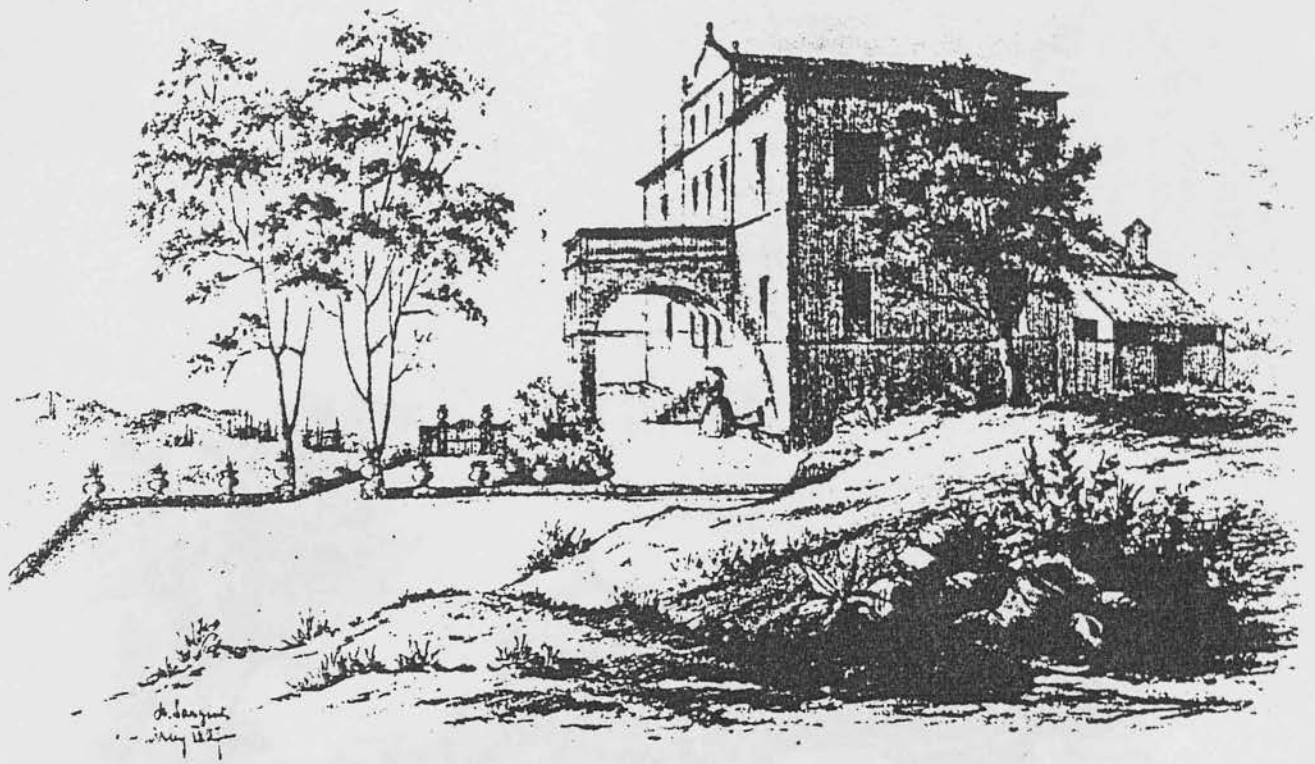
Colomb Solomou

Ελληνική Σαργίτζι στο «Ακροτήρι»
(Σχέδιο 5)
Country mansion of the Sargints at «Akrotiri»
(Drawing No 5)

Επαύλι Νικολάου Κυβετού στο «Ακρωτήρι»
(Σχέδιο 2)

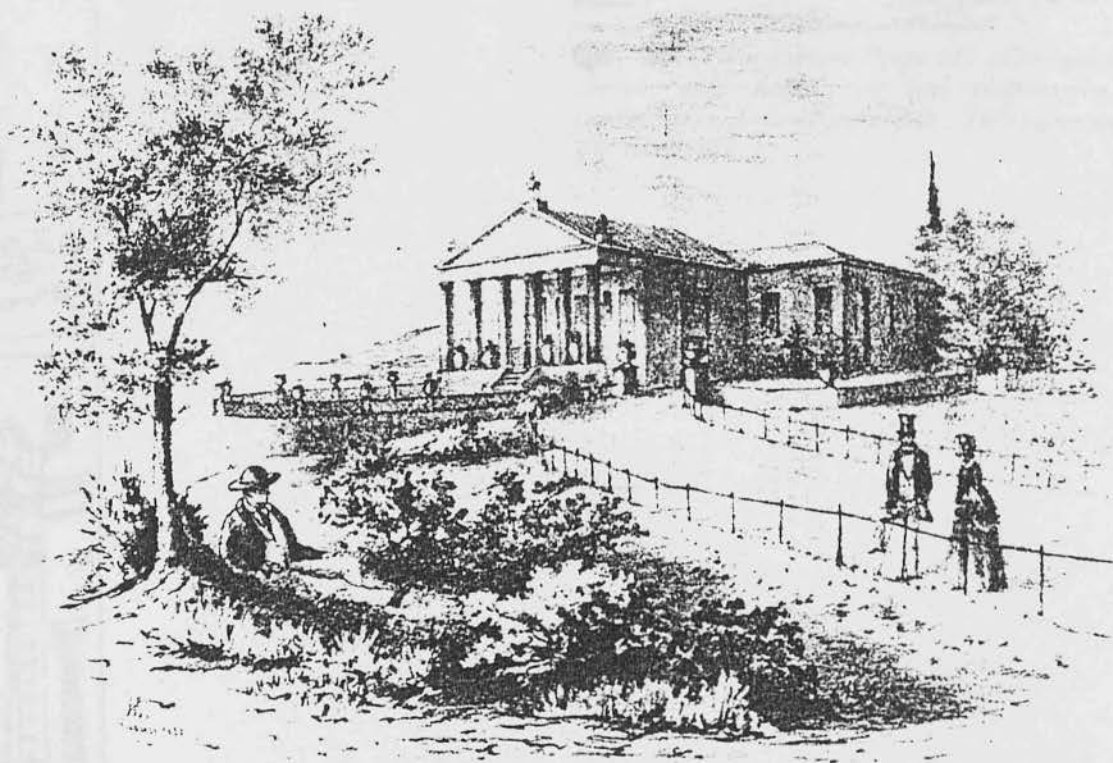
Country Mansion of Nicholas Kyvetos at «Akrotiri»
(Drawing 2)

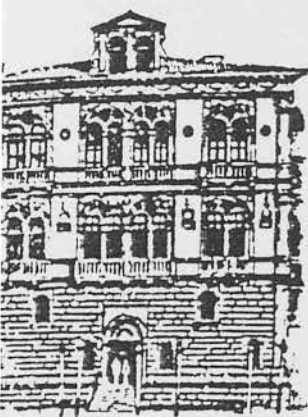
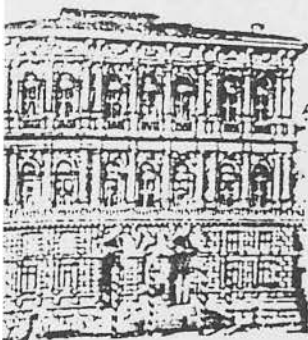
M. Kivretli's Country House at Acrotiri.

Επαύλη Νικολάου Α. Λούντζη στο «Κάτω Ακρωτήρι»
(Σχέδιο 1)

Country mansion of Nicholas A. Lunzi at «Lower Akrotiri»
(Drawing 1)

Country House of Nicholas A. Lunzi at Lower Akrotiri.

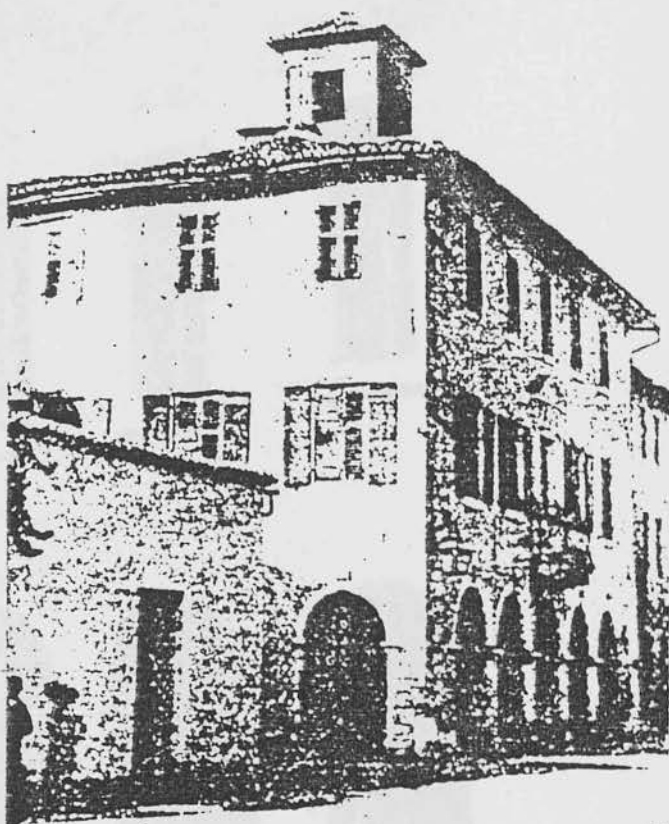

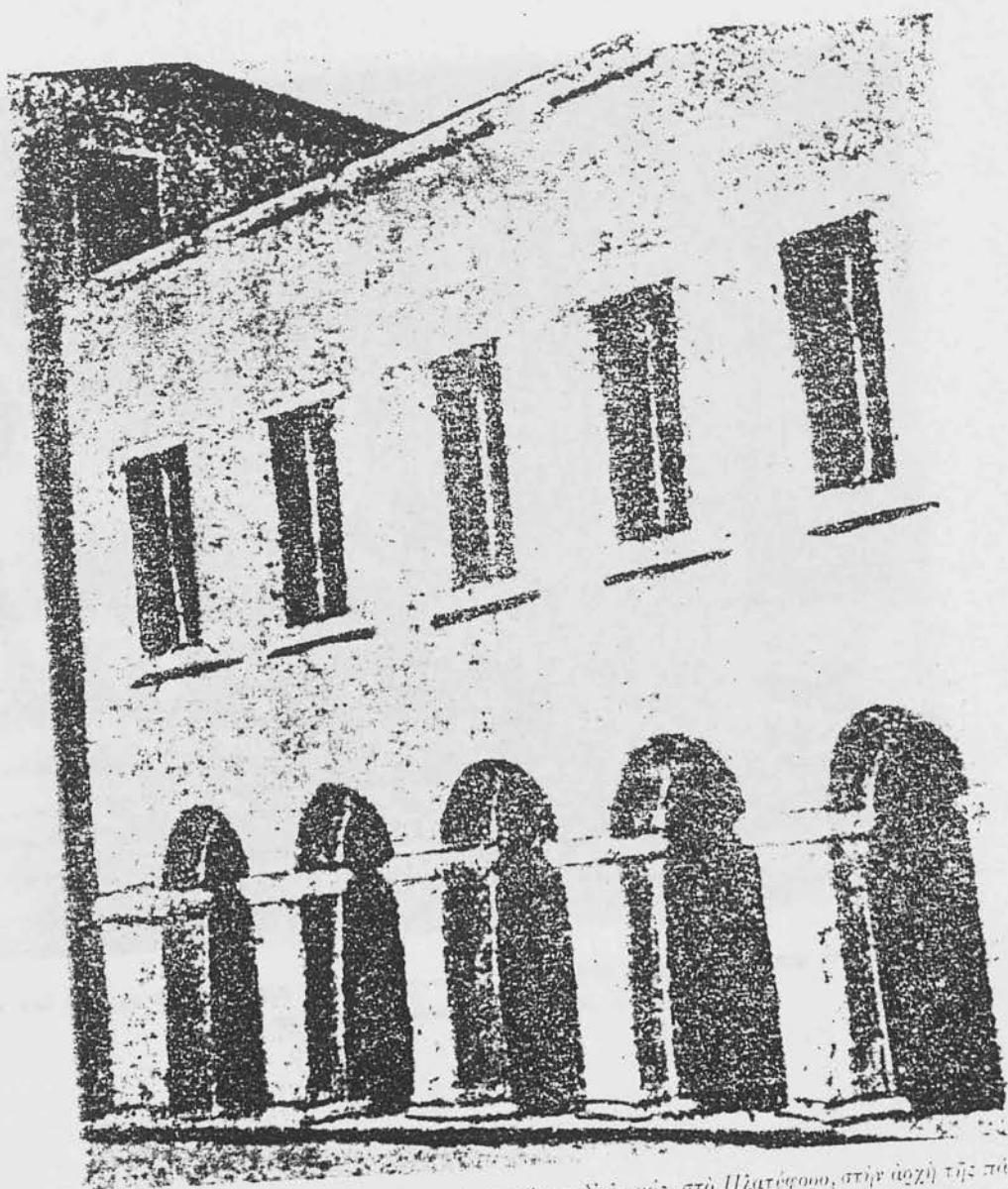
 Palazzo
 Pesaro, Pal. Cor-
 ner-Spinelli, Be-
 vetia (Fletcher)

 Palazzo Scarlati,
 εσοάρα, Palazzo Sciara,
 όμνη (Fletcher)

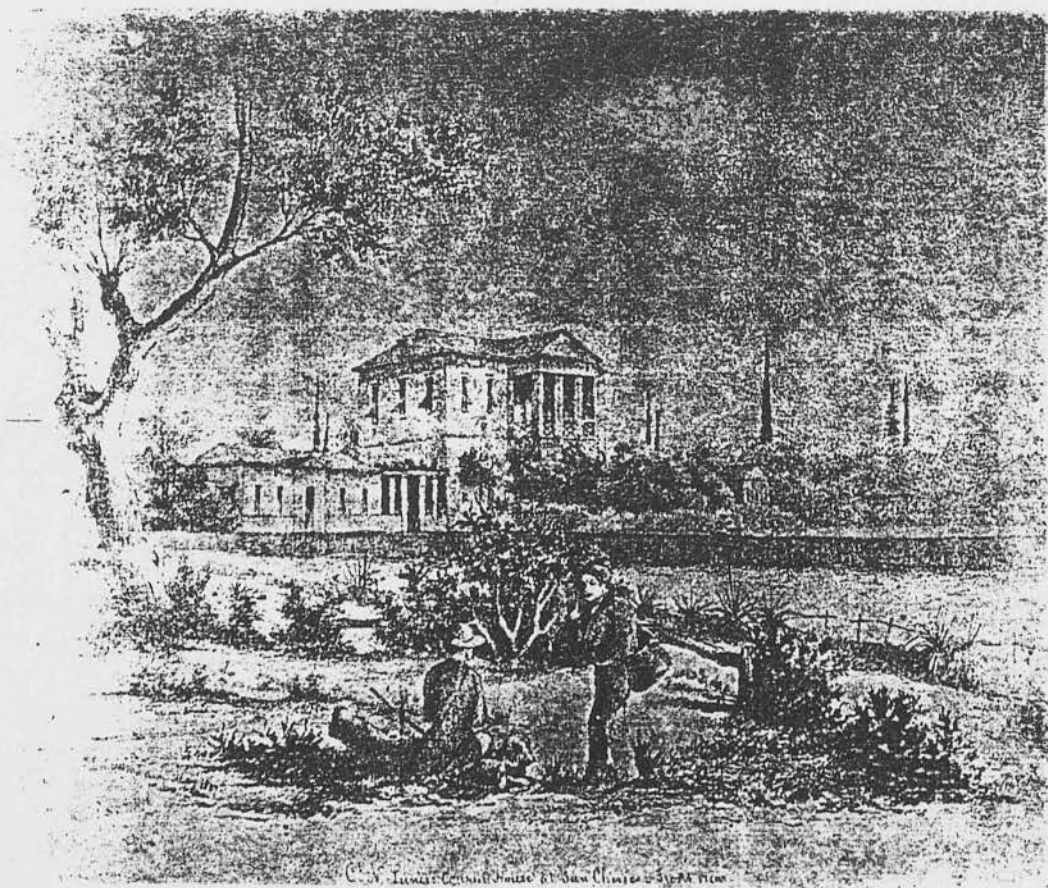

 Το αογοιτικό Ρώμα στο πλάτωμα του Αγ.
 Λουκά, στην πόλη (φωτ. από το παηηρο. τεύχος
 έκατονταετ. Δ. Σολωμού 1902. Το κτίριο κατεστρά-
 φη το 1953)

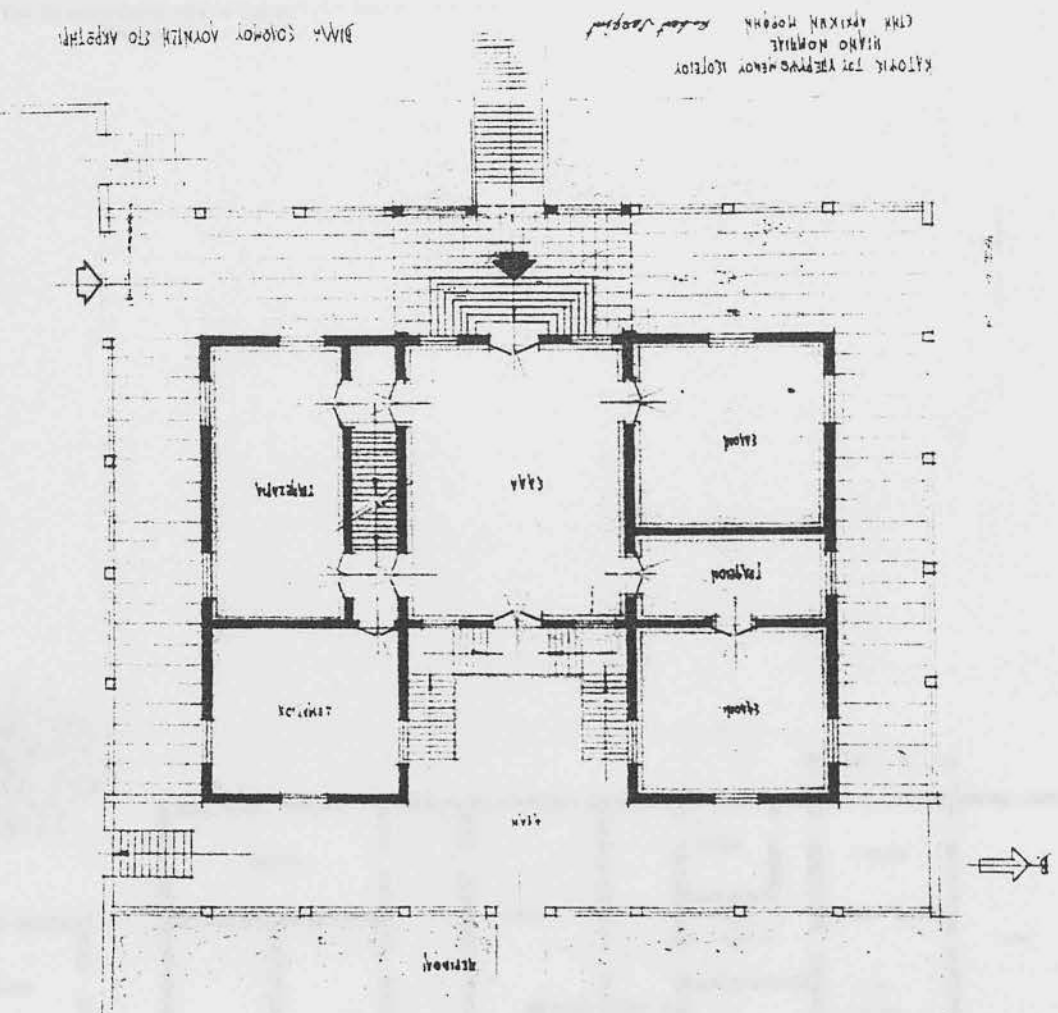
Τὸ σπίτι ποὺ γεννήθηκε ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς Λιόνσιος Σολομοῦς, στὸ Πλατφόροο, στὴν ἀρχὴ τῆς πάλαιας πλατείας Ροῦφας, κοντὰ στὴν πλατεία τοῦ Ἁγίου Μύζου, ὅπου διατηροῦνταν προσκυλισιά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ

C. V. Lourenço, Visconde de Lourenço, no Rio de Janeiro

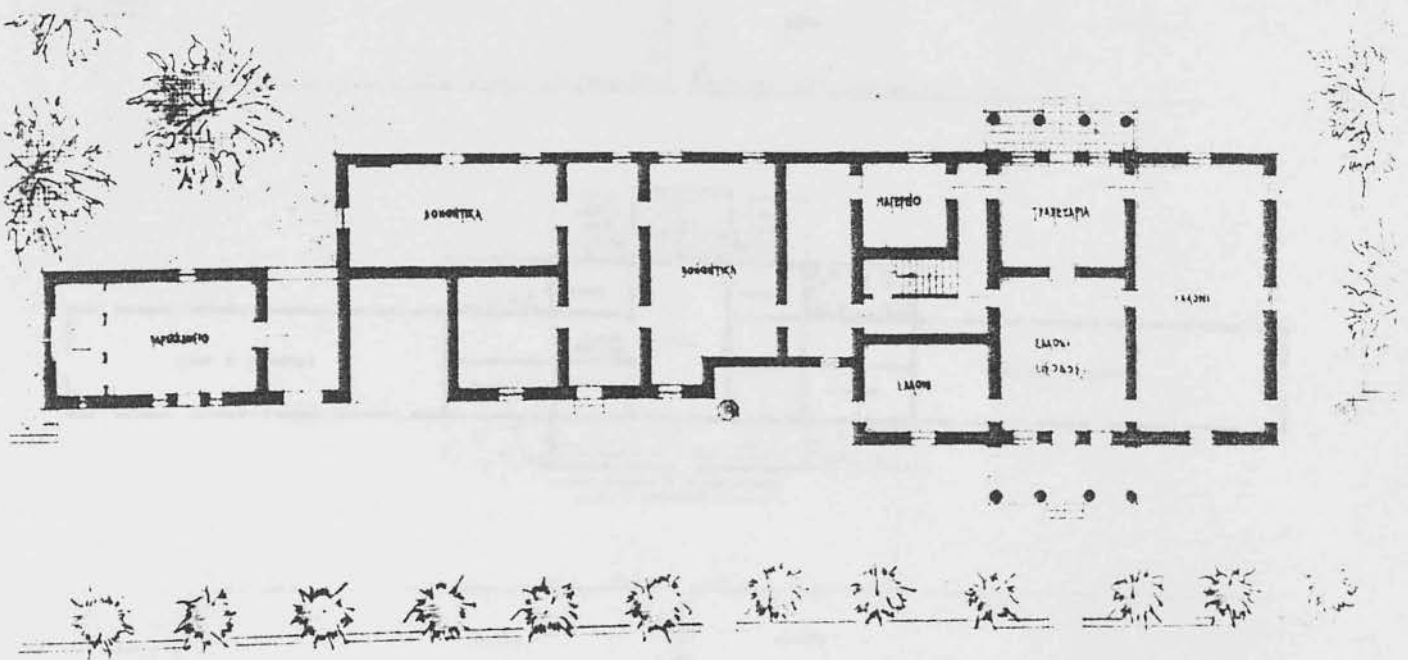
Ἡ βίλα τοῦ κόμητος Δημ. Λοῦντζη στὸν Ἀγκερικὸ στὸ κέντρο τοῦ ζακινθινοῦ κάμπου ὅπου ἐφιλοξενήθηκε παλαιότερα ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Α΄

Enavun Nikoláou Kúberou oto «Akrotiri»
 (Σχέδιο 4)
 Country Mansion of Nicholas Kyvetos at «Akrotiri»
 (Drawing 4)

Επαύλη Σολομού-Λούντζη
(Σχέδιο 7)

The Solomos-Lunzi villa at Varres
(Drawing 7)

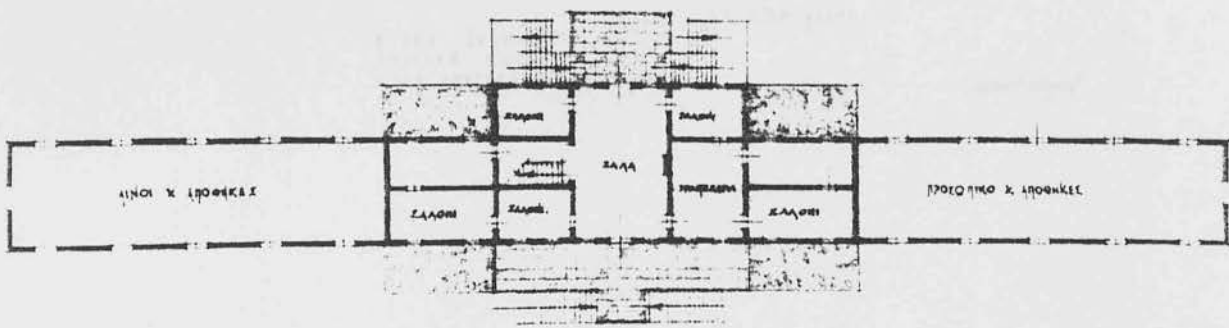
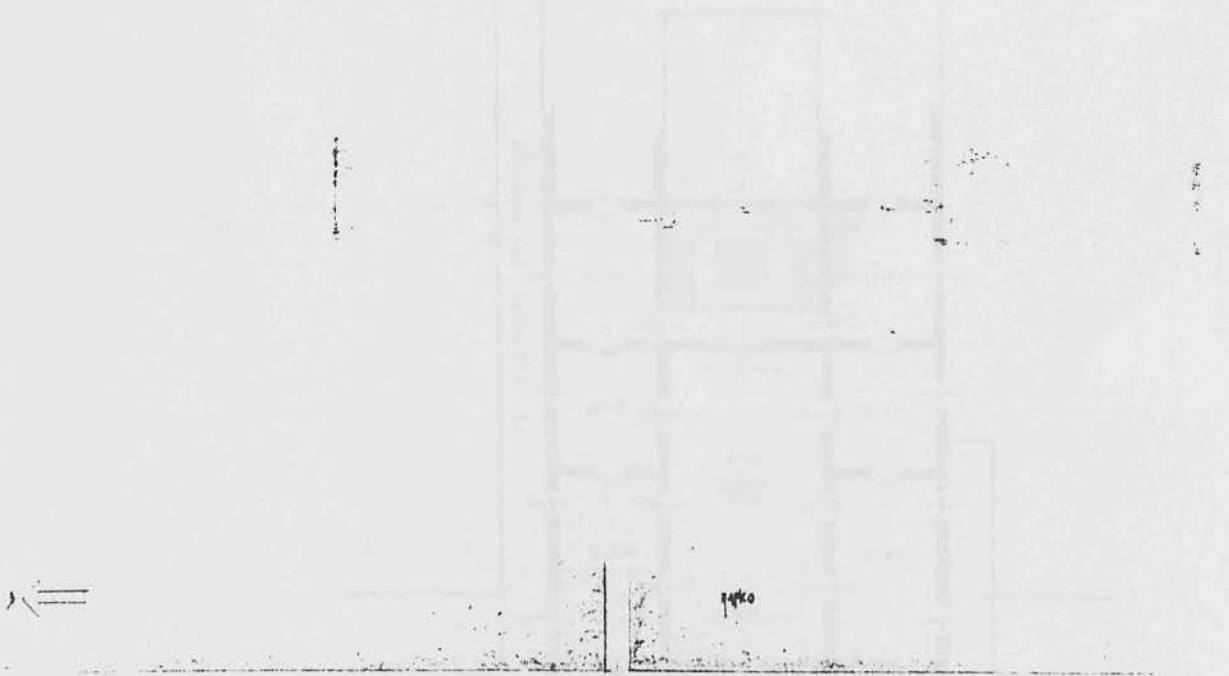
ΚΑΤΩΜΗ ΚΟΡΦΟΥ "ΕΙΛΑΝΟ ΚΟΜΠΛΕ" ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΜΟΡΦΗΝ

ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΟΛΟΜΟΥ ΛΟΥΝΤΖΗ ΣΤΙΣ ΒΑΡΡΕΣ

ΕΙΣΟΔΟΣ

«Σαρακίνα» Έπαυση Ερμάννου Λουντζή στον Παντοκράτορα
(Σχέδιο 15)

«Sarakina Manor» at Pandokratoras, the property of Ermanno Lunzi
(Drawing 15)

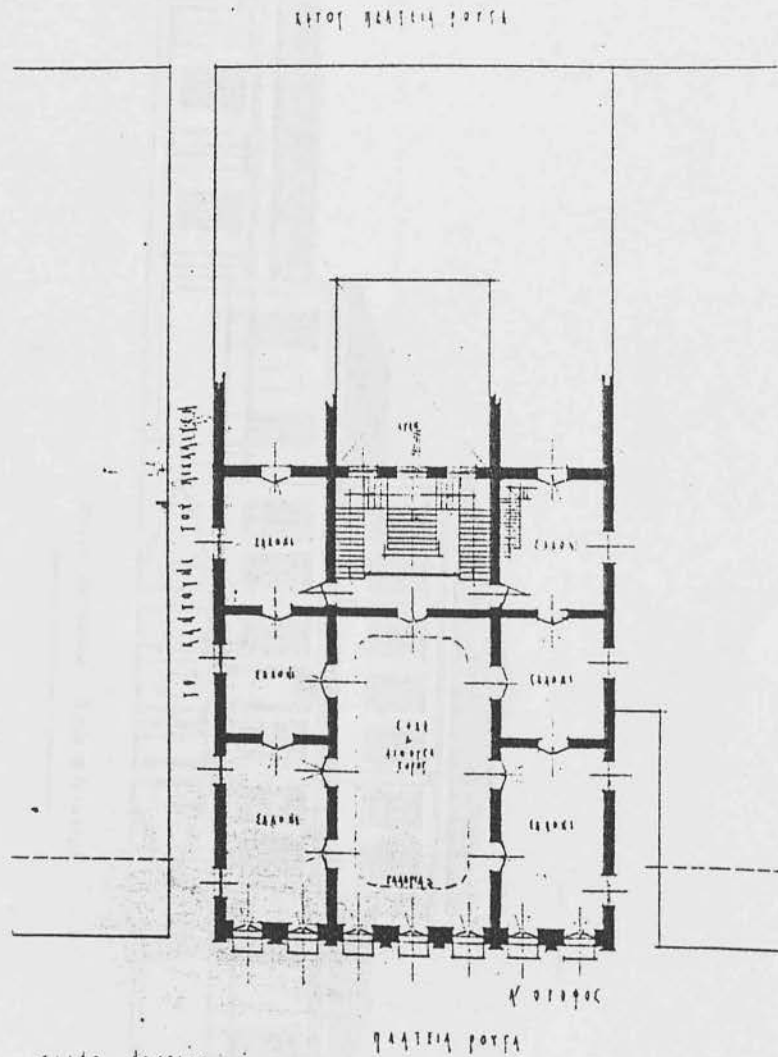
ΑΛΦΗΙΑ ΠΛΑΙΣΤΡΑ ΑΛΦΗΙΑ

«ΣΑΡΑΚΙΝΑ»
ΚΑΤΩΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΟΜΕΝΟΥ ΙΣΟΦΕΙΟΥ
ΓΙΑΝΝΟ ΚΟΜΒΙΑΣ
ΚΑΙ ΙΣΟΦΕΙΩΝ ΤΩΝ ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ.

Yordan S. Sarpid

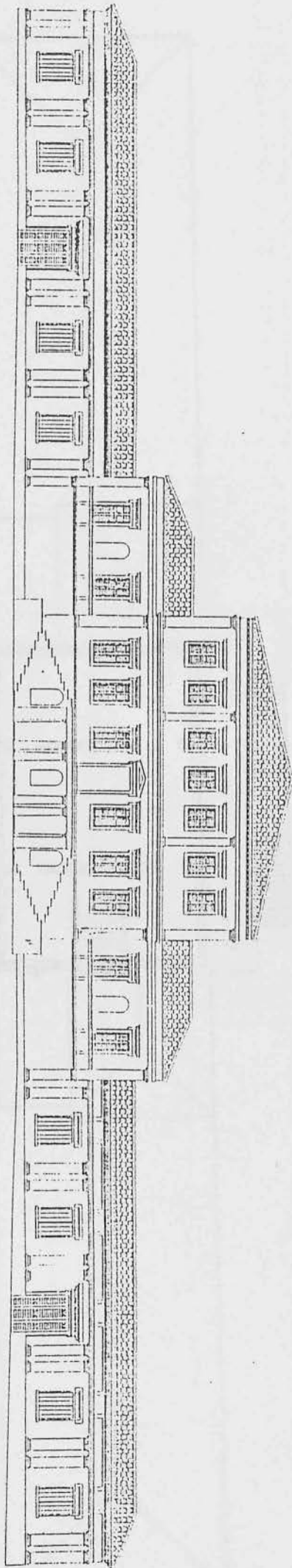
Μέγαρο Μιχαλίτσου-Δομενεγίνου
(Σχέδιο 46)

The Mihalitsi-Domeneghini Mansion
(Drawing 46)

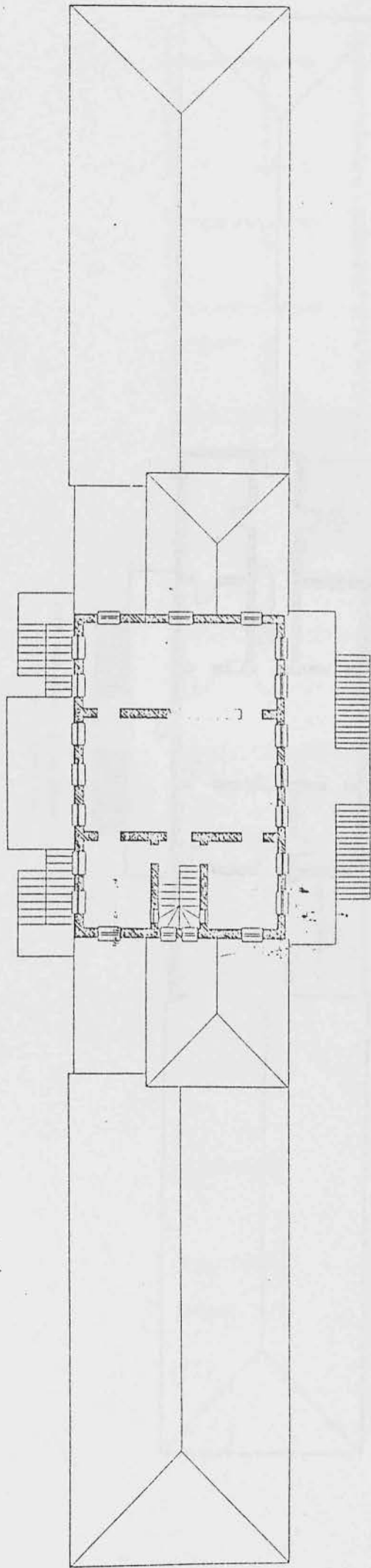

ΠΙΣΤΟ ΚΟΜΒΙΑΙ
ΠΟΛΥΡΡΟΝ ΜΙΧΑΛΙΤΣΕ
ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΚΕΜΗΚΗ ΠΛΑΤΕΙΑ ΡΟΥΤΑ

Robert Langford

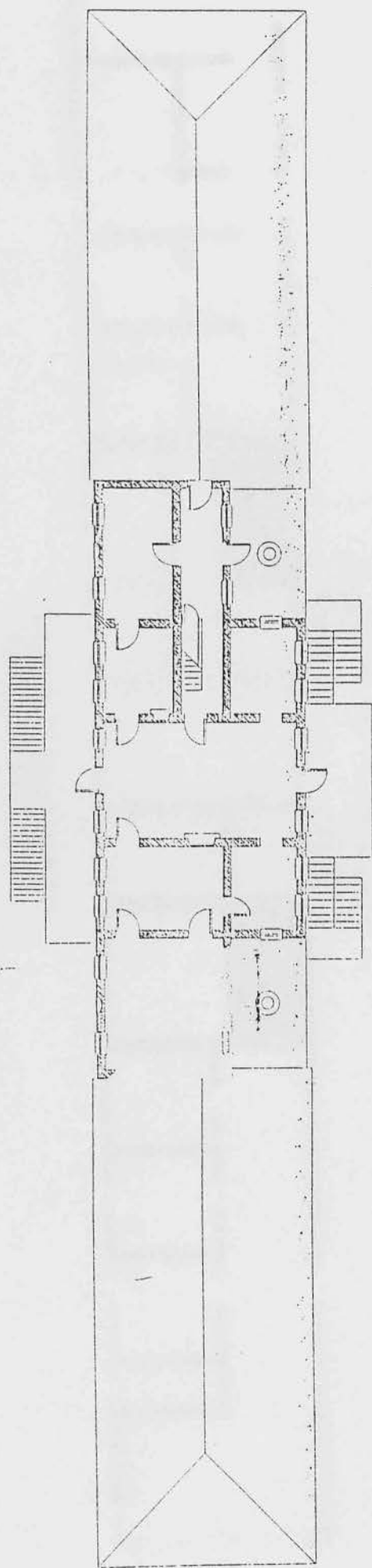

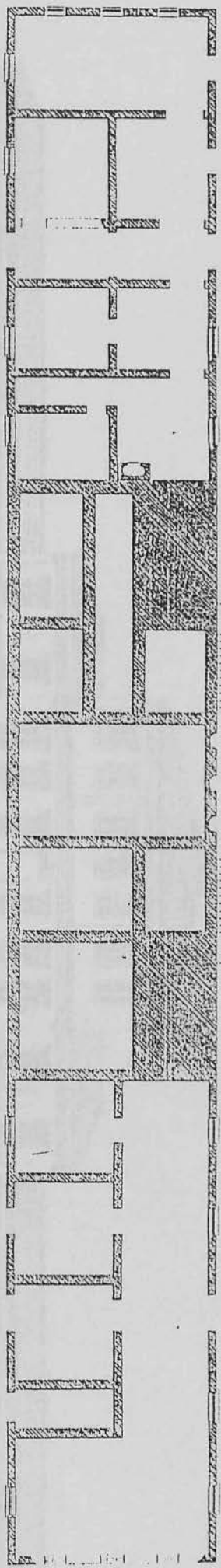
Villa Sarakina - East Elevation

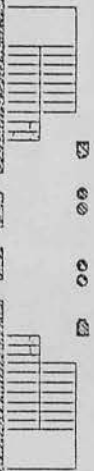
Villa Sarakina - Second Floor.

Villa Sarakina - first floor

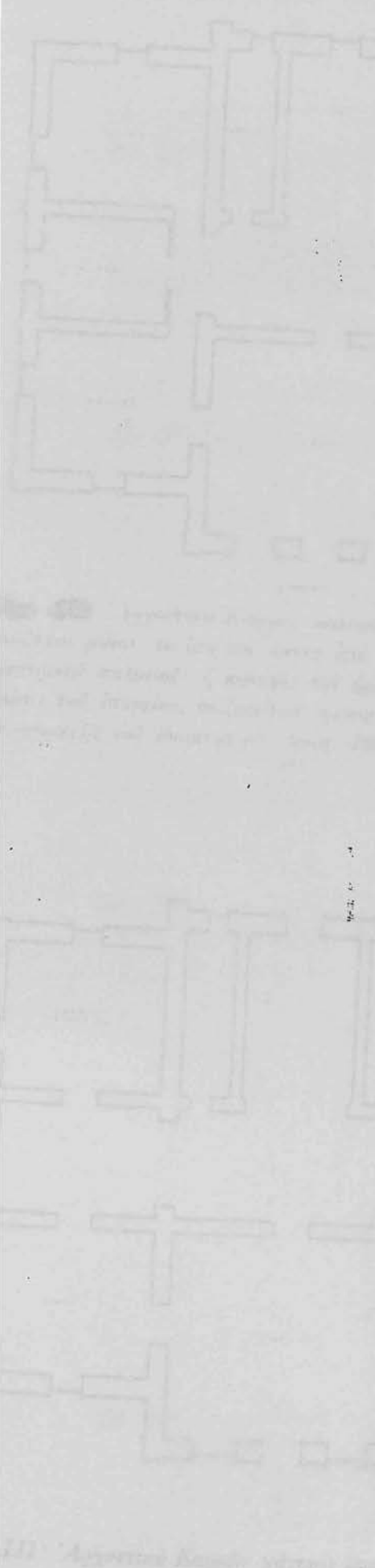
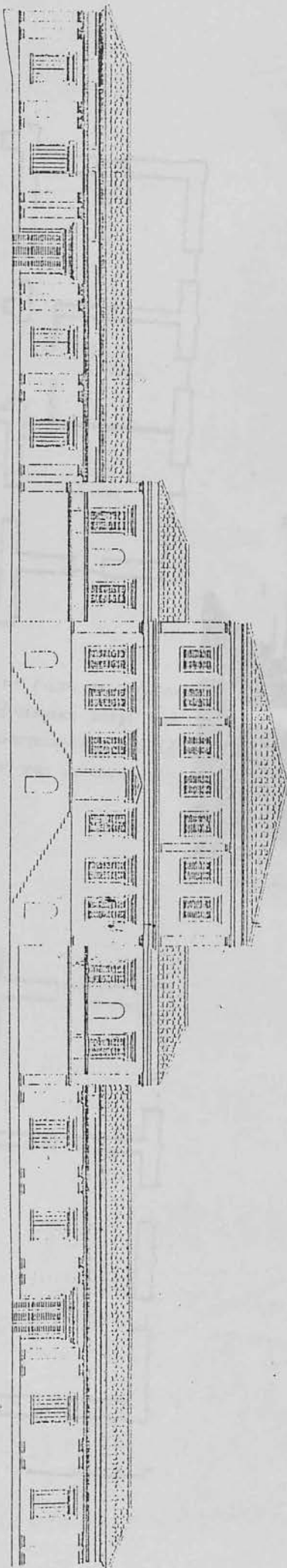

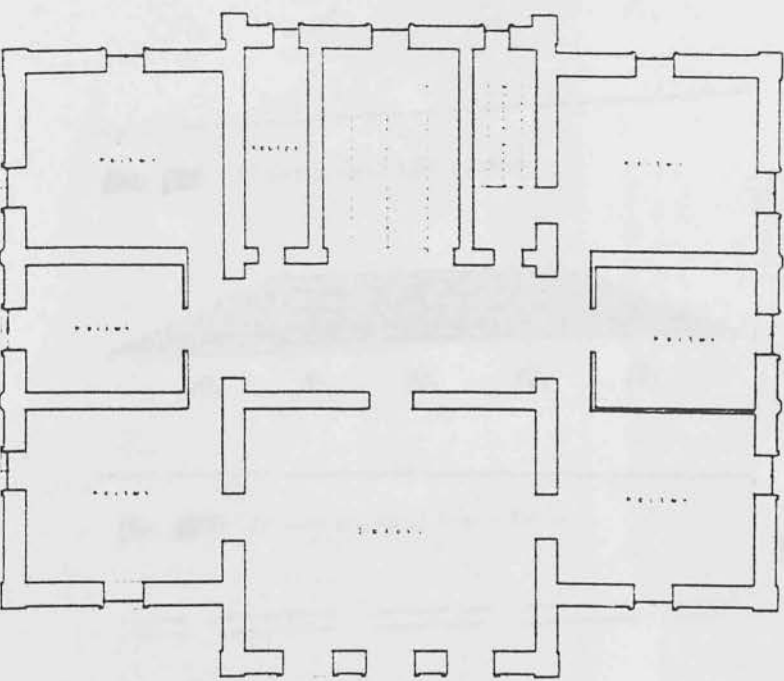

Villa Saratina - Ground floor

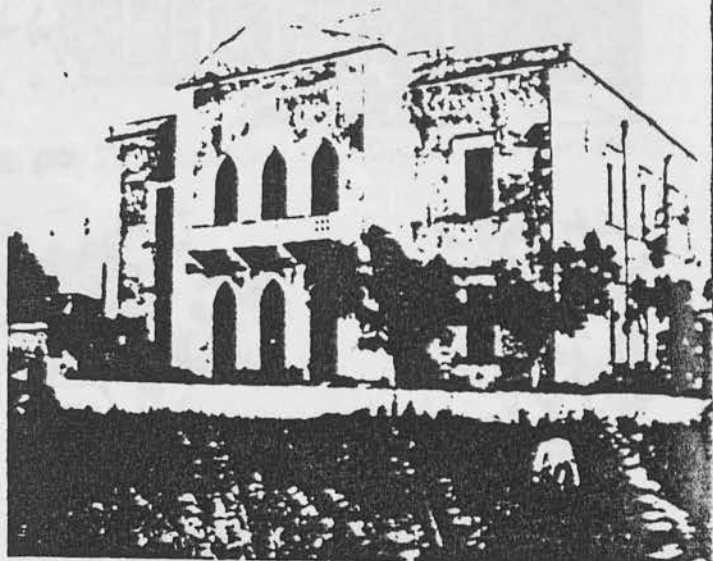

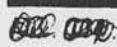
Villa Savoy - West Elevation

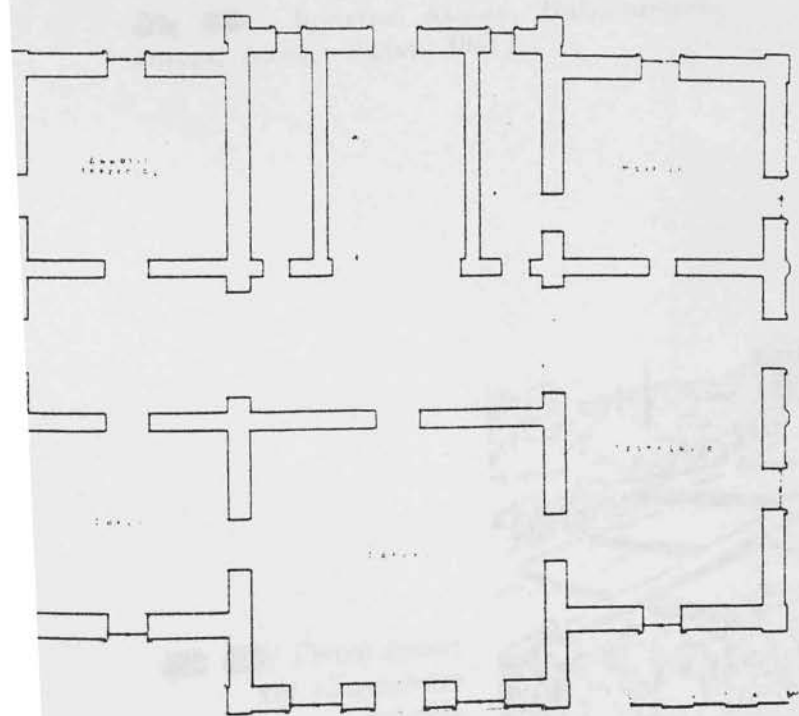

 'Αρχαϊκό Καρρέρι' κατοικία όμοιος (από το κτίριο σώζεται μόνο το ισόγειο, εκτός από τον εξωτερικό τοίχο του γεννητικού σαλονιού· η κατοικία του όμοιος συνεπλήρωθη επί τη βάση του ισόγειου, σωζόμενων φωτογραφιών και λεπτομερώς περιγραφής του ιδιοκτήτου. Αποστ. 1967)

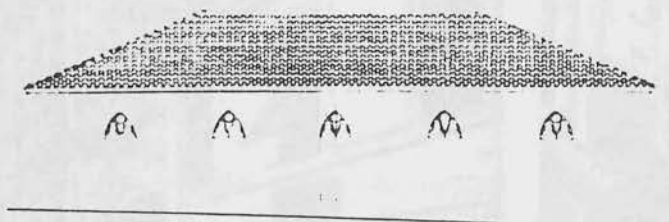

 'Αρχαϊκό Καρρέρι στο Παλαιοζάντουνο, όπως σώζεται ως το 1953, αρχιτέκτονας Ε. Τσάλλας

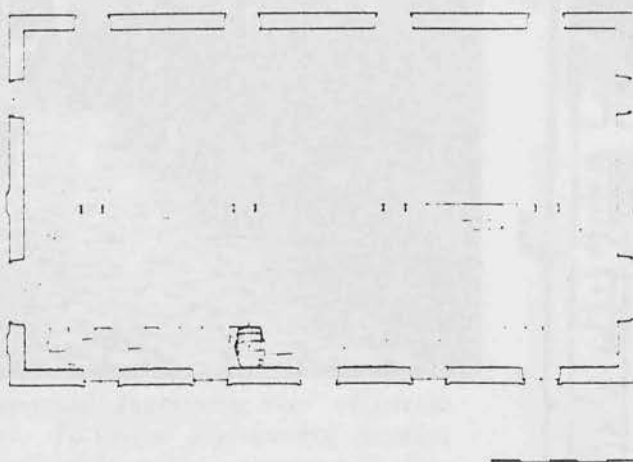

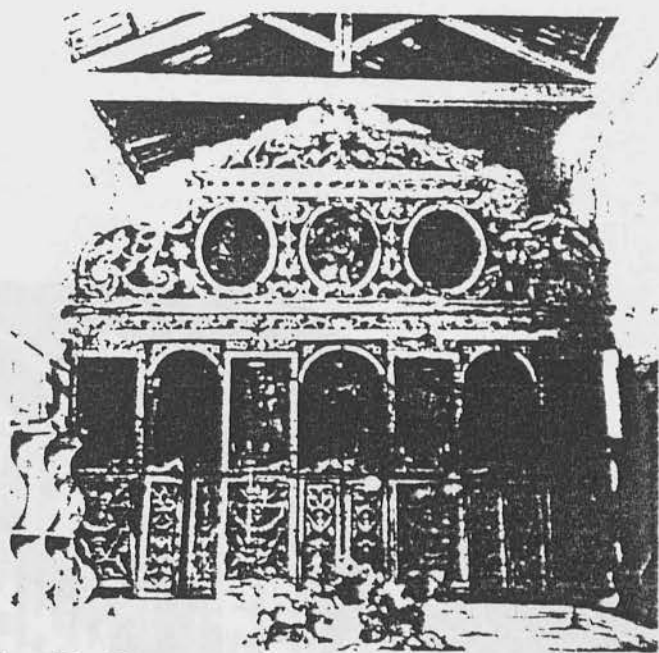
120. Η νότια όψη των «Σαρακίνας»

121. Η βόρεια όψη των «Σαρακίνας»

122. Αρχοντικό Καρούο, Παλιγκάντονο κατοικία «Σαρακίνας» (άποτ. 1967)

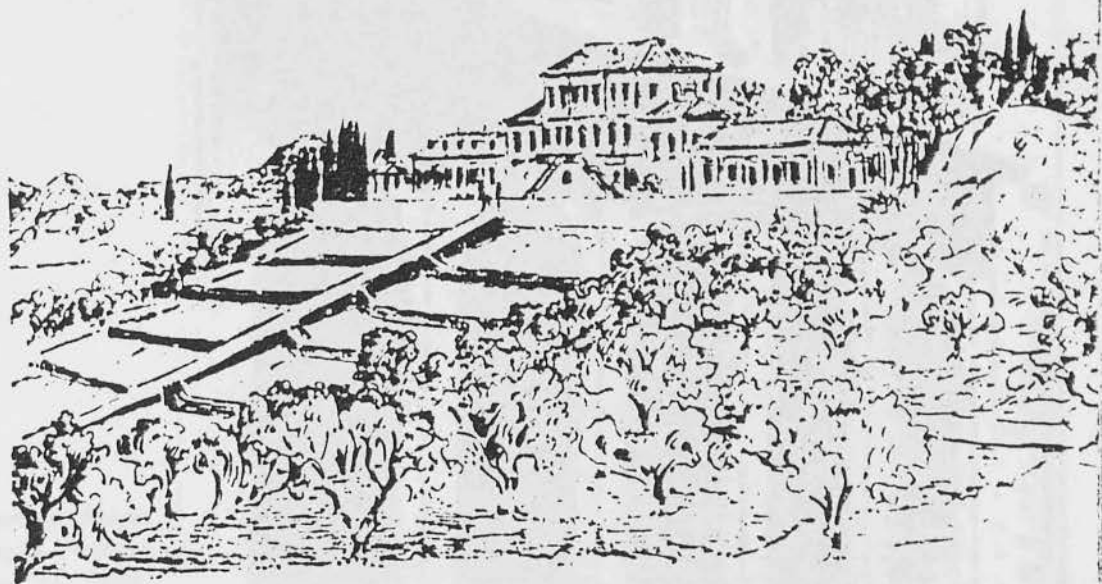

123. Το παρεκκλήσιο της «Σαρακίνας» (φωτ. 1967)

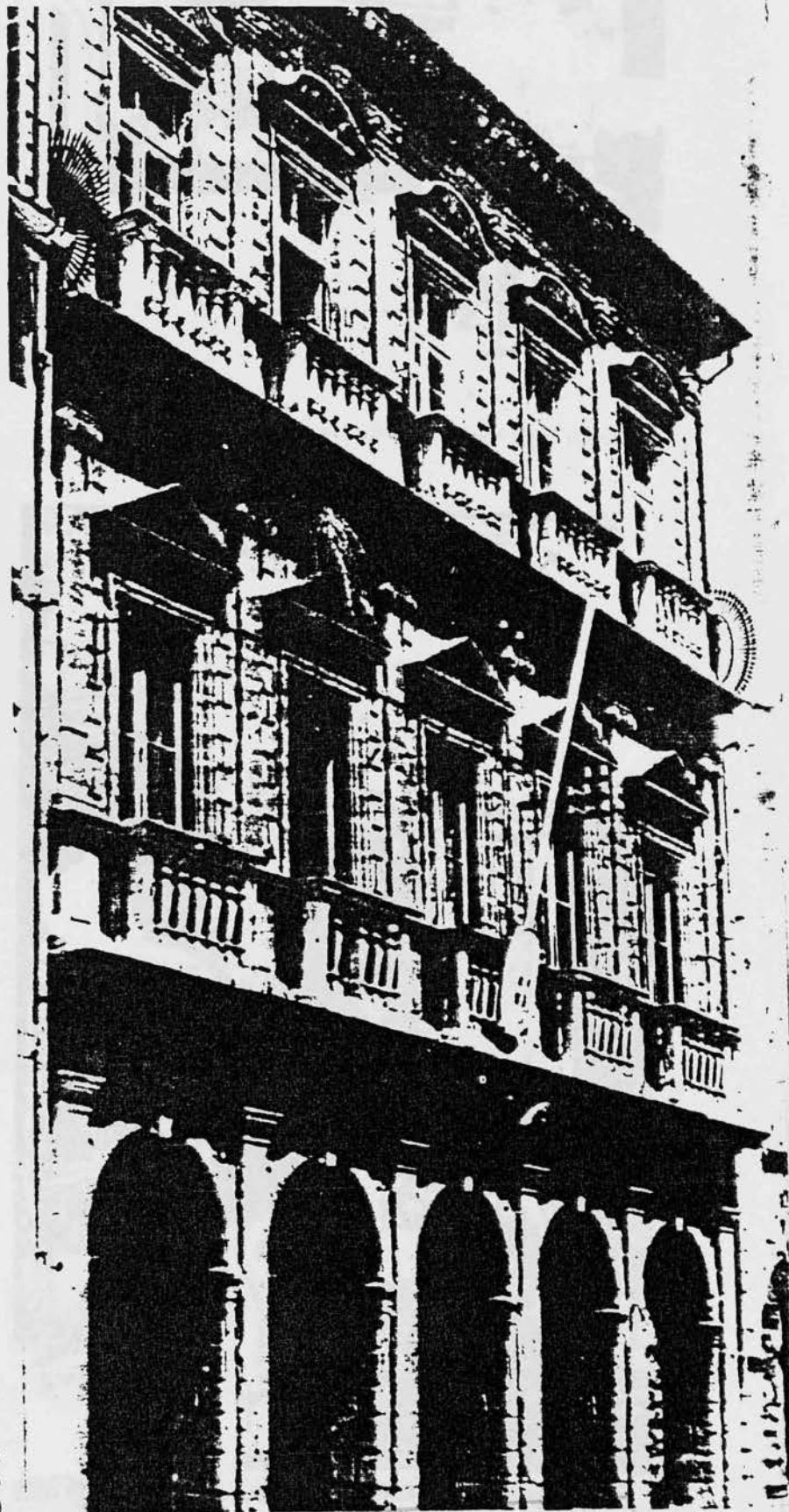
Εικ. 121: Γενική άποψη της «Σαρακίνας» στην παλαιότερή της μορφή, στα μέσα του 16' αιώνα (Sargint)

124. Γενική άποψη της «Σαρακίνας» στα τέλη του 16' αιώνα (Salvator)

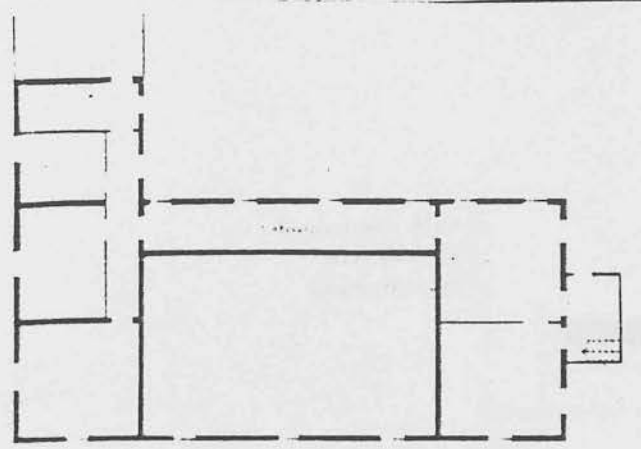

191: Το αβχοντιζό Δομενεγίνη στην «Πλατεία Ρούγα» (Salvator. Το κτήριο είχε ύποστη μεγάλες βες κατὰ τόν τελευταίο πόλεμο: κατεστράφη όμι- ά τó 1953)

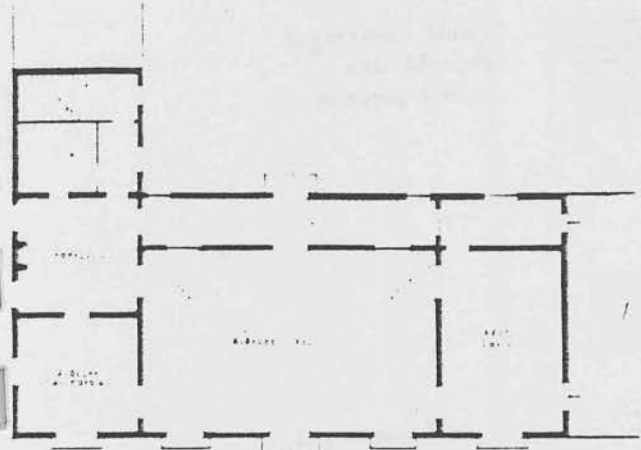

192: Το αβχοντιζό Ρώμα στην «Πλατεία Ρούγα» (φωτ. 1949. Κατεστράφη τó 1953)

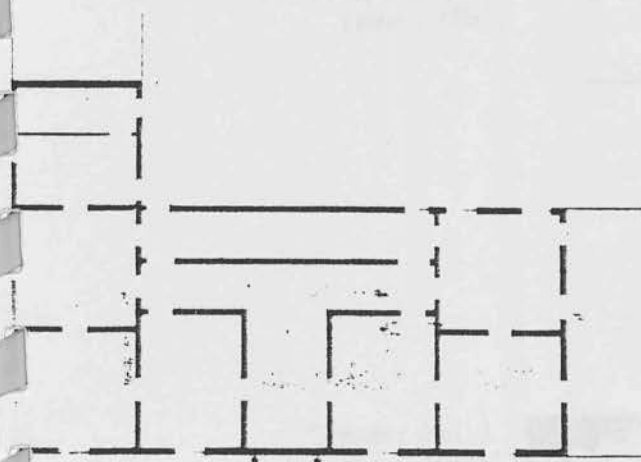
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ

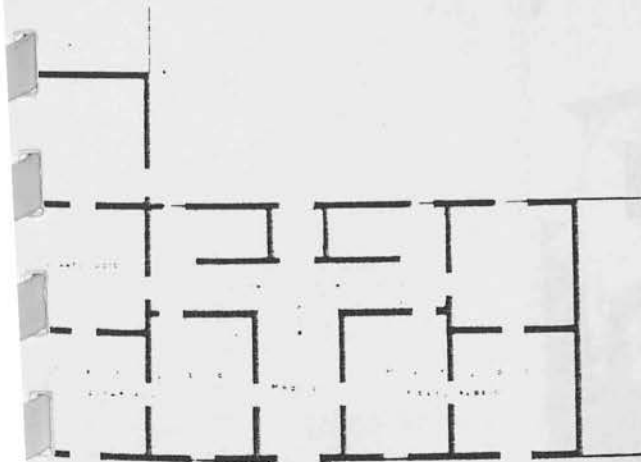
1. ορόφος

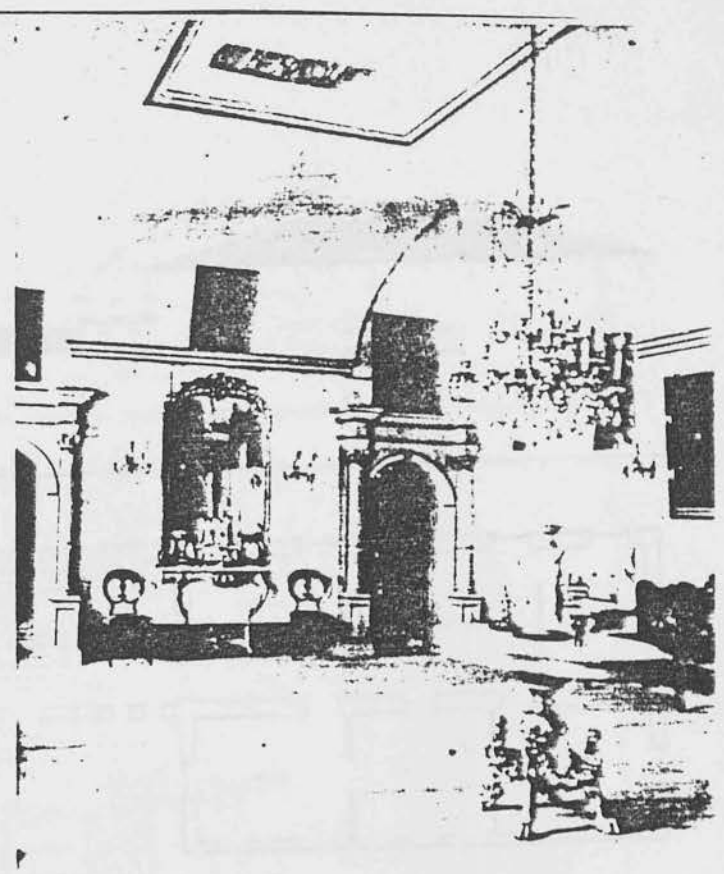
2. ορόφος

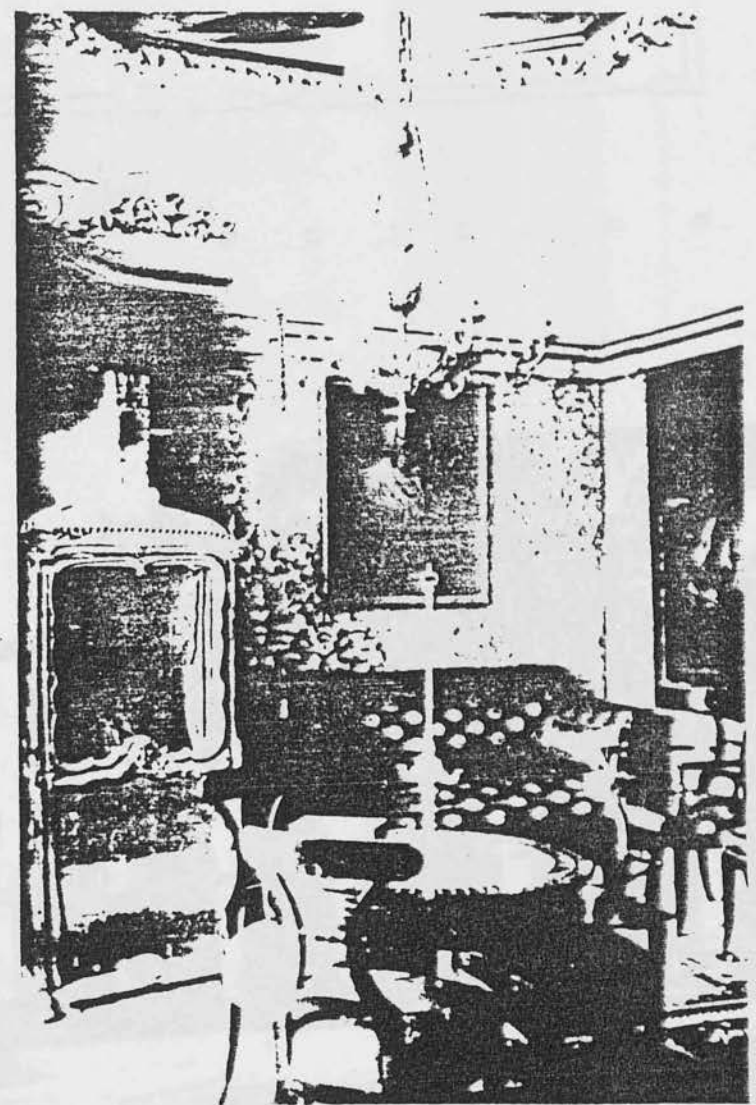
3. ορόφος

4. ορόφος

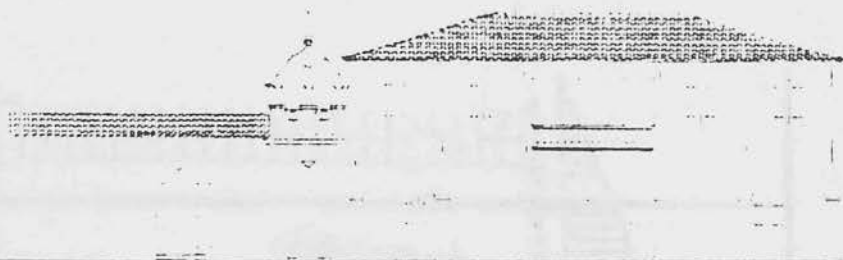
69. Το νεοκλασικό σαλόνι (αίθουσα χορού) του Αρχαιολογικού Κομμούτου

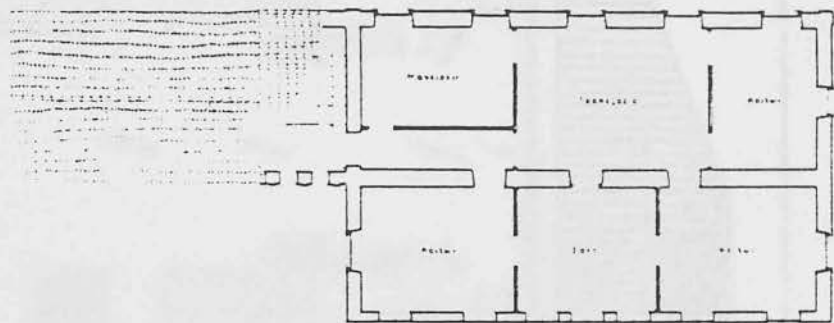
70. Η «αίθουσα των παλαιών» του Αρχαιολογικού Κομμούτου

70: 'Αρχαιολογικό Κομμούτου' σχηματικές και εις ισόγειον, μεσοπατώματος, α' και β' όρόφου (κατεστράφη το 1953)

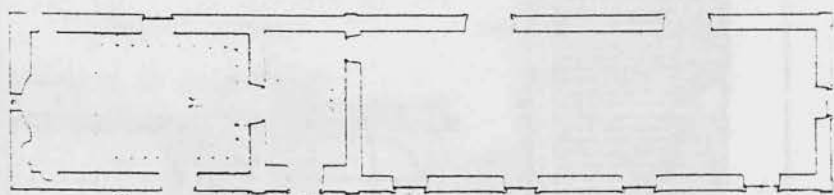
Αρχοντικό Μακρή
 στο Μονζάκι
 ανατολική όψη

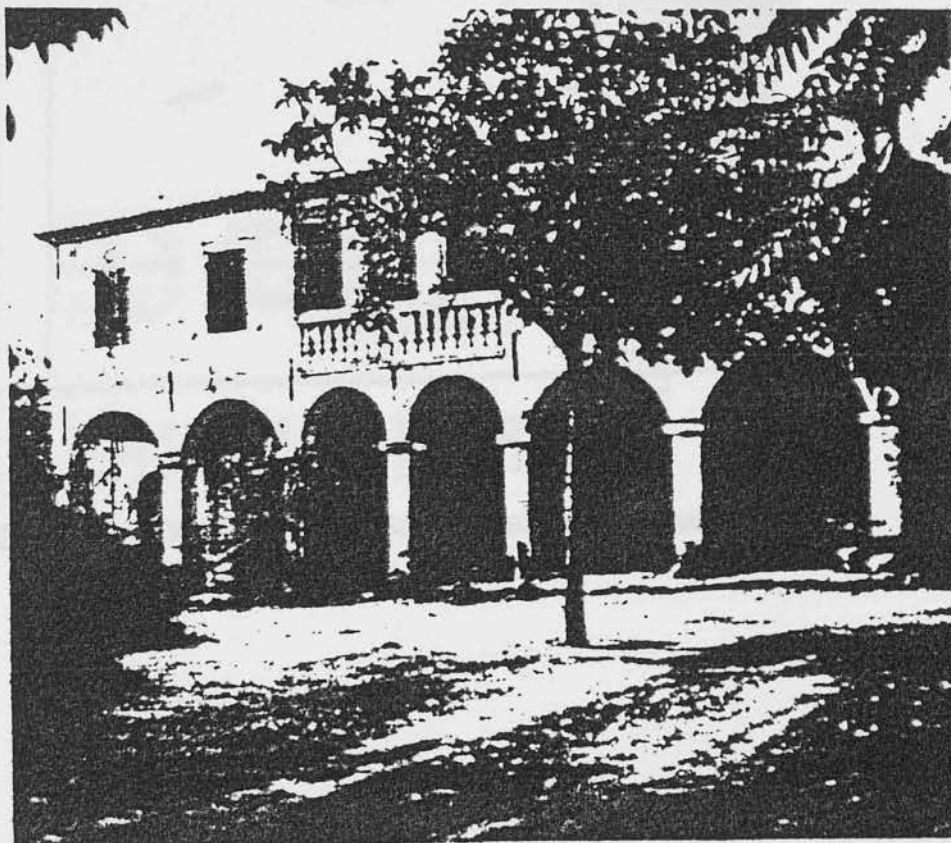
Αρχοντικό Μακρή
 στο Μονζάκι
 κάτοπις ορθογών

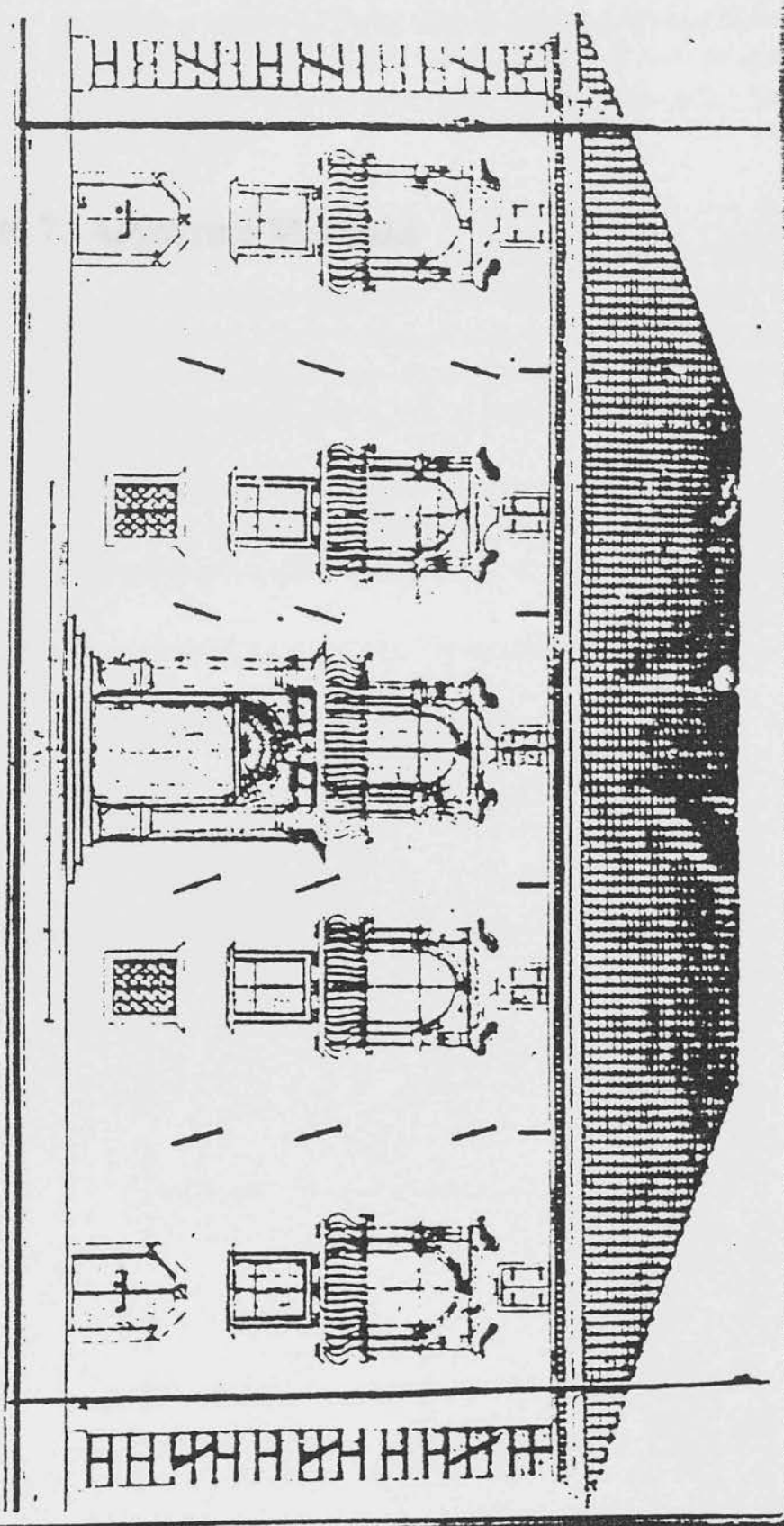

Αρχοντικό Μακρή
 στο Μονζάκι
 κάτοπις ισογείου
 (ἀποτ. 1967)

Άποψις από Α.
 του αρχοντικού Μακρή
 (φωτ. 1967)

Πίναξ 71: Συνοχή της οροφῆς τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σηπτακταίης ἐκ τῆς ἀρχαίας ἰερουσαλὴμ.
 ὁμοίωσις ἀνακατασκευασθεῖσα ἀπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἰ. Ὀρδινὸς Βαρντόπουλος.

Η Ελληνική Μεσογειακή Οικονομία να αναπτύσσεται. Για να επιτευχθεί αυτό πρέπει να υπάρξει μια Αλλαγή νοοθέσιας σε μεγαλύτερη κλίμακα, αναλαμβάνοντας δράση στην κατάσταση της αγοράς, επιδιώκοντας κυρίως την εξισορρόπηση του εισοδήματος. Ημερήσια αμειψιμία.
Η Ελλάδα και η Ευρώπη στην κρίση πρέπει να αντισταθούν σε οικονομικό καταστροφικό και ηθικό κρηνητισμό. Πρέπει να γίνουν όλα αυτά τα βήματα που αναφέρονται παραπάνω. Τα πάντα ξεκινάει από έναν ανώτατο επίπεδο, να πάρει μαζί της, να αντισταθεί, να αντισταθεί, να αντισταθεί, να αντισταθεί και η Ελλάδα και η Ευρώπη. Έτσι διασφαλίζεται η ανάπτυξη της χώρας.

Επισημαίνεται ότι η Ελλάδα και η Ευρώπη πρέπει να αναλάβουν δράση, να πάρουν μαζί τους, να αντισταθούν, να αντισταθεί, να αντισταθεί, να αντισταθεί και η Ελλάδα και η Ευρώπη. Έτσι διασφαλίζεται η ανάπτυξη της χώρας.
Κεφάλαιο 7. Αρχοντικό Μεσσαλά
Η Ελλάδα και η Ευρώπη στην κρίση πρέπει να αντισταθούν, να αντισταθεί, να αντισταθεί, να αντισταθεί και η Ελλάδα και η Ευρώπη. Έτσι διασφαλίζεται η ανάπτυξη της χώρας.
Η Ελλάδα και η Ευρώπη στην κρίση πρέπει να αντισταθούν, να αντισταθεί, να αντισταθεί, να αντισταθεί και η Ελλάδα και η Ευρώπη. Έτσι διασφαλίζεται η ανάπτυξη της χώρας.
Η Ελλάδα και η Ευρώπη στην κρίση πρέπει να αντισταθούν, να αντισταθεί, να αντισταθεί, να αντισταθεί και η Ελλάδα και η Ευρώπη. Έτσι διασφαλίζεται η ανάπτυξη της χώρας.

Το κείμενο παραμένει αμετάφραστο.

Ο Κόντε Μεσσαλάς έφτιαξε το αρχοντικό το 18.. Εκεί κατοικούσε μέχρι που πέθανε το παιδί του. Μετά πουλάει το αρχοντικό μαζί με τα κτήματα γύρω γύρω στην οικογένεια Γιατρά (3 αδέρφια) και πήγε στην βασιλική ως αυλάρχης. Εκεί έγινε κλειδούχος.

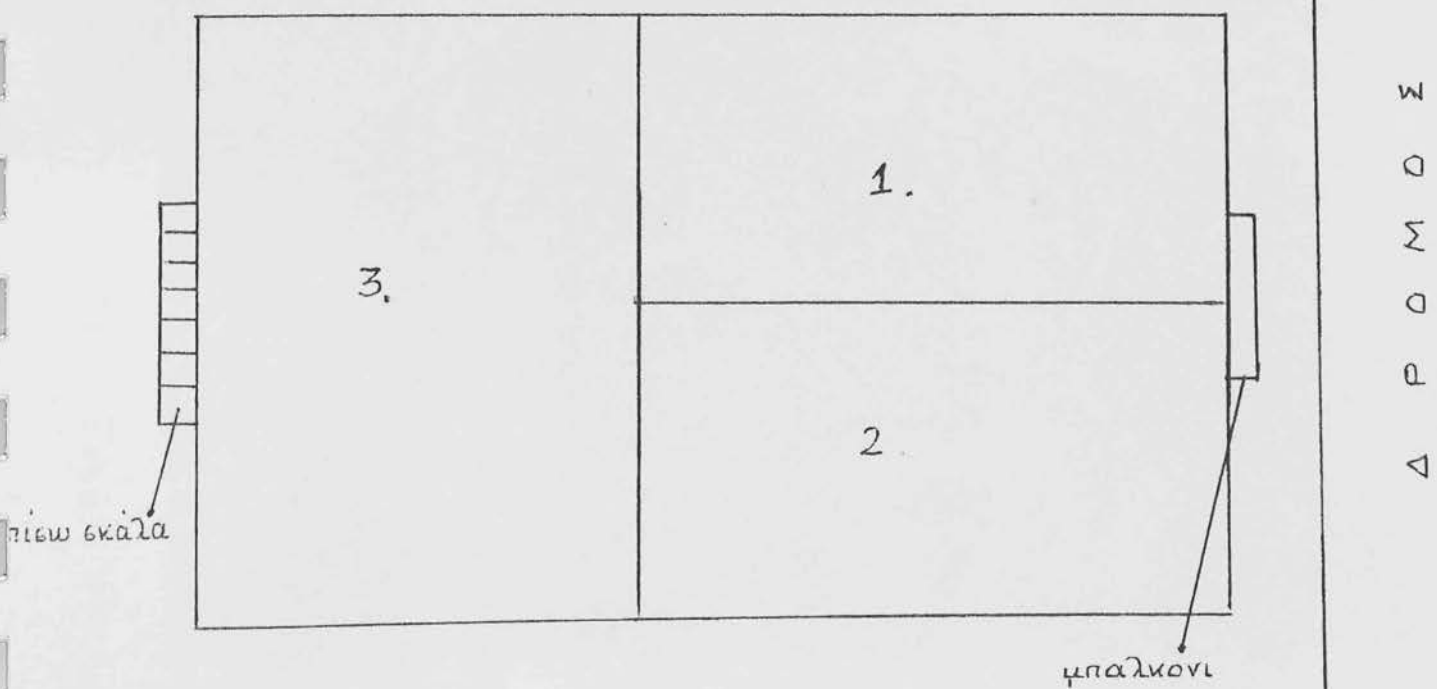
Τα αδέρφια Γιατρά την πρώτη χρονιά που πήραν το αρχοντικό έκαναν τόσο λάδι που έβγαλαν τα χρήματα με τα οποία είχαν αγοράσει το αρχοντικό και τους περίσπεσαν και αρκετά. Τότε πήγαν δύο ασκιά λάδι στην οικογένεια Μεσσαλά. Του κόντε Μεσσαλά του έκαναι εντύπωση το πόσο λάδι έβγαλαν γιατί τις προηγούμενες χρονιές οι σεμπροι του έβγαζαν πολύ λιγότερο. Έτσι διαπίστωσε ότι τόσα χρόνια τον έκλεβαν.

Όταν κάποτε ήρθε περιοδεία στην Ζάκυνθο η βασίλισσα Όλγα πορευόμενη προς το Κερί για να δει την πίσσα (απο κείνο το μέρος ανέβλειζε πετρέλαιο) σταμάτησαν στο χωριό Λιθακιά για να δείξει ο Μεσσαλάς το πατρικό του σπίτι στην βασίλισσα. Η βασίλισσα Όλγα εντυπωσιάστηκε με το οικόσημο του σπιτιού. Όταν εκείνη γύρισε στο ανάκτορό της η οικογένεια Γιατρά αποφάσισε να της κάνει δώρο το οικόσημο. Το έβαλαν μέσα σε μία ξύλινη κασόνα και σε μία άλλη έβαλαν 20 ζευγάρια περιστέρια και τα πέρασαν από τον Πειραιά και από κει στο ανάκτορο.

Η βασίλισσα τους δέχτηκε με μεγάλη χαρά και ευχαρίστηση και τους πρότειναι να τους προσλάβει στο παλάτι. Εκείνοι όμως αντί για αυτό ζήτησαν να αποφυλακιστεί ο ξάδελφος τους Παναγιώτης Γιατράς που είχε κάνει φόνο για λόγους τιμής και βρισκόταν στις ποινικές φύλακες Ζακύνθου.

Η βασίλισσα σιγουρεύτηκε ότι ήταν φυλακή λόγου τιμής και του έδωσε χάρη.

Το σπίτι ήταν χωρισμένο από τις τρεις οικογένειες Γιατρά ως εξής :

1 .

- α. Μεγάλο σαλόνι
- β. Δύο δωμάτια ύπνου.
- γ. Διάδρομος και σκάλα που κατέβαινε κάτω.
- δ. Στο πίσω μέρος μία μεγάλη τραπεζαρία
- ε. Κουζίνα και αποθήκες.

Το 2 και το 3 είχαν περίπου την ίδια διαρύθμιση με το 1.

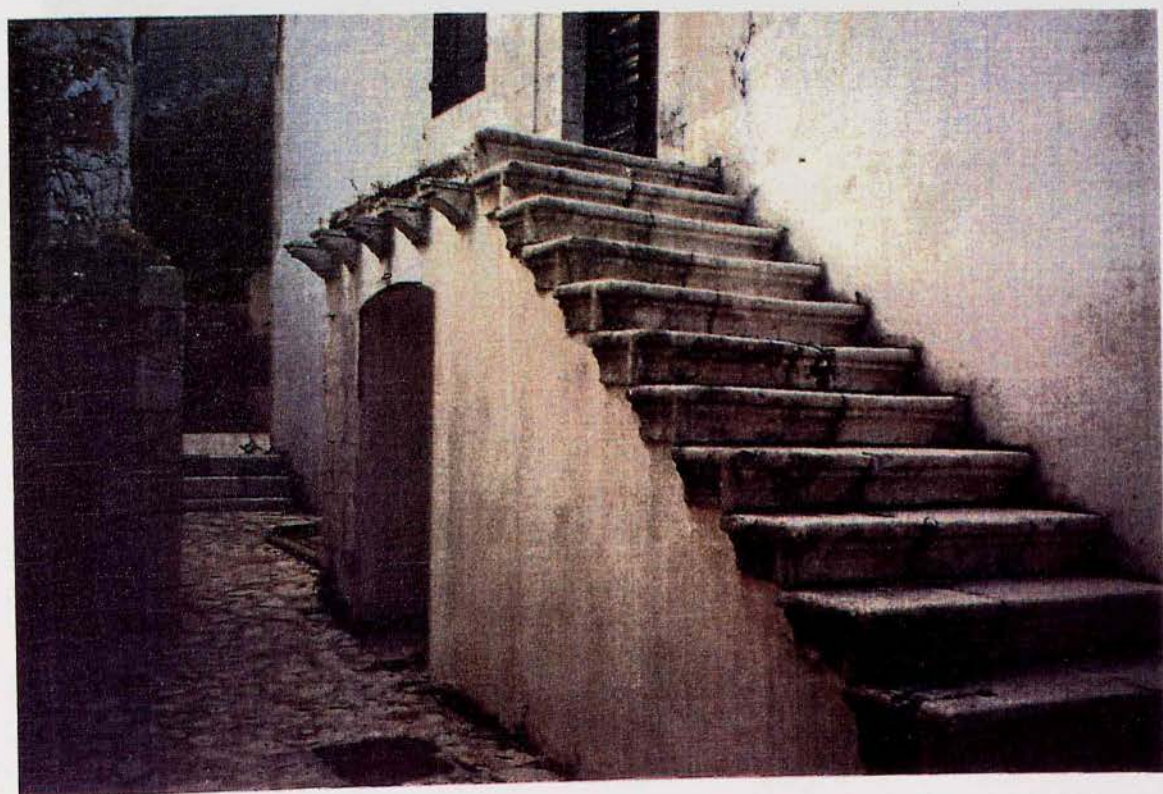
Οι παραπάνω πληροφορίες εδόθησαν από την Μαίρη Βαρδακαστάνη το γένος Πεσσάδου η οποία δεν έμενε συχνά στο σπίτι παρά μόνο όταν γινόταν κανένα πανηγύρι ή για ολιγοήμερες διακοπές.

ΑΠΟΨΗ ΚΤΙΡΙΟΥ

ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ ΣΚΑΛΑΣ

ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ ΣΚΑΛΑΣ

ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ ΜΠΑΛΚΟΝΙ

ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ ΠΛΑΚΑΚΙ

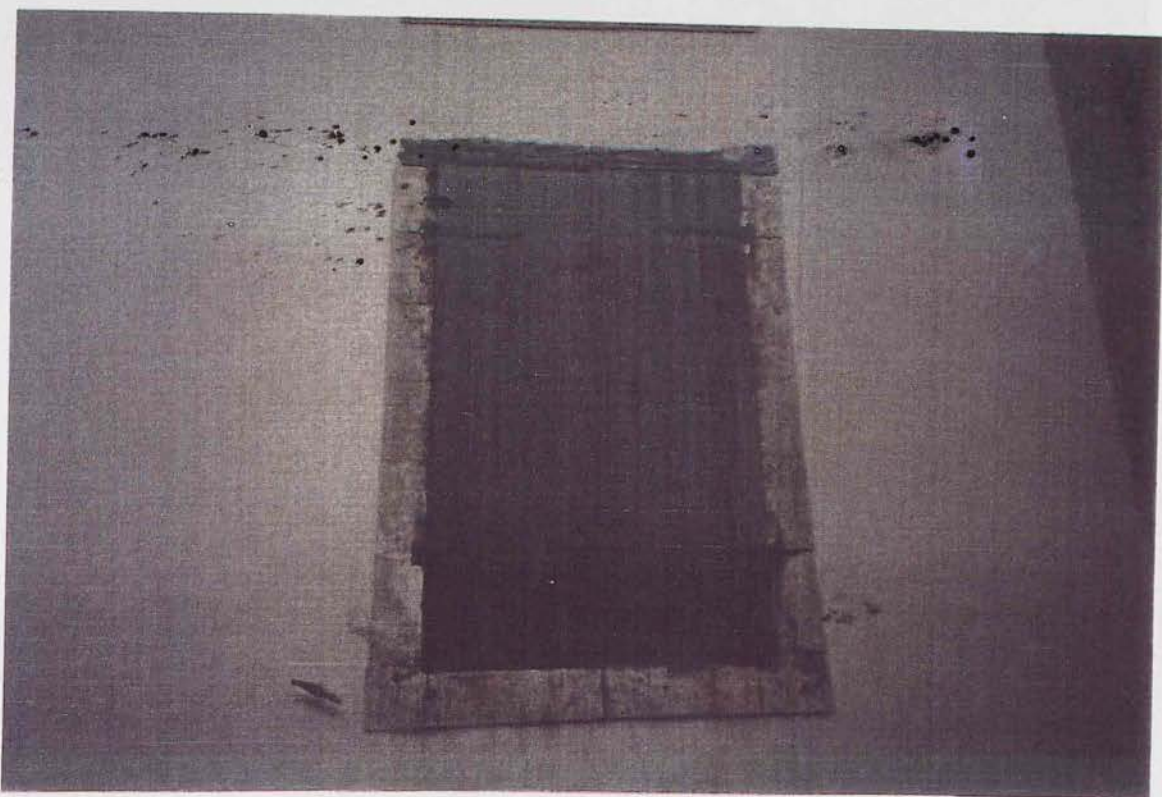
ΑΠΟΨΗ ΚΤΙΡΙΟΥ

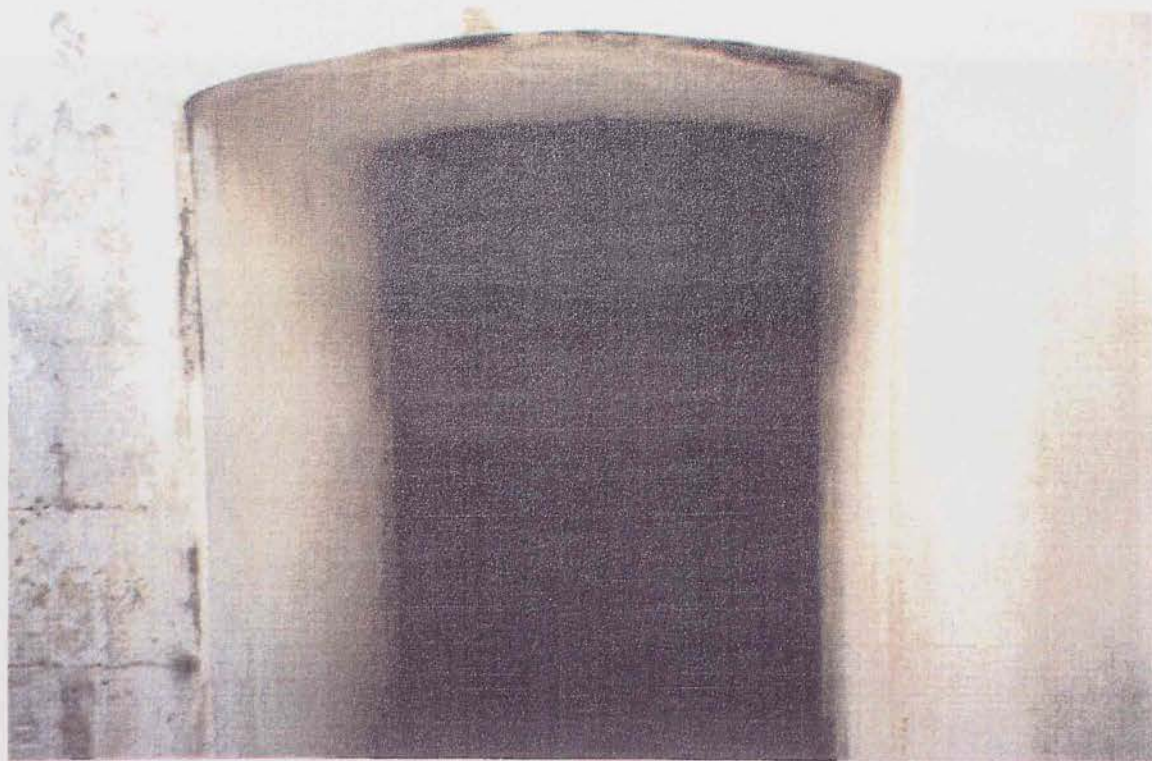
ΠΗΓΑ ΔΙ

ΠΛΑΓΙΑ ΟΨΗ - ΜΑΓΕΙΡΙΑ

ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ ΠΑΡΑΘΥΡΟΥ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΡΤΑ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΣΚΑΛΑ

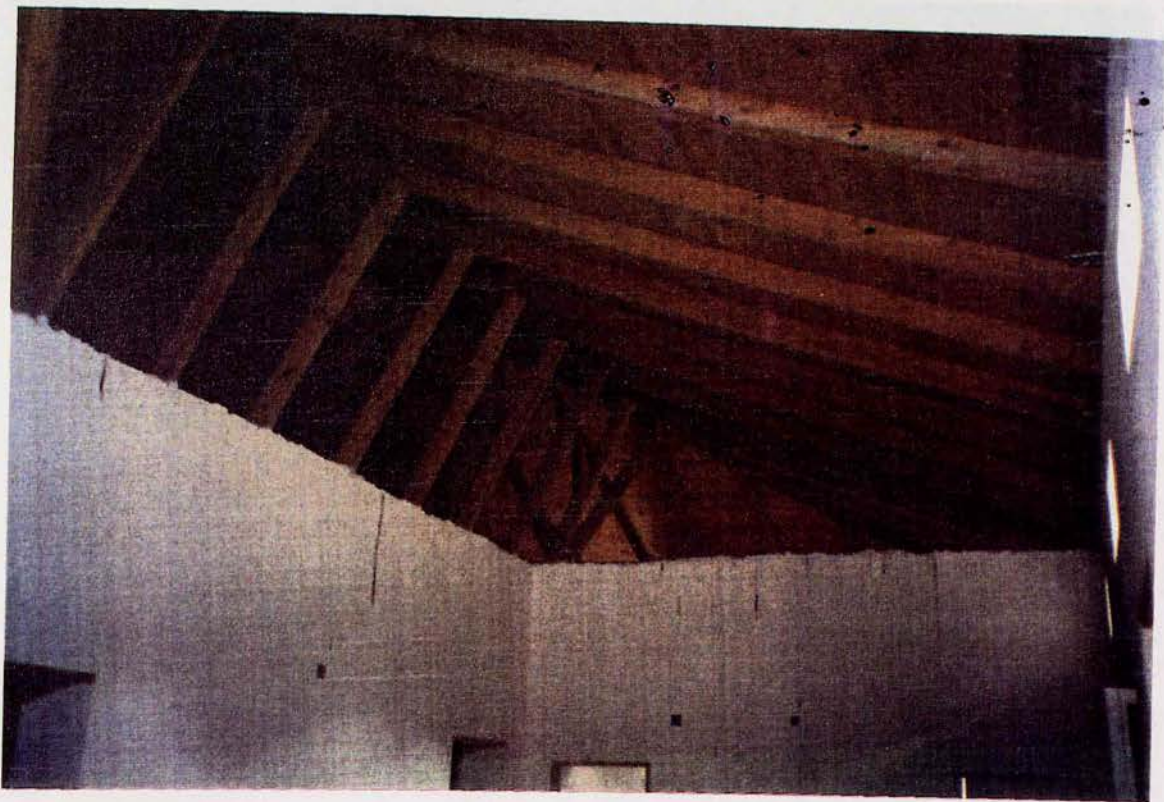
ΑΠΟΜΗ ΚΤΙΡΙΟΥ

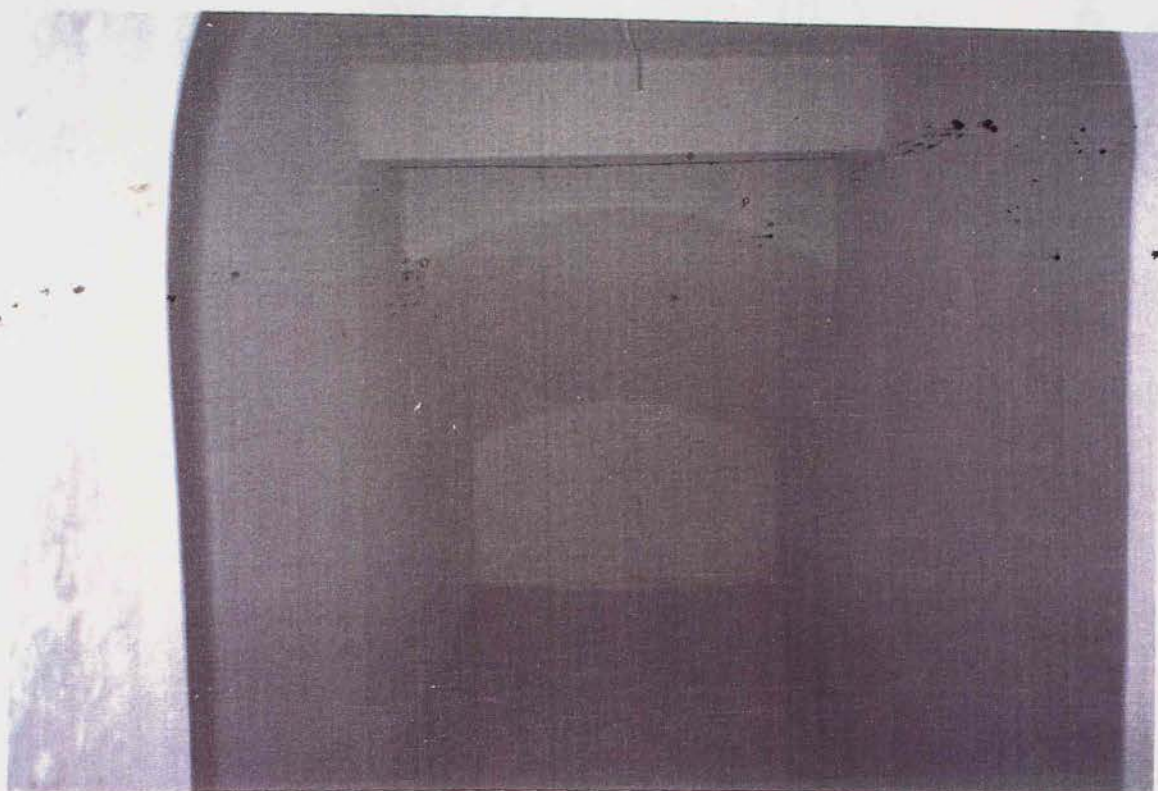
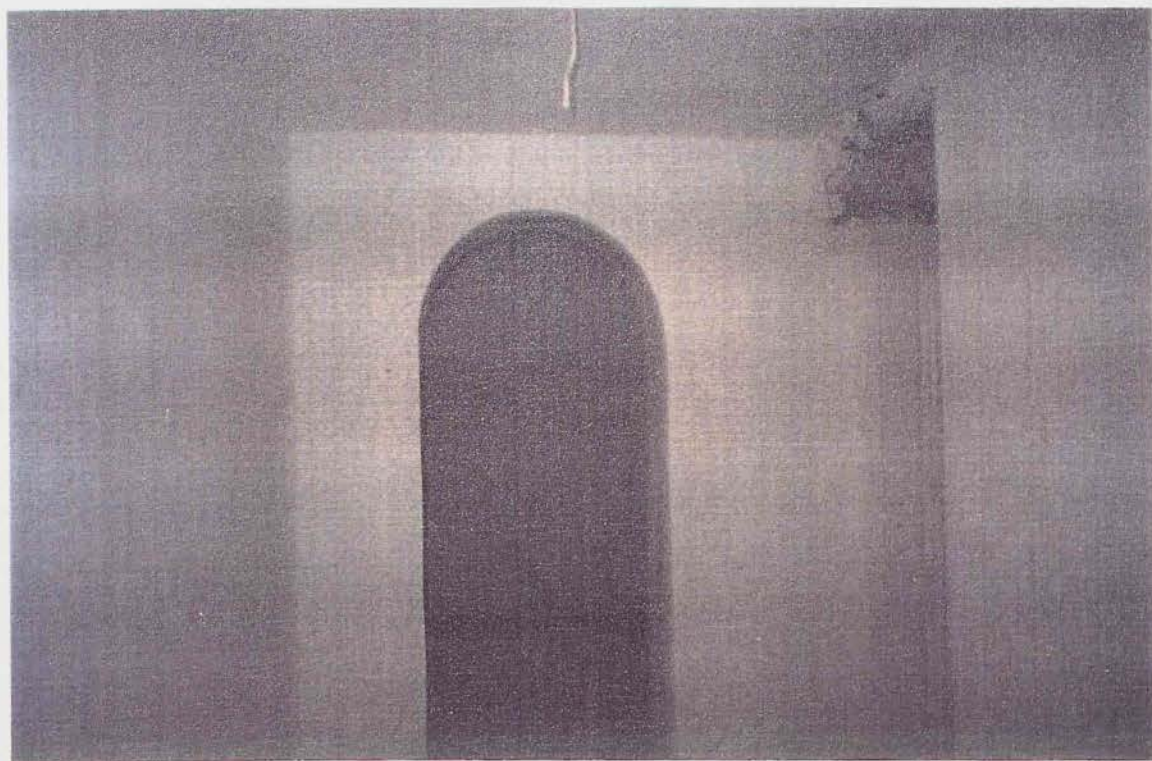
ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΣΚΑΛΑΣ ΑΠΟ
ΙΣΟΓΕΙΟ ΣΕ ΗΜΙΥΠΟΓΕΙΟ

ΑΠΟΨΗ ΚΤΙΡΙΟΥ

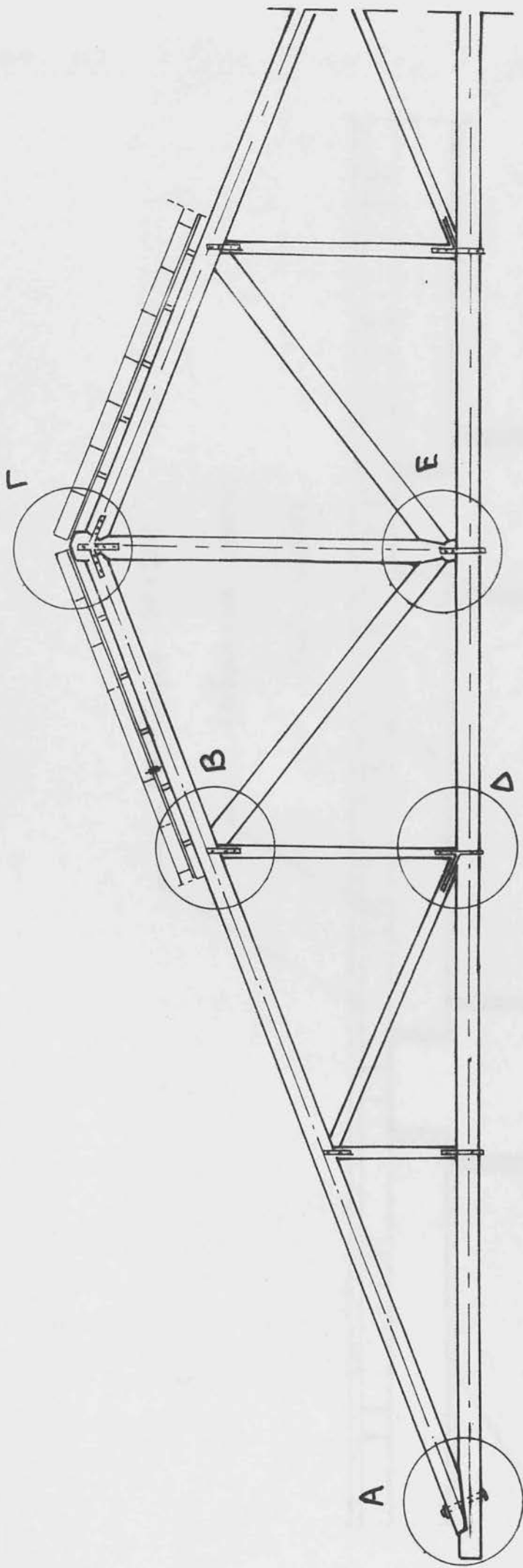

ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ ΣΤΕΓΗΣ

ΑΠΟΨΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΣΚΑΛΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΠΡΟΟΨΗ ΖΕΥΚΤΟΥ

ΚΛ. 1:50

(Ενδεικτικό)

Λεπτομέρεια Πατώματος

Σανίδωμα 30x100

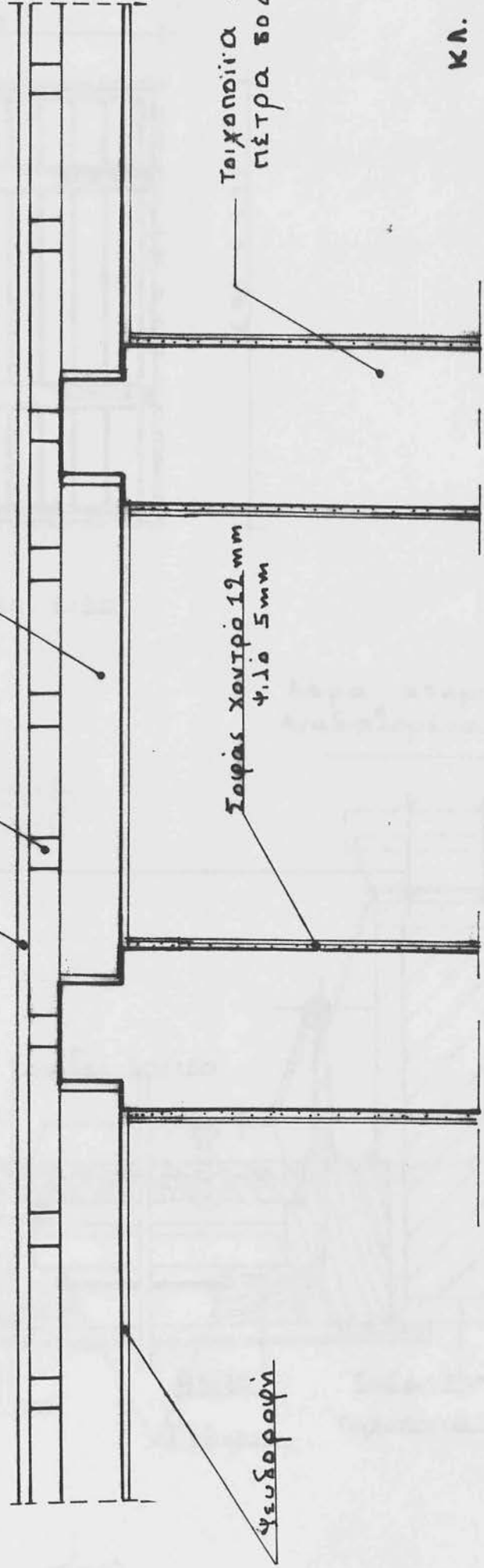
Καδρόνια 100x100

Σίδηρο 100x100

Τειχονομιά από
πέτρα 80cm

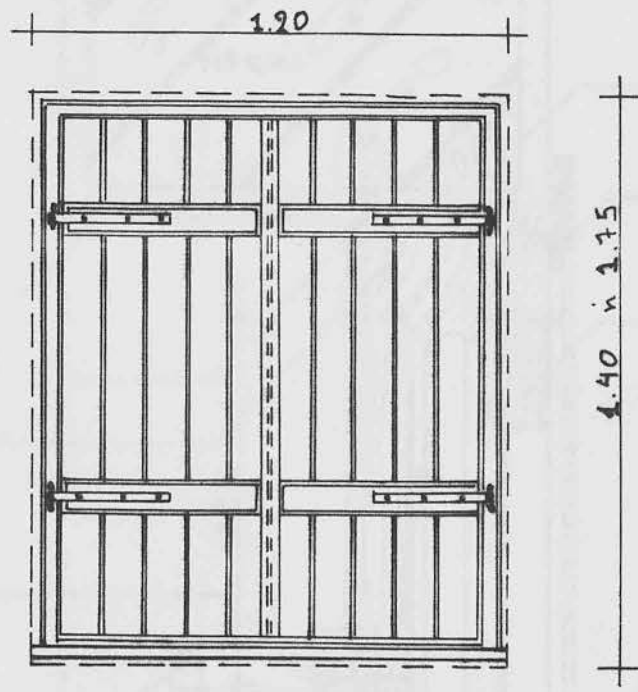
Σταβάς χοντρό 12mm
4.10 5mm

Ψευδοροφή

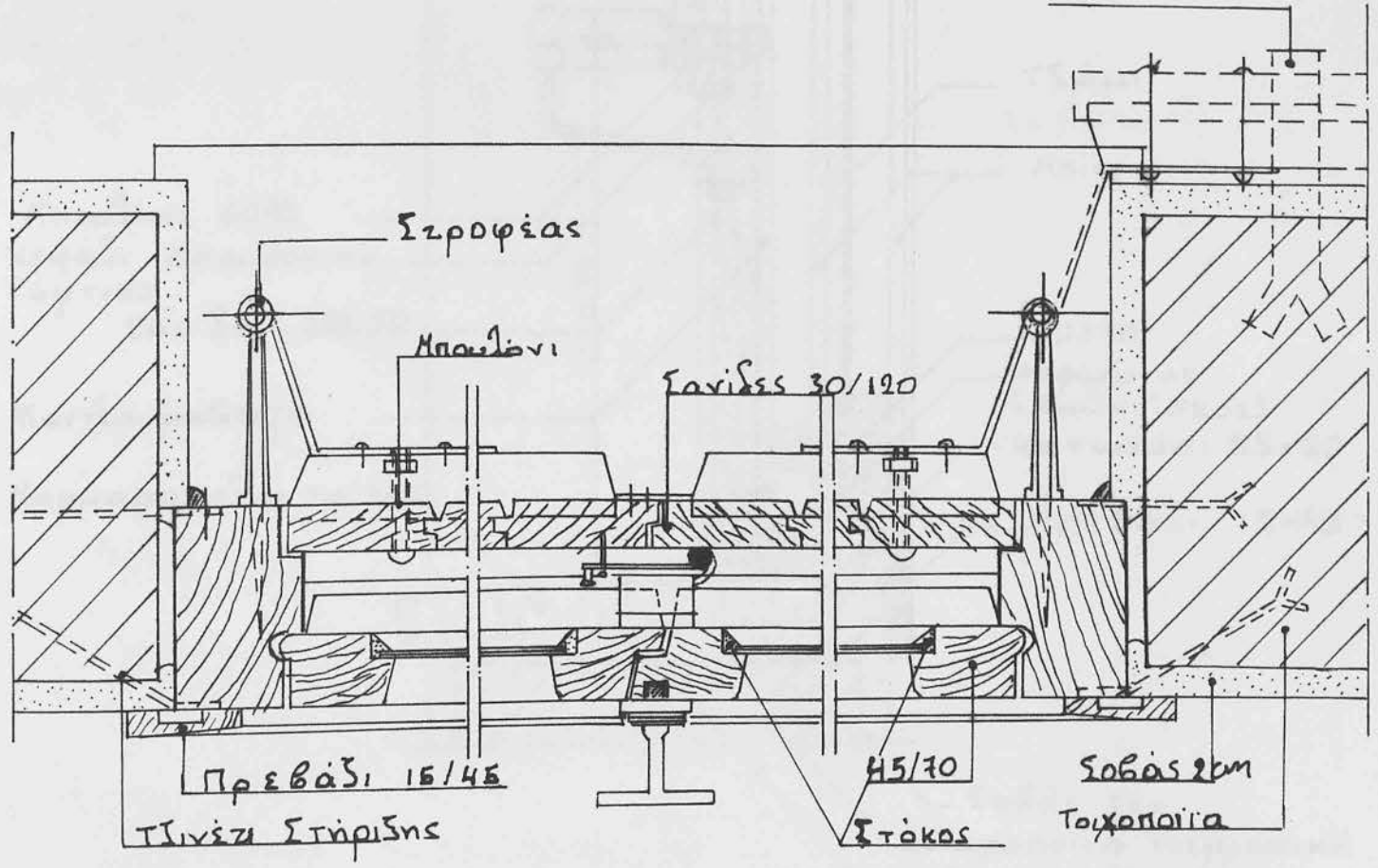
ΚΛ. 1:20

παράθυρο με ρύθμιση σκιασμού χωριότικα

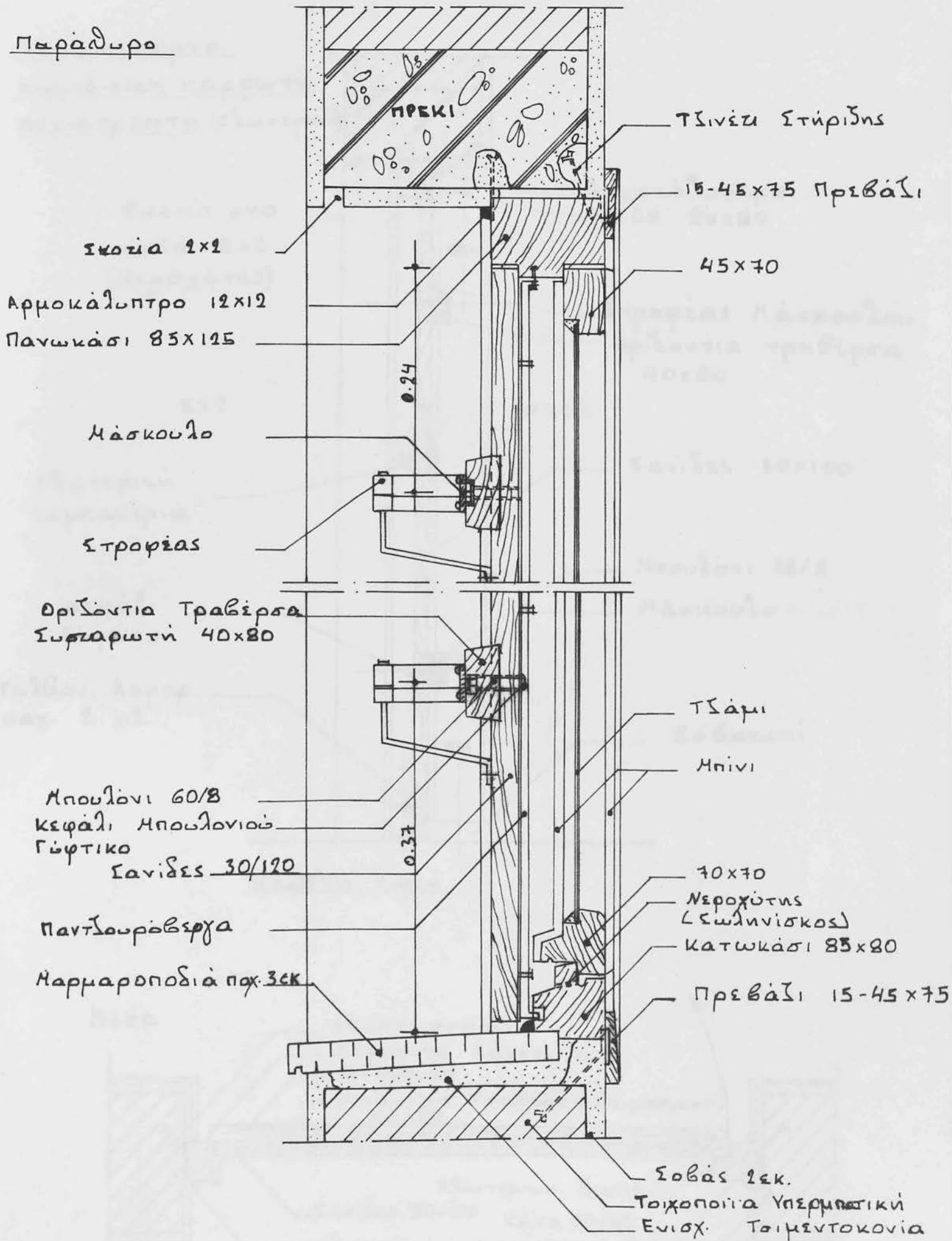
Πρόσοψη κλ. 1:20

Λάμα στήριξης του αναδιπλούμενου φύλλου

Οριζόντια Τομή

Παράθυρο

Κατακόρυφη Τομή

Ξύλινη πόρτα
χωριάτικη καρφωτή
περιστρεπτή (εξωτερική)

Σκοτία στο
 σοβά 2x2
 (Νεροχύτης)

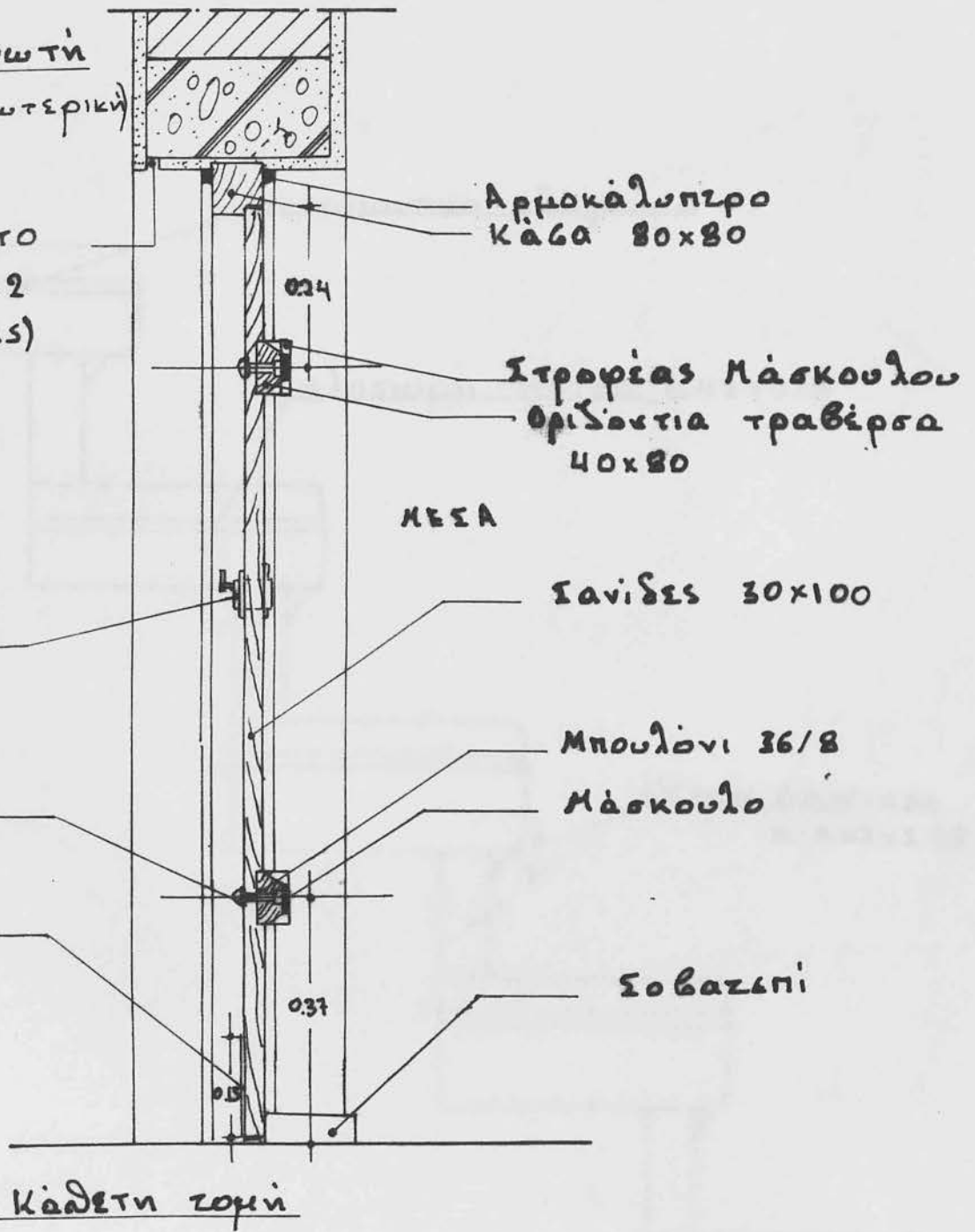
ΕΞΩ

ΜΕΣΑ

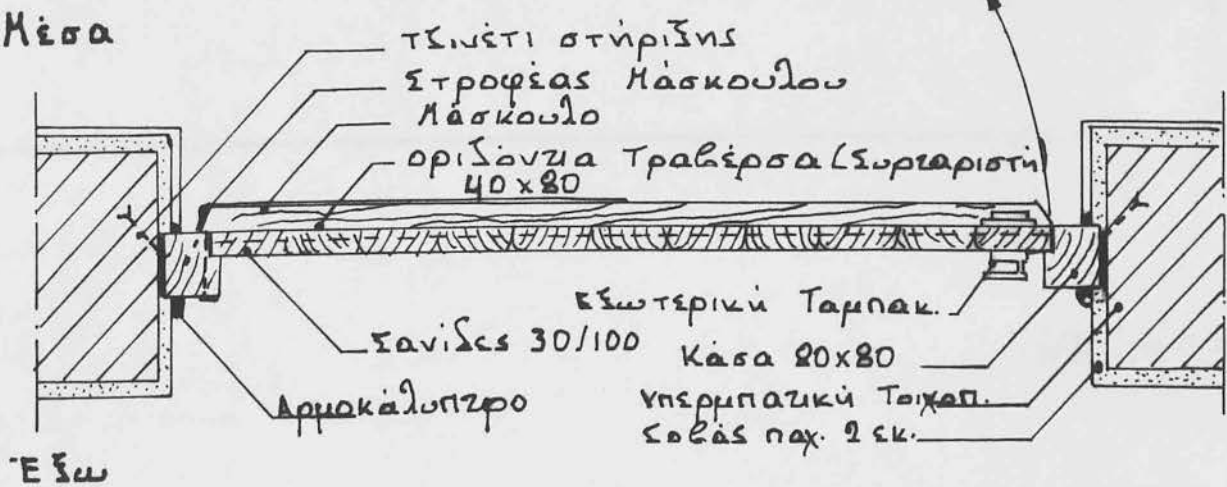
Εξωτερική
 ταμπακέρια

Κεφάλι
 γύφικο

Γαλβαν. λαμαρ.
 παχ. 2 χιλ.

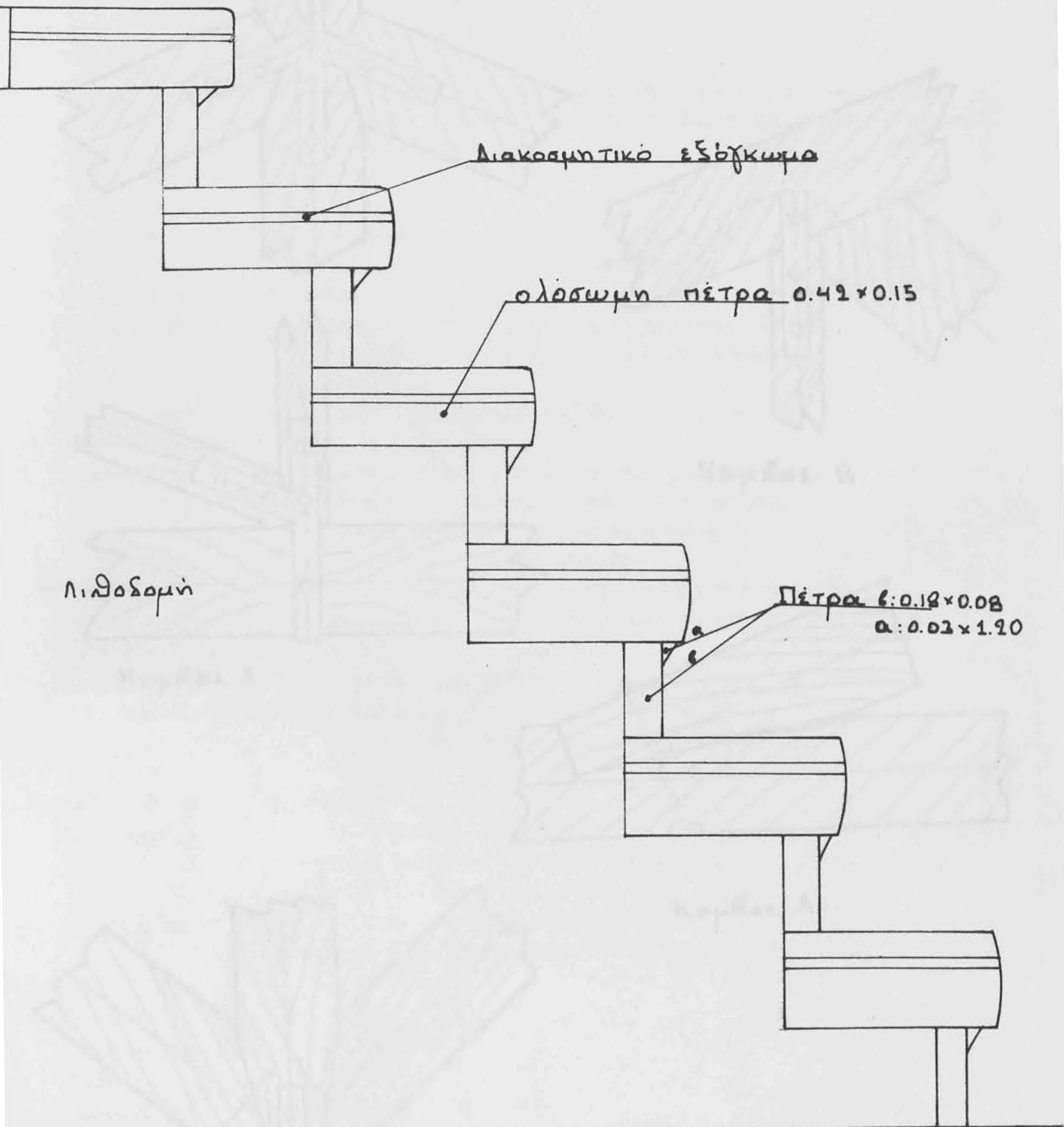

Μέσα

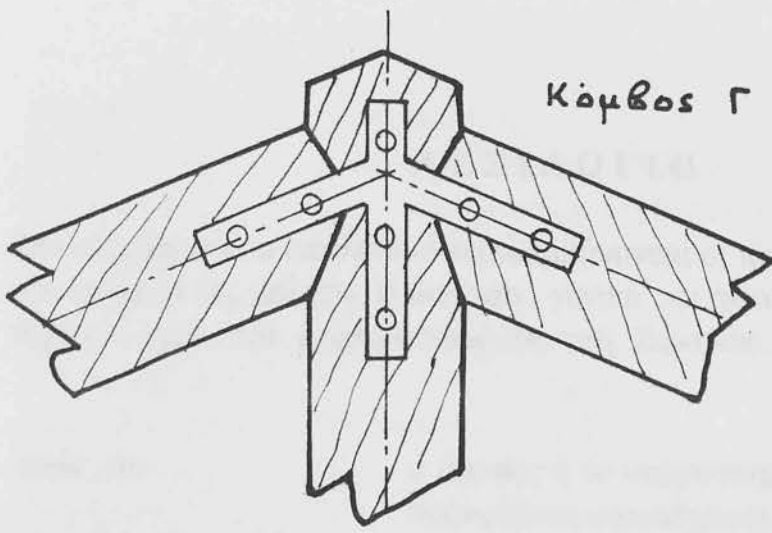

Οριζόντια τομή ΚΑ: 1:10

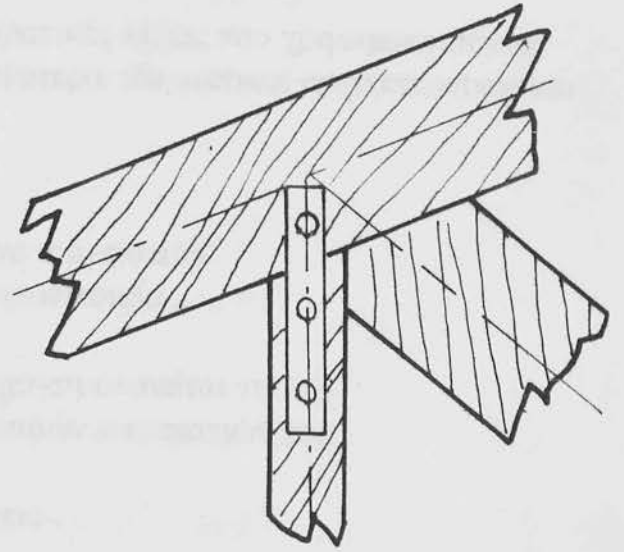
Λεπτομέρεια σκάλας

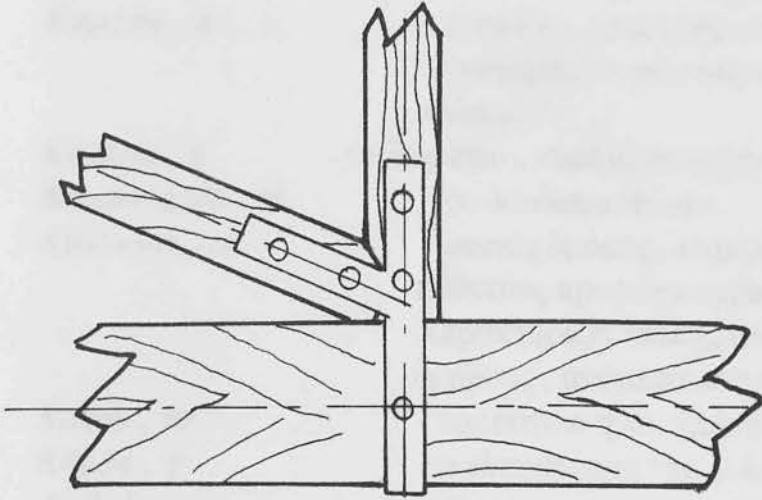
κλ: 1:10

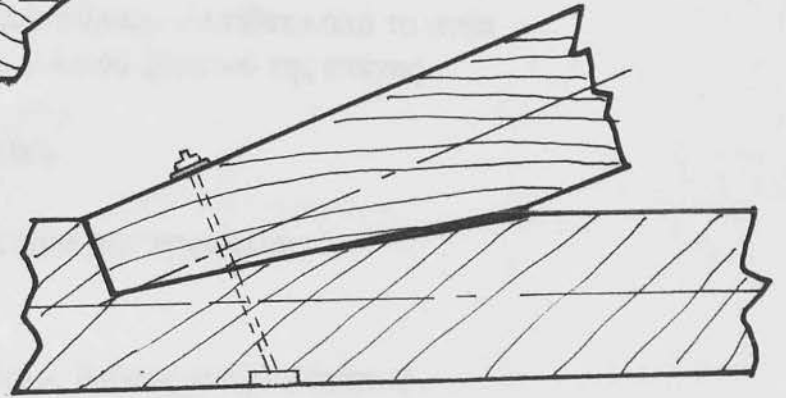
Κόμβος Γ

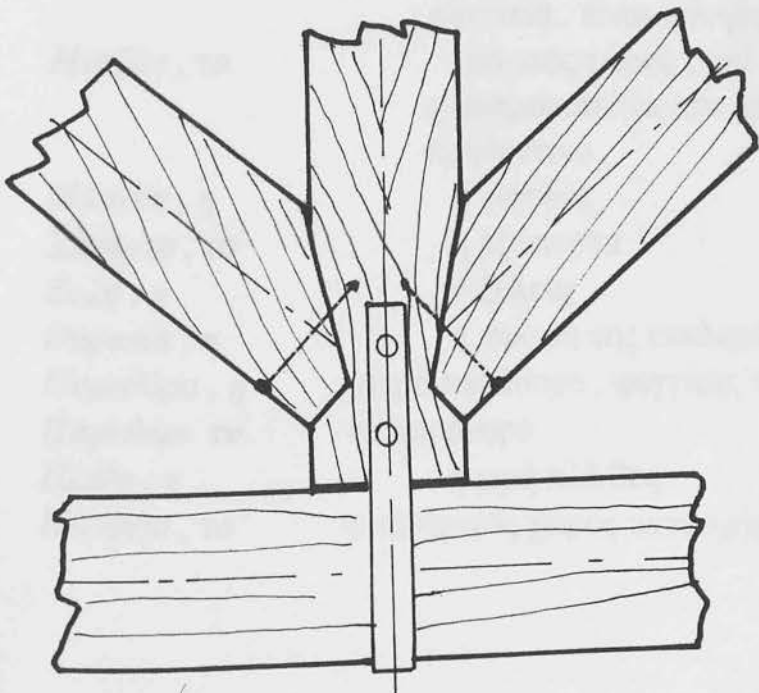
Κόμβος Β

Κόμβος Δ

Κόμβος Α

Κόμβος Ε

ΚΛΙΜΑΚΑ 1:10

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Στο λεξιλόγιο που ακολουθεί περιλαμβάνονται οι ιδιωματικές λέξεις που χρησιμοποιούνται στο κείμενο της μελέτης καθώς και , γενικά , οι συνηθέστεροι ιδιωματικοί αρχιτεκτονικοί και τεχνικοί όροι , που χρησιμοποιούνται στη Ζάκυνθο .

<i>Ανώι , το</i>	ο όροφος ή το υπερυψωμένο ισόγειο που προορίζεται οπωσδήποτε για κατοικία .
<i>Γυναιτίκι , το</i>	ο γυναικωνίτης της εκκλησίας .
<i>Καμάρα , η</i>	η αψίδα , χαρακτηριστικά χρησιμοποιείται για τις <<καμάρες>> των τοξωτών στοών των σπιτιών της πόλεως .
<i>Κάμερα , η</i>	το δωμάτιο , κυρίως το υπνοδωμάτιο .
<i>Καμπαναρίο , το</i>	το κωδωνοστάσιο .
<i>Καντούνι , το</i>	στενός δρόμος , αναφέρεται κυρίως στους στενούς κάθετους προς την παραλία δρόμους της πόλεως . Χαρακτηρίζει επίσης μικρούς κοινοτικούς δρόμους , ανάμεσα στα κτήματα .
<i>Κατώι , το</i>	το ισόγειο ή το ημι'υπόγειο . Αντίθετο από το ανώι
<i>Κόρδα , η</i>	ο ελκυστήρας του ξύλινου ζευκτού της στέγης .
<i>Λαβαδούρος , ο</i>	ο νεροχύτης .
<i>Λαουρέντες , ο</i>	ο βοηθός του τεχνίτη .
<i>Λητρουβείο , το</i>	το ελαιοτριβείο .
<i>Λινός , ο</i>	ο χώρος για το πάτημα των σταφυλιών .
<i>Λότζα , η</i>	η στοά .
<i>Μαγειρείο , το</i>	το μαγειρείο .
<i>Μα'ί'στρα , η</i>	ο κεντρικός , ο κύριος δρόμος ενός κτίσματος , αρχίζει από το πορτόνι και καταλήγει στην κατοικία , είναι συνήθως ευθύς .
<i>Μετζάο , το</i>	Ισόγειος χώρος , μάλλον βοηθητικός , χρησιμοποιείται στα αρχοντικά και συνήθως στον πληθυντικό .
<i>Μπασία , η</i>	η είσοδος .
<i>Ξέπορτο , το</i>	η εξώπορτα .
<i>Ξυλή , η</i>	η ξυλεία .
<i>Ουρανία , η</i>	η οροφή της εκκλησίας .
<i>Παρεθύρα , η</i>	μικρό παράθυρο , φεγγίτης τοποθετημένος ψηλά .
<i>Παρεθύρι το</i>	το παράθυρο .
<i>Πλίθα , η</i>	η ωμή πλίνθος .
<i>Πόρτεγο , το</i>	ο κεντρικός χώρος υποδοχής του αρχοντικού .

<i>Πορτέλλο , το</i>	η μικρή πόρτα .
<i>Πορτόνι , το</i>	η πύλη εισόδου του κτήματος .
<i>Ρεπάρο , το</i>	το εναντίον της θάλασσας προστατευτικό έργο .
<i>Ρονιά , η</i>	η υδρορόη .
<i>Ρούγα , η</i>	ο δρόμος . η οδός . Η πλατεία Ρούγα . ο κεντρικός δρόμος της πόλεως .
<i>Σκαλούλα , η</i>	μικρή σκάλα .
<i>Σκαλούνι , το</i>	το σκαλοπάτι , η βαθμίδα .
<i>Σκέπαση , η</i>	η στέγη .
<i>Σοφίτα , η</i>	ο όροφος ή ο χώρος που βρίσκεται μέσα στη
	στέγη
<i>Στρατονάδα , η</i>	πλατύ στρατόνι .
<i>Στρατόνι , το</i>	μονοπάτι , χρησιμοποιείται στα μονοπάτια που υπάρχουν στα κτήματα και χωρίζουν τα διάφορα τμήματα μεταξύ τους .
<i>Τελλαρία , η</i>	τρόπος κατασκευής ξυλοπήκτων τοίχων των οποίων τα κενά γεμίζονται με οπτόπλινθους .
<i>Τράφος , ο</i>	η τάφος .
<i>Φιλατρό , το</i>	το στόμιο του πηγαδιού .
<i>Φουντάνα , η</i>	μεγάλο πηγάδι , από το οποίο μπορούν να αντλούνται μεγάλες ποσότητες νερού .
<i>Ψαλλίδι , το</i>	το ζευκτό .
<i>Ψαλλιδόκομμα , το</i>	χρησιμοποιείται στον πληθ. , τα ψαλλιδοκόμματα , οι αμείβοντες του ζευκτού .

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. “Η αρχιτεκτονική της Ζακύνθου από τον ΙΣΤ΄ αι. μέχρι τον ΙΘ΄ αι.”
Ζήβας Α. Διονύσης.
2. “Ζακυνθινά αρχιτεκτονικά σύμμικτα”.
Ζήβας Α. Διονύσης.
3. “Η Ζάκυνθος κάποτε...”
Robert Sargint.
4. “Ζάκυνθος. Χθες και σήμερα”.
5. “Οι οικισμοί της Ζακύνθου από την αρχαιότητα μέχρι το 1953”.
Εταιρεία Ζακυνθιακών σπουδών. Α΄ Συνέδριο.
6. “Τση Ζάκυνθος”.
Κονόμος Ντίνος.
7. “Ιστορία της Ζακύνθου”
Λεωνίδας Χ. Ζώης.
8. “Η Ζάκυνθος “
Βαρβιάνης.